

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ**

ΕΛΕΝΗ ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ

**Ο ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ
(1758-1828)**

ΑΘΗΝΑ 2001

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ**

ΕΛΕΝΗ ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ

**Ο ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ
(1758-1828)**

ΑΘΗΝΑ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ	
A. Γενικά.	2
B. Συγκρούσεις ιδεολογικές.	3
Γ. Ο Άνθιμος Γαζής.	5
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	
A. Η Καταγωγή - Σπουδές	8
B. Οι Ελληνικές Κοινότητες της Βιέννης	11
Γ. Ελληνικό Σχολείο Βιέννης: 1. Ίδρυση και Λειτουργία του Σχολείου	14
2. Περίοδος καλής Λειτουργίας	17
Δ. Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Βιέννης	18
1. Διοίκηση του Ναού. Προβλήματα από Σέρβους και από Καθολικούς	18
2. Πρώτη Περίοδος της εφημερίας του Ανθίμου Γαζή	22
3. Δεύτερη Περίοδος της εφημερίας του Ανθίμου Γαζή	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	
A. Ο Άνθιμος Γαζής και η Φιλόμουσος Εταιρεία Αθηνών	26
B. Ο Άνθιμος Γαζής και η Φιλόμουσος Εταιρεία Βιέννης	27
Γ. Η Αστυνομική παρακολούθησή του	29
Δ. Ο Άνθιμος Γαζής στην υπηρεσία των σκοπών της Φιλομούσου Εταιρείας	30
E. Η εξάπλωση της Φιλομούσου Εταιρείας	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	
A. Ο Άνθιμος Γαζής και η Φιλική Εταιρεία	35
B. Ο Άνθιμος Γαζής και η Επανάσταση του Πηλίου	38
Γ. Ο Άνθιμος Γαζής και ο Άρειος Πάγος	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

A. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του	43
B. Η προσωπικότητά του	46

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ:

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ, ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

A. Βιβλιοθήκη Ελληνική. Η αναβίωση της αρχαίας σκέψης	49
B. Το Περιεχόμενο της Ελληνικής Βιβλιοθήκης	51
Γ. Διάγραμμα του πρώτου και δευτέρου τόμου	53
Δ. Λεξικόν Ελληνικόν. Η αφετηρία και οι μακροχρόνιες προσπάθειες της σύνταξης	54
E. Η Μέθοδος	57
ΣΤ. Η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα του Λεξικού	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

A. Ερμής ο Λόγιος - Πρώτη περίοδος	63
B. Κυκλοφορία και Συνδρομητές	72
Γ. Δημοσιεύσεις του Ανθίμου Γαζή στο Λόγιο Ερμή	74
Δ. Μελετίου Γεωγραφία παλαιά και νέα	77
E. Γραμματική των φιλοσοφικών Επιστημών	80
ΣΤ. ΦΟΥΡΚΡΟΑ Χημική Φιλοσοφία	82
Z. Οι Γεωγραφικοί Χάρτες του Ανθίμου Γαζή	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

A. Η ελληνική εκπαίδευση το 17ο και 18ο αιώνα	86
B. Οι Μηλιές και το πρώτο σχολείο τους. Η Μηλιωτική Σχολή	91
Γ. Η συμβολή του Ανθίμου Γαζή στη Νέα Μηλιωτική Σχολή	94
Δ. Η διδακτική εργασία στη Μηλιωτική Σχολή	97
E. Η Μηλιωτική Σχολή μετά την Επανάσταση	99
ΣΤ. Ο Ανθιμος Γαζής Σχολάρχης στο Ελληνικό Σχολείο της Τήνου	101

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

A. Οι επιστολές του Ανθίμου Γαζή	107
B. Παραλήπτες των επιστολών	107
Γ. Η παράδοση των επιστολών	108
Δ. Εκδόσεις	109
Επιλεγόμενα	110
Κατάλογος εκδομένων και ανεκδότων επιστολών	111
Αρχές επιστολών	130
Πίνακας εκδοτικού έργου Ανθίμου Γαζή	133
1. Εκδομένα έργα του	133
2. Μεταφράσεις - εκδόσεις	133
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	
1. Περιλήψεις επιστολών - Πρακτικών Αρείου Πάγου	136
2. Κατάλογος αποδεκτών	144
3. Πίνακας Συνελεύσεων Αρείου Πάγου	145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ «Ερμής ο Λόγιος»: Τα Παιδαγωγικά Άρθρα	
1. Πίνακας των Παιδαγωγικών Άρθρων του Λογίου	146
Ερμή της Πρώτης Περιόδου (1811-1815).	
2. Περιλήψεις των Παιδαγωγικών Άρθρων του Λογίου	
Ερμή της Πρώτης Περιόδου	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄ 1. Δημοσίευτες επιστολές - κείμενα	231-267
2. Κείμενα ιδιαίτερης σημασίας	268-312
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	313-315
I. ΠΗΓΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
α. Δημοσίευτες Πηγές	316
β. Δημοσιευμένες Πηγές - Βιβλιογραφία	317
ΕΙΚΟΝΕΣ	342-361

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Α' Γενικά

Ο νεοελληνικός Διαφωτισμός καλύπτει την περίοδο 1750-1821⁽¹⁾. Για τη διαμόρφωση της νεοελληνικής παιδείας η περίοδος του νεοελληνικού Διαφωτισμού υπήρξε εποχή καίρια. Στη Δυτική Ευρώπη ο Διαφωτισμός καλύπτει τα χρονικά όρια 1690-1788⁽²⁾. Ο χώρος μέσα στον οποίο διαδόθηκε η κίνηση του νεοελληνικού Διαφωτισμού ήταν, εκτός από τον Ελλαδικό, και εκείνος όπου έδρασαν και έζησαν Έλληνες. Τα εμπορικά αστικά κέντρα της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, των παραλίων της Μ. Ασίας, των Παραδουναβίων Ηγεμονιών ήταν εστίες του νεοελληνικού πολιτισμού. Σε αυτές διαμορφωνόταν μία νεοελληνική αστική τάξη. Η τάξη αυτή έδρασε κυρίως έξω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, στις παροικίες του Ελληνισμού της Δυτικής Ευρώπης, όπως στην Αυστροουγγαρία, στη Γαλλία, στην Ιταλία, όπου ο ελληνισμός παρουσίαζε οικονομική ευρωστία.

Την ιδεολογία αυτής της αστικής τάξης την εκφράζουν οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα, κληρικοί, σπουδαστές και έμποροι. Μέσα στο πνεύμα της εποχής τους εντάχθηκαν οι λόγιοι αυτοί. Το ελληνικό στοιχείο εκδηλώθηκε σε διάφορα επίπεδα, όπως είναι: το οικονομικό, το πολιτισμικό και το πολιτικό. Όλα αυτά τα επίπεδα συμπλέκονται. Το όραμα του Ρήγα Βελεστινλή για συνεργασία είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του νεοελληνικού κοσμοπολιτισμού.⁽³⁾ Η εκκοσμίκευση η

1. Για τον νεοελληνικό Διαφωτισμό βλ. Κ. Θ. Δημαρά, Ο Κοραΐς και η εποχή του (Βασική Βιβλιοθήκη 9), Αθήνα 1953, Εισαγωγή, σ. 7-63, Του ιδίου, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήνα 1977. Βλ. επίσης Αναστασίου Γιανναρά, Ο Αγγλικός Εμπειρισμός και ο Γαλλικός Διαφωτισμός, Αθήνα 1976, σ. 26.

2. Ρωξάνης Αργυροπούλου, Ο Βενιαμίν Λέσβιος και η Ευρωπαϊκή σκέψη του 18ου αιώνα, Αθήνα 1983, σ. 10. Βλ. επίσης Μιχαήλ Δημητράκοπούλου, Μία Εισαγωγή στο Φιλοσοφικό Κίνημα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, Αθήνα 1985, σ. 20.

3. Νικολάου Πανταζοπούλου, Ρήγας Βελεστινλής, Η πολιτική ιδεολογία του Ελληνισμού προάγγελος της Επανάστασεως, Θεσσαλονίκη 1964.

οποία συντελέσθηκε στην ηγεσία του ελληνισμού από το τέλος του 17ου αιώνα συνέβαλε στην ευόδωση του νεοελληνικού Διαφωτισμού. Η τάξη των Φαναριωτών εισχωρεί μεταξύ της οθωμανικής αρχής και του Πατριαρχείου.⁽¹⁾ Θα δοθεί στους περισσότερους Φαναριώτες η ευκαιρία με την άνοδό τους στα ανώτατα αξιώματα του μεγάλου διερμηνέα και του δραγομάνου του σόλου, καθώς και των Ηγεμόνων στις Παραδουνάβιες περιοχές, να διαδραματίσουν στις Ηγεμονίες αυτές το ρόλο του πεφωτισμένου ηγεμόνα. Οι φαναριώτες θα κάνουν μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία και κυρίως θα φροντίσουν την εκλαϊκευση της εκπαίδευσης. Είχαν μαθητές από πολλές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και από διάφορες εθνότητες, οι σχολές του Ιασίου, του Βουκουρεστίου, της Χίου, των Κυδωνιών, που είχαν ιδρυθεί από την ελληνική αστική τάξη και από τους Φαναριώτες. Στην αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των μαθητών συνέτειναν τα έργα των ελλήνων λογίων. Σημαντικός είναι ο ρόλος των λογίων αυτών στον σχηματισμό της ελληνικής εθνικής συνείδησης. Στην ιδεολογία του Διαφωτισμού επικρατούσε ότι όλοι οι λαοί είναι ίσοι με ίσα δικαιώματα για ελευθερία και ανεξαρτησία.

Β' Συγκρούσεις ιδεολογικές

Επειδή η νεοελληνική παιδεία την περίοδο του νεοελληνικού Διαφωτισμού είχε επηρεασθεί από την δυτική Ευρώπη, άρχισαν ιδεολογικές συγκρούσεις. Εκείνοι που ήταν πιστοί στην ανθενωτική βυζαντινή παράδοση πίστευαν ότι με κάθε τρόπο έπρεπε να αποφευχθεί η εξάρτηση αυτή.⁽²⁾ Όσοι πολεμούσαν τη διάδοση του Διαφωτισμού, θεωρούσαν τους φιλοσόφους εχθρούς της ορθοδοξίας, τους ονόμαζαν θεομάχους και έβλεπαν τη δυτική Ευρώπη με θρησκευτικό φανατισμό. Οι περισσότεροι φανατικοί πολέμιοι του Διαφωτισμού ανήκαν στους Κολλυβάδες. Πρόκειται για κίνημα που είχε εκδηλωθεί στο Άγιον Όρος από το 1755 και είχε επε-

1. Διον. Ζακυθηνού, Η πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος, Αθήνα 1965, σ. 40.

- Βλ. επίσης Λέανδρου Βρανούση, Ο κόσμος των Φαναριωτών, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ' (1975) 444 και εξής.

2. Διον. Ζακυθηνού, Ιδεολογικά συγκρούσεις εις την πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, ΝΕ 37 (1950) 794-799.

κταθεί στους κύκλους του Φαναρίου.⁽¹⁾ Οι Κολλυβάδες δέχονταν τη βυζαντινή διάκριση ανάμεσα στην εσωτερική φιλοσοφία και την εξωτερική ή θύραθεν φιλοσοφία. Ήταν συνεχιστές των ησυχαστών του 14ου αιώνα των οποίων πρωτεργάτης ήταν ο Γρηγόριος Παλαμάς. Πολεμούσαν κάθε ανακαινιστική προσπάθεια, που είχε προέλευση τη Δύση.

Ο Γρηγόριος Ε΄ έδωσε κύρος στην διοικούσα Εκκλησία. Η πολιτική του Γρηγορίου Ε΄ είχε σημεία κοινά με την παράταξη των Κολλυβάδων. Η στάση του ήταν εχθρική απέναντι στο Διαφωτισμό. Δεν ήθελε να διασπασθεί η εξάρτηση της φιλοσοφίας από τη Θεολογία.⁽²⁾ Στιγματίζει τους Γάλλους. Γράφει ότι ζουν εις παντελή αθεΐαν και ασέβειαν.^(2α) Ο Δημήτριος Καταρτζής συσταίνει να προτιμούνται οι Πατέρες της Εκκλησίας από τους Στωϊκούς και τους Περιπατητικούς.⁽³⁾ Και ο Ευγένιος Βούλγαρης και ο Ρήγας εκφράζουν το συγκερασμό της δυτικής φιλοσοφίας με την Βυζαντινή σκέψη.⁽⁴⁾ Σχετικά με τους Αρχαίους Έλληνες ο Μοισιόδαξ γράφει: «... μέρος της Παιδείας εφεύρηκαν, και μέρος εξηκρίβωσαν. Άνθρωποι ήσαν και αυτοί προικισμένοι με μία πεπερασμένην και ατελή φύσιν».⁽⁵⁾

Οι λόγιοι του νεοελληνικού Διαφωτισμού επιδίωκαν την αποδέσμευση της φιλοσοφίας από τη θεολογία και την ένταξή της στα πλαίσια ενός ευρύτερου στόχου που

1. Για το κίνημα των Κολλυβάδων βλ. Ν. Μπουγάτσου, Πνευματικά επιδράσεις του Αγίου Όρους εις την Ελλάδα, Αθήνα 1954.

– Βλ. επίσης Χ. Τζώγα, Η περί μνημοσύνων έρις εν Αγίω Όρει κατά τον ΙΗ΄ αιώνα, Θεσσαλονίκη 1969.

– Βλ. επίσης Κ. Παπουλίδη, Το κίνημα των Κολλυβάδων, Αθήνα 1971.

2. Νικ. Ζαχαροπούλου, Γρηγόριος Ε΄, Σαφής έκφραση της εκκλησιαστικής πολιτικής επί Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1974, 38 κ. εξής.

2α. Γ. Παπαδοπούλου – Γ. Αγγελοπούλου, Τα κατά τον αοίδιμον πρωταθλητήν του ιερού των Ελλήνων αγώνος τον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τον Ε΄, τόμ.1-2, Αθήνα 1865-1866.

3. Δημ. Καταρτζή, Τα ευρισκόμενα, έκδ. Κ.Θ. Δημαράς, Αθήνα 1970, σ. 61.

4. Βλ. Δ. Γληνού, Η αξία των ανθρωπιστικών γραμμάτων στην Ελλάδα, Αθήνα 1945,² σ. 38-39.

5. Ιωσ. Μοισιόδακος, Ηθική Φιλοσοφία, μεταφρασθείσα εκ του ιταλικού ιδιώματος, Βενετία 1761, τόμ. 1, σ. ΙΖ

ήταν η διαπαιδαγώγηση του γένους. Ο Αδαμάντιος Κοραής αναφέρει: «Όταν τα φώτα λάμπωσιν, η δουλεία εξ ανάγκης πρέπει να παύσει... επιστήμαι και τυραννία ποτέ δεν συγκατοίκησαν ομού· αν η τυραννία δεν προφθάση να τας διώξη, πρέπει εξάπαντος να διωχθή από αυτάς».⁽¹⁾

Γ' Ανθίμος Γαζής

Αντικείμενο της διατριβής αποτελεί η προσωπικότητα του Ανθίμου Γαζή, μιας από τις ηγετικές μορφές των τελευταίων χρόνων της Τουρκοκρατίας. Η προσωπικότητα του Ανθίμου Γαζή, που βασικό στοιχείο της ήταν ο συνδυασμός της θεωρίας με την πράξη, ξεπερνά τα όρια ενός απλού διδασκάλου και λογίου. Ως άνθρωπος της δράσης εμφανίζεται ένας ηγέτης του Αγώνα, που με πλήρη συναίσθηση της ιστορικής του ευθύνης, όταν ήρθε η ώρα ξεδίπλωσε τη σημαία της επανάστασης στη Θεσσαλομαγνησία.

Στοιχεία για την ανασύνθεση της προσωπικότητάς του ανιχνεύουμε βασικά από τα σωζόμενα έργα του που είναι: Το Ελληνικό Λεξικό, η Ελληνική Βιβλιοθήκη, η Διαθήκη του, οι επιστολές του και οι Πρόλογοί του στις εκδόσεις έργων που επιμελήθηκε. Δίπλα στο κύριο αυτώ υλικό ιδιαίτερη χρησιμότητα έχουν και οι επιστολές και τα έργα φίλων και συνεργατών του, όπως είναι τα έργα του Κωνσταντίνου Κούμα, Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων⁽²⁾ και το Λεξικό.⁽³⁾ Οι επιστολές του Ιγνατίου Μητροπολίτου Ουγγροβλαχίας⁽⁴⁾, έγγραφο σχετικό με την έκδοση του λεξικού του Ανθίμου Γαζή σωζόμενο στο Αρχείο του Αθανασίου Ψαλίδα⁽⁵⁾, τα Απομνημονεύματα του Εμμανουήλ Ξάνθου⁽⁶⁾, κείμενα στο Λόγιο Ερμή του Ανθίμου Γαζή και

1. Αδαμαντίου Κοραή, Αλληλογραφία (ΟΜΕΔ) «Εστία» τόμ. Β', Αθήνα 1964-1966, σ. 122.

2. Κωνσταντίνου Κούμα, Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων, τόμ. ΙΒ', Βιέννη 1832, σ. 585-586

3. Κωνσταντίνου Κούμα, Λεξικόν δια τους μελετώντας τα των Παλαιών Ελλήνων συγγράμματα, κατά το Ελληνογερμανικόν του Ρεϊμέρου συνταχθέν μετά προσθήκης συντόμου πραγματείας περί προσωδίας, τόμ. 1, Βιέννη 1826, σ. ΚΕ' [1η έκδ. του Λεξικού του Φρειδεरिकού Ρεϊμέρου 1814].

4. Εμμανουήλ Πρωτοψάλτη, Ιγνάτιος μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας, τόμ. 2, Αθήνα 1967.

5. Γ.Α.Κ. Αρχείο Αθανασίου Ψαλίδα, έγγραφα (1771-1810) Κ. 71, Φάκ. 7.

6. Εμμανουήλ Ξάνθου, Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας, Αθήνα 1845, σ. 59.

άλλων που αναφέρονται σ' αυτόν, οι δημοσιεύσεις στον Ελληνικό Τηλέγραφο ⁽¹⁾ και οι δημοσιεύσεις επίσης στο Περιοδικό του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.⁽²⁾

Χρήσιμη είναι και η δημοσίευση στην εφημερίδα της Ύδρας «Φίλος του Νόμου» (Απρίλιος του 1825) αναφερόμενη στη Σχολή της Τήνου, της οποίας ο Άνθιμος Γαζής υπήρξε Σχολάρχης από το 1825 έως το 1827, και η ανακοίνωση του θανάτου του στη «Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος» του 1828.

Βασικό βοήθημα για τα βιογραφικά του Ανθίμου Γαζή αποτελεί και το έργο του Αναστασίου Γούδα «Βίοι Παράλληλοι».⁽³⁾ Ο Γούδας αναφέρει ότι πολλές πληροφορίες οφείλει στην ανεψιά του Γαζή, Μαρία, που ζούσε μαζί με το θείο της στη Σύρο μέχρι το θάνατό του.

Στην παρούσα διατριβή προσπαθούμε να επισημάνουμε και να καταγράψουμε σε όλη την έκταση τη δραστηριότητα και τη συμπεριφορά του Ανθίμου Γαζή. Την αναγκαιότητα μιας εργασίας, που θα παρακολουθεί τον Άνθιμο Γαζή από τη γέννησή του έως το θάνατό του την επισημαίνουν πολλοί ερευνητές. Ως προς την τελική μορφή της η εργασία αποτελείται βασικά από τρία μέρη. Στο πρώτο και δεύτερο μέρος προσπαθώ με τη βοήθεια των κειμένων να εντοπίσω τη δράση του. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας συχνά αντιμετωπίζονται προβλήματα και ταυτόχρονα σταθμίζεται η συμβολή του. Εδώ δηλαδή εξετάζεται κατά τομείς δράσης: Ως Ιερέυς, Συγγραφέας, Εκδότης, Διδάσκαλος και Επαναστάτης.

Στο τρίτο μέρος αντιμετωπίζεται ως επιστολογράφος. Η εργασία κλείνει με πίνακα του εκδοτικού του έργου και με τρία Παραρτήματα.

1. Περιοδικόν «Ελληνικός Τηλέγραφος», Βιέννη, Ιούλιος 1814, αρ. 85.

2. Περιοδικόν Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. 13 (1878-79), σ. 215-216.

3. Αναστασίου Γούδα, Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων, τόμ. Α', Αθήνα 1869.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Α΄ Καταγωγή - Σπουδές

Ο Άνθιμος Γαζής,⁽¹⁾ το κοσμικό όνομα του οποίου ήταν Αναστάσιος Γκάζαλης, γεννήθηκε το 1758 στις Μηλιές του Πηλίου.⁽²⁾ Πατέρας του ήταν ο Παναγιώτης Γκάζαλης και μητέρα του η Μαρία Αργυρίου Φιλιππίδη, θεία του πατρός του Δαυιήλ Φιλιππίδη.⁽³⁾ Η οικογένειά του ήταν φτωχή. Μεγάλωσε μαζί με τους άλλους τέσσερις αδελφούς και τέσσερις αδελφές του. Όταν ο πατέρας του πέθανε, ο Άνθιμος ήταν τριών ετών.

Τα πρώτα γράμματα διδάχτηκε ο Άνθιμος στις Μηλιές, κοντά στον ιερομόναχο Άνθιμο Παπαπανταζή.⁽⁴⁾ Για το πρώτο σχολείο στο οποίο φοίτησε γράφει: «Το Σχολεῖον ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς Μηλιαῖς ἀπὸ τοῦ 1770, σωτηρίου ἔτους, τοῦ οὐοίου ἀρχηγός και κτίτωρ ἐγένετο Ἄνθιμος τις ἐγχώριος, ἔνθα και Μονύδριον ὑπάρχει ἐπ' ονόματι τοῦ ἀγίου Νικολάου τιμώμενον»⁽⁵⁾ Για να φοιτήσει σε ανώτερο σχολείο θα

-
1. Την πρώτη βιογραφία του Γαζή οφείλουμε στον Αναστάσιο Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τ. Α΄, Αθήνα 1869, σ. 347. Βλ. επίσης Ι.Μ. Χατζηφωτή, Άνθιμος Γαζής, Αθήνα [1969], σ. 27. Άλλη βιογραφία για τον Άνθιμο Γαζή βλ. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, Γνώσεις ανατομίας και φυσιολογίας του Θεσσαλού διδασκάλου του Γένους Άνθιμου Γαζή, Αθήνα 1993, σ. 7.
 2. Την πληροφορία για τον τόπο της γέννησής του έχουμε από επιστολή του ίδιου της 14ης Οκτωβρίου 1814 προς τους εφόρους της Φιλομούσου Εταιρείας Αθηνών, όπου διαβάζουμε: «Πατρίδα μου είναι αι Μηλιαί κατά το Πήλιον ὄρος, πλησίον του Βόλου κειμένη». Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, Τμήμα Χειρογράφων, Αρχεῖον Αγωνιστών, αρ. 10520. Άγνωστο γιατί ο Ι. Φιλήμων αναφέρει ως τόπο γεννήσεώς του τους Κοκκωτούς Αλμυρού. Δοκίμιον Ιστορικόν της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμ. Γ΄, Αθήνα 1860, σ. 135.
 3. Θεοδοσίου Σπεράντσα, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ως εφορος της παιδείας ανά τας Κυκλάδας, Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών 1 (1961) 115.
 4. Για τον διδάσκαλο Άνθιμο Παπαπανταζή βλ. Βαγγ. Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος (1725-1789). Η ελληνική Παροικία του Άμστερνταμ, η Σχολή και η βιβλιοθήκη Ζαγοράς, Αθήνα 1964, σσ. 231, 233-235.
 5. Βλ. Ανθίμου Γαζή, Προς τους Ομογενείς, Λόγιος Ερμής, τ. Δ΄ (Βιέννη 1814), σ. 72.

φύγει από τις Μηλιές ο Άνθιμος και θα μεταβεί στη Ζαγορά.⁽¹⁾ Εκεί θα φοιτήσει στο «Ελληνομουσείο».⁽²⁾ Το σχολείο αυτό, σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Σκουβαράς, ιδρύθηκε το 1702 ή το 1712 και λειτουργούσε σε κελί του ναού του Τιμίου Προδρόμου.⁽³⁾ Στο σχολείο αυτό θα διδαχθεί ο Γαζής, εκτός από την ελληνική γλώσσα, τα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες, την αστρονομία, τη γεωγραφία, τη φιλοσοφία και τη λογική.⁽⁴⁾

Η Ζαγορά στην οποία πήγε ο Άνθιμος Γαζής παρουσίαζε οικονομική ανάπτυξη. Η ευημερία της οφειλόταν στη βιοτεχνία υφασμάτων, τα οποία εξαγόταν και στο εξωτερικό, αλλά κυρίως στο γεγονός ότι ανήκε στα βακούφια των μεγάλων τζαμιών της Πόλης. Είχε εξασφαλίσει έτσι η Ζαγορά την προστασία της τουρκικής εξουσίας και οι κάτοικοι μπορούσαν να οπλοφορούν, για να αντιμετωπίζουν τις ληστρικές επιδρομές.⁽⁵⁾

Υπάρχει πληροφορία ότι ο Άνθιμος Γαζής μαθήτευσε στη σχολή της Αγίας Μαρίας της Σύμης.⁽⁶⁾ Η πληροφορία όμως δεν επιβεβαιώνεται από πηγές. Ο ίδιος δεν αναφέρει στο έργο του τη Σύμη. Αντίθετα στον πρώτο δάσκαλό του Άνθιμο Παπανταζή αφιερώνει τη Χημική Φιλοσοφία του Φουρκροά, που εκδίδει στη Βιέννη το 1802.⁽⁷⁾

1. Γούδα , ό.π. σ. 349

2. Βλ. Βαγγ. Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος, σ. 239, όπου και η πληροφορία ότι ο Πατριάρχης Καλλίνικος Δ΄, που διέμενε τότε στη Ζαγορά, ονόμασε έτσι το Σχολείο.

3. Σκουβαρά , ό.π. σ. 225.

4. Αυτόθι, σ. 234, σημ. 1.

Βλ. επίσης Χριστόφορου Περραιβού, Σύντομος βιογραφία του αοιδίμου Ρήγα Φεραίου του Θεσσαλού, Αθήνα 1860, σ. 6.

5. Για τη Ζαγορά βλ. τη μελέτη Βασ. Σφυρόερα, Επισκόπηση οικονομική και δημογραφική του Τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (1669-1821) (Ανάτυπο από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους), «Εκδοτικής Αθηνών», Αθήνα 1979, σ. 35-36.

– Βλ. William Leake, Travels in Northern Greece, London 1835, τόμ. Γ΄, σ. 374-375.

– Βλ. και Βασιλ. Φίλια, Κοινωνία και εξουσία στην Ελλάδα, (Αθήνα) 1974, τόμ. 1 Η νόθα αστικοποίηση 1800-1864, σ. 19: «Ο χωρικός χειροτέχνης που παράγει με ιδιόκτητα μέσα παραγωγής ένα βιοτεχνικό προϊόν και μάλιστα πολύ συχνά μόνο σ' ένα πρώτο στάδιο επεξεργασίας και αντίστοιχα χαμηλό βαθμό επαγγελματικής επιτηδειότητας και τεχνικής εκπαίδευσης δεν είναι αστός, και από άποψη κοινωνικοοικονομική δεγ σπάει το φεουδαρχικό - γαιοκτητικό πλαίσιο, αλλά εναρμονίζεται μαζί του».

6. Μιχαήλ Γρηγοροπούλου, Η νήσος Σύμη, Πραγματεία υπό γεωγραφικήν, ιστορικήν και στατιστικήν έποψιν μετά εικονογραφιών, Αθήνα 1875, σ. 62.

7. Χημική Φιλοσοφία, σ. V, VIII

Ο Αναστάσιος Γκάζαλης φρόντισε, όταν σπούδαζε στη Ζαγορά, να αλλάξει «το μη ελληνικήν προφοράν έχον επώνυμον αυτού».⁽¹⁾ Έτσι ονομάζεται Αναστάσιος Γαζής. Σύμφωνα με τον Γούδα: «Ο Γαζής ο νεώτερος, καίτοι ουδεμίαν σχέσιν ή συγγένειαν έχων προς τον πρεσβύτερον, άμα λαβών όμως το επώνυμον αυτού, εθεώρει εαυτόν υποχρεωμένον τρόπον τινά να υπερβή τον ομώνυμον αυτού κατά την παιδείαν και τας αρετάς. Έκτοτε ο ζήλος του νεωτέρου Γαζή προς εκπαίδευσιν κατέστη τω όντι ακατάσχετος».⁽²⁾

«Προτροπή θείου του τινός»⁽³⁾ το 1774 χειροτονεύεται διάκονος σε ηλικία μόλις 16 ετών. Πολλοί νέοι ακολουθούσαν τότε ιερατική σταδιοδρομία. Με τις συνθήκες του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774), του Ιασιού (1792) και της Κωνσταντινουπόλεως (1800) η Πύλη ανελάμβανε την υποχρέωση να σέβεται την θρησκευτική ελευθερία των υπηκόων της, να επιτρέπει την ανέγερση ναών, να προστατεύει την κτηματική τους περιουσία.⁽⁴⁾

Το επόμενο έτος χειροτονεύεται πρεσβύτερος και φεύγει από τις Μηλιές, για να υπηρετήσει ως δάσκαλος για ένα έτος στη Βυζίτσα, χωριό που βρίσκεται σε απόσταση δύο χιλιομέτρων από τις Μηλιές, με ετήσιο μισθό εκατό γρόσια. Δεν γνωρίζουμε σε ποιο μοναστήρι ανήκε ως ιερομόναχος. Τα Πρακτικά της κοινότητας του Αγίου Γεωργίου Βιέννης τον αναφέρουν με το επίθετο «Καρακαλλινός», δηλαδή της μονής Καρακάλλου του Αγίου Όρους.⁽⁵⁾

Το 1776 πήγε ο Άνθιμος Γαζής στην Κωνσταντινούπολη,⁽⁶⁾ και ο Πατριάρχης Σωφρόνιος Β΄ τον προσέλαβε ως γραμματέα. Το Πατριαρχείο τα χρόνια εκείνα ενίσχυε οικονομικά τα φιλανθρωπικά καταστήματα της Πόλης και εφρόντιζε για την ψυχική υγεία των τροφίμων. Με πολύ ζήλο εργάστηκε σε αυτά ο Άνθιμος Γαζής. Ο Πατριάρχης αναγνωρίζοντας το έργο του τον τιμά με το «οφφίκιο» του Αρχιμανδρίτη.⁽⁷⁾

Η Κωνσταντινούπολη το δέκατο όγδοο αιώνα ήταν ένα εμπορικό κέντρο, που συγκέντρωνε το ενδιαφέρον του πολιτικού και οικονομικού κόσμου. Έλληνες από όλα τα διαμερίσματα του ελληνισμού, από τη Θράκη, τη Μακεδονία, την Ήπειρο,

1. Αναστασίου Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, ό.π. σ. 350

2. Αυτόθι

3. Αυτόθι

4. Χρήστου Πατρινέλη, «Εκκλησία», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ΄ (Αθήνα 1975) 123.

5. Βλ. Σωφρονίου Ευστρατιάδη, Ο εν Βιέννη ναός του Αγίου Γεωργίου και η κοινότης των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων, Αλεξάνδρεια 1912, σ. 137.

6. Βλ. Γούδα, ό.π. σ. 351.

7. Για τα «οφφίκια» βλ. το έργο της Ελένης Κούκκου, Θεσμοί και Προνόμια του Ελληνισμού μετά την άλωση, Αθήνα 1984, σ. 90, σημ. 3.

- βλ. επίσης Κ. Θ. Δημαρά, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήνα 1983, σ. 23.

την Πελοπόννησο και τα νησιά, από τον Πόντο και τα παράλια της Ιωνίας, αναζητώντας εργασία και καλύτερους όρους διαβίωσης εγκαθίστανται στην Πόλη. Στο τέλος του 18ου αι. οι Έλληνες ήταν 120.000 χιλιάδες.⁽¹⁾

Οι Έλληνες με τη δυναμική παρουσία τους στο εμπόριο,⁽²⁾ στις τέχνες⁽³⁾ και στην οικονομική ζωή αποτελούν το πιο ζωτικό στοιχείο της Πόλης. Στην Πόλη ζούσε και ο έμπορος Αγγελής Μαρμάρας, που καταγόταν από τη Μακρινίτσα.⁽⁴⁾ Ο Άνθιμος Γαζής είχε συνδεθεί μαζί του με φιλία. Εκείνος ήταν που τον προέτρεψε και τον εφοδίασε με τα αναγκαία έξοδα, για να μεταβεί στη Βιέννη,⁽⁵⁾ όπου είχε εμπορικό οίκο που τον επέβλεπε ο αδελφός του Δημήτριος. Έφυγε ο Άνθιμος Γαζής, σύμφωνα με τον Γούδα, από την Πόλη για τη Βιέννη σε ηλικία 31 ετών το 1789.

Β' Οι ελληνικές κοινότητες της Βιέννης

Ιδιαίτερη ακμή σημείωσαν οι Έλληνες που εγκαταστάθηκαν στις χώρες της Αυστροουγγρικής μοναρχίας.⁽⁶⁾ Εκεί αφού επιδόθηκαν στο εμπόριο αναδείχθηκαν χωρίς πολύ σπουδαία εμπορική και οικονομική δύναμη.

Το εμπόριο μεταξύ Αυστροουγγρικής μοναρχίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα μετά τη συνθήκη του Πασάροβιτς (21 Ιουλίου 1718) και την εμπορική συμφωνία που επακολούθησε μεταξύ Αυστρίας και Πύλης (27 Ιουλίου 1718) «προς στερέωσιν της μεταξύ των συμβαλλομένων ειρήνης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και καλής αρμονίας».⁽⁷⁾

-
1. Βλ. Βασ. Σφυρόερα, *Επισκόπηση του Ελληνισμού κατά περιοχές, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ' (Αθήνα 1975) 190.*
 2. Mantran Robert, *Η καθημερινή ζωή στην Κωνσταντινούπολη τον αιώνα του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς, Μετάφραση Γιάννης Αγγέλου, Αθήνα 1999, 2η έκδ., σσ. 171-177.*
– Μουζέλη Νίκου, *Νεοελληνική κοινωνία όψεις υπανάπτυξης, Μετάφραση Τζένης Μαστοράκη, Αθήνα 1978, 2η έκδ. σσ. 22-30* – Β. Φίλια, τόμ. 1. *Η νόθα αστικοποίηση, 1800-1864, ό.π. σ. 25, 26, 35.*
 3. Mantran Robert, *ό.π. σ σ. 155-162.*
 4. Βλ. Ιωσήπου Μοισιόδακος, *Απολογία, Μέρος Πρώτον, Βιέννη 1780, επιμ. Άλκη Αγγέλου, Αθήνα 1976, σ. 10: «Συνδρομητής ο τιμιώτατος Δημήτριος Μαρμάρας εκ της Μακρινίτσης της Ζαγοράς».*
 5. Βλ. Αν. Γούδα, *ό.π. σ. 352: «δεν προσεκληθή εις Βιέννην, αλλ' απήλθε κατά το 1789, εκεί δε παρελήφθη βραδύτερον ως εφημέριος».*
 6. Σωφρ. Ευστρατιάδη, *Ο εν Βιέννη ναός του Αγίου Γεωργίου και η κοινότης των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων, Αλεξάνδρεια 1912, σ. 6.*
 7. Ολ. Κατσιαρδή - Her ing, *Η ελληνική Παροικία της Τεργέστης, τ. Ι, Αθήνα 1986, σ. 4.*
– Βλ. και Απ. Βακαλοπούλου. «Ο ελληνισμός της Διασποράς», *Ιστορία του Ελλ. Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών» ΙΑ' (1975) 231.*
– Σπ. Λουκάτου, «Ο πολιτικός βίος των Ελλήνων της Βιέννης», *Δ.Ι.Ε.Ε.Ε. 15 (1961) 295, σημ. 2.*

Τα εμπορικά προνόμια επικυρώθηκαν και με τη συνθήκη του Βελιγραδίου (18 Σεπτεμβρίου 1739), που συνήφθη με γαλλική μεσολάβηση. Τα προνόμια αυτά των συνθηκών του Πασσάροβιτς και του Βελιγραδίου επικυρώθηκαν από τη Μαρία Θηρεσία και τον Μαχμούτ Α΄ (25 Μαΐου 1747) με συνθήκη φιλίας και εμπορίου. Κατά τη συνθήκη αυτή:

«Αι καμπιάλαι, ήτοι αι συναλλαγματικαί ομολογίαι ήσαν ο βασικός τρόπος, δια των οποίων οι πραγματευτάδες της Αυστρογγαρίας και οι Έλληνες κατ' ακολουθίαν, επλήρωνον ή ηγόραζον εμπορεύματα και δια των οποίων καθόλου διεξήγετο το μετά της Ανατολής εμπόριον».⁽¹⁾

Η Βιέννη, λόγω της εξαιρετικής θέσης στο κέντρο της Ευρώπης, ενωρίς έγινε σπουδαιότατο ελληνικό εθνικό κέντρο του απόδημου Ελληνισμού, επί Τουρκοκρατίας.⁽²⁾ Τον 18ο αιώνα και τις αρχές του 19ου ήταν η μεσαποθήκη του εμπορίου που διεξήγετο μεταξύ Τουρκίας και Αυστρίας, Γαλλίας, Γερμανίας και Ολλανδίας. Το χρηματιστήριο που υπήρχε στην Πόλη διευκόλυε τους εμπορευόμενους στις συναλλαγές τους.⁽³⁾ Στη Βιέννη γίνονταν κάθε χρόνο δύο εμπορικά πανηγύρια, που έδιναν ζωή στο εμπόριο. Το ένα διαρκούσε δεκατέσσερις ημέρες προ της Πεντηκοστής και έντεκα μετά, και το άλλο τέσσερις εβδομάδες, και άρχιζε δεκατέσσερις ημέρες προ της εορτής της Αγίας Αικατερίνης.⁽⁴⁾

Η οικονομική και εμπορική ένωση των πραγματευτάδων της Βιέννης, η ονομαζόμενη κομπανία, αποτέλεσε την πρώτη βάση από την οποία προήλθε η κοινοτική τους συσπείρωση που πέτυχε την ασφάλιση της ελευθερίας της θρησκείας και λατρείας, και αργότερα την αυτονομία σχεδόν της εθνικής παιδείας.

1. Σπ. Λουκάτου, Ο Πολιτικός βίος, ό.π. σ. 300.

2. Αναστ. Παλλατίδου, Υπόμνημα ιστορικών περί αρχής και προόδου και σημερινής ακμής του εν Βιέννη ελληνικού συνοικισμού, Βιέννη 1845, σ. 6-13.

3. Αποστόλου Βακαλοπούλου, «Ο ελληνισμός της Διασποράς», ό.π. σ. 234.

4. Νικολάου Παπαδοπούλου, Ερμής ο Κερδώος, ήτοι εμπορική εγκυκλοπαιδεία συγγραφέισα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου δια προτροπής και δαπάνης του εν Κωνσταντινουπόλει τιμίου και φιλογενούς εμπορικού συστήματος των Ελλήνων μεγαλεμπόρων προς χρήσιν και ωφέλειαν αυτών και των απανταχού ομογενών. Επιστασία και διορθώσει Σ.Β. (Σπυρίδωνος Βλαντή). Εν Βενετία παρά Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων, 1815, τ. Γ', σ. 382. Βλ. Επίσης Σπ. Λουκάτου ό.π. σ. 303.

Οι ελληνικές κοινότητες της Βιέννης ήταν δύο, η κοινότητα των Ελλήνων που διατήρησαν την οθωμανική υπηκοότητα και η κοινότητα των Ελλήνων που αποδέχτηκαν την αυστριακή. Διακρίνονταν από το ιδιαίτερό τους εκκλησιαστικό κέντρο αντίστοιχα στην κοινότητα του Αγίου Γεωργίου και στην κοινότητα της Αγίας Τριάδος.

Η διαίρεση αυτή των Ελλήνων που ζούσαν στη Βιέννη σε ντόπιους και ξένους ή τουρκομερίτες, όπως ονομάζονταν εκείνοι που διατηρούσαν την οθωμανική υπηκοότητα, προερχόταν κυρίως, επειδή πολλοί απ' αυτούς ερχόμενοι σε σχέσεις επαγγελματίας με Αυστριακούς προσαρμόζονταν προς τα τοπικά ήθη και έθιμα, υπόκεινταν στους αυστριακούς νόμους, γίνονταν Αυστριακοί υπήκοοι και έτσι μπορούσαν να διευρύνουν τις εμπορικές τους συναλλαγές.

Ως το 1784, οπότε θεσπίσθηκε ο όρος της δεκαετούς διαμονής στην Αυστρία για τη χορήγηση της υπηκοότητας, αρκούσε η διαπίστωση της ολόψυχης πρόθεσης για παραμονή στις αυστριακές επαρχίες, που αποδεικνύετο με την εγκατάσταση της οικογένειας του ενδιαφερόμενου ή με τη δήλωση για τη μεταφορά της μέσα σε έξι μήνες, από την αίτηση, και με την αγορά ακινήτων, σπιτιών ή οικοπέδων. Στην Τεργέστη πάντως οι συνθήκες ήταν περισσότερο ελαστικές, αφού υπήρχε απόλυτη ανάγκη προσέλκυσης κεφαλαίων. Έτσι αρκετές φορές και η προϋπόθεση της δεκαετούς διαμονής παρακάμφθηκε, εφόσον πρόκειτο για κατόχους αξιόλογων κεφαλαίων.⁽¹⁾

Την υπηκοότητα την διατηρούσαν και όταν ακόμη ξαναγύριζαν στην πατρίδα. Έλληνες με αυστριακή υπηκοότητα υπήρχαν στη Θεσσαλονίκη ως και το 1876.⁽²⁾

Οι Έλληνες Αυστριακοί υπήκοοι δεν είχαν καμία εξάρτηση από την Οθωμανική αυτοκρατορία, κανένα δεσμό δεν διατηρούσαν με αυτή και καμία υποχρέωση δεν αναγνώριζαν απέναντι σ' αυτή.

Οι τουρκομερίτες απολάμβαναν μερικές ατέλειες και απαλλάσσονταν από φορολογικές υποχρεώσεις που επιβάλλονταν από τους αυστριακούς νόμους, όμως οι εμπορικές τους συναλλαγές περιορίζονταν σε εμπόριο ειδών χονδρικής πωλήσεως, που καθορίζονταν από τις αυστροτουρκικές εμπορικές συνθήκες. Με το να κατα-

1. Ολ. Κατσιαρδή-Hering. Η Ελληνική Παροικία της Τεργέστης (1751- 1830), τ. Ι, Αθήνα 1986, σ. 386.

2. Απ. Βακαλοπούλου, «Ο Ελληνισμός της Διασποράς», ό.π., σ. 234.

γράφονται στους απογραφικούς πίνακες υπόκεινταν στους νόμους και τις σουλτανικές διατάξεις, τις οποίες υποχρεώνονταν να εκπληρώνουν από φόβο για αντίποινα κατά των συγγενών τους, που ζούσαν στην Ελλάδα.

Καταγραφή των Ελλήνων τουρκικής υπηκοότητας, όπως και των άλλων εμπόρων, βάσει του Η' άρθρου της «πατέντας περί καμπίου» της Μαρίας Θηρεσίας, έγινε το έτος 1767 με σκοπό την παρακολούθηση της εκπληρώσεως των φορολογικών τους υποχρεώσεων από τις αυστριακές οικονομικές υπηρεσίες. Από την καταγραφή αυτή καταδείχθηκε ότι από τους 134 εμπορικούς οίκους ή εμπόρους τουρκικής υπηκοότητας οι 82 ήταν Έλληνες. Η ελληνική κοινότητα της Βιέννης των Τουρκομεριτών ήταν αξιόλογη.

Σ' αυτούς που καταγράφονταν τους εδίδετο ερωτηματολόγιο, για να συμπληρώσουν τα στοιχεία: καταγωγή, γέννηση και τις εμπορικές τους ασχολίες.⁽¹⁾

Μεταξύ όμως των ελληνικών κοινοτήτων της Βιέννης επήλθε διάσπαση, η οποία κυρίως επέδρασε στη διαίρεσή τους.

Η εθνική δράση των Ελλήνων της Βιέννης πολύ νωρίς έγινε γνωστή. Το 1788 βοήθησαν τον Λάμπρο Κατσώνη, που προέβη στη Βιέννη στις αναγκαίες προπαρασκευές για σύσταση στόλου και καταναυμάχηση του τουρκικού.⁽²⁾ Τον ελληνικό τους χαρακτήρα διατήρησαν και οι δυο κοινότητες, παρά τη διαίρεσή τους, που οπωσδήποτε έβλαψε την ενότητα και τη συνοχή τους.

Γ' Ελληνικό Σχολείο Βιέννης

1. Ίδρυση και λειτουργία του σχολείου

Εκκλησία και Σχολείο ήταν κατά την τουρκοκρατία οι δύο πόλοι περί τους οποίους περιστρέφεται ο πνευματικός βίος του Ελληνισμού. Γι' αυτό οι Έλληνες έμποροι της Βιέννης και μετά τη θεμελίωση της εκκλησίας τους, την εξασφάλιση της πλήρους κυριαρχίας και την οργάνωση της διοικήσεως στράφηκαν και προς την ίδρυση ελληνικού σχολείου.

1. Σπυρ. Λάμπρου, «Απογραφικοί πίνακες...» Νέος Ελληνομνημών, τόμ. 18 (1924), τεύχος Δ', σ. 374, και τόμ. 19 (1925), τεύχος Α', σ. 225.

– Γεωργ. Λαΐου, Δ.Ι.Ε.Ε.Ε. τόμ. 14 (1960) 615-617

2. Λεάνδ. Βρανούση, Ρήγας, Αθήνα 1953, σ. 30 κ. εξής

Το ελληνικό σχολείο της Βιέννης λειτούργησε⁽¹⁾ προ του 1770 αλλά όχι οργανωμένο. Φαίνεται μάλλον ότι επίσημο ελληνικό δεν υπήρχε, αλλά όπως συνέβαινε υπήρχαν οικοδιδάσκαλοι.⁽²⁾

Οι Έλληνες υπήκοοι της Αυστρίας με ετήσιο κληροδότημα 1000 φιορινίων του Χριστοφόρου Νάκου αναδιοργάνωσαν μεταξύ των ετών 1802-1804 το κοινοτικό σχολείο.⁽³⁾

Την 19η Μαΐου 1804 εκδόθηκε Αυλικό θέσπισμα, με το οποίο επιτρεπόταν στην ελληνική κοινότητα της Αγίας Τριάδος η ίδρυση ελληνικού Σχολείου. Καθοριζόταν ότι η επιστασία και η διοίκηση του σχολείου περιήρχετο στους Έλληνες Αυστριακούς υπηκόους της κοινότητας της Αγίας Τριάδος. Το σχολείο θα στεγάζετο στο «δεύτερο πάτωμα του οσπητίου της εκκλησίας της Αγίας Τριάδος και θα είχε ευρυχώρους και φωτεινάς αιθούσας».⁽⁴⁾ Η κοινότητα του Αγίου Γεωργίου δεν είχε καμία ανάμειξη στη διοίκηση και εποπτεία.

Το ελληνικό σχολείο της Βιέννης βάσει «του αυλικού θεσπίσματος»⁽⁵⁾ ετίθετο υπό τον δημόσιον αυστριακόν έλεγχο. Υπήγχετο υπό την επίβλεψη του πρώτου εφόρου των γερμανικών σχολείων της Βιέννης και γενικότερα στην πρώτη εφορεία της αυστριακής τοπικής διοικήσεως, όπως και κάθε άλλο σχολείο. Αυστριακές εκπαιδευτικές αρχές επέσπευαν επίσης την ευταξία και μεθοδική διδασκαλία στο σχολείο, ενέκριναν κάθε μεταβολή της εσωτερικής διοικήσεως του σχολείου, επιδοκίμαζαν την ετήσια λογοδοσία εσόδων και εξόδων που υποβάλλετο σ' αυτές από τη Δωδεκάδα της κοινότητας της Αγίας Τριάδος, επικύρωναν κάθε διαταγή του δασκάλου προ της εφαρμογής της και μαζί με τους «δώδεκα» ρύθμιζαν κάθε λεπτομέρεια της ομαλής λειτουργίας του. Ακόμη η πρώτη τοπική εφορεία έλεγχε το ήθος και δοκί-

1. Βλ. Νικ. Τωμαδάκη. «Η συμβολή των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού εις τον αγώνα της ελευθερίας», Αθήνα 1953, σ. 16.

2. Σπ. Λουκάτου, ό.π. σ. 324. Βλ. επίσης Φιλίππου Ιωάννου, «Λόγος εκφωνηθείς εν τω ελληνικώ Πανεπιστημίω κατά την επέτειον της καθιδρύσεως αυτού εορτήν», Αθήνα 1845: «Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς τω 1790 αναχωρήσας εις Βιέννην της Αυστρίας διέμεινεν εν αυτή δύο περίπου έτη, διδάσκων τους υιούς ομογενών τινων εμπόρων».

3. Γράμμα της Ελληνικής Κοινότητος της Αγίας Τριάδος της Βιέννης προς τον Αυτοκράτορα της Αυστρίας Φραγκίσκο Β', την 6 Μαΐου 1804: ARCHIV DES MINISTERIUS FÜR CULTUS UND UNTERRICHT. 7739, Wien.

4. Σπ. Λουκάτου, ό.π. σ. 325.

5. «Αυλικόν θέσπισμα 19 Μαΐου 1804», Βιβλιοθήκη Βουλής στο λήμμα Φραγκίσκος Β', ΙΔ', 4, ΝΛΛ. και Γεννάδειος, Η.Γ. 14. Α9 V94.

μαζε τις γνώσεις των δασκάλων του σχολείου, τους οποίους αυτή μετά την δοκιμασία διόριζε και ενέκρινε τα διδακτικά βιβλία που προτεινόταν από τη «Δωδεκάδα».

Σύμφωνα με το «Αυλικό θέσπισμα»¹ επί του ελληνικού σχολείου ασκείτο πλήρης ο έλεγχος των αυστριακών εκπαιδευτικών αρχών. Την οικονομική εποπτεία του σχολείου ασκούσε η κοινότητα, η οποία εφρόντιζε για όλα τα απαραίτητα, ώστε να μην επιβαρύνεται η αυστριακή πολιτεία. Για να διορισθεί κάποιος δάσκαλος έπρεπε να γνωρίζει τη γερμανική γλώσσα, εφόσον οι μαθητές έπρεπε να γίνουν άξια μέλη της Καισαροβασιλικής επικράτειας, και να συνδυάζει τη διδασκαλία της με τη διδασκαλία της καθομιλουμένης ελληνικής. Γι' αυτό καθοριζόταν και τα διδακτικά βιβλία να έχουν στο ένα μέρος το γερμανικό και στο άλλο το ελληνικό κείμενο.

Το ελληνικό σχολείο της Βιέννης καθοριζόταν όχι επιστημονικό αλλά Πολιτικό Διδασκαλείο συνιστάμενο, από τέσσερις κλάσεις στις οποίες να διδάσκεται η Θρησκεία, η Ανάγνωση, η Γραφή, η Αριθμητική, η Γεωγραφία, και η ελληνική Γραμματική. Ορίζεται η θρησκευτική διδασκαλία «προς φωτισμόν του νοός και της καρδιάς» και η παράδοση του μαθήματος της κατηχήσεως από δόκιμο ιερέα σε κάθε τάξη δύο φορές την εβδομάδα από μία ώρα.

Εάν οι μαθητές του ελληνικού σχολείου της Βιέννης ήθελαν να παρακολουθήσουν ανώτερες σπουδές στη Ρεάλ Ακαδημία, το Γυμνάσιο ή το Πανεπιστήμιο, όφειλαν να υποστούν την καθορισμένη Δοκιμασία, όπως και κάθε άλλος μαθητής από οποιοδήποτε σχολείο προερχόμενος.

Το ελληνικό σχολείο δεν έλαβε όμως την πρόβλεψη οργάνωση και ανάπτυξη. Φαίνεται ότι οι Έλληνες Οθωμανοί υπήκοοι δεν το ενίσχυσαν. Ο Νεόφυτος Δούκας υποστήριζε τη σύσταση δεύτερου ελληνικού σχολείου από την κοινότητα του Αγίου Γεωργίου και έψεγε τη λειτουργία εκείνου που υπήρχε. Στις δύο παραινήσεις του προς τους φιλογενείς Έλληνες της Βιέννης το 1810 ανέφερε ότι τα μέχρι τότε σχολεία λειτουργούσαν κακώς, ενώ αυτά είναι που συντελούν στην ανύψωση του Γένους. Βασικές προϋποθέσεις, προς σύσταση σχολείου, θεωρούσε αυτός το διδακτικό προσωπικό και την κάλυψη των εξόδων του.

Γράφει σχετικά: «Σχολείον ουχί τοιούτον οίον να έχει εν τη καθέδρα ανθρωπάριον τι απατηλόν και αδύνατον, το οποίον θέλει αγρυπνεί μάλλον περί την εύνοιαν του δυνατωτέρου δια τα ενδεχόμενα μήτε αύθις τοιούτον ταπεινόν και ευπτόητον, εις το οποίον αρκούντως να συχνάζωσι δεκατρία τυχόν παιδάρια νήπια».⁽¹⁾

1. Νεοφύτου Δούκα, «Παραίνεσις προς τους εν Βιέννη φιλογενείς Έλληνας εις σύστασιν σχολείου Ελληνικού», Βιέννη 1810, σ. 7.

Φαίνεται ότι το ελληνικό σχολείο της Βιέννης το 1810 αριθμούσε 13 μαθητές. Κατά το Δούκα θα μπορούσε να αριθμεί πενήντα μαθητές και να έχει 2-3 δασκάλους «ουχί τους τυχόντας ή εκ κολακείας προτιμωμένους, αλλ' εκ πάντων τους πρώτους κατ' εκλογήν ζητούμενους τούς και μαθήσει αξίους και ήθει κοσμίους και φιλοτιμία προθύμους».⁽¹⁾

Προς κάλυψη των εξόδων ο Δούκας δεν θεωρούσε επαρκές το εισόδημα της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου και ζητούσε προς σύσταση σχολείου την αύξηση αυτού με την καθιέρωση ειδικής εισφοράς, εν τοις χιλίοις (1%) επί των πραγματιών και με τις διαθήκες των φιλογενών, οι οποίοι όφειλαν μετά θάνατον να διαθέτουν μέρος του πλούτου τους.

Στην περίπτωση παραμελήσεως του σχολείου ή από έλλειψη δασκάλων ή από έλλειψη μαθητών, το χρηματικό κονδύλι που θα είχε διατεθεί για το σχολείο θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί, για να συσταθεί «μία εταιρεία φιλολογική εν Βιέννη προς επεξεργασίαν και έκδοσιν των Ελλήνων συγγραφέων ή προς μετάφρασιν άλλων ωφελίμων βιβλίων».⁽²⁾

Η έλλειψη καλά οργανωμένου ελληνικού σχολείου στη Βιέννη φαίνεται και από το ότι ο Αυστριακός Κάρολος Ελλμάουερ, όταν ίδρυσε δικό του σχολείο, παρότρυνε τους ελληνόπαιδες, δημιουργώντας χωριστές τάξεις γι' αυτούς. Τον Αύγουστο του 1813 δημοσιεύει στον «Λόγιο Ερμή»⁽³⁾ ανακοίνωση, στην οποία αναφέρει ότι στο «βάσει Καισαροβασιλικού διατάγματος, το 1807, ιδρυθέν παιδευτήριον των νέων» προστέθηκε και ιδιαίτερο τμήμα για τους Γραικούς τούς από Βλαχίας και Μολδαυίας και εν γένει από τα ανατολικά της Ευρώπης ερχομένους νέους. Στην ίδρυση του τμήματος αυτού οδηγήθηκε από παροτρύνσεις πολλών σημαινόντων προσώπων, επειδή θα φοιτούσαν και νέοι «των ευγενών ανατολικών». Στην ανακοίνωση προτάσσει τις γενικές αρχές και τον τρόπο λειτουργίας του Σχολείου για τους νέους Γραικούς σύμφωνα προς την εθνική τους παιδεία.

2. Περίοδος Καλής Λειτουργίας του Σχολείου

Παρά τις αντιδράσεις και τα εμπόδια που συνάντησε κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του και το ελληνικό σχολείο της Βιέννης άρχισε από το 1815 να λειτουργεί συστηματικά και να προσελκύει πολλούς μαθητές, αν και εκείνοι που προ-

1. Νεοφ. Δούκα, «Παραίνεσις...» ό.π. σ. 11, σ. 17.

2. Νεοφ. Δούκα, ό.π., σ. 35.

3. «Ερμής ο Λόγιος» της 15ης Αυγούστου 1813, σ. 162-164.

έρχονταν από Έλληνες Οθωμανούς υπηκόους ήταν ολιγάριθμοι, έναντι των προερχομένων από Έλληνες Αυστριακούς υπηκόους. Στην επιτυχή λειτουργία συνέτεινε και η όλη ελληνική πνευματική κίνηση που σημειώθηκε στη Βιέννη μετά την ίδρυση εκεί της Φιλομούσου Εταιρείας.

Όπως πληροφορούμεθα από επιστολή λογίου που δημοσιεύθηκε στη Βιέννη στο «Λόγιο Ερμή»,⁽¹⁾ το ελληνικό σχολείο ευρίσκεται σε ανάπτυξη το 1816. Το σχολείο είχε δύο τάξεις με δύο δασκάλους και φοιτούσαν σαράντα ένας συνολικά μαθητές, από τους οποίους οι είκοσι τρεις στη μία και οι δεκαοκτώ στην άλλη. Η φοίτηση διαρκούσε τρία χρόνια.

Στις 16 Σεπτεμβρίου 1816 διενεργήθηκαν οι εξετάσεις ενώπιον των δύο δασκάλων, των Εφόρων, των Ιερέων και πολλών λογίων και εμπόρων και του Αυστριακού εφόρου των σχολείων Σεβαστιανού Αγγερμαυέρου. Οι μαθητές εξετάσθηκαν στην κατήχηση, στα αρχαία ελληνικά κείμενα και μάλιστα στον «Περί Στεφάνου» λόγον του Δημοσθένους και τα «Ελληνικά» του Ξενοφώντος, στην αριθμητική, την γεωγραφία και γραμματική και σε όσους πρώτευσαν απενεμήθηκαν βραβεία-βιβλία ανάλογα της ηλικίας τους.

Ο επιστολογράφος επισημαίνει αδυναμία των μαθητών στη χρήση της ομιλούμενης ελληνικής γλώσσας, αν και «τινές γεννηθέντες εις την Ελλάδα ή εις άλλα της Οθωμανικής Επικρατείας μέρη Γραικοί εκ Γραικών, εξεύρουν την μητρικήν των γλώσσαν, μαθόντες αυτήν εξ απαλών, ούτως ειπείν, ονύχων».

Την αδυναμία αυτή αποδίδει στο γεγονός ότι οι περισσότεροι των μαθητών του σχολείου ήταν παιδιά από Αυστριακούς υπηκόους ή από Βλάχους και κατηγορεί τους γονείς, επειδή δεν μαθαίνουν στα παιδιά τους τη γλώσσα της πατρίδας. Εξηγεί ότι Βλάχους εννοεί όχι τους κατοίκους της Βλαχίας και Μολδαβίας, αλλά αυτούς που κατοικούν στην Ελλάδα «ους εμπορείς να ονομάσης Έλληνας». Τέλος, προτείνει να ληφθούν άμεσα μέτρα για την αρτία εκμάθηση της νεοελληνικής και της αρχαίας γλώσσας.

Δ' Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Βιέννης

1. Διοίκηση του Ναού. Προβλήματα από Σέρβους και από καθολικούς.

Η πρώτη κοινοτική ένωση των Ελλήνων εμπόρων της Βιέννης είναι των Οθωμα-

1. «Ερμής ο Λόγιος» της 30ης Σεπτεμβρίου 1816, σ. 355-362.

νών υπηκόων. Αυτοί, αφού απέκτησαν από το εμπόριο σημαντική οικονομική δύναμη και επιρροή, επέτυχαν ύστερα από ενέργειες και παρέμβαση του πρίγκηπα Ευγενίου της Σαβοΐας⁽¹⁾ την έκδοση το 1723 αυτοκρατορικού εγγράφου από τον Κάρολο ΣΤ΄, το οποίο αναγνωρίστηκε με διάταγμα του Ανωτάτου Πολεμικού Συμβουλίου της Αυστρίας⁽²⁾ την 9η Ιουνίου 1726, με το οποίο χορηγείτο στους Έλληνες Οθωμανούς υπηκόους το δικαίωμα της ιδρύσεως εκκλησίας επ' ονόματι του Αγίου Γεωργίου προς ελευθέρα εκπλήρωση των θρησκευτικών τους καθηκόντων.

Στην ίδρυση της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου σημαντικά συνέβαλε και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος «ο εξ απορρήτων», ο οποίος διευκόλυνε τη χορήγηση, προνομίων, αλλά και επειδή στην οικία του στεγάσθηκε στη Βιέννη το παρεκκλήσιο του Αγίου Γεωργίου, στο οποίο τελέσθηκε η πρώτη ορθόδοξη λειτουργία του 1723. Ο ναός του Αγίου Γεωργίου ήταν η εξωτερική έκφραση της πολιτικής και οικονομικής συσπείρωσης των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων της Βιέννης. Ανωτάτη πνευματική Αρχή αναγνωρίστηκε ο Οικουμενικός Πατριάρχης.^(2α) Η τάξη όμως αυτή δεν διατηρήθηκε για πολύ. Οι Σέρβοι Μητροπολίτες μέχρι και το 1776 διεκδικούσαν την κυριότητα της ελληνικής εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου. Αλλά δεν ήταν μόνο οι καταπιέσεις και οι κίνδυνοι από τους Σλάβους Μητροπολίτες. Οι φανατικοί καθολικοί της Αυστρίας και προπάντων ο κλήρος, δεν ανέχονταν την ύπαρξη ορθόδοξου ναού ελληνικού, στα σπλάχνα του καθολικισμού, επίσημα εγκαθιδρυθέντος.

Οι Έλληνες, λόγω των προβλημάτων, αναγκάσθηκαν να κλείσουν τον ναό από τις 3 Σεπτεμβρίου 1761 μέχρι τις 2 Μαρτίου 1776.⁽³⁾ Μετά από δύσκολες προσπάθειες πέτυχαν να εκδοθεί από τη Μαρία Θηρεσία, ύστερα από γνωμοδότηση επιτροπής, το υψηλό αυτοκρατορικό προνόμιο, με το οποίο η κυριότητα του ναού του Αγίου Γεωργίου αναγνωριζόταν και επιδικαζόταν στην ελληνική κοινότητα και διατάσσονταν οι Σέρβοι Μητροπολίτες να επιστρέψουν ό,τι ανήκε σ' αυτόν. Οι Έλληνες το κατόρθωσαν αυτό και με την υποστήριξη του Φαναριώτη Ιωάννη Μαυρογέ-

1. Σωφρ. Ευστρατιάδη, ό.π., σ. 7.

2. Σπ. Λουκάτου, «Ο πολιτικός βίος...» ό.π. σ. 309.

2α. Ελ. Κούκκου, Θεσμοί και προνόμια του Ελληνισμού μετά την Άλωση, Αθήνα 1999⁽³⁾ σ. 40, 43, 46, 17, 58.

3. Ολυ. Κατσιαρδή - Hering, ό.π. τόμ. I., σ. 117.

νη, ο οποίος ήταν τότε πρεσβευτής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.⁽¹⁾

Ο Γεώργιος Καραγιάννης την 10η Σεπτεμβρίου 1802 χάριζε την οικία του (στη Βιέννη) στον Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου.⁽²⁾ Έτσι το 1803 τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του Ναού. Εκτός όμως από την μεγάλη δωρεά του Γεωργίου Καραγιάννη η Αδελφότητα δεν είχε άλλα κεφάλαια προς περάτωση του μεγάλου και πολυδάπανου έργου. Αποφάσισαν κάθε εμπορευόμενος να προσφέρει υπέρ του Ναού ένα φιορίνι επί τοις χιλίοις (1%) για κάθε είδος εισαγωγής και εξαγωγής. Επειδή όμως αυτά δεν επαρκούσαν στην κάλυψη των μεγάλων δαπανών, συνήψαν δάνειο από τα μέλη της παροικίας προς 10%.

Το έργο τελείωσε και παραδόθηκε στην Ελληνική Κοινότητα στις 2 Φεβρουαρίου 1806. Βάσει των Καισαροβασιλικών προνομίων, αφού συνέρχονταν χωριστά κάθε χρόνο οι Έλληνες Οθωμανοί υπήκοοι και οι Αυστριακοί υπήκοοι, συνιστούσαν τα εκλογικά σώματα των κοινοτήτων, στα οποία ανήκε και η εκλογή των αρχών και τα οποία αποφάσιζαν «κοινή γνώμη και δια των πλειόνων ψήφων», ή «με τα περισσότερα βότα».⁽³⁾ Κάθε μέλος του εκλογικού σώματος της αδελφότητας υποχρεωνόταν να παρευρίσκεται στις συνεδριάσεις του, διαφορετικά επιβάλλετο, σ' εκείνους που απουσίαζαν, πρόστιμο από δέκα φιορίνια.⁽⁴⁾ Η κοινότητα ως σώμα ήταν η ανώτερα αρχή. Είχε το δικαίωμα να ελέγξει κάθε «αδελφόν» ή και τους ιερείς της κοινότητας. Εάν ο παιίστης έπεφτε στη συνέχεια στο ίδιο παράπτωμα, είχε δικαίωμα η κοινότητα να τον αποβάλει από τους κόλπους της και να εκδιώξει από το παρεκκλήσιο τον ιερέα που έσφαλλε.⁽⁵⁾ Η διοίκηση του «κοινού», που εκλέγετο κάθε χρόνο από τους Έλληνες εμπόρους, ήταν κατ' αρχάς 18μελής, μεταγενέστερα όμως έγινε 12μελής.

Η 12μελής αυτή επιτροπή εξέλεγε από το σώμα της τους τρεις επιστάτες του ναού και επίσης τους ιερείς, εφημερίους και υπεφημερίους, και το υπόλοιπο υπηρε-

1. Νικ. Τωμαδάκη. «Η συμβολή των Ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού εις τον αγώνα της ελευθερίας», Αθήνα 1953, σ. 16.

– Για την οργάνωση της Κοινότητας βλ. Όλ. Κατσιαρδή, Η Ελληνική Παροικία της Τεργέστης, τόμ. Ι, σ. 133, 139

2. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, Πνευματικοί άνδρες της Μακεδονίας κατά την Τουρκοκρατίαν, Ε.Μ.Σ. (1972) 9-79. «Από τους Καραγιάννηδες της Κοζάνης στους von Karajan της Βιέννης».

3. Σπ. Λουκάτου, ό.π., σ. 317.

4. Σωφρ. Ευστρατιάδη, ό.π., σ. 172.

5. Σωφρ. Ευστρατιάδη, σ. 115-116.

τικό προσωπικό της εκκλησίας, αποφασίζουσα πάντοτε κατά πλειοψηφία. Μόνον αυτή είχε το δικαίωμα του διορισμού και της απολύσεως των ιερέων του ναού, χωρίς παρέμβαση οιασδήποτε άλλης εκκλησιαστικής αρχής. Αυτή εδέχετο τα αποδεικτικά των ιερέων γράμματα και γνωστοποιούσε απλώς την εκλογή που έγινε και το διορισμό των ιερέων και των βοηθών τους προς τον Μητροπολίτη Κάρλοβιτς, ο οποίος δεν είχε καμία άλλη ανάμειξη. Τα αυτοκρατορικά προνόμια καθόριζαν την εκλογή ενός μόνον ιερέως - εφημερίου, αλλά παρείχαν στην διοίκηση της κοινότητας το δικαίωμα να προσλαμβάνουν και άλλους υπεφημερίους και βοηθούς τους ονομαζόμενους «καπελλάνους». Καθοριζετο όμως ρητώς ότι οι εφημέριοι και υπεφημέριοι όφειλαν να είναι Έλληνες το γένος, να ανήκουν στην ανατολική εκκλησία, να είναι ιερομόναχοι, να ανήκουν σε κάποιο από τα μοναστήρια που ευρίσκονται στην Οθωμανική Επικράτεια, στο Αρχιπέλαγος ή στη Ρούμελη και να εκλέγονται κατά πλειοψηφία: «Καθώς όμως ο εφημέριος, έτσι και οι καπελλάνοι αυτοί να είναι το Γένος, και την Θρησκείαν Ρωμαίοι (Griechen), και του μοναδικού τάγματος».⁽¹⁾ Κανένας ξένος ορθόδοξος ιερέας, εκτός από τους Έλληνες, δεν είχε δικαίωμα ιεροπραξίας ή τελετής.

Η «δωδεκάδα» πρόσφερε επίσης αξιόλογες υπηρεσίες στο Γένος, ενισχύοντας νέους στις σπουδές τους ή εμβάζοντας χρήματα για τη συντήρηση ελληνικών σχολείων. Χαρακτηριστικόν είναι ότι τα κληροδοτήματα για τα σχολεία της Βορείου Ελλάδος προήρθαν από τη Βιέννη.⁽²⁾ Ο Ιωάννης Κωνσταντίνου εκληροδότησε το 1793 φιορίνια 20.500, για να συντηρείται με τους τόκους των η Σχολή Μετσόβου. Ο Δημήτριος Καλογιάννης βοήθησε το Σχολείο της Τσαριτσάνης και άλλοι άλλα της Πατρίδος μας πνευματικά ιδρύματα.

Την 4 Δεκεμβρίου του 1883 εόρτασε η Κοινότητα του Αγίου Γεωργίου μεγαλοπρεπώς τα 100 χρόνια από την παραχώρηση σ' αυτήν των Προνομίων. Τότε η Κοινότητα έστειλε 1000 φιορίνια στο Δήμαρχο Uhl, για να τα διανεμίει στους πτωχούς αδιακρίτως θρησκευματος.

Με δωρεές κυρίως των Βαρώνων Σίμωνος Σίνα και Στεργίου Δούμπα κτίστηκε το 1787 η εκκλησία της Αγίας Τριάδος για τους Έλληνες εκείνους που είχαν πάρει την αυστριακή υπηκοότητα.

Το α' άρθρο των Προνομίων του Φραγκίσκου Β' προς την ελληνική κοινότητα (8 Οκτωβρίου 1796) αναφέρει ότι «η εκκλησία της Αγίας Τριάδος εν Βιέννη αφιερύεται εις την εκλεγμένην κοινότητα των μη ηνωμένων ομοπίστων Γραικών...». Οι δια-

1. Προνόμια Ιωσήφ Β', ό.π. *αίθρον Δώκερον*.

2. Απ. Βακαλοπούλου, Ο Ελληνισμός της Διασποράς, ό.π., σ. 234.

τάξεις παραχωρούνται στην Γραικο-Βλαχική κοινότητα. Οι Αυστριακοί υπήκοοι συνερχόμενοι κάθε χρόνο συνιστούσαν το εκλογικό σώμα της κοινότητας, στο οποίο ανήκε και η εκλογή των αρχών «κοινή γνώμη και δια των πλειόνων ψήφων» ή «με τα περισσότερα βότα», όπως και στην Κοινότητα του Αγίου Γεωργίου.

Όταν αναφύετο διχόνοια ή διαφωνία μεταξύ της αδελφότητας, έκρινε και αποφάσιζε το Πολιτικό Δικαστήριο της Βιέννης (Μαγκιστράτον), αν πρόκειτο για διαφωνίες της αδελφότητας του Αγίου Γεωργίου έκρινε το Justiz Banco Deputation της Κάτω Αυστρίας. Έτσι οι Έλληνες της Βιέννης στερούντο του δικαιώματος της δικαιοπραξίας, υπήγοντο και δικάζοντο για τις εμπορικές διαφορές στο «καμπιαλοκριτήριο» και για τις διαφορές της κοινότητας στα αυστριακά δικαστήρια (Πολιτικό, Μαγκιστράτον).

Οι ιερείς σε περίπτωση διαφωνίας προς την αδελφότητα και μη δικαιοσύνης τους από την γενική συνέλευση της αδελφότητας είχαν το δικαίωμα να απευθύνονται στο Landrecht της Κάτω Αυστρίας. Κρίνοντας το θεσμό των επιτρόπων, βρίσκουμε ότι επικρατούσε τόσο στις παροικίες όσο και στις ελλαδικές κοινότητες, με τη διαφορά ότι σ' αυτές, εκτός τις μακεδονικές περιοχές οι επίτροποι εκλέγονταν από τη Γενική Συνέλευση. «Η εκλογή των οργάνων της διοικήσεως γινόταν με την σύγκληση ειδικής γενικής συνελεύσεως του κοινού».⁽¹⁾ Ο αριθμός των «δημογερόντων», «προεστών», «επιτρόπων», «αρχόντων» των ελλαδικών κοινοτήτων ποίκιλλε· κυμαίνονταν από ένα ως πέντε, όμως τα καθήκοντά τους εκκλησιαστικά, εκπαιδευτικά, κοινοτικά, ήταν περίπου τα ίδια.

2. Πρώτη περίοδος της εφημερίας του Ανθίμου Γαζή

Το Μάιο του 1796, στη χηρεύουσα θέση του προϊσταμένου του Ιερού Ναού του Αγίου Γεωργίου Βιέννης εκλέγεται από τη 12μελή επιτροπή, που αποτελούσε τη διοίκηση της κοινότητας, με την ψήφο των περισσότερων, ο Άνθιμος Γαζής. Στο πρακτικό της κοινότητας φέρεται με το επίθετο Καρακαλλινός.⁽²⁾ Τα αυτοκρατορικά προνόμια καθόριζαν ρητώς ότι οι εφημέριοι και υπεφημέριοι όφειλαν να είναι Έλληνες, να ανήκουν στην ανατολική Εκκλησία να είναι ιερομόναχοι, να ανήκουν σε κάποιο από τα μοναστήρια που ευρίσκονται στην Οθωμανική Επικράτεια, στο Αρχιπέλαγος ή στη Ρούμελη και να εκλέγονται κατά πλειοψηφία.⁽³⁾

1. Ελ. Κούκκου, Κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία, Αθήνα 1984, σ. 72.

2. Βλ. το έργο του Σωφ. Ευστρατιάδη, ό.π. σ. 137. Βλ. επίσης Ι. Μ. Χατζηφώτη, Άνθιμος Γαζής [1969] σ. 29.

3. Προνόμια Ιωσήφ Β', το Λήμμα Ιωσήφ, ΙΔ4, ΝΑΛ, Βιβλιοθήκη της Βουλής της Ελλάδος.

Ο Άνθιμος Γαζής δέχθηκε την εκλογή και η κοινότητα απέστειλε τα έγγραφα της χειροτονίας του στο Μητροπολίτη Κάρλοβιτς Στέφανο, για να χορηγήσει σ' αυτόν την άδεια της ιερουργίας. Στο τρίτο άρθρο των προνομίων του αυτοκράτορα Ιωσήφ Β' αναφέρεται: «Οι πνευματικοί όπου έχουσι, δια να εκλεχθούν δια την εφημερίαν ταύτην, να δηλοποιούνται εις αυτόν τον Αρχιεπίσκοπον δια μέσου ενός γράμματος της αδελφότητος».⁽¹⁾

Ο Μητροπολίτης Στέφανος απάντησε, και ο Άνθιμος Γαζής ανέλαβε τον Ιούλιο του 1796 τα καθήκοντά του στον Άγιο Γεώργιο.⁽²⁾ Στο Ναό αυτό υπηρέτησε μέχρι το 1802. Επειδή κλονίσθηκε σοβαρά η υγεία του, αναγκάσθηκε να αποχωρήσει από τη Βιέννη. Μετά την ανάρρωσή του επιστρέφει πάλι στη Βιέννη το Νοέμβριο του 1804, με τον Κωνσταντίνο Κούμα, που τον ήθελε ως επιστημονικό συνεργάτη, για την έκδοση του Λεξικού του.⁽³⁾

Κατά την πρώτη περίοδο της εφημερίας του στον Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου Βιέννης ο Άνθιμος, παράλληλα προς τα ιερατικά του καθήκοντα, επιδόθηκε στη μελέτη και στη συγγραφή. Ο Κωνσταντίνος Σάθας γράφει ότι ασχολήθηκε με την μελέτη των φυσικομαθηματικών επιστημών.⁽⁴⁾ Αποτέλεσμα αυτών των δραστηριοτήτων ήταν η μετάφραση από τα γαλλικά και η έκδοση, στα 1799, του βιβλίου του Βενιαμίν Μαρτίνου «Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών».⁽⁵⁾

Κατά τη χρονική αυτή περίοδο εκδίδονται με επιμέλεια του Ανθίμου Γαζή και άλλα βιβλία, αλλά και Γεωγραφικοί Χάρτες.⁽⁶⁾

1. Προνόμια Ιωσήφ Β' ό.π. άρθρον τρίτον.

2. Σωφρ. Ευστρατιάδη, ο εν Βιέννη ναός του Αγίου Γεωργίου, ό.π. σ. 138.

3. Γ.Α.Κ. Αρχείο Αθανασίου Ψαλίδα, έγγραφα (1771-1810) Κ. 71, Φακ. 7, αρ. 49.

4. Κων/νου Σάθα, Νεοελληνική Φιλολογία, Αθήνα, 1868, σ. 693.

5. Η Αγγλική έκδοση της Γραμματικής των Φιλοσοφικών επιστημών του Benjamin Martin έγινε το 1735. Ο τίτλος της γαλλικής έκδοσης που κυκλοφόρησε δεκατέσσερα χρόνια μετά την αγγλική έκδοση (1749) είναι: "Grammaire des Siences Philosophiques, ou analyse abrégée de la philosophie moderne, appuyée sur les expériences, traduite de l' Aglais de Benjamin Martin. Paris Briasson 1749.

- Βλ. επίσης Γιάννη Καρά, Οι Φυσικές - θετικές επιστήμες στον Ελληνικό 18ο αιώνα. Αθήνα 1977, σ. 107 και Δημητρίου Καραμπερόπουλου, Γνώσεις ανατομίας και φυσιολογίας του Θεσσαλού Διδασκάλου του Γένους Ανθίμου Γαζή, Αθήνα 1993, σ. 8, σημ. 2.

6. Βλ. Τρίτο Μέρος της εργασίας αυτής, όπου Πίνακας Εκδοτικού Έργου Ανθίμου Γαζή.

3. Δεύτερη περίοδος της εφημερίας του Ανθίμου Γαζή

Ο Άνθιμος Γαζής προσκαλείται το 1807 να υπηρετήσει για δεύτερη φορά στον Άγιο Γεώργιο. Διέμενε τότε στη Βενετία για την έκδοση των συγγραμμάτων του, της Ελληνικής Βιβλιοθήκης* και του Λεξικού* του, όταν παίρνει επιστολή από την κοινότητα του Αγίου Γεωργίου με ημερομηνία 31 Αυγούστου 1807, στην οποία του έγραφαν: «Επειδή η αδελφότης μας ευηρεστήθη εις το διάστημα της εδώ εφημερίας σας κοινή γνώμη απεφασίσαμεν να παρακαλέσωμεν δια του παρόντος την πανοσιολογιότητά σας, ώστε να δεχθήτε πάλιν την αυτήν φροντίδα». Η απόφαση για την πρόσκληση του Γαζή ελήφθη στις 29 Αυγούστου 1807, όπως φαίνεται από το σωζόμενο πρακτικό της κοινότητας.⁽¹⁾

Ο Άνθιμος Γαζής απάντησε στις 9 Σεπτεμβρίου από τη Βενετία στην επιστολή της Κοινότητας πλήρης χαράς: «Ενώ ευρισκόμην βυθισμένος μέσα εις τας αβύσσους των στοχασμών, καταπλακωμένος ων από φροντίδας και κόπους, προερχομένα από το ανά χείρας έργον μου, το οποίον ήδη εμβήκεν υπό τα πιεστήρια του τύπου, ιδού εξαίφνης... την αγαθήν αγγελίαν μοι εκομίσασθε, ήτις και μου απετίναξεν όλους τους δινήεντας στοχασμούς... σας αφήνω να στοχασθήτε πόσην χαράν τούτο μοι επροξένησε...».⁽²⁾

Το Φεβρουάριο του 1808 ο Άνθιμος Γαζής πήγε στη Βιέννη και ανέλαβε τα καθήκοντά του. Υπηρέτησε μέχρι τον Οκτώβριο του 1815, οπότε παραιτήθηκε από τη θέση του, επειδή όπως έγραφε πατριωτικοί λόγοι υπαγόρευαν την επιστροφή του εις την πατρίδα: «Η πατρίς με προσκαλεί να επιστρέψω εις αυτήν· όθεν και υπακούω εις την φωνήν της, δια τούτο Σας δίδω την είδησιν προ εξ μηνών, ότι μετά τας εορτάς του Πάσχα αναγκαίως πρέπει να αναχωρήσω εντεύθεν και να υπάγω να ζήσω εκεί μεταξύ των αδελφών μας...».⁽³⁾

Σε γράμμα του προς τον Γρηγόριο Κωνσταντά έγραφε:⁽⁴⁾ «Ο σκοπός μου ήτο δια της Ιταλίας, δια να κοιτάξω και τους μετά του Γλυκύ λογαριασμούς μου, αλλά τα πράγματα της Ιταλίας είναι πάλιν εις την κατάστασιν του 1805. Όθεν και μένω

* Τους πλήρεις τίτλους βλ. στο τρίτο Μέρος του παρόντος.

1. Σωφρ. Ευστρατιάδη, ό.π. σ. 143

2. αυτόθι σ. 148

3. αυτόθι σ. 149

4. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς τον Γρηγόριον Κωνσταντά, 14 Απριλίου 1815, εκ Βιέννης, Βιβλιοθήκη Μηλιών, Φ.Ε./9.

ακόμη εδώ έως εις τον Ιούλιον». Παρέμεινε εντούτοις ακόμη δύο χρόνια.

Έφυγε οριστικά από τη Βιέννη την Άνοιξη⁽⁴⁾ του 1817. Πέρασε στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες και από εκεί πήγε στην Οδησσό, όπου συναντήθηκε με τους αρχηγούς της Φιλικής Εταιρείας.

Κατά τη δεύτερη περίοδο του Ανθίμου Γαζή στο Ναό του Αγίου Γεωργίου στη Βιέννη άρχισε η εθνική δράση του και η γόνιμη πνευματική εργασία του, η οποία αποτελεί σημαντικό σταθμό στα ελληνικά γράμματα.

1. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς τον Γρηγόριον Κωνσταντά, 13 Μαρτίου 1817, εκ Βιέννης, Βιβλιοθήκη Μηλιών, Φ.Ε./18.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Α΄ Ο Άνθιμος Γαζής και η Φιλόμουσος Εταιρεία Αθηνών

Την 1 Σεπτεμβρίου του 1813 ιδρύθηκε στην Αθήνα η φιλόμουσος Εταιρεία. Στον κανονισμό της εταιρείας αναφέρονται τα εξής: «Τινές των φιλομούσων και φιλοκάλων ανδρών του ελληνικού γένους εκκεντρούμενοι υπό τινος θείου ζήλου εις το να ιδώσι τας επιστήμας να επιστρέψωσι πάλιν εις το Λύκειον και εις την αρχαίαν Ακαδημίαν των, απεφάσισαν να συγκροτήσωσιν εν Αθήναις μίαν ομήγουριν εξ ελλογίμων και ζηλωτών ανδρών, ην Φιλόμουσον Εταιρείαν εκάλεσαν».⁽¹⁾

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο του κανονισμού, σκοπός της φιλομούσου εταιρείας των Αθηνών είναι η καταβολή των αναγκαίων χρημάτων για την εξάπλωση της παιδείας στην Ελλάδα, για την έκδοση των κλασικών συγγραφέων και τη βοήθεια των πτωχών μαθητών, όσοι αφιερώνονται στις επιστήμες, και για την αναζήτηση κάθε είδους αρχαιοτήτων.⁽²⁾

Κατά το άρθρο Β΄ τα μέλη της Φιλομούσου εταιρείας που βρίσκονταν στην Αθήνα να εκλέγουν με ψήφους τέσσερις εφόρους, που θα επαγρυπνούν και θα φροντίζουν για την επίδοση και τελειοποίηση της εταιρείας.⁽³⁾ Οι έφοροι της Φιλομούσου Εταιρείας κατά το ίδιο άρθρο διορίζουν από τα μέλη της και επιτρόπους εις τα έξω μέρη «εις μεν την Γερμανίαν, τον εν Βιέννη αρχιμανδρίτην Άνθιμον Γαζήν, εις δε

1. Βλ. Κούκκου, Η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης, Αθήνα 1958', σ. 37.

– Βλ. Λόγιος Ερμής, τόμ. Δ΄ (1814) 98-103: «... εν Αθήναις τη α΄ Σεπτεμβρίου 1813. «Οι της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης» – Βλ. επίσης Δημ. Καμπούρογλου, Μνημεία της ιστορίας των Αθηναίων, Αθήνα 1889, τόμ. Α΄, σ. 215.

2. Εμμ. Πρωτοψάλτη, Ιγνάτιος Ουγγροβλαχίας, ό.π., τόμ. 1, σ. 135.

– Γ. Α. Κ. Αρχείο Μητροπολίτου Ουγγροβλαχίας Ιγνατίου Γ, 2β: Οικονομική ενίσχυση τριών Ελλήνων σπουδαζόντων εν Γερμανία, αν και δεν προέρχονταν από τη Σχολή του Πηλίου και των Αθηνών: του Κυρίλλου Λιβερίου, Στεφάνου Κανέλλου και Νικολάου Σκούφου.

3. Λόγιος Ερμής, ό.π. σ. 99: «...Αλέξανδρος Λογοθέτου Χωματιανός, Ιωάννης Μαρμαροτούρης, Ιωάννης Τακλίκαρας, Πέτρος Ρεβελάκης».

την Ιταλίαν τον εν Τεργέστη Κύριον Νικόλαον Ζωγράφο»⁽¹⁾ Ο Ανθίμος Γαζής μετά χαράς αποδέχεται τον διορισμό. Σε επιστολή του προς τους εφόρους δηλώνει την πρόθεσή του να βοηθήσει την Εταιρεία: «ηθέλησα δια του παρόντος να δηλοποιήσω προς υμάς και την χαράν μου και την κλίσιν, ήν έχω εις το να δουλεύσω όσον δύναμαι ταύτην την Μουσόληπτον Εταιρείαν»⁽²⁾ Εγγράφεται ενεργό μέλος στον κατάλογο της Εταιρείας και φροντίζει για την αποστολή βιβλίων στην Αθήνα: «...διά του Συμπολίτου σας κυρίου Νικολάου Ζωγράφου στέλλω εν Κιβώτιον με βιβλία εις το Σχολείον, τα οποία εσύναξα από τινας φίλους και πάλιν μετ' ολίγον στέλλω και άλλα».⁽³⁾

Ο Έφορος της Φιλομούσου Εταιρείας Αλέξανδρος Λογοθέτου Χωματιανός πληροφορεί τον Guilford για την ανταπόκριση του Ανθίμου Γαζή: «...ο Σοφολογιώτατος Ανθίμος ο Γαζής μας έγγραψε μίαν επιστολήν, συνηριθμήθη εις τον της Εταιρείας κατάλογον, και τέλος εν κιβώτιον με αναγκαία Βιβλία εις την Βιβλιοθήκην της Εταιρείας».⁽⁴⁾

Ο Ανθίμος Γαζής είχε γράψει την ιδρυόμενη Νέα Μηλιωτική Σχολή Μέλος σε Ευρωπαϊκές Ακαδημίες, για να ενημερώνονται επί των επιστημονικών εξελίξεων: «...συνεγράψαμεν ως Μέλος εις τε την Ακαδημίαν της Ιένης και εις εκείνην της Μύνχεν εις την Γερμανίαν και εις το Ινστιτούτον του Παρισιού».⁽⁵⁾

Επιθυμία του Ανθίμου Γαζή ήταν τα δύο Σχολεία, των Μηλιών και των Αθηνών, να επικοινωνούν μεταξύ των, για τη βελτίωση της μαθήσεως των Ελληνοπαίδων: «...και μάλιστα η των Μελιών Εταιρεία να κοινολογή εις την των Αθηνών, όσα μανθάνει από τας Ευρωπαϊκάς Ακαδημίας».⁽⁶⁾

Β' Ο Ανθίμος Γαζής και η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης

Ο Ανθίμος Γαζής ανακοίνωσε την ίδρυση και τους σκοπούς της Φιλομούσου

1. Λόγιος Ερμής, τόμ. Δ' (1814) 100.

2. Επιστολή Ανθίμου Γαζή, τη 14 Οκτωβρίου, εκ Βιέννης, Εθν. Βιβλ. Ελλάδος τμ. χγφ ΑΑ 10520.

3. αυτόθι

4. «Επιστολή Αλεξάνδρου Λογοθέτου Χωματιανού τη 2 Δεκεμβρίου, αιδ' προς Guilford». Αναγνωστική εταιρεία Κερκύρας, Φ.ΙΙ/37.

5. Εθν. Βιβλ. Ελλάδος, Τμήμα Χειρογράφων, Αρχείον Αγωνιστών (ΑΑ), 10520.,ό.π.

6. αυτόθι

Εταιρείας των Αθηνών στον Ιωάννη Καποδίστρια και στον μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιο, όπως προκύπτει από επιστολή του Καποδίστρια: «Ο Πανοσιώτατος Αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής εκοίνωσε τω Πανιερωτάτω Μητροπολίτη Ιγνατίω, εμοί και πολλοίς των Ομογενών τας, άς έλαβεν από Αθηνών, χαρμοσύνους ειδήσεις περί της εκείσε συστάσεως της Φιλομούσου Εταιρείας».⁽¹⁾

Ο Καποδίστριας συλλαμβάνει την ιδέα, ύστερα από την ανακοίνωση του Ανθίμου Γαζή και την σύμφωνη γνώμη του Μητροπολίτου Ιγνατίου, να ιδρυθεί στη Βιέννη μία εταιρεία ως εκείνη που λειτουργούσε ήδη στην Αθήνα από το 1813. Το σχέδιο του Καταστατικού της εταιρείας συνέταξε ο Καποδίστριας γαλλιστί, μεταφράστηκε ελληνιστί και τυπώθηκε στη Βιέννη με φροντίδα του Ανθίμου Γαζή σε δίσητο φυλλάδιο στις δύο γλώσσες.^(1α) Το Καταστατικό αυτό είναι χωρίς τίτλο, χωρίς υπογραφή και χωρίς τόπο και χρόνο έκδοσης.

Την 1η Ιανουαρίου 1815 οι ιδρυτές της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης, αφού συνήλθαν σε σύσκεψη, ενέκριναν το καταστατικό και έστειλαν ένα αντίτυπό του στη λογοκρισία, για να το εγκρίνει και δώσει το επίσημο "imprimatur", «τυπωθήτω»: «Ανεγνώσθη και ενεκρίθη την πρώτη Ιανουαρίου του χιλιοστού οκτακοσιοστού δεκάτου πέμπτου σωτηρίου έτους».⁽²⁾ Το αντίτυπο που υποβλήθηκε στη λογοκρισία με μερικές διορθώσεις⁽³⁾ και συμπληρώσεις με το χέρι του Ανθίμου Γαζή κρατήθηκε από τον Μέττερνιχ, αλλά το καταστατικό της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης έγινε ήδη γνωστό από τα υπόλοιπα αντίτυπα που διανεμήθηκαν μεταξύ των πρώτων της μελών.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του γραφείου της Βιέννης έπρεπε τα ποσά που συγκεντρώνονται από τις συνεισφορές να διανέμονται σε δύο ίσα μέρη και να τίθενται στη διάθεση των εφόρων των σχολείων των Αθηνών και του γυμνασίου του Πηλίου

1. Ελ. Κούκκου, Η Φιλόμουσος, σ. 38.

– Γεωργίου Λαΐου. Η Φιλόμουσος εταιρεία της Βιέννης 1814-1820. Νέα έγγραφα, Αθήνα 1962, σ. 205: «Επιστολή Ιωάννου Καποδίστρια προς Αλέξανδρο Βασιλείου».

1α. Ελ. Κούκκου, ό.π. σ. 39

– Γεωργίου Λαΐου, ό.π. σ. 211.

2. αυτόθι σ. 211 Ιδρυτές της Φιλομούσου Εταιρείας Βιέννης: «Μητροπολίτης Ιγνάτιος, Άνθιμος Γαζής, Κ. Καποδίστριας, Θεόδωρος Ιωάννου Ναδόπα, Αλέξανδρος ο Στούριτζας, Γεώργιος ο Ραζής, Γ. Σταύρος, Δημήτριος Μόστρας, Χριστόφορος Ανδρέου».

3. Γεωργίου Λαΐου, Η Φιλόμουσος, ό.π. σ. 203.

όρους: «... τα ποριζόμενα κατ' έτος αφοσιούνται ιδιαίτέρως εις την συντήρησιν του σχολείου των Αθηνών και του εν Πηλίου Όρει κατά την Θεσσαλίαν γυμνασίου».⁽¹⁾

Στον Άνθιμο Γαζή μετρήθηκαν «τριακόσια εβδομήντα δύο ολλανδικά φλωρία, φιορίνια ασημένια τριάντα εξ και πενήντα εξ κρεϋτζάρια».⁽²⁾ Του έδωσαν επίσης χρήματα για την εκτύπωση του τρίτου τόμου του λεξικού του (Ρ-Ω), που εκτυπώθηκε στη Βενετία το 1816.⁽³⁾

Γ' Η αστυνομική παρακολούθησή του

Αναπόφευκτη ήταν η επιτήρηση των δραστηριοτήτων του Ανθίμου Γαζή, που ήταν από τα πρώτα ιδρυτικά μέλη της Φιλομούσου εταιρείας. Η στενή αστυνομική παρακολούθησή του είναι μαρτυρημένη. Οι πληροφορίες των αστυνομικών εγγράφων περί Ανθίμου Γαζή υπογραμμίζουν τις σχέσεις του με την ρωσική πρεσβεία και τους Ρώσους της Βιέννης, και αναφέρονται και σε άλλες δραστηριότητές του. Σε έγγραφο της 21ης Ιανουαρίου 1811, του Πράκτορα Νεστόρεβιτς προς τον υπουργό της Αστυνομίας της Αυστρίας Hager, για τον Άνθιμο Γαζή, αναφέρεται: «...Ο εν λόγω Αρχιμανδρίτης καθόλην την διάρκειαν της ενταύθα δευτέρας παραμονής του, εξακολουθεί να διατηρή μετά του ιερέως της ρωσικής Αυλής Ιωάννου όχι μόνο στενωτάτας σχέσεις... αλλά ιδιαίτεραν αγάπην και κλίσιν προς την ρωσικήν Αυλήν».⁽⁴⁾

Στο έγγραφο αυτό έχομε και μία άλλη είδηση που πρέπει να υπογραμμίσουμε. Ο Νεστόρεβιτς γράφει: «Τας περί Ανθίμου Γαζή ειδήσεις συνεκέντρωσα βαθμιαίως δι' αξιοπίστων Ελλήνων, εις τας πληροφορίας των οποίων έχω λόγους να πιστεύω, αφού είχαν και την ευκαιρίαν να συναναστρέφονται συχνά μετά του Ανθίμου Γαζή και να ομιλούν μαζί του σχετικώς».

Την 22α Ιανουαρίου 1811, ο Υπουργός της Αστυνομίας Hager απευθυνόμενος προς την Ανωτάτη Διεύθυνση της Αστυνομίας διατάσσει την αστυνομικήν επιτήρη-

1. Γεωργίου Λαΐου, Η Φιλόμουσος, «Διαταγή Α' Καταστατικού», ό.π. σ. 215.

2. Γ.Α.Κ. Αρχείον Ιγνατίου Γ'Ι.

3. Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας, Ναύπλιον 1834, σ. 130, σημ. α.

4. Πολ. Ενεπεκίδη, Συμβολαί εις την μυστικήν πνευματικήν κίνησιν της Βιέννης προ της Επανάστασεως, Akademie Verlag, Berlin 1960, σ. 28.

ση του Ανθίμου Γαζή και της κίνησης στο καφενείο «Ο λευκός βους».⁽¹⁾

Την 11η Απριλίου 1811 ο Hager απευθύνεται προς την Ανωτάτη Διεύθυνση της Αστυνομίας και διατάσσει την αυστηρότερα παρακολούθηση του Ανθίμου Γαζή.⁽²⁾ Σε έγγραφο προς την Ανωτάτη Διεύθυνση της Αστυνομίας της 22ας Απριλίου 1811, που έχει υπογραφή (Γνωστή Χείρ) αναφέρονται τα εξής για τον «Λόγιο Ερμή». «Το περιοδικόν τούτο καίτοι εξωτερικώς επιδιώκει να διαφωτίση φιλολογικώς το ελληνικόν έθνος αποτελεί εν τούτοις συγχρόνως το σημείον συγκεντρώσεως των εν διασπορά Ελλήνων, οι οποίοι είπερ ποτέ και άλλοτε ονειροπολούν την αναγέννησιν της Ελλάδος. Η προαγωγή των ελπίδων αυτών φαίνεται ότι αποτελεί την μονομανίαν του Γαζή».⁽³⁾

Την 13η Φεβρουαρίου 1816 ο Φραγκίσκος Gzerwenka, ταξίαρχος από το Σεμλί-
νον⁽⁴⁾ αναφέρει: «Η κίνησις του Κόμιτος Καποδίστρια διείδυσε πράγματι μέχρις εδώ.

Μου λέγουν ότι ο Έλλην αρχιμανδρίτης και εφημέριος εν Βιέννη, περί ου, ως υποθέτουν, γίνεται μνεία εις το υπ' αριθ. 14 φύλλον της Wiener Zeitung υπό το όνομα Αβραάμ Αγγελάτη, – εδώ ωστόσο είναι γνωστός ως αρχιμανδρίτης Γαζής – προέτρεψε τους εδώ κατοικούντας Έλληνας να συνεισφέρουν ρευστόν χρήμα... δια το μορφωτικόν ίδρυμα, συγκεντρώσας κατ' αυτόν τον τρόπον ποσόν των 5.000 φλωρινίων».⁽⁵⁾ Η Αστυνομία της Βιέννης δεν θα σταματήσει την παρακολούθηση του Ανθίμου Γαζή. Θα ελέγχει τις κινήσεις του μέχρι την ημέρα της οριστικής αναχωρήσεώς του από την Βιέννη για την Ελλάδα, τον Απρίλιο του 1817.

Δ' Ο Άνθιμος Γαζής στην υπηρεσία των σκοπών της Φιλομούσου Εταιρείας

Φαινομενικά, κύριος σκοπός της Εταιρείας ήταν η διενέργεια εράνων, για να σπουδάζουν νέοι Έλληνες στα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια. Παράλληλα όμως μ' αυτόν, βαθύτερος και απώτερος, ήταν η σταδιακή προετοιμασία και διαφώτιση της

1. Πολ. Ενεπεκίδη, Συμβολαί, ό.π. σ. 30.

2. Αυτόθι, σ. 34

3. Αυτόθι, σ. 40.

4. Βλ. Ελ. Κούκκου, Η Φιλόμουσος, σ. 45 σημ. 36: «Το Σεμλίνον συνδέεται και προς την τραγικήν ιστορίαν του Ρήγα. Ήτο ο τελευταίος σταθμός κατά τον πλουν του Δουνάβεως, οπόθεν παρεδόθησαν ο Ρήγας και οι σύντροφοι αυτού, εις το φρούριον του Βελιγραδίου».

5. Πολ. Ενεπεκίδη, Συμβολαί., ό.π. σ. 118.

ευρωπαϊκής κοινής γνώμης και η μυστική συνεργασία των Ελλήνων για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Ο Άνθιμος Γαζής τους σκοπούς της Εταιρείας τους υπηρετεί με ζήλο. Φροντίζει για τη μετάβαση νέων Ελλήνων από την Ελλάδα στο εξωτερικό και μάλιστα στο Μόναχο της Γερμανίας, όπως συνάγεται από την πυκνή αλληλογραφία του με τον Friedrich Thiersch.

Σε επιστολή του γράφει: «Εγώ μεν ουν τυχών της μερίδος του υμετέρου χορού, ου παύσομαι εις τουπιόν παροτρύνων τους Έλληνας εις την υμετέραν Ακαδημίαν έρχεσθαι και υπηρετείν προθύμως αυτή, ος αν δύνωμαι. Και ιδού Σοι τεκμήριον ο Λόγιος Ερμής και ο Τηλέγραφος δι' ών ανεκήρυξα εις τους Έλληνας... γράψας και ιδιαίτερος το δημόσιον αυτής ψήφισμα καθ' όλα τα γυμνάσια και Λύκεια της Ελλάδος».⁽¹⁾

Προσπαθεί να στείλει νέους στην Ακαδημία. Όλους τους εφοδιάζει με συστατική επιστολή, πλήρης χαράς. Οι λόγοι φιλοφροσύνης και αβρότητας δεν λείπουν από τις επιστολές του: «...επειδή και η υμετέρα Λογιότης, φιλοτίμω σπουδή και προθυμία αναδέχεται την παιδευσιν των νέων Ελλήνων, όπερ ου την τυχούσαν εμοί χαράν και ηδονήν ενεποίησεν, ου παύσω εις το εξής τον ιερόν σου των Μουσών σηκόν μεστόν ποιών Ελλήνων» θα του γράψει.⁽²⁾

Ο Άνθιμος Γαζής ετοιμάζει δασκάλους για τη Μηλιωτική Σχολή και ζητεί προς ευόδωση του σκοπού του βοήθεια: «Ιδού πέμπεται Σοι και έτερος Έλλην. Ι. Ιάσων, υιός εμός θετός διωρισμένος δια το ημέτερον Γυμνάσιον το εν Μελιαίς το κατά το Πήλιον Όρος της Θεσσαλίας, ης και βλαστός αυτός υπάρχει...».⁽³⁾

1. Επιστολαί Ανθήμου Γαζή προς Friedrich Thiersch, Έκδ. Πολ. Ενεπεκίδη., Αθήνα 1958, Επιστολή 1η, 12 Ιουλίου 1814 εκ., Βιέννης.

2. αυτόθι επιστ. 1η: «...και ιδού Σοι ο Νικόλαος ουτοσί πρώτος ο παρακομίζων σοι ταύτην την επιστολήν»

αυτόθι επιστ. 2η τη 6 Αυγούστου 1814, εκ Βιέννης «...Εμμανουήλος Ησαΐας, Παιδείας και μαθήσεως ένεκεν».

αυτόθι επιστ. 3η, κ' 14 Αυγούστου 1814, εκ Βιέννης «...Φώτιον, τον της Σαπφούς συμπολίτην, αδελφιδούν δε του μουσολάτρου Ιγνατίου του της Ουγγροβλαχίας μητροπολίτου. Και συν αυτώ Γεώργιον Γλαράκην, τον του Ομήρου συμπολίτην».

αυτόθι επιστ. 4η τη 14 Σεπτεμβρίου 1814 εκ. Meidling «...Γεώργιος Κλεόβουλος».

3. Επιστολαί, 10η, τη 27 Σεπτεμβρίου 1815, Βιέννη, Εκδ. Πολ. Ενεπεκίδης, ό.π.

αυτόθι επιστ. 13η τη 4 Ιουλίου 1816, Βιέννη... Οι εγχειρίσοντές Σοι το παρόν τρεις αυτόδελφοι Ιωάννης, Γεώργιος και Ανδρέας Κορνηνοί, εισίν οι από το Ταϊγάνροκ (της Ταυρίδος) ελθόντες...Δέχθητι αυτούς ίνα δια της προστασίας Σου και της καλής οδηγίας, ωφέλιμοι προς την πατρίδα γένοιντο... Ο πάππος αυτών Ιωάννης Βαρβάκης κατάγεται εκ της παρακειμένης τη Χίω νήσου Ψαρά λεγομένης, ός προ χρόνων ικανών μετωκίσθη εν τη Ρωσική επικρατεία...»

Οι παραπάνω ειδήσεις αποκαλύπτουν τη συνέπεια λόγων και έργων του Ανθίμου Γαζή. Δεν επιφυλάσσει στους νέους που ζητούν την βοήθειά του απλώς φιλική υποδοχή, αλλά πάντοτε τους εφοδιάζει και με μία συστατική επιστολή, άλλοτε προς τα ιδρυτικά μέλη της Φιλομούσου Εταιρείας και άλλοτε προς Ακαδημ αϊκούς διδασκάλους. Ακόμη και οικονομικά διευκολύνει τους νέους, όπως φαίνεται από τις επιστολές του. Σε μία απ' αυτές γράφει: «...Όταν λάβη χρέιαν χρημάτων, ίνα οδηγήσωσιν αυτόν εις τινα των εμπόρων ή τραπεζιτών δια να διευθύνη προς με το εναλλαγματικόν αυτού γραμματίδιον, επειδή και τα ετήσια αυτού έξοδα εισί παρ' εμοί».⁽¹⁾

Οι δραστήριες ενέργειες του Ανθίμου Γαζή και των άλλων μελών της εταιρείας σύντομα πήραν τη μορφή κινήματος. Κατάφεραν να κάνουν γνωστό το θέμα της υπόδουλης πατρίδας τους μέσω της Φιλομούσου Εταιρείας. Σε έκθεση, εκ της Επαρχίας Στυρίας, προς τον Διοικητήν Κόμητα von Aicholt εις Graz αναφέρεται: «Δεν πρέπει να παραγνωρισθή το γεγονός ότι επιδιώκεται δια της εταιρείας όχι μόνον η μόρφωσις των Ελλήνων αλλά και άλλοι πολιτικοί σκοποί, όπερ συνάγεται και εκ τούτου, ότι διοικούν την εν λόγω Φιλόμουσον Εταιρείαν άνδρες οι οποίοι ευρίσκονται εις ρωσικάς υπηρεσίας».⁽²⁾

Στον κατάλογο των συνδρομητών και ευεργετών της Φιλομούσου Εταιρείας των Αθηνών του 1813 οι περισσότεροι ήταν Άγγλοι ή Βρεττανοί υπήκοοι. Ο Ανθιμος Γαζής γράφει: «...η συνδρομή εις το θείον τούτο έργον αποδεικνύει την προθυμίαν και την φιλοτιμίαν ήν έχουσιν οι Έλληνες εις την πατρίδα των και επομένως, την ελευθεριότητα και γενναιοφροσύνην των Άγγλων και των λοιπών Ευρωπαϊκών εθνών. Έτι δε και τον ζήλον αυτών ον έχουσιν ίνα ίδωσι πάλιν τας Μούσας εις την αρχαίαν αυτών πατρίδα».⁽³⁾

Αντίθετα οι συνδρομητές και ευεργέτες της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης

1. Επιστολαί Ανθίμου Γαζή, 4η επιστ. 14 Σεπτεμβίου 1814, έκδ. Πολ. Ενεπεκίδη, ό.π. αρ. επιστ. 4, σ. 108.

2. Πολ. Ενεπεκίδη, Συμβολαί, σ. 104.

3. Λόγιος Ερμής, τόμ. Δ' (1814) 103: Στις σελίδες 100, 101, 102, 103, υπάρχει κατάλογος «των της εν Αθήναις Φιλομούσου Εταιρείας Συνδρομητών».

ήταν κυρίως Ρώσοι. Γενναιότερες ήταν οι δωρεές του Τσάρου Αλεξάνδρου, ο οποίος είχε γραφεί συνδρομητής με 200 ολλανδικά δουκάτα το χρόνο, και της αυτοκρατορίας με 100.⁽¹⁾

Ε' Η εξάπλωση της Φιλομούσου Εταιρείας

Τα απαγορευτικά μέτρα των αυστριακών αρχών δεν στάθηκαν ικανά να εμποδίσουν την εξάπλωση της Φιλομούσου Εταιρείας και εκτός της αυστριακής Πρωτεύουσας. Η αυστριακή Αυλή το 1817 συγκατατέθηκε στο διορισμό του εμπόρου από τη Βιέννη Αλεξάνδρου Βασιλείου⁽²⁾ στη θέση του Οθωμανού Προξένου της Τεργέστης. Οι σχέσεις του με τη Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης ήταν γνωστές στην αυστριακή αστυνομία. Μετά τον θάνατό του (Ιανουάριος 1818) διορίσθηκε στη θέση του Οθωμανού Προξένου, παρά τις αυστριακές επιφυλάξεις, μόλις τον Δεκέμβριο του 1819, ο αδελφός του Μιχαήλ.⁽³⁾ Με το διορισμό του Αλεξάνδρου Βασιλείου, ως Προξένου, η Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης θα επιτύχει την διάδοση και υποστήριξη των σκοπών της και στην Τεργέστη.

Οι προσπάθειες εντούτοις του Νικολάου Ζωγράφου για διάδοση των σκοπών της παράλληλης, προς την Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης, εταιρείας των Φιλομούσων των Αθηνών και ιδιαίτερα για την ενίσχυση του αθηναϊκού σχολείου και του σχολείου του Πηλίου δεν φαίνεται να απέδωσαν όσο ανέμεναν οι οργανωτές και οι ενισχυτές της.⁽⁴⁾ Το γεγονός απέδιδαν στο χαλαρό σύνδεσμο που είχαν οι Αθηναίοι μεταξύ τους και μάλιστα οι λίγοι έμποροι που βρίσκονταν στο εξωτερικό, σε αντίθεση με τους Χιώτες και Σμυρναίους. Γρήγορα οι ενισχύσεις της εταιρείας της

1. Γεωργίου Λαΐου, Η Φιλόμουσο...Νέα έγγραφα, ό.π. σ. 213: «Ονομαστικός κατάλογος των πρώτων συνδρομητών της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης συνταχθείς υπό του Ιω. Καποδιστρίου».

Βλ. επίσης Ελ. Κούκκου, Ιωάννης Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος - ο Διπλωμάτης, 13η έκδ., Αθήνα 1999, σ. 55.

2. Γεωργίου Λαΐου, Η. Φιλόμουσο, ό.π. σ. 168, σημ. 2.

3. Λόγιος Ερμής, 1 Φεβρουαρίου 1818, σ. 62-63.

4. Εμμανουήλ Πρωτοψάλτη, Ιγνάτιος Μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας 1766-1828, Ακαδημίας Αθηνών, Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 1959-1961, Δ' σ. 136. 139-141.

Βιέννης, που παρέχονταν και στο σχολείο της Αθήνας, στράφηκαν κυρίως στην χρηματοδότηση νεαρών Ελλήνων για την συνέχιση των σπουδών τους στην κεντρική Ευρώπη, με την υποχρέωση να επιστρέψουν και να υπηρετήσουν στην πατρίδα τους.

Η ενεργητική συμμετοχή ξένων μελών σ' αυτές τις εταιρείες άφηνε να διαφαίνεται, πέρα από κάποιο αίσθημα φιλελληνισμού, η διάθεση των ευρωπαϊκών δυνάμεων να ελέγχουν τις ελληνικές κινήσεις και να τις κατευθύνουν σε όφελος της ανατολικήστους πολιτικής.⁽¹⁾

Οι Έλληνες που έτρεφαν τις ελπίδες τους προς απελευθέρωση από τις υποσχέσεις της Ρωσίας και της Γαλλίας μοιράζονταν, στις πολιτικές ιδέες και στις κατευθύνσεις των, μεταξύ των δύο μεγάλων δυνάμεων, αναγκάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αστυνομία της Βιέννης να μοιράζεται και αυτή, δια των μυστικών της οργάνων, στους κύκλους των Ελλήνων ρωσοφίλων και γαλλοφίλων της αυστριακής πρωτευούσης.⁽²⁾

1. Λουκίας Δρούλια, Ευρωπαϊκό ενδιαφέρον, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ' (1975) 362

2. Αυτόθι.

ΤΡΠΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Α΄ Ο Άνθιμος Γαζής και η Φιλική Εταιρεία

Την άνοιξη του 1817 έφυγε ο Άνθιμος Γαζής από την Βιέννη. Όταν έφθασε στην Οδησό, γνώριζε περί της Φιλικής Εταιρείας.⁽¹⁾ Ο Εμμανουήλ Ξάνθος στα «Απομνημονεύματά του»⁽²⁾ αναφέρει ότι οι Νικόλαος Σκουφάς και Αθανάσιος Τσακάλωφ μύησαν τον Άνθιμο Γαζή στην Εταιρεία χωρίς καμία αντίρρηση απ' αυτόν. Η μύησή του ενίσχυσε και ενθάρρυνε τους Αρχηγούς της Φιλικής Εταιρείας, επειδή είχε μείνει είκοσι τέσσερα χρόνια στη Βιέννη, και είχε πολλές γνωριμίες με διακεκριμένους Έλληνες.

Από την Οδησό ο Άνθιμος Γαζής πήγε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί συναντήθηκε με τον Εμμανουήλ Ξάνθο⁽³⁾ και αφού συνομίλησε με αυτόν για το μεγάλο εγχείρημα αναχώρησε για τις Μηλιές την πατρίδα του, για να διδάξει στη Σχολή τους.

Το Μάρτιο του 1818 ο Αθανάσιος Τσακάλωφ αναχώρησε από την Κωνσταντινούπολη για τις Μηλιές προκειμένου να τον συναντήσει και να τον πείσει να δεχθεί να εισέλθουν εκεί οι Αρχηγοί και να αποτελέσει κέντρο των εργασιών τους το Πήλιον όρος «ως τόπος ασφαλής».⁽⁴⁾ Ο Άνθιμος Γαζής δεν δέχεται την πρόταση αυτή και αντιπροτείνει τη Μάνη.

Η άρνηση αυτή του Ανθίμου Γαζή ωφέλησε την Εταιρεία, καθώς συνέβαλε στη συγκέντρωση των Αρχηγών στην Κωνσταντινούπολη. Με το να αντιπροτείνει τη

1. Επιστολή Ανθίμου Γαζή, προς Γρηγόριο Κωνσταντά 13 Μαρτίου 1817, από Βιέννη, Βιβλ. Μηλιών, Λυτά Έγγραφα, Φ.Ε/18: «Είμαι έτοιμος να κινήσω, πλην δια τας εορτάς μένω ακόμη 15 ημέρας. Ο δρόμος μου απεφασίσθη δια Κωνσταντινουπόλεως, και όχι δια Θεσσαλονίκης, δια το ασφαλέστερον, και μάλιστα διά τινα λυσιτελή αίτια, τα οποία θέλω Σοι τα κοινώσαι δια στόματος, αποβλέποντα εις τι υψηλότερον, και ενεργούμενον δια του Πατριάρχου και του μεγάλου Δραγουμάνου». Βλ. επίσης Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον Ιστορικών Φιλικής Εταιρείας Ναύπλιο 1834, σ. 186 σημ. β: «Δεν είναι δε παράδοξον, αν ο Γεώργιος Σέκερης διαβαίνων την Βιέννην, εούστησεν εις το πνεύμα του την ανυποληψίαν του πράγματος».

2. Εμμ. Ξάνθου, Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας, Αθήνα 1845, σ. 59.

3. Αυτόθι.

4. Αυτόθι, σ. 144.

Μάνη ως κέντρο των εργασιών συνάγεται ότι διέκρινε τη σημασία της στον Ιερό Αγώνα. Η εγκατάσταση των Αρχηγών στις Μηλιές Πηλίου παρουσίαζε το πλεονέκτημα της ασφάλειας, επειδή η δράση τους θα καλύπτετο, σε σημαντικό βαθμό τουλάχιστον, από τη λειτουργία του Σχολείου, αλλά θα σήμαινε κατ' ανάγκη και απομόνωση λόγω της αποστάσεως από τις μεγάλες πόλεις του ελληνισμού, όπως ήταν κατ' εξοχήν η Κωνσταντινούπολη, κέντρο μεγαλεμπόρων, λογίων, αξιωματούχων του Πατριαρχείου και λιμάνι διέλευσης των ελληνικών πλοίων. Από την άποψη αυτή δεν ήταν επιτυχής η απόφαση για συγκέντρωση των αρχηγών στο Πήλιο, που ήταν κατάλληλο περισσότερο για τη φύλαξη των εγγράφων της Εταιρείας, όπως και έγινε πράγματι αργότερα, όταν ο Εμμ. Ξάνθος τον Οκτώβριο του 1818 πήγε στις Μηλιές και πήρε από τον Ανθ. Γαζή συστατική επιστολή για τον Ιωάννη Καποδίστρια.

Την 22 Σεπτεμβρίου 1818 υπέγραψαν οι Αρχηγοί στην Κωνσταντινούπολη συμφωνητικό («υποχρεωτικόν», όπως καλείται στο κείμενό του).⁽¹⁾ Το συμφωνητικό αυτό υπέγραψαν στην Κωνσταντινούπολη ο Αθανάσιος Τσακάλωφ, ο Εμμανουήλ Ξάνθος, ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος και ο Παναγιώτης Σέκερης, αργότερα στο Πήλιο ο Άνθιμος Γαζής, στη Μόσχα ο Αντώνιος Κομιζόπουλος και ο Νικόλαος Πατζιμάδης και στο Βουκουρέστι ο Γεώργιος Λεβέντης.⁽²⁾

Σπουδαίο σημείο του συμφωνητικού ήταν η απόφαση, όπως όλα γενικά τα μέλη της Αρχής, με ποινή έκπτωσης στη θέση του απλού μέλους, εγκαταλείψουν τις ιδιωτικές εργασίες και ατομικές απασχολήσεις τους και αφιερωθούν πλήρως στις υποθέσεις της Εταιρείας. Αναφέρονται ονομαστικά μόνον οι: Αντώνιος Κομιζόπουλος, Αθανάσιος Σέκερης, Άνθιμος Γαζής και Παναγιώτης Σέκερης, καθόσον τα υπόλοιπα τότε μέλη της Αρχής, δηλαδή ο Τσακάλωφ, Ξάνθος και Αναγνωστόπουλος, είχαν εγκαταλείψει τις ιδιωτικές τους εργασίες. Σχετικά με τον Παναγιώτη Σέκερη, αναφέρεται στο συμφωνητικό: «... μόνον του Παναγιώτου Σέκερη, επειδή και η παρουσία του είναι καλή εις Κωνσταντινούπολιν, συγχωρείται να εξακολουθή το εμπόριόν του, όσον ο ίδιος το κρίνει εύλογον».⁽³⁾

1. Εμμ. Ξάνθου, Απομνημονεύματα, σ. 170-171.

2. Σπυρ. Τρικούπη, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, Λονδίνο 1860², Α', σ. 314.

3. Εμμ. Ξάνθου, Απομνημονεύματα, σ. 177.

Ο Άνθιμος Γαζής αγωνίσθηκε για τους σκοπούς της Εταιρείας. Σε επιστολή του προς τον Εμμανουήλ Ξάνθο, την 3 Ιουνίου 1818, αναφέρει: «...υπάγω να περιέλθω τον Παρνασσόν και τους Δελφούς και τα περίχωρα αυτών... Η πατρίς έχει χρείαν μαθήσεως και πολιτισμού, και χρειάζεται ή ένα Ορφέα ή ένα Δράκοντα, δια να ημερώση τα άγρια ήθη των ανθρώπων».⁽¹⁾

Για την προσπάθεια του Ανθίμου Γαζή να μυήσει στη Φιλική Εταιρεία τους κατοίκους της Ζαγοράς και τους κατοίκους των γύρω περιοχών ο George Finlay αναφέρει: «Ο Άνθιμος Γαζής, εις των αρχηγών της Φιλικής Εταιρείας διέμεινεν εν Ζαγορά ως διδάσκαλος των ελληνικών γραμμάτων, κατήχησε δε εις τα μυστήρια της Εταιρείας πολλούς κατοίκους των μερών εκείνων».⁽²⁾ Με δικαιολογία τις αρχαιολογικές έρευνες στα ερείπια και στις αρχαίες τοποθεσίες της Μαγνησίας, τριγυρούσε στα πηλιορείτικα χωριά και κεφαλοχώρια. Ο Γιάννης Κορδάτος παρατηρεί: «Στις παραμονές του σηκωμού, ο Γαζής κατήχησε και τον Κυριάκο Καπετάν Μπασδέκη, που ήταν ο αρματολός του Πηλίου. Τα κατάφερε μάλιστα να κατηχήση και τον αρχικοτσάμπαση της Μακρινίτσας, το Χατζή Ρήγα με το πολύ, το βιός και το μεγάλο όνομα μέσα στα είκοσι τέσσερα».⁽³⁾

Ο Άνθιμος Γαζής μετά την έναρξη της Επανάστασης για την προσφορά του στη Φιλική Εταιρεία αναφέρει ότι ήταν έργο της Θείας Προνοίας ό,τι έκανε αυτός και οι συνάδελφοί του.⁽⁴⁾

Β' Ο Άνθιμος Γαζής και η Επανάσταση του Πηλίου

Ο Άνθιμος Γαζής εργάσθηκε δραστήρια, για να ετοιμάσει την επανάσταση στα χωριά του Πηλίου. Εκεί η πλήρης σχεδόν αυτοδιοίκηση, η ευφορία του εδάφους, η

-
1. Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον περί της Ελληνικής Επαναστάσεως, Αθήνα 1860, Α' σ. 12-13.
 2. George Finlay. History of the Greek revolution, μετάφρ. Αλεξ. Κοτζιά, επιμ.-σχόλια Γάσου Βουρνά, Αθήνα 1953, Α', σ. 217.
 3. Βλ. Γιάννη Κορδάτου, Επανάσταση Θεσσαλομαγνησίας, Αθήνα 1930, σ. 70.
 4. Βλ. Αναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τόμ. Α', σ. 365.

αναπτυγμένη βιοτεχνία υφασμάτων είχαν συντελέσει στην οικονομική και πνευματική άνοδο του πληθυσμού. Ο William Leake γράφει: «Στο Πήλιο λειτουργούσαν 600-800 αργαλειοί».⁽¹⁾ Η οικονομική ευημερία, καθώς έδινε στους κατοίκους το αίσθημα της ασφάλειας, τους είχε οδηγήσει σε ένα συντηρητισμό που δεν είχε παρατηρηθεί στις άλλες υπόδουλες περιοχές.⁽²⁾ Η παρουσία του Ανθίμου Γαζή στις Μηλιές πολύ σύντομα επρόκειτο να αλλάξει αυτή την κατάσταση. Ο ίδιος μαζί με το συγχωριανό του Γιάννη Δήμου⁽³⁾ και με τον αρματολό της περιοχής Κυριάκο Μπασδέκη⁽⁴⁾ αποφασίζουν να ξεσηκώσουν την επαρχία τους, υπερνικώντας τις αντιδράσεις των προκρίτων, που θεωρούσαν το κίνημα από την αρχή καταδικασμένο, εφόσον από τη Λάρισα θα ήταν εύκολο να σταλούν ισχυρές τουρκικές δυνάμεις, για να το καταστείλουν.

Στις 7 Μαΐου 1821 έγινε συγκέντρωση στις Μηλιές, που έγινε κέντρο των επαναστατών, και την ίδια ημέρα στο πεζούλι του νάρθηκα της εκκλησίας των Αγίων Ταξιάρχων ανεβασμένος ο Ανθιμος Γαζής ξεδίπλωσε τη σημαία της επανάστασης της Θεσσαλομαγνησίας, την κεντημένη από την αδελφή του Γιάννη Δήμου. Ήταν καμωμένη από λευκό ύφασμα με μεγάλο κόκκινο σταυρό στη μέση, τον ήλιο ζωγραφισμένο στο πάνω μέρος του σταυρού, με τέσσερις μικρότερους σταυρούς στα κενά των τεσσάρων γωνιών του και με τομιοσφέγγαρο στο κάτω.⁽⁵⁾ Και έδειξε στους συγκεντρωμένους τις επιστολές που είχε λάβει από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη.^(5α)

-
1. Βλ. William Leake, *Travels in Northern Greece*, London 1835, IV, σ. 390: "There are six or eight hundred looms in the Mountain for the manufacture of narrow silken or mixed stuffs or towels"-Βλ. και το έργο του Κυριάκου Σιμποπούλου, *Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα (1800-1810)*, τόμ. Γ', Αθήνα 1975, σ. 494, 496.
 2. Ιωάννας Διαμαντούρου, *Νοτιοανατολική Θεσσαλία, Επανάσταση και καταστολή της, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών»*, τόμ. ΙΒ' (1975) 110-111.
 3. Λυτά έγγραφα, Φ. 15: «Οικογένεια Δήμου». Βιβλιοθήκη Μηλιών.
 4. Λυτά έγγραφα, Φ. 16. Βιβλιοθήκη Μηλιών.
 5. Λυτά έγγραφα, Φ. 15.
 - 5α. Αναμνήσεις Γ. Γενναδίου, 2 Ιανουαρίου 1854, Γ.Α.Κ. Φακ. Δ', 121. Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη: «Ο κύριος Νικόλαος Κανούσης σταλείς, υπό του μακαρίτου Αλεξάνδρου Υψηλάντου εκ Βεσσαραβίας να φέρη επιστολάς προς τους κατά την Θεσσαλίαν και Ήπειρον αρματολούς».

Στις 11 Μαΐου έγινε Συνέλευση στο Βελεστίνο. Εκεί ήρθαν αντιπρόσωποι από τα 24 χωριά του Πηλίου. Τότε κήρυξαν επίσημα την επανάσταση.⁽¹⁾ Η Συνέλευση αυτή ονομάστηκε Βουλή της Θετταλομαγνησίας. Πρόεδρος της αναγνωρίστηκε ο Άνθιμος Γαζής και Γραμματέας της ο Φίλιππος Ιωάννου. Εκεί πρωτοχρησιμοποιήθηκε η σφραγίδα που είχε ετοιμάσει ο Άνθιμος Γαζής και την είχε μαζί του, στην προκήρυξη δηλαδή που έβγαλε η Βουλή καλώντας όλους τους Χριστιανούς της Θεσσαλίας να σηκωθούν και να διώξουν τους Τούρκους. Στη σφραγίδα είχε γραφεί: «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ 1821».⁽²⁾

Ο Μαχμούτ Πασάς της Λάρισας, ο Δράμαλης, είχε αποφασίσει να κάψει τις Μηλιές, που ήταν η πατρίδα του Ανθίμου Γαζή και το στρατηγείο της επανάστασης, δεν μπόρεσε όμως να προχωρήσει ως εκεί. Οι Φιλικοί πήραν την απόφαση να αντισταθούν, να μη παραδώσουν τις Μηλιές και να διορίσουν τον καπετάνιο Θωμά Αναγιάννη στρατιωτικό διοικητή: «... εις το να διοική το στράτευμά μας, καθώς θέλει και βούλεται».⁽³⁾ Μέσα στις Μηλιές παρ' ολίγο να αρχίσει εμφύλιος πόλεμος. Ένας πρόκριτος, ο Σταυράκης Μορφούλης, σήκωσε το όπλο του εναντίον του Ανθίμου Γαζή.⁽⁴⁾

Ο Άνθιμος Γαζής έφυγε από τις Μηλιές. Πήγε στη Σκιάθο. Και εκεί κινδύνευσε από τους πρόσφυγες που πεινούσαν. Τον θεωρούσαν αίτιο της δυστυχίας τους. Από τη Σκιάθο πήγε στη Σκόπελο. Και εκεί δεν ήταν ασφαλής. Από επιστολή του προς τους αδελφούς Κουντουριώτη πληροφορούμεθα τα δεινά του.⁽⁵⁾

Γ' Ο Άνθιμος Γαζής και ο Άρειος Πάγος

Η συνέλευση της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, που είχε προγραμματισθεί για τις 14 Σεπτεμβρίου 1821, αναβλήθηκε. Οι εργασίες της συνέλευσης άρχισαν στις 15

1. Βλ. Ηρόδοτος Όστιν, Ιστορία της Επανάστασης των Ελλήνων, μετφ. Αντωνιάδου, Αθήνα: 1868, Α', σ. 61, και Αναργύρου Χατζηαναργύρου, Τα Σπετσιώτικα, τόμ. Γ', Αθήνα 1861 σ. 160, 197-198.

2. Βλ. Γιάννη Κορδάτου, Ιστορία της νεώτερης Ελλάδος, Αθήνα 1957, Α', σ. 109-110.

3. Αυτά έγγραφα, Φ. 7ος: «26 Μαΐου 1821». Βιβλιοθήκη Μηλιών.

4. Αυτά έγγραφα, Φ. 8ος. Βιβλιοθήκη Μηλιών.

5. «Επιστολή Ανθίμου Γαζή, 6 Ιουλίου 1821, Σκόπελος», Αρχείον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου 1821, εκδ. Αντωνίου Λιγνού, Αθήνα 1920, Α', σ. 11-12.

Νοεμβρίου, με τη συμμετοχή εβδομήντα τριών πληρεξουσίων, κληρικών, προκρίτων, οπλαρχηγών, που προέρχονταν όχι μόνο από τις επαρχίες της Ανατολικής Στερεάς και της Θεσσαλίας, αλλά και από την Ήπειρο και τη Μακεδονία. Στη συνέλευση συμμετείχαν και ο Άνθιμος Γαζής και ο Γρηγόριος Κωνσταντάς.⁽¹⁾ Τη συμβολή του Ανθίμου Γαζή στην οριστική διατύπωση του κειμένου του καταστατικού του οργανισμού, που είχε τίτλο «Νομική Διάταξις της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος», δεν την γνωρίζουμε, ελλείπει στοιχείων. Είναι όμως γνωστό ότι εκλέγεται από τη συνέλευση «πληρεξούσιος των Επαρχιών της ανατολικής Χέρσου Ελλάδος», για τις εργασίες της Εθνικής⁽²⁾ Συνελεύσεως της Επιδαύρου.⁽³⁾

Ως μέλος του Αρείου Πάγου ανέλαμβανε πολλές εργασίες. Ο ίδιος σε επιστολή του προς το Εκτελεστικό Σώμα έγραφε: «εδούλευσα προθύμως και ειλικρινώς εις το γένος, εις μιν το Σύστημα του Αρείου Πάγου ως αρεοπαγίτης μήνας δεκατρείς, ότε και υπέφερον τα δεινότατα εις το να ημπορέσω να εξοικονομήσω τρεις χιλιάδας στρατιώτας, οίτινες παρεφύλαττον τους εν Νευροπόλει Τούρκους, εμποδίζοντες αυτών την εις Πελοπόννησον κομιδήν των εφοδίων, εις δε την Εύβοιαν ως προσωρινός Διοικητής διωρισμένος παρά τε του Αρείου Πάγου και των εντοπίων εκεί μήνας επτά, σύμπαντας μήνας είκοσι».⁽⁴⁾

Σε επιστολή του προς τους αδελφούς Καπετανάκη στη Βιέννη έγραφε: «Εγώ ευρίσκομαι εις την κεντρικήγκυβέρνησην του Αρείου Πάγου. Το Γενικόν Στρατηγείον

1. Βλ. Βασ. Σφυρόρα, Η συνέλευση των Σαλώνων, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «Εκδοτικής Αθηνών», 1Β' (1975) 195.

2. Βλ. Βασ. Φίλια, Κοινωνία και εξουσία, ό.π. σ. 16: «η πίεση για τη συγκρότηση εθνικών συνελεύσεων προέρχεται από το λαό, ο οποίος διαισθάνεται ότι η ύπαρξη εθνικών νομοθετικών σωμάτων δημιουργεί προϋποθέσεις για «ισοπολιτεία», δηλαδή για ανατροπή της προνομιακής θέσης των τοπικών μεγαλοτιμαριωτών.

3. «Εν Αργεί 15 Δεκεμβρίου 1821», Γ.Α.Κ., Κ. 47, Β. Φ. 2 αριθμ. 38.

4. «Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς το Εκτελεστικόν» 25 Φεβρουαρίου 1824 Κρανίδιον». Γ.Α.Κ. ΕΚΤ. Φ. 3/312.

μας το έχομεν στο Ζητούνι. Πάμε με το στρατό παντού και φροντίζομεν οι ίδιοι δια τον ανεφοδιασμόν του».⁽¹⁾

Η Β' Εθνική Συνέλευση στο Άστρος (29 Μαρτίου - 18 Απριλίου 1823) καταργεί τους τοπικούς οργανισμούς της Πελοποννήσου και της Στερεάς. Ο Ανθίμος Γαζής θα αγωνισθεί τότε από άλλη θέση για την παγίωση του νέου κράτους: «εκ πολλών μαρτυριών αλλοδαπών τε και ημετέρων εξάγεται ότι δραστηρίως ειργάσθη υπέρ της εθνικής αναγεννήσεως αναδειχθείς ως μέλος πασών σχεδόν των πρώτων συνελεύσεων».⁽²⁾ Στις 17 Μαΐου 1824 το Βουλευτικό τον εξέλεξε μέλος της επιτροπής για ζητήματα του στρατού.⁽³⁾

Περιλήφθηκε και σε επιτροπές εκπαίδευσης. Στις 10 Απριλίου 1824 υποβάλλει μαζί με τον Βενιαμίν τον Λέσβιο, τον Γρηγόριο Κωνσταντά και τον Νεόφυτο Βάμβα το σχέδιο για την ίδρυση στο Άργος ενός Ακαδημαϊκού Καταστήματος με την ονομασία «Πρότυπον Διδακτήριον».⁽⁴⁾ Στις 22 Ιουλίου γίνεται λόγος για την αναφορά αυτή στην Εθνοσυνέλευση του Άργους, και αναφέρονται τα εξής: «Είτα ανεγνώσθη αναφορά των κυρίων Ανθίμου Γαζή, Γρηγορίου Κωνσταντά, Βενιαμίν Λεσβίου ...οίτινες προβάλλουσι το να διοργανισθή εν Ακαδημαϊκόν κατάστημα από εκατό μέλη, τα οποία να απασχολώνται δι' ιδίας αυτών και των φιλελλήνων συνεισφοράς, εις την ανέγερσιν σχολείου και άλλων τοιούτων, προς φωτισμόν του Έθνους, και παρακαλούσι να τους διορισθή εν κατάλληλον εις τούτο οικοδόμημα δια τας συνελεύσεις των και έμεινεν εις σκέψιν».⁽⁵⁾ Σκοπός του Διδακτηρίου αυτού

1. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς τους αδελφούς Καπετανάκη, εις Βιέννην, Λιθάρι Ευβοίας, 7 Απριλίου 1822, Πολ. Ενεπεκίδη, Κοραΐς, Κούμας, Κάλβος, Ανθ. Γαζής... ελληνικός τύπος και τυπογραφία της Βιέννης (1790-1821), Αθήνα 1967, σ. 223.

2. Σταύρου Βουτυρά, Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας, Κωνσταντινούπολη 1871, Β', σ. 13.

3. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας μέχρι της εγκαταστάσεως της Βασιλείας. Εγκρίσει και δαπάνη της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 1862, Β' σ. 296.

4. Τρ. Ευαγγελίδη, Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, Αθήνα 1936, Α', σ. 248.

5. «Σχέδιον περί ιδρύσεως Ακαδημίας σώματος επιστημονικού, Άργος 10/4/1824: «Δια χειρός Σκυλίτσου Ομηρίδου... υπογράφοντος πρώτου. Συνοπογράφουν Ανθίμος Γαζής κ.λπ.» Βλ. Εθνική Βιβλιοθήκη, Τμήμα Χειρογράφων, ΑΑ 10451-10493,

– Αρχεία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, τόμ. Β'. σ. 359

– Απ. Δασκαλάκη, Κείμενα – Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως σειρά 3. Τα περί παιδείας, μέρος πρώτον Αθήνα 1968, σ. 47-54.

ήταν η ηθική του Ελληνικού Έθνους διαμόρφωση και η βελτίωση των Επιστημών και Τεχνών.

Όπως διευκρινίζει και ο Νικόλαος Δραγούμης «έν πρότυπον διδασκαλείον, εν ώ να εκπαιδεύωνται νέοι άξιοι και χρηστοίθεις, οίτινες τελειοποιούμενοι να διδάξωσι εις τα χωρία».⁽¹⁾ Το σχέδιο όμως αυτό ματαιώθηκε από σημαντικά και δραματικά γεγονότα, όπως η διαίρεση των αγωνιστών, η καταστροφή των Ψαρών και η έξοδος του αιγυπτιακού στόλου.⁽²⁾

Την 20η Ιουνίου 1824 ανατέθηκε από το Βουλευτικό στον Άνθιμο Γαζή η εντολή «περί εκλογής μελών του ανωτάτου κριτηρίου».⁽³⁾ Αυτή ήταν γενικά η συμμετοχή του Ανθίμου Γαζή σε επιτροπές. Για τη συμμετοχή του στις συνεδριάσεις του Αρείου Πάγου, γίνεται ειδική αναφορά στο Παράρτημα Α' του παρόντος.

1. «Σχέδιον Σχολείων 1824», Νικ. Δραγούμη, Ιστορικά αναμνήσεις, έκδ. Άλκη Αγγέλου, Αθήνα 1973, σ. 162.

2. Αυτόθι σ. 163.

3. Αρχεία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, τόμ. Β', σ. 297.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Α' Τα τελευταία χρόνια της ζωής του

Ο Ανθιμος Γαζής το 1827, ενώ βρισκόταν στην Τήνο, ασθένησε. Έφυγε και πήγε στη Σύρο, όπου είχε και δική του οικία. Την κακή κατάσταση της υγείας του αναφέρει σε επιστολή του προς τον Κωνσταντίνο Ασωπίο (8 Σεπτεμβρίου 1827). «Πολλάκις ηθέλησα να σοι γράψω και να ερωτήσω τα κατά σε και περί της επιδόσεως των μαθητών της Ακαδημίας σας, αλλά μήτε καιρόν μήτε ευκαιρίαν επιτύχαινον εξ αιτίας του ασθενούς σαρκίου μου και των επαλλήλων ασθενειών μου».⁽¹⁾

Στη Σύρο περνούσε τις τελευταίες ημέρες της ζωής του με οικονομική στέρση, όπως προκύπτει από επιστολή του προς τον Γεώργιο Κουντουριώτη, όπου του γράφει: «Παραπονούμαι ότι πολλοί των άλλων, οίτινες δεν έδειξαν καμμίαν πιστήν δούλευσιν εις την πατρίδα, επληρώθησαν και εβραβεύθησαν αδίκως, και ο γερο-Γαζής, όστις εθυσίασε και την περιουσίαν του και την υγείαν του, δεν εμπορεί να λάβη μήτε τα δάνειά του».^(1α)

Το Εθνικό Ταμείο του είχε δώσει μόνο 650 γρόσια και του χρεωστούσε 2.350: γρόσια. Ανέφερε: «Έλαβον κατά καιρούς από του Εθνικού Ταμείου γρόσια 650, τα δε λοιπά 2.350 έμειναν να με τα χρεωστή το Ταμείον».⁽²⁾

Τα 3.000 γρόσια τα είχε δανείσει ο Άνθιμος Γαζής στον Άρειο Πάγο, όπως ο ίδιος έγραφε: «... εδάνεισα μαρτυρημένα εις τον Άρειον Πάγον δια σιτάρι των στρατευμάτων των εις Ζητούνιον και δια το οποίον αυτό σιτάρι με έφερον οι Αυστριακοί εις Σμύρνην».⁽³⁾

Στις 3 Απριλίου του 1828 συνέταξε στην Αίγινα τη Διαθήκη του.⁽⁴⁾

Στη Διαθήκη ανέφερε πρώτα την Πατρίδα του:

1. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς Κωνσταντίνο Ασωπίο 8 Σεπτεμβρίου 1827, Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, τμ. χγρ., Αρχείον Ασωπίου: Ασ. 87.

1α. Επιστολή Ανθίμου Γαζή 26 Σεπτεμβρίου 1827 προς Γεώργιο Κουντουριώτη, Αρχείον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτη, έκδ. Εμμ. Πρωτοψάλτη, Αθήνα 1967, αριθμ. 552, σ. 453.

2. Αυτόθι.

3. Αυτόθι.

4. Τάσου Γριτσοπούλου, Η Διαθήκη του Ανθίμου Γαζή, 3 Απριλίου 1828, Αίγινα, Δ.Ι.Ε.Ε.Ε. 15 (1961) 353-354.

«Το εις Μηλιαίς ευρισκόμενον σχολεῖον, ὅπερ ἔχομεν ὠκοδομημένον μετὰ του Κυρίου Γρηγορίου Κωνσταντά, το μερίδιόν μου αφιερώ εις την πατρίδα μου. Ομοίως και την βιβλιοθήκην μου και τα υποστατικά ὅσα ἐξουσιάζω, των οποίων αι πρόσοδοι να δίδωνται εις μισθούς διδασκάλων». Την πατρική του περιουσία, κινητή και ακίνητη την μοιράζει στις ανεπιές του Μαρία και Συράγω και στον ανεπιό του Αργύρη Γαζή: «Των δε άλλων ανεπιών μου ἔδωκα εις μεν την Ελένην διά προίκα της χίλια γρόσια, εις δε τον Βασίλειον Τζιμπούρη, εν ὧ εστεφανώθη, γρόσια πεντακόσια, με τα οποία ηγόρασε τα πρόβατα· εις δε τον Φίλιππον Πλάνου γρόσια πεντακόσια, με τα οποία ηγόρασε μουλάρι· ομοίως και εις τον άλλον Κωνσταντίνον γρόσια πεντακόσια, εν ὧ εστεφανώθη».

Ὅλα τα υπόλοιπα περιουσιακά του και το σπίτι στη Σύρο, τα ἔδωσε στην ανεπιά του Μαρία, επειδή, ὅπως ἔγραφε: «μ' ἐδούλευσεν εις τας δεινάς μου ασθενείας».

Ὅριζε ἀκόμη τον πανιερώτατο Ταλαντίου Νεόφυτο να επιστατήσῃ, «ὡς ἐκκλησιαστικός εις ὅσα ἀνήκουν δια την ψυχὴν του», και ὀριζε η ανεπιά του Μαρία, ἀπὸ την περιουσία που της ἔδωσε «να πληρώσῃ ὅλα τα ἀνήκοντα ψυχικά του».

Ἐξι μάρτυρες υπογράφουν τη Διαθήκη του, μεταξὺ αὐτῶν και οἱ: Θεόκλητος Φαρμακίδης και Γρηγόριος Κωνσταντάς.

Η κατάσταση της υγείας του γινόταν χειρότερη. Ο Αναστάσιος Γούδας,⁽¹⁾ κατὰ τη διαβεβαίωση της ανεπιάς του Γαζή Μαρίας, αναφέρει ὅτι η ασθένειά του και η θλίψη του είχαν σχέση με την πολιτική κατάσταση και με την αντιμετώπιση που είχε ἀπὸ τους υπασπιστές του Καποδίστρια, ὅταν πήγε για πρώτη φορά να τον συναντήσῃ. «Οἱ αὐλικοί του Κυβερνήτου τον ἔκαμαν να ἐννοήσῃ, ὅτι ἐμέλλε να παρουσιασθῇ εις ηγεμόνα, διατηρούντα μετ' αὐστηρότητος πάσας τας αὐλικὰς ἐθιμοταξίας. Τούτο ἐλύπησεν υπερμέτρως τον Γαζήν· μετ' οὐ πολὺ ἔπαθεν ἀποπληξίαν, ἀφ' ἧς ἰάθη ἀνευ βλάβης τινός. Δεν ἦτο ὅμως πολὺ εὐκόλον να ἰαθῇ και η θλίψις ην προξένει εις την ψυχὴν του Γαζή η μη καλὴ κατ' αὐτὸν πορεία των περὶ τον Κυβερνήτην».⁽²⁾

Την 8η Δεκεμβρίου του 1828 ἀπευθύνει την τελευταία του ἐπιστολή προς το φίλο του Friedrich Thiersch, για την ανεπιά του Μαρία. «... Δια την διαμονὴν της φιλίαςμας Σας συσταίνω ἀντ' ἐμοῦ την ανεπιάν μου Μαρίαν την ὁποίαν ἔχω ἀφήσει ξένην και ὀρφανήν... την παραιτήσασαν πάντα και προσκολληθείσαν μοι δια να με

1. Αναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, Α', σ. 376.

2. Αυτόθι σ. 377.

γηροκομή καλώς».⁽¹⁾ Ο Γούδας αναφέρει κάτι ξεχωριστό: «Και αυτός ο μοίραρχος του κατά το Αιγαίον Πέλαγος Αυστριακού στόλου Παυλούτσης⁽²⁾, καίτοι μισέλλων και ουδέν ουδέποτε υπέρ ουδενός Έλληνας πράξας, σεβόμενος όμως τας αρετάς και την παιδείαν του Γαζή ον εγνώριζεν εκ Βιέννης, και τον ιατρόν του Αυστριακού στόλου πολλάκις έπεμψε προς ιατρικήν επίσκεψίν του και αυτός ο ίδιος αυτοπροσώπως και εν τη Ναυαρχίδι και εν Σύρω τω επεδασίλευσε πολλάς περιποιήσεις. Αλλά τα πάντα δυστυχώς απέβησαν εις μάτην». Τη 10η Δεκεμβρίου ο Άνθιμος Γαζής πλήρωσε «το κοινόν χρέος».⁽³⁾ «Τιμής ένεκεν» ενταφιάσθηκε στο νάρθηκα του Ιερού Ναού Μεταμορφώσεως της Ερμούπολης.

Ο άτοπος σχολιασμός του επισκόπου Ρεθύμνης την ημέρα της κηδείας του Ανθίμου Γαζή προκάλεσε την αγανάκτηση του Θεόκλητου Φαρμακίδη, ο οποίος αργότερα έγραφε. «Ο επίσκοπος Ρεθύμνης, αποδράς εξ ανάγκης εκ Κρήτης προσέφυγεν εις την Ελλάδα. Καθ' ον δε χρόνον ευρίσκετο εις Σύρον, ετελεύτησεν ο παραπάντων των Ελλήνων τιμώμενος αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής. Όλοι οι εκεί Έλληνες εθρήνησαν τον μακαρίτην και απέδωκαν εις την μνήμην αυτού τον δίκαιον έπαινον δια τους κοινωφελεστάτους του ανδρός πόνους και ηυχήθησαν ν' αναδειχθώσι και άλλοι τοιούτοι κοινωφελείς εις το έθνος άνδρες. Μόνος ο ασεβέστατος επίσκοπος έδειξεν ασέβειαν εις τον νεκρόν. Επί της κηδείας αυτού είπε λόγον άλογον, βάσκανον και αλλότριον της περιστάσεως, του αρχιερατικού αυτού χαρακτήρος και της ιεράς ημών πίστεως· διότι ο μακαρίτης ήτο ανήρ πεπαιδευμένος, και ως τοιούτος ήτο, κατά την άλογον λογικήν του βαναύσου επισκόπου, ασεβής και κακόδοξος».⁽⁴⁾

Ο Γεώργιος Γαζής, ο Δελβινακιώτης έγραψε επιμνημόσυνο κείμενο στο οποίο αναφέρει: «Άρχοντες και αρχόμενοι, κάτοικοι και πάροικοι της λαμπράς ταύτης πόλεως συνηθροίσθησαν σκυθρωπάζοντες μετά συγγενών και φίλων δια τον θάνατον του ανδρός τούτου. Και τούτο διότι, φίλε Άνθιμε Γαζή, έγινες τοις πάσι το παν,

1. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς Friedrich Thiersch 8 Δεκεμβρίου 1828, έκδ. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, Ανέκδοτοι επιστολαί Ανθίμου Γαζή και Κωνσταντίνου Κούμα προς τον Friedrich Thiersch, Αθήνα 1958, αρθμ. Επιστ. 37.

2. Αναστ. Γούδα, ό.π. σ.377.

3. «Γενική εφημερίς της Ελλάδος», 22 Δεκεμβρίου 1828, αριθμ. 96, έτος Γ', σ. 397.

4. Θεοκλήτου Φαρμακίδη, Απολογία, Αθήνα 1840, σ. 79, σημ. α'.

ίνα τους πάντας κερδίσης... Το πολίτευμά του και τα φερσίματά του εις τον κόσμον κατέστησαν αυτόν αξιαγάπητον και ανθρώποις χρήσιμον». ⁽¹⁾

Στη συνέχεια τονίζει την αγάπη του για την παιδεία. «...φωτισμένος από το άσβεστον φως της παιδείας και φλεγόμενος από τον έρωτα της φιλομαθείας, περιήλθε τόπους μακρυνούς, συναναστράφη με άνδρας σοφούς, εστόλισε το λογικόν του με προτερήματα αξιοζήλευτα... γνωρίσας ότι ο άνθρωπος όσον γίνεται λογικός, τοσούτον εγγίζει εις την ευδαιμονίαν και ευαρέσκειαν θεώτε και ανθρώποις, έτρεχεν ως διψώσα έλαφος εις τας σπουδάς». ⁽²⁾ Συγκρίνοντας τον Άνθιμο Γαζή με άλλους ιερομονάχους, αρχιμανδρίτας, ηγουμένους τον κατατάσσει στο χορό των διδασκάλων και αρχιερέων του Γένους που διέπρεψαν, όπως ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Νικηφόρος Θεοτόκης, ο Μελέτιος, αρχιεπίσκοπος Αθηνών, ο Γεωγράφος και ο Συνέσιος επίσκοπος Κυρήνης. ⁽³⁾

Ο Γεώργιος Γαζής του αφιέρωσε και το παρακάτω επίγραμμα:

«Άνθιμος άνθος έών Γαζής Μαγνήτεσι κείται τήδε θανών, μέγ' έχων Έλλάδι γήτε κλέος».

Β' Η Προσωπικότητά του

Ός προς την ψυχολογία του Ανθίμου Γαζή και γενικά αυτό που ονομάζουμε ήθος ή χαρακτήρα, οι εκτιμήσεις διαφοροποιούνται.

Καταρχάς η πλειοψηφία των μελετητών δεν συμμερίζεται τις ακραίες θέσεις του Γρηγορίου Κωνσταντά, για τον Άνθιμο Γαζή, όπως διατυπώνονται στη διαθήκη του το 1824. ⁽⁴⁾ Είναι βαρύτερες οι κατηγορίες. Τον χαρακτηρίζει «ψεύστην, απατεώνα, κλέπτην, ανεπιτήδειον να διοικήση σχολήν, επιτήδειον να την αναστατώση και να την καταπατήση». Αμφισβητεί ακόμη και τα χρήματα που είχε δώσει για την Μηλιωτική Σχολή: «Μόνον δέκα χιλιάδας γροσίων έδωκεν εις την σχολήν...». Τα όσα αναφέρει ο Γρηγόριος Κωνσταντάς αναιρούνται από επίσημα έγγραφα, όπως είναι

1. Γεωργ. Γαζή, Λεξικόν της Επαναστάσεως, έκδ. Λεάνδρου Βρανούση, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών 19, (Ιωάννινα 1971) 287-291.

2. Αυτόθι, σ. 288.

3. Αυτόθι, σ. 291.

4. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, «Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ως έφορος της Παιδείας ανά τας Κυκλάδας, Β', Σημειώσεις και σχετικά έγγραφα». Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών 1 (1961) 116-117.

ένα κατάστιχο που σώζεται στη Βιβλιοθήκη των Μηλιών, όπου φαίνεται ότι το χρηματικό ποσό που έστειλε από τη Βιέννη ο Άνθιμος Γαζής ήταν 28.798 γρόσια. «Η από Βιέννης σταλθείσα Σούμμα ήταν 28.798, ήτοι εικοσιοκτώ χιλιάδας και επτακόσια εννενήντα οκτώ γρόσια». Εξόδευσε όμως χρήματα στο Σχολείο, και όταν επέστρεψε από τη Βιέννη στις Μηλιές. Όλα τα χρήματα, όπως ο ίδιος γράφει, ήταν 33.323 γρόσια: «Ίδιά μου γρόσια τριαντατρείς χιλιάδας και τριακόσια εικοσιτρία, αφιέρωμα εις το Σχολείον», και υπογράφει: «Τω 1821: Ιανουαρίου 20: Μηλιές. Άνθιμος Γαζής αρχιμανδρίτης ο εξοδεύσας».

Οι επιστολές του Ανθίμου Γαζή προς τον Γρηγόριο Κωνσταντά, που είναι ιδιωτικά κείμενα και δεν προορίζονταν για δημοσίευση, είναι ζωντανές επιμαρτυρίες, για να συνθέσουμε την προσωπικότητά του. Αποκαλύπτεται μία θαυμάσια φυσιογνωμία. Η φιλογένεια, η αδιάκοπη δραστηριότητα, η ανθρωπιά είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του. Ο Βαγγέλης Σκουβαράς παρατηρεί: «Είναι ένας νοσταλγός της γενέτειρας... Προτιμά τον επαναπατρισμό και τη σκλαβιά, ακριβώς για ν' αφοσιωθεί στην αποτίναξή της και για να κορέσει τις αποθυμίες του: Τα γλυκά, τα πηλιορείτικα οπωρικά, το καλό κρασάκι, τις νόστιμες λαχανόπιπτες, τη συντροφιά του φίλου».⁽¹⁾

Ο Γεώργιος Γαζής ο Δελβινακιώτης γράφει χαρακτηριστικά για τον Άνθιμο Γαζή: «Εις τοσαύτην αθλίαν κατάστασιν πατρίδος να γεννηθή τις, να καλανατραφή, να σπουδάσει, να φιλοσοφή, να ανεγείρη σχολεία, να συνάξη βιβλιοθήκας, να συσταίη σχεδόν Ακαδημία, να διδάσκη και μόνος και να δαδουχή εις το σκότος καταφρονών πάντα κίνδυνον, ως ο μακαρίτης Άνθιμος Γαζής, δεν είναι άνθρωπος υπέρ άνθρωπον ο τοιούτος; Αν οι άνθρωποι το σιωπήσουν, οι λίθοι κεκράζονται».⁽²⁾

Ο Άνθιμος Γαζής βραβεύεται από τη Γραικο-Δακική Φιλολογική Εταιρεία Βουκουρεστίου με το Δίπλωμα: «... δια τον ζήλον, την φιλογένειαν και δι' αμοιβήν των πόνων σου, Σοι πέμπομεν το Δίπλωμα, μη έχοντες άλλο τιμιώτερον να Σοι προσφέ-

1. Βαγγέλη Σκουβαρά, Σελίδες από την Ιστορία της Μηλιώτικης Σχολής, Ηώς 9 (1966) 253.

2. Γεωργίου Γαζή, Λεξικόν της Επαναστάσεως, Λόγοι Διάφοροι, έκδ. επιμ. Λεάνδρου Βρανούση, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών 19 (Ιωάννινα 1971) 291.

ρη το Σώμα της Εταιρείας».⁽¹⁾

Ο Στέφανος Κομμητάς γράφει για τον Άνθιμο Γαζή: «Εις δε την του Λεξικού εκτέλεσιν ο φίλος και φιλογενής ναι μην και ακούραστος Αρχιμανδρίτης κύριος Άνθιμος Γαζής κοπιά εργαζόμενος εις αυτό την του γένους ωφέλειαν περί πολλού ποιούμενος».⁽²⁾

Ο Ζηνόβιος Πωπ θα γράψει για τον Άνθιμο Γαζή: «Μ' όλον όπου πειράζω την μετριότητα του χαρακτήρος σου, χρεωστώ εις την αλήθειαν να Σε δείξω εις το γένος, ως φιλόλογον και φιλόπατρην διπτός, Σεβάσμιε Γαζή, διότι Συ αθορύβως δουλεύεις εις την πρόοδον των ιδεών του έθνους, με καταφρόνησιν υγείας και χρημάτων· διό και απολαύεις δικαίως τιμήν παρά των αλλογενών φιλελλήνων και ευχαριστίαν από τους εκλεκτούς του έθνους Σου».⁽³⁾

Όπως συνάγεται από τα αναφερθέντα, ο Άνθιμος Γαζής ως ιερέυς και δάσκαλος απέδειξε ότι ένωνε τη θεωρία με την πράξη. Σε πολλά κεφάλαια του παρόντος επισημαίνουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του ήθους του που είναι: Η παιδεία και η φιλομάθεια, η προσαρμοστικότητα και η κατανόηση.

1. Βλ. Μιχαήλ Γ. Σχινά, Επιστολή προς Άνθιμο Γαζή, Λόγιος Ερμής, τόμ. Α' (1811) 197.

2. Βλ. Στέφανου Κομμητά, Περί της ήδη εκδομένης εγκυκλοπαιδείας, Λόγιος Ερμής, τόμ. Α' (1811) 103.

3. Ζηνοβίου Πωπ, Ο έχων ώτα ακούειν ακουέτώ, Λόγιος Ερμής, τόμ. Δ' (1814) 111.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ, ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ

ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ

Α΄ Βιβλιοθήκη Ελληνική

Η αναβίωση της αρχαίας σκέψης

Την εποχή του Διαφωτισμού παρατηρήθηκε στον νεοελληνικό χώρο μία αναβίωση της αρχαίας σκέψης. Η αναβίωση αυτή της μελέτης της αρχαίας σκέψης παίρνει άλλες διαστάσεις στον νεοελληνικό χώρο, από εκείνες που κρατεί στη δυτική ευρωπαϊκή σκέψη. Ενώ για τους Ευρωπαίους λογίους η αναβίωση των κλασικών σπουδών αποτελούσε αντίδραση προς την Χριστιανική κληρονομία και χαρακτηριζόταν από ένα «νέωτερο παγανιστικό στοιχείο», για τους Έλληνες η αρχαία κληρονομία ήταν παρακαταθήκη των προγόνων τους, που τους εξασφάλιζε την εθνική τους ταυτότητα.⁽¹⁾

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς⁽²⁾ και άλλοι Έλληνες θέλοντας να επιταχύνουν την αρχομένη αναγέννηση της Ελλάδος εκδίδουν συστηματικά αρχαία κείμενα. Ο Ανθιμος Γαζής⁽³⁾ πίστευε ότι: α) Θα ωφελούσε πολύ τους ερασιτέες της ελληνικής γλώσσας και θα ηύξανε τον αριθμό τους εκείνος που θα συγκέντρωνε σε λίγους τόμους μεγάλο αριθμό από τους αξιολογότερους ποιητές και συγγραφείς και τους τύπωνε με όλη την ακρίβεια, βοηθούμενος από την παραβολή των προηγουμένων εκδόσεων και των αντιγράφων. β) Ο νέος που σπουδάζει περισσότερο μαθαίνει παραβάλλοντας ένα με τον άλλον τους ποιητές και συγγραφείς, παρά από τις πολυπληθείς σημειώσεις των εξηγητών. γ) Η ευκολότερη απόκτηση και χρήση των ελληνικών βιβλίων θα αναζωπυρώσει στην ψυχή του νέου σπουδαστή τα πλακωμένα αλλ' όχι αφανισμένα γενναία φρονήματα των προγόνων του. Με αυτή την πεποίθηση προχωρεί στη συγγραφή της Ελληνικής Βιβλιοθήκης.

1. Βλ. Ρωξ. Αργυροπούλου, Ο Βενιαμίν Λέσβιος και η ευρωπαϊκή σκέψη του 18ου αιώνα, Αθήνα 1983, σ. 16.

2. Αδαμ. Κοραΐ, Συλλογή των εις την Ελληνικήν Βιβλιοθήκην και τα Πάρεργα Προλεγομένων, τόμ. Α΄, Παρίσι 1833, σ. 56.

3. Ανθ. Γαζή, Βιβλιοθήκη Ελληνική, Βενετία 1807, τόμ. Α΄, σ.μ.΄

Αναφέρονται σ' αυτήν όλες οι αξιομνημόνευτες ειδήσεις για τους Έλληνες Συγγραφείς, που φαίνονται πως είναι επωφελείς στην ανάγνωση των συγγραμμάτων τους. Με ιδιαίτερη προσοχή σημειώνει ο Γαζής τις άριστες εκδόσεις. Από τις εκδόσεις κάθε Συγγραφέα σημειώνει μόνο την πρώτη. Σε επιστολή προς το φίλο του Κωνσταντίνο Τζιγαρά γράφει: «ευχής έργον ήτο, φίλε μου, να γίνη εν διεξοδικώτερον Σύγγραμμα, περιγράφον περιστατικώς τους βίους των Συγγραφέων, όλας τας εκδόσεις εις την κρίσιν αυτών, τα απωλεσθέντα εκάστου Συγγραφέως φιλοπονήματα, και τα εν χειρογράφοις έν τισι βιβλιοθήκαις εισέτι σωζόμενα, αλλά το τοιούτον επιχείρημα εχρειάζετο μίαν αγαθήν τύχην, ό εστί, μίαν συνδρομήν και ένωσιν πολλών περιστάσεων». ⁽¹⁾

Όταν ο Ανθ. Γαζής αποφάσισε να συνθέσει την «Ελληνική Βιβλιοθήκη», χρησιμοποίησε την Bibliotheca Universalis του Conradus Gesnerus και την Bibliotheca Graeca του Albertus Fabricius.

Η Bibliotheca Universalis είχε κυκλοφορήσει στα 1545· για όποιον την εγνώριζε και εσκόπευε να ασχοληθεί με την σύνταξη Ιστορίας της Παιδείας, αποτελούσε καλό ερέθισμα. Ο Γαζής έγραφε: «Η του Κονράδου Γεσνέρου αυτή Βιβλιοθήκη καθολική, συνετέθη μετά πολλού κόπου, και μεγάλης επιμελείας και μ' όλον ότι ευρίσκονται εν αυτή μερικά σφάλματα, τιμάται όμως μεγάλως υπό των πεπαιδευμένων. Ούτος είναι ο πρώτος, όστις διέπλευσε εις τούτο το μέγα πέλαγος άνευ ναυκλήρου και Κυβερνήτου. Πραγματεύεται δε περί των Συγγραφέων κατά Αλφάβητον, μεταχειρισθείς εις τούτο το έργον και τους καταλόγους των τε Τυπογραφιών, και των Βιβλιοθηκών». ⁽²⁾

Η Bibliotheca Graeca είχε εκδοθεί σε 14 τόμους μεταξύ των ετών 1705-1728. Ο Άνθιμος Γαζής την χαρακτηρίζει αξιόλογο Σύγγραμμα. Ο Φαβρίκιος σ' αυτή πραγματεύεται διεξοδικότατα περί των Ελλήνων Συγγραφέων που έζησαν προ της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως και με συντομία περί των εκκλησιαστικών συγγραφέων.

1. Ανθ. Γαζή, Βιβλιοθήκη Ελληνική, Βενετία 1807, τόμ. Α', σ.μ.'

2. Αυτόθι, τόμ. Α', σ. 7.

Είχε επίσης υπ' όψη του ο Γαζής το έργο του Δημητρίου Αλεξανδρίδη «Ελληνικός Καθρέπτης» (1806)⁽¹⁾. Περιελάμβανε σύντομες βιογραφίες των Ελλήνων που ήκμασαν μέχρι το δέκατο πέμπτο αιώνα.

Η αφιέρωση της Ελληνικής Βιβλιοθήκης «Τω Παναγιωτάτω και Θειοτάτω Οικουμενικώ Πατριάρχη Κυρίω Γρηγορίω» αποτελεί ένδειξη ότι ο Άνθιμος Γαζής πίστευε ότι οι τύχες του ελληνισμού ήταν ενδεχόμενο να επηρεασθούν αποφασιστικά από ενέργειες του Οικουμενικού θρόνου.

β' Το περιεχόμενο της Ελληνικής βιβλιοθήκης

Η ύλη χωρίζεται σε δύο μεγάλες ενότητες. Στο «Βιβλίον πρώτον»⁽²⁾, όπου γίνεται λόγος «Περί των προ της γεννήσεως του Χριστού συγγραφέων» και στο «Βιβλίον δεύτερον», «Περί των μετά την γέννησιν του Χριστού συγγραφέων» μέχρι τον δέκατο πέμπτο αιώνα.⁽²⁾ Ο Γαζής πιστεύει ότι οι Μαθησείς έφθασαν στον ύψιστο βαθμό κατά την περίοδο προ της γεννήσεως του Χριστού, ενώ για τη δεύτερη περίοδο

παρατηρεί πτώση των μαθήσεων εξαιτίας της στερήσεως της ελευθερίας: «Απολέσαντες οι Έλληνες την ελευθερίαν, εξέπεσον άμα και οι Μαθησείς».⁽³⁾

Μετά τα βιογραφικά των Συγγραφέων αναφέρεται ο Γαζής στα ευγγράμματά τους. Τι συνέγραψαν, ποια σώζονται, πού εξεδόθησαν και ποια είναι η αρίστη έκδοσή τους. Πρόθεσή του είναι να μεταδώσει τις γνώσεις, όπως προκύπτει από το ύφος που χρησιμοποιεί. Η φράση του είναι σύντομη και περιεκτική, οι επεξηγήσεις ουσιαστικές και απαραίτητες, οι ορισμοί σαφείς. Για το όνομα της Σιβύλλης γράφει: «Τ' όνομά της παράγεται από το ελληνικόν, και σημαίνει έν πρόσωπον, εις το οποίον ο Θεός απεκάλυψε την βουλήν του. Επειδή εις την Δωρικήν και Αιολικήν

1. Λόγιος Ερμής (1811) 353.

2. Για την εποχή από την αναγέννηση της Παιδείας μέχρι το ΙΗ' αιώνα ο Σιατιστινός έμπορος και λόγιος Γεώργιος Ζαβίρας έγραψε το έργο «Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον». Βλ. Ανθίμου Γαζή, Βιβλιοθήκη Ελληνική Α', σ. 4-5. «Το χειρόγραφον αυτού αφιερώθη εις την Ελληνικήν Σχολήν του Γένους εν Πέστη της Ουγγαρίας».

3. Ανθ. Γαζή, Βιβλιοθήκη Ελληνική, τόμ. Α', σ. 6.

διάλεκτον εκφράζεται ο Θεός, Σιός και το Βουλή, Βυλή».

Για την τραγωδία του Σοφοκλή «Αίας μαστιγοφόρος» γράφει: «Αύτη είναι η αρίστη τραγωδία, όχι μόνον του Σοφοκλέους, αλλά και όλων των άλλων τραγωδοποιών»⁽²⁾

Ο αναγνώστης συχνά έχει την ευκαιρία να διαπιστώσει πόσο σωστή είναι η σκέψη και οι αποτιμήσεις του.

Μ' αυτές τις αρχές διατυπωμένο το έργο του, γραμμένο επαγωγικά αποτελεί εισαγωγή στα θέματα της Ιστορίας της Παιδείας.

Ο μελετητής τόσο από την συγκρότηση, όσο και από την διατύπωση και την επεξεργασία της ύλης σχηματίζει την γνώμη ότι πρόκειται για κείμενο που απέβλεπε σε ευρύτερο κοινό. Τον δέκατο όγδοο αιώνα, που το Ελληνικό γένος είχε αρχίσει να καταλαβαίνει ότι αληθινή υπεροχή είναι μόνη της Παιδείας και της αρετής η υπεροχή, η Ελληνική βιβλιοθήκη του Ανθίμου Γαζή ήταν αναγκαιοτάτη και επωφελής, όχι μόνο στους μορφωμένους, αλλά και στους αρχαίους. Στους Έλληνες νέους που σπούδαζαν την Ελληνική γλώσσα και γραμματεία, αλλά και στους αλλογενείς Ευρωπαίους, όσοι επιθυμούσαν προκοπή αληθινή στη γνώση της Ελληνικής Γλώσσας.

Γ' Διάγραμμα του πρώτου και του δευτέρου τόμου της Ελληνικής Βιβλιοθήκης του Ανθίμου Γαζή

Τόμος Α'

Προλεγόμενα

Κεφ. Α': Περὶ Γνώσεως των Συγγραφέων

Κεφ. Β': Περὶ του τρόπου της διατηρήσεως και πολλαπλασιάσεως των παλαιών Συγγραμμάτων

Κεφ Γ': Κατάλογος των αξιολόγων Συλλογών των κοσμικών και εκκλησιαστικών Συγγραφέων

ΕΠΟΧΗ Α'

σ. 97-391

Παράρτημα α' Τίνες οι Ιστορίαν Συγγράψαντες, ών τα

1. Ανθ. Γαζή, ό.π. τόμ. Α'. σ. 98

2. Ανθ. Γαζή, ό.π. τόμ. Α'. σ. 179

	Συγγράμματα απώλοντο	σ. 392-399.
Παράρτημα β΄	Τίνες οι Τοπικήν Ιστορίαν συγγράψαντες	σ.400-404
Παράρτημα γ΄	Τίνες οι Παλαιάν Χρονολογίαν συγγράψαντες	σ.404-406

Τόμος Β΄

Πρώτος

Συγγραφέας Θεοδοτίων σ.5
Ήκμαζε μετά Χριστόν περί το 176 έτος

Τελευταίος

Συγγραφέας Φραντζής Γεώργιος
Περί τω 1477 σ. 308

Πίναξ των συγγραφέων κατά Επιστήμας σ. 309-318

A. Γραμματικοί	B. Διδάσκαλοι της Ρητορικής
Γ. Ρήτορες	Δ. Επιστολογράφοι
Ε. Ποιηταί	Ζ. Ιστορικοί
Η. Μαθηματικοί	Θ. Αστρονόμοι
Ι. Φιλόσοφοι	Κ. Φυσικοί και Γεωργικοί
Λ. Ιατροί	Μ. Νομικοί
N. Εκκλησιαστικοί	

Τα ονόματα των Συνδρομητών εις την Βιβλιοθήκην

Εν Βενετία σ. 324-331

Εν Βουκουρεστίω

Εν Κωνσταντινουπόλει

Εν Λιβόρνω

Δ΄ Λεξικόν Ελληνικόν

Η αφετηρία και οι μακροχρόνιες προσπάθειες της σύνταξης

Ο Άνθιμος Γαζής, όταν στα 1809 δημοσίευσε τον πρώτο τόμο του Λεξικού του αναφέροντας τις μακροχρόνιες προσπάθειές του, για να επιτύχει την έκδοση, σημείωσε στον πρόλογο τα εξής: «Η έφεσις, την οποίαν προ πολλού έτρεφον, εις το να ίδω το Γένος μου πεπλουτισμένον με όσον το δυνατόν εντελές ελληνικόν Λεξι-

κόν, πολλάκις με ενεθάρρυνε».⁽¹⁾ Συνοπτικά εξιστορεί τις διαδοχικές του απόπειρες, για την έκδοση του Λεξικού, που χρονολογούνται από το 1800. Η υγεία του δεν ήταν καλή την εποχή εκείνη. Σχετικά μ' αυτή γράφει: «Πάθος τι κατά της κεφαλής μου ενσκήψαν, με αναχαίτισεν άκοντα και περίλυπον από τον πόθον μου· όθεν και χάρειν ειπών και Μούσαις, και φιλολογικαίς ενασχολίαις, επανήλθον, σχεδόν ημιθανής, εις την φίλην πατρίδα, επί αποφάσει του ν' αφήσω εκείτα οστά μου μετά των πατέρων μου. Αφ' ου δε ολίγον εκεί διέτριψα χρόνον, ενδυναμωθέντος υπό του της πατρίδος αέρος κατά μικρόν του σαρκίου μου, ήρξατο πάλιν να αναζωπυρήται εις την καρδίαν μου ο άσβεστος εκείνος σπινθήρ της του Λεξικού εκδόσεως».⁽²⁾ Στις 2 Φεβρουαρίου του 1804 θα υπογράψει στα Αμπελάκια συμφωνητικό που εξασφαλίζει την επιστημονική συνεργασία και την οικονομική ενίσχυση για την έκδοση του Λεξικού. Το συμφωνητικό έχει τίτλο: «Περί εκδόσεως του λεξικού του Α. Γαζή».

Στο συμφωνητικό αναφέρονται τα χρήματα που θα κατέβαλλε ο καθένας ως εξής: «Ημείς οι υπογεγραμμένοι... με κοινήν θέλησίν μας εσυμφωνήσαμεν, δια να συντεθή και να εκδοθή δια τουτύπου εν πληρέστατον λεξικόν της ελληνικής διαλέκτου, καταβάλλοντες έξοδα περί αυτού, ομού Άνθιμος Γαζής φλορίνια χιλιάδας πέντε, ο δε Δημήτριος Σφάρτζ φλορίνια χιλιάδας πέντε· ο Ιωάννης Χρόνια και Ιωάννης Χ. Κώνστα έκαστος από φλορίνια πέντε χιλιάδας· ο Ευθύμιος Γκορτζιώτης και Δρόσος Νικολάου Χ. έκαστος από φλορίνια δύο χιλιάδες και πεντακόσια· ο Κωνσταντίνος Μιχαήλ φλορίνια δύο χιλιάδας και πεντακόσια· ο Στέφανος Οικονομίδης φλορίνια χίλια και πεντακόσια».⁽³⁾

Η Βιέννη ορίζεται ως τόπος σύνταξης του Λεξικού: «... η σύνδεσις αυτού θέλει

1. Ανθίμου Γαζή, Λεξικόν Ελληνικόν, Βενετία 1809, τμΑ', σ ζ'.

2. Αυτόθι.

3. Γ.Α.Κ. Αρχείο Αθανασίου Ψαλίδα, έγγραφα (1771-1810) Κ. 71. Φ. 7 αρ. 49.

– Αικατ. Κουμαριανού, Δρούλια Λουκία, Λαγπον Ενγο, Το ελληνικό βιβλίο 1476-1830, Αθήνα 1986, σ.205.

– Σπυρ. Παγανέλη, Οδοιπορικαί σημειώσεις. Α' Σεισμοί της Χίου, Β' Η στρατιωτική κατάληψη της Άρτης και Θεσσαλίας, Αθήνα 1882, σ. 414-416.

γένη εν Βιέννη της Αυστρίας δια το είναι εκεί πλουσίας βιβλιοθήκας, η δε έκδοσις όπου εμπορεί να γένη με έξοδα ολιγώτερα»¹⁾ Ως βάση για τη σύνταξη ορίζεται το Λεξικό του Ερρίκου Στεφάνου. Η μέθοδος θα στηρίζεται στο πλάνο του Λάμπρου Φωτιάδη και του Villoison, καθηγητού της ελληνικής διαλέκτου στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού. Θα διαιρεθεί το Λεξικό σε δύο τόμους. Θα εκδώσουν τρεις χιλιάδες σώματα: «εις τούτο θέλει πασχίσομεν να εύρωμεν όσους συνδρομητάς ημπορέσωμεν διορίζοντες την τιμήν των φλορίνια 90. Και αφού εύγουν τα έξοδα όλα, το κέρδος και τα καταληφθέντα βιβλία θέλει τα μοιράσομεν αναλόγως κατά το καταβληθέν εκάστου ποσόν των άσπρων· υποσχόμεθα δε να μετρούμεν άσπρα εις Βιέννην, όπόταν το καλεί η χρεία, και μας ζητεί ο Άνθιμος Γαζής, και όποιος ήθελε δίδει προτύτερα άσπρα, να παίρνη το διάφορον προς δέκα τα εκατόν έως ου να καταβάλει και ο έσχατος».²⁾

Στο συμφωνητικό επίσης αναφέρεται ότι ο Άνθιμος Γαζής θα επιστατήσει και στην σύνταξη και στην έκδοση του λεξικού και ακόμη στην ανεύρεση συνεργατών: «υπόσχεται δε ο Άνθιμος Γαζής να επιστατήσει εις τε την σύνδεσιν και έκδοσιν του βιβλίου, ευρίσκοντας ανθρώπους αξίους δια δούλευσιν, τους οποίους θέλει τρέφει και πληρώνει εκ της ανωτέρω καταβληθείσης ποσότητος».³⁾

Ο Άνθιμος Γαζής επιστρέφει στη Βιέννη το Νοέμβριο του 1804, φέρνοντας τον Κωνσταντίνο Κούμα μαζί του και έναν άλλον που γνώριζε καλά την ελληνική γλώσσα, όπως ο ίδιος σε επιστολή του γράφει για τους συνεργάτες του.⁴⁾ Στη Βιέννη πή-

1. Γ.Α.Κ. Αρχείο Αθανασίου Ψαλίδα, ό.π.

2. Αυτόθι.

3. Αυτόθι

4. Ανθίμου Γαζή, Επιστολή προς το του Σχολάρχου το από κ. Δεκεμβρίου γεγραμμένον, Βιέννη 7 Φεβρουαρίου 1805, Εράνισμα, ΕΦΣΚ, τόμ. Ι. σ. 215-216 «... περί της του Λεξικού συνθέσεως και των εν αυτώ περιεχομένων δηλοποιώ τη φίλη μοι Κορυφή της, ότι μήτε είναι μία απλή μετάφραση Στεφάνου του Ερρίκου».

- Στασινοπούλου Μαρία, *Weltgeschichte im Denken eines griechischen Aufklärers: Konstantinos Michail Koumas als Historiograph*, Frankfurt am Main 1992, σ. 30.

ρε ως συνεργάτες του και άλλους τρεις από τους ομογενείς. Αυτοί γνώριζαν καλά την ελληνική, τη Λατινική και τη Γερμανική γλώσσα⁽¹⁾ Ζήτησε την επιστημονική συνεργασία και τη βοήθεια και του Αδαμαντίου Κοραή. Το Δεκέμβριο του 1804 του έγραψε: «Εγώ φίλε, πολλά αγαπούσα να σε έχω βοηθόν. Αν ημπορείς να έλθης εδώ... ει δε μη βοήθει μοι καν απ' αυτού. Ειπέ μοι φιλικώς πως πρέπει να γίνη το έργον. Και αν έχης τίποτε σημειώσεις στείλε με τας».⁽²⁾

Κατά τη συνήθεια που επικρατούσε, ο Άνθιμος Γαζής, με εγκύκλιο αγγελία έκανε γνωστή την πρόθεσή του και στον Πρώιο και ζητούσε την προεγγραφή συνδρομητών. Μεταξύ του Ανθίμου Γαζή και του Δωροθέου Πρωίου αντηλλάγησαν επιστολές από τις οποίες πληροφορούμεθα ενδιαφέροντα πράγματα για το Λεξικό του Γαζή. Την 20 Δεκεμβρίου 1804 ο Πρώιος έγραφε στον Άνθιμο Γαζή ότι είχε λάβει την εγκύκλια είδηση «διά μίαν μετάφρασιν του μεγάλου Λεξικού του Ερρίκου Στεφάνου». Τον πληροφορεί ότι είχε κατορθώσει να καταρτίσει κατάλογο εκατό (100) περίπου συνδρομητών. Του ζητεί να τον πληροφορήσει «οποίοι οι μεταφρασταί, τα ονόματα αυτών και αν εσπούδασαν παρ' ημίν την Ελλάδα φωνήν», γιατί είχαν κυκλοφορήσει στην Κωνσταντινούπολη ότι: «οι μεταφρασταί του Ερρίκου Στεφάνου

1. Εράνισμα, ό.π. σ. 216 «Μετεκόμισα από της φίλης πατρίδος δύο Έλληνας, από τους οποίους ο μεν ονομάζεται Κωνσταντίνος Μιχαήλ, από Λαρίσης· εσχολάρχησεν έτη ικανά πρότερον μεν εν τη κατά την Ελασσώνα Τσαριτσάνη, έπειτα δε εν Αμπελακίοις».

– Κωνσταν. Κούμα, Ιστορία ανθρωπίνων πράξεων, τ. ΙΒ', Βιέννη 1832, σ. 585-586, «εις Αμπελάκια εδίδασκεν ο Κούμας από τας αρχάς του 1803 έτους. Εις το τέλος του αυτού έφθασεν εκεί ο εκ Βιέννης επιστρέψας Άνθιμος Γαζής ζητών χρηματικήν βοήθειαν, δια να συντάξη και να εκδώση Ελληνικόν Λεξικόν εις Βιένναν. Επέτυχε τον σκοπόν τούτον...».

– Αικατ. Κουμαριανού, Ανθίμου Γαζή Λεξικόν Ελληνικόν η ιστορία μιας λεξικογραφικής προσπάθειας, Ο Ερανιστής, τεύχος 9/10 αρ. 40 (1964) 169, σημ. 2. Την εποχή που ο Γαζής βρισκόταν στο Πήλιο ανακινήθηκε και το ζήτημα της μετάβασής του στη Σμύρνη για να διδάξει στο εκεί Γυμνάσιο, βλ. Ν. Δαμαλά, τόμ. Α', σ. 474-475, επιστολή Κοραή, προς Αλέξ. Βασιλείου, όπου ο Κοραής «παρακίνησον αυτόν [τον Γαζή] όσον δύνασαι να δεχθή την πρόσκλησιν των Σμυρναίων».

2. Ανθίμου Γαζή, Επιστολή προς Αδ. Κοραή, 29 Δεκεμβρίου 1804, Χιακά Χρονικά, 5 (Αθήναι 1923) 18-19 επιμ. Κων. Αμάντου.

είναι αμαθείς και ανίκανοι δια να εκτελέσουν τούτο το μέγα κατόρθωμα».⁽¹⁾ Στις 7 Φεβρουαρίου 1805 απάντησε ο Άνθιμος Γαζής προς το Δωρόθεο Πρώιο: «Τοις φθονεροίς και μισοκάλως κατά του έργου γλωσσαλήσασσι ίσως περιττόν είναι να απολογηθώ, ωσάν οπού ασυλλογίστως κρίνουσι και κατακρίνουσιν, ο ουκ οίδασι». Για τη σύνθεση του έργου του λέει ότι: «μήτε είναι μία απλή μετάφρασις Στεφάνου του Ερρίκου μήτε περιέχει το συντιθέμενον όσα εκείνος. Τον μεν Ερρίκον μεταχειρίζομαι ως οδηγόν της των λέξεων εκθέσεως, των δεν εμπεριεχομένων αυτώ λέξεων όσα είναι περιτταί και αμάρτυροι, τας οποίας και οι νεώτατοι λεξικογράφοι της Ευρώπης αποδοκιμάσαντες παρέλιπον, ομοίως και όσας οχληράς και πάντη ανωφελείς παρατηρήσεις ετυμολογιών και παραγωγών του, ταύτα πάντα και εγώ παραλείπω, προστιθείς όσα τε οι νεώτεροι λεξικογράφοι εξηκρίβωσαν και όσα ενταύθα δύναμαι να ανακαλύψω από τας καλλίστας εκδόσεις των ελληνικών συγγραφέων οπού αι καισαρικά βιβλιοθήκαι περιέχουσι».⁽²⁾

Ο Δωρόθεος Πρώιος την 10 Μαΐου 1805 απάντησε στον Άνθιμο Γαζή και τον πληροφόρησε για τη σύνταξη Λεξικού της ελληνικής Γλώσσας και από τη Μεγάλη Σχολή και παρείχε αξιόλογες ειδήσεις: για τον τρόπο της συλλογής του υλικού και τη διάταξη των λημμάτων και ότι η μέθοδος της εργασίας συνέπιπτε και με τη μέθοδο που ακολουθούσε ο ίδιος.

Η αναγγελία όμως του Λεξικού που προετοιμάζεται στην Κωνσταντινούπολη γίνεται αφορμή να αναστείλει πάλι ο Γαζής την έκδοση του δικού του: «...αλλά μετά δύο μήνας ο Γαζής εδειλίασεν εις το έργον, επειδή εκ Κωνσταντινουπόλεως του απεδείχθη πόσον έμελλε να ζημιωθή, αφού εκδοθή το εκεί αρχισθέν με δαπάνην των Ζωσιμάδων Λεξικόν και μοιρασθή δωρεάν· και ο Κούμας ηναγκάσθη να αποχωρισθή απ' αυτόν».⁽³⁾ Αυτός είναι ο «τυφωνικός λαίλαψ» που υπαινίσσεται ο Γαζής

1. Εράνισμα, ό.π. σ. 213.

2. Εράνισμα, ό.π. σ. 216.

3. Αικ. Κουμαριανού, ό.π. σ. 171 σημ. 3.

στον Πρόλογό του: «λαίλα ψ τις τυφωνικός εκ του των Ζωίων στόματος βαρέως κατ' εμού και κατά του έργου εξαπίνης πνεύσας, ανέστρεψε και διεσκορπίσε και σύστημα, και συμπράκτορας, και συνεργάτας».⁽¹⁾ Όλα έδειχναν ότι είχε ναυαγήσει οριστικά η έκδοση του Λεξικού. Όμως ο ζήλος του Ανθίμου Γαζή για το καλό του Γένους «τεθεμελίωτο επί την πέτραν».⁽²⁾ Μερικοί φιλογενείς τον συμβούλευσαν και τον παρότρυναν να κάμει αρχή, όπως ο ίδιος στον Πρόλογό του γράφει: «...και δη αποφασίσας... έκαμα αρχήν της συντάξεως, έχων εις βάσιν το Ελληνικό - Λατινικόν Ερρίκου του Στεφάνου».⁽³⁾ Όμως τότε έγινε η δεύτερη έκδοση του Ελληνο-Γερμανικού Λεξικού «... του πολυμαθεστάτου και ευστοχωτάτου κριτικού Ιωάννου Γοττλόβου Σνειδέρου,⁽⁴⁾ του οποίου η μέθοδος και η χρονολογική τάξις και ανάπτυξις των Λέξεων ήτο κατά την επιθυμίαν μου· όθεν ευθύς ενηγκαλίσθην αυτό, και, ρίψας άπαντα τα δύο χρόνων χειρόγραφα μου, έβαλον πάλιν εκ νέου άλλην αρχήν του συστήματός μου». Και συνεχίζει ο Άνθιμος Γαζής: «Λαβών λοιπόν εις βάσιν και οδηγόν το περίφημον τούτο κατά πάσαν την Ευρώπην Λεξικόν, επηύξησα και ανεπλήρωσα αυτό, μεταχειρισθείς οδηγούς τους πίνακας των αρίστων εκδόσεων των Ελλήνων Συγγραφέων».

Δ' Η Μέθοδος

Ο Άνθιμος Γαζής στον Πρόλογο του πρώτου τόμου του Λεξικού του αναφέρεται στη μέθοδο της σύνταξης. Πιστεύει ότι το Λεξικό, που χρειάζεται η Ελλάδα την εποχή του, πρέπει να έχει πρώτα τη φυσική ανάπτυξη της λέξης, και την πρώτη και αρχαία σημασία της, και έπειτα τη μεταφορική, στην οποία «κατά μικρόν έτυχε να μεταπέση, ηθικός ιδέας, ή άλλοτι τοιούτο σκιαγραφούσα».

1. Ανθ. Γαζή, Λεξικόν, Πρόλογος, σ. ζ'

2. Αυτόθι.

3. Αυτόθι.

4. Η έκδοση του Λεξικού του Schneider το (1797-1798) σε δύο τόμους πραγματοποιήθηκε στη Λειψία· ήταν Ελληνογερμανικό. Η 2η έκδοση το (1805-1806) πάλι στη Λειψία.

- Βλ. Κωνστ. Κούμα, Λεξικόν, τόμ. Α' Βιέννη 1826. Προλεγόμενα, σ. ΚΒ'.

Στην ερμηνεία των λέξεων μεταχειρίζεται φράση που κατανοείται και από τα παιδιά, και πολλές φορές την πολυλεξία για τις δυσερμήνευτες λέξεις. Ο μαθητής μπορεί να ανιχνεύσει την έννοια του Συγγραφέως, που είναι ο κυριότατος σκοπός της ανάγνωσης των παλαιών συγγραφέων, των οποίων τις γνώμες και διδασκαλίες, χρειάζονται πάνω από κάθε άλλο στην κατάσταση που βρίσκονται. Μαρτυρίες μεταχειρίζεται λίγες, και αυτές από αρίστους Συγγραφείς, για Ιστορική γνώση των διαφόρων εποχών και μεταμορφώσεων της ελληνικής Γλώσσας. Για την Παραγωγή των Λέξεων βρίσκει, από τους Κριτικούς και Φιλολόγους, την όσο το δυνατόν πιθανότερη αρχή και ρίζα της, κατά το παράδειγμα του Σνεϊδέρου, για να προφυλάξει τους νέους από την φλυαρία μερικών Γραμματικών, την οποία και σημειώνει με το σημείο της παρενθέσεως. Τις αμφιβαλλόμενες ή κατά την γραφή ή κατά την σημασία Λέξεις τις σημειώνει με το Αμφ.

Παθητικούς⁽¹⁾ σχηματισμούς των Ρημάτων παραλείπει, ως περιττόν, επειδή η βάση της σημασίας των βρίσκεται ενεργητικά.

Τα Μεσότητος⁽²⁾ ή τρόπου σημαντικά επιρρήματα βάζει με τα επίθετά τους, γιατί και αυτά γίνονται από την Πληθυντική Γενική, με τροπή του τελικού τους ν σε ς, όπως Αμήχανος, Αμηχάνων, Αμηχάνως.

Από τα Ρηματικά επίθετα,⁽³⁾ άλλα αναφέρει, άλλα όχι, επειδή από κάθε ρήμα γίνονται ρηματικά επίθετα, όπως, Γράφω, Γέγραπται, Γραπτός, Γραπτή, Γραπτόν και Γραπέος, Γραπέα, Γραπέον, Φιλητός, τη, τον και Φιλητέος, έα, έον.

ΣΤ' Η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα του Λεξικού του Ανθίμου Γαζή

Όλες οι ενέργειες του Ανθίμου Γαζή, για να εφοδιάσει το γένος με ελληνικό λεξικό, θεωρούνται σωστές. Την ανάγκη και τη σημασία του Λεξικού τονίζει ο ίδιος:

1. Ανθ. Γαζή, Λεξικό, τομ. Α', Προλεγόμενα σ. θ'.

2. Αυτόθι, σ. ι'.

3. Αυτόθι, σ. ια'.

«Όσοι εσπούδασαν ξένην τινά διάλεκτον καταλαμβάνουσι καλώς τον λόγον μου, ότι εις την σπουδην οποιασδήποτε διαλέκτου, είναι χρεία Λεξικού, και εμμελούς αναγνώσεως καλών Συγγραφέων. Οποία μεγάλη ευτυχία ήθελεν είναι εις την Ελλάδα, αν αποκτούσαμε... Λεξικά, μάλιστα δε και Μυθολογικόν, και Αρχαιολογικόν, Γεωγραφικόν τε και Ιστορικόν».⁽¹⁾

Στα προεπαναστατικά χρόνια έχει ουσιαστικό περιεχόμενο η γνωριμία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας σε μεγαλύτερους κύκλους. Αίτημα του ελληνισμού αποτελεί η εθνική αυτογνωσία. Έχει ευρύτερη προοπτική, λοιπόν, η λεξικογραφική προσπάθεια. Επομένως, ο Άνθιμος Γαζής εστάθμησε σωστά τα πράγματα, όταν αποφάσισε να εκδώσει ελληνικό λεξικό.⁽²⁾ Ωστόσο το αποτέλεσμα δεν ήταν ισόρροπο ούτε με τη ζήτηση ούτε ίσως και με την αρχική πρόθεση του εκδότη. Στην τελευταία φάση ο Γαζής εργάστηκε μόνος χωρίς τη βοήθεια εμπείρων συνεργατών. Όταν κυκλοφόρησε το λεξικό προκάλεσε σχόλια και κρίσεις για τον τρόπο που εργάστηκε ο εκδότης και για παρανοήσεις στη μετάφραση.

Το Λεξικό του Γαζή σταδιοδρόμησε με επιτυχία εκδοτική. Οι δύο επανεκδόσεις του, άλλωστε, μαρτυρούν ποιές ανάγκες εξυπηρετούσε και την εποχή που εκδόθηκε αλλά και στις πρώτες, μετά την επανάσταση, δεκαετίες. Στις αρχές του 1821 (15 Ιανουαρίου) ο Γαζής φροντίζει για τη μετατύπωση του Λεξικού. Η έναρξη όμως της Επανάστασης εμπόδισε την έκδοση αυτή.⁽³⁾

Δέκα χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του 1831, οι κληρονόμοι του έχοντας ρυθμί-

1. Ανθ. Γαζή Λεξικό, Πρόλογος σ. ζ'.

2. Ειδήσεις προς τους Φιλέλληνας, Allgemeiner Litterarischer Anzeigen, Βιέννη - 1801, σ. 290.

- Βλ. Αικ. Κουμαριανού, Ανθίμου Γαζή Λεξικόν Ελληνικόν, Ερανιστής τεύχος 9/10, ανάτυπο αρ. 40, 1964, σ. 179.

3. Βιβλ. Μηλιών Φάκ. Θ': Δια του παρόντος μαρτυρικού γράμματος δηλοποιώ ότι εσυμφώνησα μετά του Κυρίου Παρρησιού Χρυσσοχού εις το να μετατυπώση το εις τρεις τόμους ελληνικόν Λεξικόν μου με ίδια του έξοδα» και να πληρώση εις εμέ πρόδοσιν χίλια φιορίνια, ήτοι 1000 F της Αυγούστης, να μοι δώση και μετά τον τύπον είκοσι σώματα Λεξικόν, και με ταύτην την συμφωνία έχει την άδειαν...» Τη 15 Ιανουαρίου 1821, Μηλιαίς. (Άνθιμος Γαζής).

σει τις τυπικές και νόμιμες διαδικασίες συμβάλλονται με τον Χριστόδουλο Ματακίδη και τον Μανουήλ Γαρουφαλή και τους αναθέτουν τη δεύτερη έκδοση του Λεξικού.⁽¹⁾ Οι υποψήφιοι εκδότες με αναφορά προς τον εξοχώτατον Κυβερνήτην της Ελλάδος Ιωάννη Καποδίστρια,⁽²⁾ ζητούν να ενισχύσει την προσπάθειά τους. Εννέα ημέρες αργότερα, στις 18 Ιουνίου 1831, ειδοποιείται ο Χριστόδουλος Ματακίδης από τη Γραμματεία της «Δημοσίου εκπαιδεύσεως» ότι ο Κυβερνήτης δέχτηκε να εγγραφεί συνδρομητής του Λεξικού για εκατό σώματα, προς χρήση των Σχολείων του κράτους.⁽³⁾ Αλλά και αυτή η έκδοση δεν πραγματοποιήθηκε. Ο θάνατος του Καποδίστρια τη σταμάτησε.

Η Δεύτερη έκδοση πραγματοποιήθηκε το 1835 στη Βιέννη. Προσαυξήθηκε με φράσεις, παραδείγματα, λέξεις και τη δήλωση του μακρού και του βραχέος και στο τέλος του τρίτου τόμου με Λεξικό Μυθολογικό, Γεωγραφικό και Ιστορικό. Το Λεξικό εκδόθηκε με επιστασία, επιμέλεια και δαπάνη «Κωνσταντίνου Γκαρμπολά του Ολυμπίου και Χριστοδούλου Ματακίδου του Σαμίου».

Η τρίτη έκδοση του Λεξικού έγινε στην Αθήνα το 1839 από τον «Κωνσταντίνο Γκαρμπολά». Συμπερασματικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο Άνθιμος Γαζής, αν και γνώριζε ότι ο κόπος θα ήταν Ηράκλειος, όμως τον ανέλαβε και κατόρθωσε να πραγματοποιήσει μία ζήτηση μετέωρη από καιρό στη σκέψη των λογίων. Ο ίδιος σημειώνει: «Εγώ μεν τοίνυν, Φίλοι Παίδες Ελλήνων, προσφέρω ειλικρινώς τους κό-

1. Γ.Α.Κ. Γραμμ. Θρησκείας, Φάκ. 40 (Σχολικά) άρ. 109, έντυπο μονόφυλλο.

2. Γ.Α.Κ. Γραμμ. Θρησκείας, Φάκ. 40 (Σχολικά): «Προς τον εξοχώτατον Κυβερνήτην της Ελλάδος: Λαμβάνω την τόλμην να επισυνάψω προς την Υ.Ε. τρία αντίτυπα προκηρύξεων περί της μεταπτώσεως του τρίτου Λεξικού του μακαρίτου Ανθίμου Γαζή, του οποίου την δευτέραν έκδοσιν ανεδέχθη ο υποσημειούμενος μετά του κυρίου Μανουήλ Γαρουφαλή Σαμίου. Στοχάζομαι περριτόν να εκθειάσω την αξιότητα αυτού του επωφελεστάτου Λεξικού, και να παραστήσω την ανάγκην, την οποίαν έχει το έθνος μας σήμερα... εν Ναυπλίω, Δούλος ταπεινός της Υ.Ε. τη 9 Ιουνίου 1831 Χ. Ματακίδης».

3. Λαζάρου Βελέλη, Ο Καποδίστριας ως θεμελιωτής της Δημοτικής εκπαιδεύσεως, Αθήνα 1908, σ. 175-176.

πους μου εις την επιείκειαν υμών, περί των οποίων δύναμαι ειπεῖν θαρρούντως το:
«Ο μεν έχω τούτο υμῖν δίδωμι».

Ο Κωνσταντῖνος Μιχαήλ Κούμας γράφει: «Έδωκεν ο Άνθιμος Γαζής εις το γένος του ωφέλιμον λεξικόν και καλύτερον αφ' όσα είχαμεν έως τότε, ή να είπω κάλλιον, απεκτήσαμεν λεξικόν ενώ δεν είχαμεν ακόμη. Δια τούτο θέλει επαινείσθαι πάντοτε μεταξύ των ομογενών του».⁽¹⁾

1. Κων. Κούμα, Λεξικόν, Προλεγόμενα, σ. ΚΕ'

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

Α΄ Ερμής ο Λόγιος - Πρώτη περίοδος

Πολλές πνευματικές ανάγκες υπήρξαν την εποχή του προεπαναστατικού διαφωτισμού των Ελλήνων. Τις ανάγκες αυτές δεν μπορούσαν να ικανοποιήσουν ούτε η φιλολογική στήλη της «Εφημερίδος» των Μαρκίδων Πούλιου, ούτε τα φιλολογικά «Σύμμικτα» του «Ελληνικού Τηλεγράφου» του Δημητρίου Αλεξανδρίδη. Ειδικό επιστημονικό και φιλολογικό περιοδικό όφειλε να αναλάβει τον ανώτερο αυτό προορισμό. Εκείνος που θα το συνέτασσε θα έπρεπε να είναι λόγιος ευρύτερου πνευματικού ορίζοντα.

Ο Αδαμάντιος Κοραής ενσάρκωσε το προοδευτικό πνεύμα τριεποχής. Ο σοφός Έλληνας διέμενε τότε στο Παρίσι. Οι συνθήκες όμως δεν ευνοούσαν την έκδοση εκεί ελληνικού περιοδικού. Αντίθετα οι συνθήκες της ελληνικής παροικίας της Βιέννης ήταν καλύτερες. Έτσι εκδόθηκε το πρώτο ελληνικό περιοδικό, ο «Ερμής ο Λόγιος», τη σύνταξη του οποίου ανέλαβε ο αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής.

Στην προσπάθειά μας να ανασυνθέσουμε τη συμβολή του στην έκδοση και την πορεία του «Λογίου Ερμή» θα εξετάσουμε πότε και πού συνέλαβε την ιδέα. Καθώς αναφέρει ο ίδιος στο «Λόγιο Ερμή» του 1811, ευρισκόμενος στη Βενετία συνέλαβε την ιδέα της έκδοσης ενός φιλολογικού περιοδικού: «Περί ταύτης της εφημερίδος εγώ έδωκα την πρώτην νύξιν εν Βενετία περί το 1806 σωτήριονέτος · αλλά τότε καιρικά τινες περιστάσεις με εμπόδισαν».⁽¹⁾

Η πατρότης της ιδέας αυτής, όμως, φαίνεται ότι ανήκει περισσότερο στον Αδαμάντιο Κοραή. Στους «Αυτοσχέδιους Στοχασμούς» που προτάσσει στην έκδοση των «Παραλλήλων βίων» του Πλουτάρχου γράφει: «... την εις το καλόν της Ελλάδος προκοπήν και βελτίωσιν ήθελε πολύ ταχύνει Εφημερίς Πολιτικοφιλολογική γραμμένη εις την κοινώς λαλουμένην γλώσσαν, ήτοι Εφημερίς ερανισμένη από τας πο-

1. Γεωργ. Λαΐου, Ο ελληνικός Τύπος της Βιέννης από του 1784 μέχρι του 1821, Αθήνα 1961, σ.

λιτικές και φιλολογικές, των φωτισμένων της Ευρώπης Εθνών, εφημερίδας, έπειτα και από τας ειδήσεις των ιδίως συμβαινόντων εις την Ελλάδα. Η Εφημερίς όμως αύτη, δια να κτυπήση όντως τον δια τον οποίον γράφεται σκοπόν, πρέπει να συντάσσεται από κάλαμον φιλοσόφου, τοιούτου δηλαδή ανδρός, ο οποίος να διαλέγη με κρίσιν από τας ευρωπαϊκάς εφημερίδας, ό,τι είναι αληθώς ωφέλιμον εις την παρούσαν της Ελλάδος κατάστασιν και να αποβάλλη όσα δεν συντείνουν εις τον σκοπό του ή και τον πλανώσιν απ' αυτόν».⁽¹⁾

Ο Αδαμάντιος Κοραής σχετικά με το χορηγό του περιοδικού γράφει: «Το κοινόν της Κωνσταντινουπόλεως εύκολα δύναται να προξενήση και τούτο το καλόν εις την Ελλάδα, εάν χορηγήση εις κανένα λόγιον άνδρα του γένους, κάτοικον της Βενετίας ή της Αυστριακής Βιέννης, την αναγκαίαν δαπάνην εις την σύνταξιν και δια τύπου έκδοσιν της εφημερίδος».⁽²⁾ Ο ίδιος ο Κοραής υποδεικνύει ως ενδεδειγμένον συντάκτην τον Άνθιμο Γαζή: «Επιτηδειότερον, εις τιαύτης εφημερίδος σύνταξιν δεν γνωρίζω παρά τον σοφόν Αρχιμανδρίτην και φίλον μου Άνθιμον τον Γαζή».⁽³⁾

Κατά τον Κωνσταντίνο Δημαρά: «η σκέψη αυτή δεν είναι του Κοραή, δεν είναι του Γαζή, φροντίδες που ανήκουν σε μία στιγμή της ιστορίας, που αποτελούν αίτημα κοινό της λογιόσύνης».⁽⁴⁾ Πιο πιθανή άποψη είναι ότι ο Αδαμάντιος Κοραής πρώτος είχε την ιδέα, την οποία, όμως πραγματοποίησε ο Γαζής. Άλλωστε οι σχέσεις μεταξύ των δύο αυτή την εποχή ήταν άριστες.

Η Φιλολογική Εταιρεία του Βουκουρεστίου, που ιδρύθηκε την 7η Ιουλίου 1810 με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνατίου, υπήρξε ο κύριος χορηγός του «Λογίου Ερμή» και όχι το «Κοινόν της Κωνσταντινουπόλεως»» Αυτό αναφέρεται στην αρχή του «Λογίου Ερμή», στην «Είδηση»: «Η παρούσα φιλολογική εφημερίς, λαμβάνει ήδη κατά πρώτον αρχήν δια προτροπής, και αναλωμάτων εν μέρει, της εν Βουκουρεστίοις νεοσυστηθείσης Φιλολογικής Εταιρεί-

1. Αδαμ. Κοραή, Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, «Αυτοσχέδιοι Στοχασμοί», Α', Παρίσι 1809, σ. μζ'.

2. Αυτόθι.

– Βλ. και Γεωργ. Λαΐου, Ο ελληνικός τύπος... ό.π. σ. 93.

3. Αδαμ. Κοραή, Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, ό.π.

4. Κωνστ. Δημαρά, Λογίος Ερμής Α' (1811), εκδ. Ε.Λ.Ι.Α. (Αθήνα 1988) η.

ας του ελληνικού Λυκείου».⁽¹⁾

Η εμφάνιση του «Λογίου Ερμή» χαιρετίσθηκε με ενθουσιασμό από Έλληνες και ξένους.^(1α) Ο Κοραής γράφει: «Δύο πράγματα μ' εδίδαξεν ο με πολλήν επιμέλειαν του σοφού Αρχιμανδρίτου Γαζή εκδιδόμενος Λόγιος Ερμής. Το πρώτον είναι, ότι η φιλοσοφία προχωρεί ολονέν εις την Ελλάδα και κανέν εμπόδιο δεν δύναται πλέον να της σταματήσει τον δρόμον... Το δεύτερον, αναγκαίον επακολούθημα του πρώτου, είναι ότι η αίσθησις της κοινής ασθενείας εκίνησε πολλούς εις κοινήν έρευναν των μέσων θεραπείας».⁽²⁾

Ως προς την εκλογή των όρων και των λέξεων συμβουλεύει τα εξής: «Τα ονόματα της γλώσσης πρέπει να φυλάσσονται, όταν είναι καλά, και μάλιστα όσα δεν περιορίζονται εις πόλιν ή χώραν τινά, αλλ' είναι εις όλον το έθνος γνωστά και, να είπω ούτως, οικουμενικά... Εδώ ας με συγχωρήση ο φίλος Γαζής να σημειώσω, ότι εβιάσθη ολίγον εις την ονοματοθεσίαν του Ητρίου. Αν το έθετεν άλλος, ολίγον ήθελα φροντίσειν. Αλλ' όσον σοφώτεροι οι διορθωταί της γλώσσης, τόσον αυτών τα σφάλματα βλάπτουσι πλέον την γλώσσαν... Το όνομα τετράδιον, ριζωμένον εις την γλώσσαν από την τετάρτην εκατονταετηρίδα, σημαίνει το αυτό, το οποίον ήθελε σημάνη με τη λέξιν 'Ητριον, λέξιν ξενίζουσαν εις τας ακοάς...».⁽³⁾

Από τους ξένους ο Κόπιταρ δημοσίευσε στο περιοδικό «Annalen der Literatur und Kunst» διεξοδική ανάλυση και μετάφραση του περιεχομένου του «Λογίου Ερμή»: το περιοδικό το χαρακτήρισε: «εν των πλέον ενδιαφερόντων και σπουδαιότητας δημοσιευμάτων της νεοελληνικής φιλολογίας».⁽⁴⁾

1. Λόγιος Ερμής, Α' (Βιέννη 1811) σ. 3

1α. Frazee Charles Α', Ορθόδοξος εκκλησία και ελληνική ανεξαρτησία, 1821-1852, Μετάφραση, Ιωσήφ Ροηλίδη, Αθήνα 1987, σ. 24: «Ήταν ένα φιλολογικό περιοδικό, με μεγάλη ποικιλία ελληνικών θεμάτων».

2. Αδαμ. Κοραή, Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, «Αυτοσχέδιοι Στοχασμοί», τόμ. Δ' (Παρίσι 1812) σ. α'-γ'.

3. Αυτόθι. σ. ιη'.

– Γεωργ. Λαίτου, Ο ελληνικός τύπος, σ. 96.

4. Αυτόθι.

Για το «Λόγιο Ερμή» αλλά και για τον Άνθιμο Γαζή ο πράκτωρ «Η γνωστή χειρ», προς την Ανωτάτη Διεύθυνση της Αστυνομίας απευθυνόμενος γράφει: «Ο Άνθιμος Γαζής εκδίδει με την άδειαν της Λογοκρισίας περιοδικόν εις νεοελληνικήν γλώσσαν υπό τον τίτλον Ερμής ο Λόγιος. Το περιοδικόν τούτο καίτοι εξωτερικώς επιδιώκει να διαφωτίση φιλολογικώς το ελληνικόν έθνος, αποτελεί εν τούτοις συγχρόνως το σημείον συγκεντρώσεως των εν διασπορά Ελλήνων οι οποίοι ειπέροτε άλλοτε ονειροπολούν την αναγέννησιν της Ελλάδος.

Ο Γαζής ευρίσκεται ωσαύτως εις στενοτάτας σχέσεις με τον μητροπολίτην της Βλαχίας Ιγνάτιον, ο οποίος παίζει εκεί έναν σπουδαίον ρόλον, πληρώνει ένα μέρος των εξόδων της εκδόσεως και διανέμει δωρεάν αντίτυπα του Λογίου Ερμού. Επί την αναγέννησιν αυτήν της Ελλάδος, τρέφουν ελπίδας συγχρόνως το Παρίσι και η Πετρούπολις, ενώ η προαγωγή των ελπίδων αυτών φαίνεται, ότι αποτελεί τη μονομανίαν του Γαζή».⁽¹⁾

Προς την αυτή κατεύθυνση εργάζονται μαζί με το Γαζή:

Στη Βιέννη: Στέφανος Κομμητάς, Αθανάσιος Σταγειρίτης, Νεόφυτος Δούκας, Αλέξανδρος Βασιλείου, Δημήτριος Αλεξανδρίδης, Δημήτριος Δάρβαρις, Μανουήλ και Κυριάκος Καπετανάκης.

Στο Παρίσι: Αδαμάντιος Κοραής - Παναγιωτάκης Κοδρικάς, Γρηγόριος Ζαλίκογλου.

Στο Βουκουρέστι: Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, Αθανάσιος Ιωαννίδης.

Στο Ιάσιο: Ο επίσκοπος Θεόκλητος, Δημήτριος Γοβδελάς, ο Τραπεζούντος Ανανίας.

Στην Κωνσταντινούπολη: Στέφανος Δούκας, Νικόλαος Λογάδης⁽²⁾.

Ο κατάλογος των συνεργατών του Λογίου Ερμή, φαίνεται ότι πάρθηκε από το ίδιο το περιοδικό, που συνήθιζε ν' αναφέρει στα φύλλα του τα ονόματα των συνεργατών του.

1. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, Κοραής - Κούμας - Κάλβος - Ελληνικός Τύπος και Τυπογραφεία της Βιέννης (1790-1821), Αθήνα 1967, σ. 227.

2. Αυτόθι.

Τελειώνει τις πληροφορίες του ο πράκτορας ως εξής: «Ο Γαζής εφρόντισε την εκτύπωσιν πολλών χαρτών· εργάζεται ακαταπαύστως κλεισμένος εις τον εαυτόν του περισσότερον από πριν και γενικώς είναι δύσπιστος, πολύ αφοσιωμένος εις την Ρωσίαν αφ' ενός μεν ένεκα του θρησκευματος, αφ' ετέρου δε διότι τον εγκωμιάζουν απ' εκεί εις βαθμόν απίστευτον. Είναι Τούρκος υπήκοος και κατάγεται εκ Θεσσαλίας. Πρόκειται – δήθεν προς αποκατάστασιν της υγείας του – να επιστρέψη προσεχώς εις την πατρίδα του».⁽¹⁾

Ο Υπουργός της Αστυνομίας Χάγκερ την 25η Απριλίου 1811 θα ευχαριστήσει την «γνωστήν χείρα», τον γραμματέα της Αυλής Άρμπρουστερ για τις πληροφορίες του περί «του Λογίου Ερμή» και του εκδότη του, αλλά θέλει και άλλες. Γράφει σχετικά: «Επιθυμώ όπως σύμφωνα με τας παρατηρήσεις, τας οποίας εκάματε κατά την συνομιλίαν μας, θελήσετε να εξακριβώσητε και τούτο, εάν δηλαδή ο «Λόγιος Ερμής» εξακολουθή να έχη ακόμη τον αρχικόν του καθαρώς φιλολογικόν σκοπόν, ή εάν διέπεται και υπό μιάς πολιτικής τάσεως και ποίας. Ωσαύτως ποία πολιτικά φρονήματα έχει ο συντάκτης Γαζής και οι ενταύθα συνεργάται του και κατά πόσον οι εν τω εξωτερικώ ανταποκριταί του απομακρύνονται τούτων πολιτικώς. Ιδιαίτατα μ' ενδιαφέρει να διαφωτισθώ σχετικώς με τα ελατήρια υπό των οποίων κινούμενος ο Γαζής φαίνεται τώρα να έχη εισέλθει εις πολύ στενάς σχέσεις με την ρωσικήν πρεσβείαν».⁽²⁾

Στις 15 Μαΐου 1811 ο υπουργός Χάγκερ γράφει ένα αρκετά θυμωμένο γράμμα προς τον Άρμπρουστερ, επειδή, όπως φαίνεται, δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει νεώτερες πληροφορίες για τον Άνθιμο Γαζή, και τον διατάσσει: «να συγκεντρώσητε περαιτέρω πληροφορίας περί των πολιτικών τάσεων των συντακτών του «Λογίου Ερμή» και των σχέσεων του Ανθίμου Γαζή, εκ της αυτής πηγής εξ ης ηντλήσατε και τας πρώτας».⁽³⁾ Ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης γράφει: «Δυστυχώς δεν ευρέθησαν μέχρι

1. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, Κοραΐς, Κούμας, Κάλβος ό.π. σ. 228.

2. Αυτόθι.

3. Αυτόθι.

της στιγμής τα έγγραφα που θα περιείχον τας πληροφορίες του πράκτορος δια το ελληνικόν περιοδικόν. Πάντως ο «Λόγιος Ερμής» δεν είχε διαψεύσει τας υπονοίας της Αστυνομίας περί των μυστικών του σκοπών. Γνωρίζομεν από άλλα έγγραφα ότι η κυκλοφορία του δεν ήτο μεγάλη, αλλά εδιαβάζετο πολύ και είχε αποκτήσει την εμπιστοσύνην του κοινού του.⁽¹⁾ Ο Μέττερνιχ υπέβλεπε τον ελληνικόν τύπον. Την 2α Φεβρουαρίου 1812 υποβάλλει πρόταση προς τον Αυτοκράτορα Φραγκίσκον Β', όπως παυθούν αμέσως τόσο ο «Λόγιος Ερμής» όσο και ο «Ελληνικός Τηλέγραφος», διότι τα φύλλα αυτά παρέχουν επαναστατικήν τροφήν εις το ανήσυχον και έναντι των Τούρκων οπωσδήποτε εχθρικός διακείμενον πνεύμα των Ελλήνων, και επομένως δίνουν αφορμή στην Υψηλή Πύλη για έκφραση παραπόνων.⁽²⁾ Την πρόταση εκείνη απέρριψε ο Αυτοκράτωρ στην απόφασή του, της 14ης Μαΐου 1812, με την παρατήρηση ότι και τα δύο ελληνικά φύλλα υπόκεινται σε τόση μεγάλη λογοκρισία, ώστε δεν είναι δυνατόν να δώσουν δικαιολογημένη αφορμή παραπόνων εκ μέρους της Πύλης. «Εάν όμως, καταλήγει ο Αυτοκράτωρ, παρά προσδοκίαν η Πύλη επιμένη εις την παύσιν των εν λόγω εφημερίδων, τότε μία τοιαύτη άδικος επιθυμία θα πρέπει να αποκρουσθή, τοσοῦτω μάλλον, καθόσον εις τας χώρας Μου ευρίσκεται σημαντικός αριθμός ευπορούντων Ελλήνων, επί των οποίων η παύσις των ανωτέρω εφημερίδων θα επροξένη την χειρίστην εντύπωσιν».⁽³⁾ Ο κίνδυνος τότε απεσοβήθη, αλλά δεν εξέλιπε εντελώς. Ο αντιδραστικός καγκελλάριος και τα αστυνομικά όργανά του δεν έπαυσαν να μηχανεύονται κακά συνέχεια εναντίον του «Λογίου Ερμή».

Ο σοβαρότερος όμως για την ύπαρξή του αγώνας, που είχε να διεξαγάγει ήταν φύσεως εσωτερικής. Εμφανίστηκε σε μία εποχή έντονων πνευματικών ζυμώσεων και διαξιφισμών, και ήταν υποχρεωμένος να λάβει μέρος στη διαμάχη μεταξύ κορραϊστών και αρχαϊστών, που διεξήγετο σε γλωσσικό επίπεδο, είχε όμως αίτια βα-

1. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, ό.π. σ. 229.

2. Γεωργ. Λαΐου, Ο Ελληνικός Τύπος, σ. 98.

3. Αυτόθι σ. 86.

θύτερα, κοινωνικά.⁽¹⁾

Ο Κοραΐς και οι οπαδοί του αναγνώριζαν μία αυτοτελή νεοελληνική γλώσσα, η οποία κατάλληλα θεραπευόμενη από τις κακώσεις και πλουτιζόμενη από το θησαυρό της αρχαίας ελληνικής, έχει τη δυνατότητα, όπως αναπτυχθεί σε γλώσσα της επιστήμης και της λογοτεχνίας και αναδειχθεί εφάμιλλη προς τις νεώτερες ευρωπαϊκές γλώσσες. Αντίθετα οι αρχαιότες έταξαν ως σκοπό την αναστήλωση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και δι' αυτής την αναγέννηση του έθνους.

Ο Αδαμάντιος Κοραΐς στηλίτευσε τους σχολαστικούς λογίους, αλλά «και τινάς τσελεπήδες» φαναριώτας και προ παντός φαρισαίους τινάς κληρικούς, των οποίων βεβαίως υπέστη τας αντεπιθέσεις, αποκληθείς άθεος και θιασώτης της των Γάλλων υλοφροσύνης».⁽²⁾ Κατά τους χαρακτηρισμούς του Κοραΐ τον αγώνα εναντίον πάσης μεταρρυθμίσεως ή προοδευτικής κινήσεως υποδαύλιζαν και ενίσχυναν οι αντιδραστικοί εκείνοι που προτιμούσαν να ζουν υπό την σκιάν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας παρά υπό καθεστώς παρόμοιο προς το καθεστώς της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Εκ των πραγμάτων ήταν αδύνατη, υπό τοιαύτας συνθήκας, η αμεροληψία του μοναδικού τότε φιλολογικού και επιστημονικού περιοδικού του Γένους, του «Λογίου Ερμή».

Ο Άνθιμος Γαζής, αφού απότισε φόρο τιμής και ευγνωμοσύνης, προς τον Μητροπολίτη Ιγνάτιο και τη Φιλολογική Εταιρεία του Βουκουρεστίου, τους χορηγούς, άρχισε να παρουσιάζει από τις στήλες του «Λογίου Ερμή» κατά τρόπο αμερόληπτο όλους τους λογίους του Έθνους και την πνευματική προσφορά τους. «Ο φιλογενέστατος και ανά πάσαν την Ευρώπην περιβόητος εν παιδεία ιατρός Αδαμάντιος Κοραΐς» προεξάρχει και έπεται ο Νεόφυτος Δούκας, ο κορυφαίος των αρχαιστών. Την 15η Φεβρουαρίου 1811 ο Γαζής δημοσίευσε την επιστολή του Αλεξάνδρου Βασιλείου εναντίον του Δούκα και των θαυμαστών του, οι οποίοι θέλησαν «να λάμ-

1. Γεωργ. Λαΐου, ό.π. σ. 99.

2. Αυτόθι.

ψωσιν ελληνίζοντες... κρώζοντες αθλιώτατα, συμβουλευόντες και τους άλλους να αντεχώμεθα της ελληνικής γλώσσης και καταβοώντες του Κοραή».⁽¹⁾ Για να μη καταστεί το περιοδικό στίβος φανατικής φιλολογικής διαμάχης, το δεύτερο έτος δήλωσε ο Γαζής ότι «εις το εξής δεν δέχεται ανωνύμους διατριβάς και επιστολάς, αλλά μήτε σκανδαλώδεις και εριστικές συζητήσεις».

Παρόμοια δήλωση έκαμε ο Γαζής και κατά το 1813. Οι αρχαιότες πιστεύοντες ότι «ο Λόγιος Ερμής» ήταν μεροληπτικό όργανο «της Κοραϊκής φατρίας» έφεραν στη δημοσιότητα μερικές πραγματείες με τον τίτλο «Ερμού του Λογίου απόβλητα».

Την 15η Νοεμβρίου 1813 ο Άνθιμος Γαζής δημοσιεύει την αγγελία ότι «διά τινων επισυμβάσας περιστάσεις» αναγκάζεται να παραιτηθεί από την έκδοση του «Λογίου Ερμή» και ότι από την 1η Ιανουαρίου 1814 αναλαμβάνει την έκδοσή του ο εκδότης του «Ελληνικού Τηλεγράφου».⁽²⁾ Ο αριθμός των συνδρομητών δεν ήταν, όμως, ικανοποιητικός. Ο Αλεξανδρίδης κοινοποίησε δια του «Ελληνικού Τηλεγράφου» τα εξής: «Επειδή και κατά την περυσινήν μου υπόσχεσιν από έλλειψιν ικανής συνδρομής προς απάντησιν των εξόδων του τύπου εμποδίσθην από του να αναλάβω την έκδοσιν του Λογίου Ερμή, φιλοτίμω προτροπή των παρεπιδημούντων, ενταύθα ομογενών ανέλαβε πάλιν τον κόπον της εκδόσεως του επωφελούς τούτου περιοδικού συγγράμματος ο ακάμας Άνθιμος Γαζής, συμβοηθούμενος και υπό άλλων φιλογενών λογίων, ων τα ονόματα τάσσονται, κατά το τέλος της διατριβής των ή του άρθρου εκείνου, το οποίον έκαστος συνεισφέρει εις φωτισμόν και τιμήν του γένους. Το σύγγραμμα τούτο δια το πολυάσχολον του ανδρός εκδίδεται απροσδιορίστως, ο εστί ποτέ μεν δύο ή και τρία τετράδια δια μιάς, ποτέ δε και εν, και όχι εις τεταγμένον καιρόν, ως πρότερον».⁽³⁾ Πράγματι το 1814 εκδόθηκαν μόνο επτά τεύχη. Η 24η Νοεμβρίου 1814 είναι η χρονολογία της τελευταίας πραγματείας. Την 1η Φεβρουαρίου 1815 εκδόθηκε ένα δεκαεξασέλιδο τεύχος του «Λογίου Ερμή» που

1. Γεωργ. Λαΐου, Ο Ελληνικός τύπος της Βιέννης, σ. 100.

2. Αυτόθι, σ. 101.

3. Δημητρ. Αλεξανδρίδη, Ελληνικός Τηλέγραφος αρ. 85 (14-7-1814).

περιλάμβανε μόνο μία αυτοτελή πραγματεία υπό τον τίτλο «Απάντησις Γερμανού τινός εις την υπό του Ν. Δούκα προς τους Σοφούς της Ευρώπης επιστολήν», που την υπέγραφε G. Narrenhasser «ο μισών τους μωρούς».

Το περιεχόμενο της πρώτης περιόδου του «Λογίου Ερμού» ανταποκρίθηκε εν πολλοίς, στην υπόσχεση που έδωσε ο Ανθίμος Γαζής ήδη από την πρώτη αγγελία της έκδοσής του. Ο Αδαμάντιος Κοραής περίμενε περισσότερα πράγματα. Πιστεύει ότι η μετάδοση των επιστημών στην Ελλάδα δεν μπορούσε να είναι κάτι άλλο παρά «αληθινή μετακένωσις από τα κοφίνια των αλλογενών εις τα κοφίνια των Ελλήνων». Για το κυριότερο μετακενωτικό μέσο, το «Λόγιο Ερμή», θα πει. «Επειδή ο περί μετακένωσης λόγος με ενθύμισε την εφημερίδα... να είπω και περί αυτής ολίγα. Έως τώρα ο συντάκτης του «Λογίου Ερμού» πανοσιολογιώτατος Γαζής και διατας πολλάς του ασχολίας και δια δυσκολίας άλλας, τας οποίας να εξομαλίση εις την εξουσίαν του δεν ήτο, δεν έδωκεν εις αυτόν όση επεθύμει να δώση τελειότητα και τέλος ηναγκάσθη να τον παραδώση εις άλλους. Αν εξαιρέσης ολίγας τινάς σοφών αληθώς και φρονίμων ομογενών διατριβάς, τι περιείχεν έως τώρα ο Λόγιος ημών Ερμής; Πολλά συντάγματα περί πραγμάτων, των οποίων οι συντάσσοντες είχαν ατελή ιδέαν».⁽¹⁾

Οι νέοι εκδότες του «Λογίου Ερμού» Θεόκλητος Φαρμακίδης και Κωνσταντίνος Κοκκινάκης, όταν συνέτασαν την «Ανακήρυξιν προς τους Έλληνας» για την επανέκδοση του περιοδικού εκείνου από την 1η Ιανουαρίου 1816, ανέφεραν στην αρχή της αγγελίας εκείνης ότι «η έκδοσις της προ ολίγων χρόνων παρά του σοφού και φιλογενούς αρχιμανδρίτου κυρίου Ανθίμου Γαζή συσταθείσης φιλολογικής εφημερίδος υπό τ' όνομα «Ερμής ο Λόγιος» εμποδίσθη κατά δυστυχίαν από περιστάσεις εναντίας και από άλλας συμπεσούσας αιτίας, αι οποίαι πρέπει να υποσιωπώνται και μόνον να προμαντεύονται από τους φρονίμους».

Πράγματι η πρώτη περίοδος υπό τη διεύθυνση του Ανθίμου Γαζή εμποδίσθη από «εναντίας περιστάσεις». Οι αντίξοες περιστάσεις, λόγω των ναπολεοντείων πο-

1. Αδαμαντ. Κοραή, Βίοι Πλουτάρχου, Προλεγόμενα τόμ. Σ' (Παρίσι 1814) 563.

λέμων, της καχύποπτης παρακολούθησης εκ μέρους του Μέττερνιχ και της συστηματικής αντίδρασης εκ μέρους της αντικοραϊκής παράταξης είναι οι σημαντικότερες.

Β' Κυκλοφορία και Συνδρομητές

Σύμφωνα με εκείνα τα οποία δημοσιεύονται στο πρώτο τεύχος του «Λογίου Ερμή» την 1η Ιανουαρίου 1811, ο σκοπός του περιοδικού είναι «εις το να δίδη ειδήσεις φιλολογικάς, αναφερομένας κυρίως εις τας γνώσεις των επιστημών και Μαθήσεων· εις τας παρατηρήσεις της ελληνικής γλώσσης· εις την παραλληλίαν των φράσεων και ιδιωμάτων της νεωτέρας μετά της παλαιάς· και εις τον καθαρισμόν αυτής της νεωτέρας. Εις τας ειδήσεις των νεοφανών βιβλίων Ελληνικών τε και αλλογλώσσων όσα έχουσι σχέσιν τινά προς την ελληνικήν φιλολογίαν, εις τας νέας εφευρέσεις των τεχνών και επιστημών εις την Αρχαιολογίαν, Γεωγραφίαν, Ιστορίαν, Οικονομικήν και εις άλλα τοιαύτα ωφέλιμα συντείνοντα εις την πρόδοσιν των μαθήσεων».⁽¹⁾

Η Βιέννη όπου εκδίδεται ο «Λόγιος Ερμής» επιτρέπει την επαφή και την επικοινωνία με την ευρωπαϊκή σκέψη και παιδεία, ενισχύει δηλαδή την κοσμοπολιτική του βάση. Οι συνεργάτες του ζουν σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις και διαμορφώνουν την πνευματική τους προσωπικότητα σύμφωνα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της χώρας όπου ζουν. Οι Έλληνες της διασποράς αποτελούν τους μεσάζοντες που διοχετεύουν με τα άρθρα τους στο «Λόγιο Ερμή» τα πνευματικά ρεύματα που δημιουργούνται και αναπτύσσονται στις ευρωπαϊκές περιοχές. Μεταφράσεις από ξένα έντυπα, περιοδικά πρακτικά ακαδημιών φιλολογικών και επιστημονικών εταιρειών πραγματοποιούνται σε περιορισμένη κλίμακα κατά την πρώτη περίοδο έκδοσης του «Λογίου Ερμή». Ο εθνικός χαρακτήρας του εξαιρείται από την επιθυμία και τη θέληση του Ανθίμου Γαζή και των συνεργατών του να αποτελέσει το περιοδικό το συνεκτικό δεσμό των Ελλήνων που ζουν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και έξω

1. Ανθ. Γαζή, *Ειδήσεις, Λόγιος Ερμής, Α' (1-1-1811)*.

από τον ελληνικό χώρο, στις παροικίες του εξωτερικού.¹⁾

Ο αριθμός των συνδρομητών του δεν ήταν ικανοποιητικός, για να του εξασφαλίσει απρόσκοπτη λειτουργία. Τούτο φαίνεται από τα παράπονα των εκδοτών για την έλλειψη συνδρομητών, και από τις χρηματικές χορηγίες που χρειάστηκε να προσφέρουν, άτομα και ομάδες για τη διατήρησή του. Στην πρώτη περίοδο της λειτουργίας του αντιπρόσωποι του περιοδικού βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη και το Βουκουρέστι. Η συνδρομή για ένα εξάμηνο ήταν 7 και ½ γρόσια, και 15 γρόσια για ένα ολόκληρο χρόνο. Ο Άνθιμος Γαζής πληροφορεί τους φιλογενείς ποῦ θα βρίσκουν το «Λόγιο Ερμή»: «Ἐν Βιέννῃ τῆς Αουστρίας, παρ' ἐμοῖ τῷ ἰδίῳ καὶ παρὰ τοὺς Βιβλιοπώλαις Καρόλῳ Φερδινάνδῳ Beck καὶ Φιλίππῳ Shalbacher. Ἐν Βουκουρεστίοις, παρὰ τῷ ἀρχιδιδασκάλῳ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Βαρδαλάχῳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ Βιβλιοπώλῃ κυρίῳ Γεωργίῳ Ζήσῃ».²⁾

Πίνακας των εκδόσεων του Λογίου Ερμή της Πρώτης

Περίοδου (1811-1815).

Ἔτη	Σύνολο Τευχών	Σελίδες
1811	26	440
1812	24	384
1813	24	404
1814	7	144
1815	1	16

1. Αικατ. Κουμαριανού, Λόγιος Ερμής κοσμοπολιτισμός και εθνικός χαρακτήρας, ανάπτυπο από τις «Εποχές» αρ. 18 (1964) 6.

2. Ανθ. Γαζή, Είδησις, Λόγιος Ερμής, Α' (1-1-1811)

Γ' Δημοσιεύσεις του Ανθίμου Γαζή στο Λόγιο Ερμή

1. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Των Νεωτέρων Ελλήνων, αρχομένη από του ενεσώτος έτους και ανατρέχουσα μέχρι της αρχής του Δεκάτου Έκτου αιώνας.

Η μελέτη του αυτή ⁽¹⁾ συνεχίζει κατά κάποιο τρόπο την «Ελληνική Βιβλιοθήκη του». Υπήρξε χρήσιμη για τις πρώτες γραμματολογικές εργασίες της νεοελληνικής πνευματικής παραγωγής. Μας δίνει σ' αυτήν πληροφορίες σημαντικές. Αναφέρουμε ενδεικτικά μερικούς από τους λογίους συγγραφείς και πατριώτες του:

α) Δημήτριος Αλεξανδρίδης. Γράφει για τον τόπο καταγωγής του, για το επάγγελμά του και για τις εκδόσεις του: «Δημήτριος ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ εκ Τυρνάβου της Θεσσαλίας, Ιατρός και φιλόσοφος εξέδωκεν ήδη Λεξικόν Γραϊκικο-Τουρκικόν, και ανάπαλιν, μετά της Τουρκικής Γραμματικής εις δύο τόμους εις 4». «Κατά το 1806 (εν Βιέννη) εξέδωκε τον Ελληνικόν Καθρέπτην, ήτοι σύντομον Βιογραφίαν των άχρι του ΙΕ' αιώνας ακμασάντων Ελλήνων και τινων Εκκλησιαστικών Συγγραφέων κατά χρονολογικήν πρόοδον, μετά της περιγραφής των σωζομένων και τύποις εκδοθέντων Συγγραμμάτων, και των αρίστων εκδόσεων».

«Ο αυτός εξέδωκε κατά το 1807 (εν Βιέννη) Αμπουλφέδα Ισμαήλ βασιλέως Απαμίας εκ των γεωγραφικών πινάκων Περιγραφήν Χορασμίας, Μασοναραλνάχρης, ήτοι των πέραν του ποταμού Ώξου Τόπων, Αραβίας, Αιγύπτου, Περσίδος, έτι δε της Περσικής και Ερυθράς Θαλάσσης· μεταφρασθείσαν εκ του πρωτοτύπου της Αραβικής διαλέκτου, κατά τον εν τη Καισαροβασιλική της Βιέννης Βιβλιοθήκη κώδικα, μετά τινων υποσημειώσεων· εις 8».⁽²⁾

β) Για τον Κωνσταντίνο Κοκκινάκη γράφει: «ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κοκκινάκης εκ Χίου, εξέδωκεν εν Βιέννη κατά το 1808 Ιστορίαν του Εμπορίου, εκ του Γερμανικού

1. Ανθ. Γαζή, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, Λόγιος Ερμής, Α' (1-1-1811) 353.

2. Αυτόθι.

μεταφρασθείσαν· εις 8.

γ) Για τον Στέφανο Καμητά αναφέρει: «ΣΤΕΦΑΝΟΣ Καμητάς εκ Φθίης από τι-
νος χωρίου Κωφοί Καλουμένου, συνέγραψε και εξέδοτο Παιδαγωγόν, ή Πρακτικήν
Γραμματικήν, εν Βιέννη, τω 1800 εις 8. Ούτος ο φιλογενής καταγίνεται κατά το πα-
ρόν εις την έκδοσιν της Εγκυκλοπαιδείας».

δ) Για το Ζήση Κάβρα: «ΖΗΣΗΣ Κάβρας εξ Αμπελακίων Ιατρός και φιλόσοφος,
εξέδωκε Στοιχεία Αριθμητικής και Αλγέβρας εκ του Γερμανικού μεταφρασθέντα,
εν Ιένη τω 1800. εις 8».

ε) Για το Ρήγα το Βελεστινλή: «ΡΗΓΑΣ ο Θεσσαλός, εξέδωκε χάρτην της Ελλά-
δος, εις 12: φύλλα μεγάλα, περιέχοντα και τας δια τον Νέον Αναχάρσιν επιπεδο-
γραφίας, μετά των παλαιών Νομισμάτων· εν Βιέννη τω 1797. Μετέφρασεν έτι εκ
του Γαλλικού και εξέδοτο το Σχολείον των Δελικάτων Εραστών, και τον δ' τόμον της
περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος».

στ) Για τον Ψαλίδα: «ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ψαλίδας εξέδωκε σύγγραμμα Γραικιστί και
Λατινιστί: Αληθής ευδαιμονία, επιγραφόμενον, ήτοι Βάσις πάσης θρησκείας· τω,
1791, εν Βιέννη, εις 8».

ζ) Για το Ζαβείρα γράφει: «ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ζαβείρας ο Σιατιστεύς, συνέγραψε πολ-
λά βιβλία, τα οποία κείνται ανέκδοτα εν τη της Πέστης Βιβλιοθήκη του Ελληνικού
Σχολείου, υπ' αυτού αφιερωθέντα. Τα Συγγράμματα τούτου εισί.

α') Θέατρον Ελληνικόν, ή Νέα Ελλάς, περιέχον την ιστορίαν των πεπαιδευμένων
Ελλήνων των μετά την πώσιν του γένους ημών ακμασάντων, και περί των Συγ-
γραμμάτων αυτών. Βιβλίον αξιολογώτατον παρ' εμοί κατά το παρόν, κείμενον, και
εις έκδοσιν ετοιμαζόμενον.⁽¹⁾

Εκτός τούτων ο Ζαβείρας, μετέφρασε και παρ' άλλων γλωσσών διάφορα Συγ-
γράμματα, τον αριθμόν ιθ' α' και σημειωθήσονται εν τη βιογραφία αυτού».

η) Τέλος για το Μακραίο γράφει: «ΣΕΡΓΙΟΣ Μακραίος, εξέδωκε Πινδαρικούς
Ύμνους εις την Αγίαν Τριάδα τω 1802 εις 8. ο αυτός εξέδωκεν (ως μη ώφειλε) και

1. Ανθ. Γαζή, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, ό.π. σημ. (σ) 388.

Σύγγραμμα κατά του Κοπερνιακού Συστήματος τω 1797, εν Βιέννη, εις 8.».

2. ΕΙΔΗΣΙΣ

Ο Άνθιμος Γαζής για την Ακαδημία⁽¹⁾ του Μονάχου γράφει:

«Η εν Μυνηχία της Βαυαρίας βασιλική Ακαδημία των Επιστημών, και αύθις ειδοποιεί δια του Λογίου Ερμού εις τους Έλληνας, ότι τα ενιαύσια Μαθήματα άρχονται από της πρώτης Νοεμβρίου, και παύουσι περί τα τέλη του Αυγούστου. Προσκαλεί λοιπόν ουχί μόνον προβεβηκότας μαθητάς και μεγάλων μαθημάτων εφιεμένους ακούσαι, αλλά και νέους από δεκατεσσάρων⁽²⁾ χρόνων ηλικίας».

«... Το σύστημα ταύτης της Ακαδημίας διαιρείται εις τέσσαρας τάξεις, εις Φιλοσόφους δηλαδή, εις φιλολόγους, εις Νομικούς, και Ιατρούς· εκάστη τούτων τάξις έχει καθηγητάς (προφέσορας) τους πλέον περιφήμους άνδρας της Γερμανίας, οτινες έχουσι εν εις την επίσκεψίν των τό,τε Γυμνάσιον, το Λύκειον, το Πανεπιστημόνιον (Universität) και το Σεμινάριον ... εις δε το Σεμινάριον εισέρχονται μετά το τέλος της σπουδής όσοι έχουσι σκοπόν να μετέλθωσι το διδασκαλικόν επάγγελμα, ένθα διδάσκονται το πώς πρέπει να διδάσκωσι τα μαθήματα, κ.τ.τ.».

«Η θέσις της πόλεως ταύτης είναι χαριεστάτη, και το κλίμα ευκραέστατον, και επομένως τα προς το ζην αναγκαία ευθηνά· ώστε εις ένα μαθητήν είναι αρκετά ετησίως έως 400 ή και 450: φιορίνια της Αυγούστας, δια όλα του τα έξοδα».

«αν τινες μακρόθεν εκ της Ελλάδος, δεν έχουσι ενταύθα εν Βιέννη ή εν Τεργεστίω γνώριμόν τινα εις το να διευθύνωσι τους υιούς των εκεί, εγώ, δια το προς την πατρίδα μου χρέος, αναδέχομαι και ταύτην την φροντίδα... τα μαθήματα όλα παραδίδονται εις την Γερμανικήν διάλεκτον».

1. Ανθ. Γαζή, ΕΙΔΗΣΙΣ, Λόγιος Ερμής Α' (1811) 54-55.

2. Οι μαθητές των Εσπερινών Γυμνασίων και Λυκείων της Ελλάδας σύμφωνα με τον «Νόμο περί παιδείας» προκειμένου να εγγραφούν, θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας τους.

3. ΕΙΔΗΣΙΣ του Ανθίμου Γαζή.

Πληροφορεί τους αναγνώστας του Λογίου Ερμή ότι ο Στέφανος Δούκας «συνεισφέρει εις το γένος, Σύστημα εντελές Αριθμητικής και Αλγέβρης εις τρία βιβλία διαιρούμενον». Προσκαλεί τους ομογενείς... εις Συνδρομήν. Η τιμή του βιβλίου είναι διωρισμένη, δύο βασιλικά φλωρία». ⁽¹⁾

4. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ.

Ο Ανθιμος Γαζής πληροφορεί τους ομογενείς για την ίδρυση Σχολείου στις Μηλιές, για τους Συνεργάτες του και για το όνομα του Σχολείου: «Μηλιωτική Σχολή».

«Πολλοί πολλάκις ωμίλησαν πολλά περί συστάσεως Σχολείων, αλλ' εκ της ομιλίας ταύτης ή πολλά ολίγος ή ουδ' όλως καρπός εγεννήθη· και το αίτιον είναι ότι οι παραινούντες και συμβουλευόντες περί τούτου ευρίσκονται μακράν της πατρίδος των».

«... ότι δε στερείται διδασκάλων και σχολείων τακτικών, και τούτο είναι ομολογούμενον, δια τούτο, συν θεώ, απεφασίσαμεν οι τρεις συμπατριώται και συγγενείς, ότε Γρηγόριος ο Κωνσταντάς, και Δανιήλ ο Φιλιππίδης και τρίτος εγώ, να συστήσωμεν Σχολείον τακτικόν εις την πατρίδα μας...».

«... Το γυμνάσιον τούτο έλαβε το Όνομα, Μηλιωτική Σχολή, και εφοδιάσθη, με τα αναγκαία Πατριαρχικά και Συνοδικά Γράμματα». ⁽²⁾

Δ' Μελετίου Γεωγραφία Παλαιά και Νέα'

Ο Ανθιμος Γαζής το 1807 πραγματοποιεί τη δεύτερη έκδοσης της Γεωγραφίας.

1. Ανθ. Γαζή, ΕΙΔΗΣΙΣ, Λόγιος Ερμής. Δ' (1814) 24-25.

2. Αυτόθι, σ. 72.

* Βλ. τον πλήρη τίτλο, στο Τρίτο Μέρος του παρόντος.

Στον Πρόλογο αναφέρει τη σημασία της: «Η Γεωγραφία και η Ιστορία, όχι μόνον στολίζουν τον άνθρωπον, αλλά και τον αποκαθιστάνουσι τω όντι πολίτην, και ωφέλιμον εις την πολιτικήν κοινωνίαν».⁽¹⁾

Χαρακτηρίζει την Γεωγραφία και την Ιστορία Επιστήμες αναγκαιότατες στον κάθε άνθρωπο, τις οποίες οι νέοι πρέπει να σπουδάζουν στα σχολεία. Ακόμη και οι γονείς οφείλουν να τις διδάσκουν στα τέκνα τους. Η έλλειψη διδακτικής μεθόδου από τα κοινά σχολεία μας είναι η αιτία της αμελημένης εξ ολοκλήρου σπουδής των δύο αναγκαιοτάτων αυτών Μαθημάτων. Οι νέοι χάνουν τον καιρό τους με την ανάγνωση των εκκλησιαστικών βιβλίων, γιατί δεν κατανοούν αυτά που διαβάζουν και επομένως δεν μαθαίνουν τίποτε. Και το χειρότερο είναι ότι, επειδή δεν καταλαβαίνουν όσα διαβάζουν, σχεδόν αηδιάζουν και δεν έχουν καμιά όρεξη προς μάθηση. Τονίζει την αναγκαιότητα της διδακτικής μεθόδου στα σχολεία. Η μέθοδος που προτείνει ο Άνθιμος Γαζής να βαλθεί στα κοινά σχολεία είναι αυτή. «Πρώτον να γυμνάζονται οι νέοι: εις το να γνωρίσωσι καλώς τα γράμματα και να αναγιγνώσκωσιν ελευθέρως, πρέπει να διαβάζωσι τους απλούς ηθικούς Μύθους του Αισώπου, των οποίων η ανάγνωσις προξενεί εις τους νέους και ηδονήν και ωφέλειαν· εν ω εκ του άλλου μέρους η ανάγνωσις της Οκτωήχου και Ψαλτήρος προξενεί αηδίαν και απέχθειαν».⁽²⁾

Μετά από τους Μύθους τα παιδιά πρέπει να σπουδάζουν τη χριστιανική Διδασκαλία, για να μάθουν τα Άρθρα της Πίστεως και την Προσευχή τους. «Έπειτα να γυμνάζονται εις το βιβλίον καλούμενον Αποθήκη των Παίδων».⁽³⁾ Το οποίον εν ταύτῳ περιέχει και Μύθους, και Ιστορίας, και Γεωγραφίαν, και άλλα τινά αναγκαία δια τους νέους».

1. Μελετίου, Γεωγραφία Παλαιά και Νέα, εκδ. Ανθ. Γαζή, Βενετία 1807^ο, τόμ. Α', σ. ζ'

2. Αυτόθι, σ. θ'.

3. Ανθ. Γαζή, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ, Λόγιος Ερμής, Α' (1811) 354: «Μιχαήλ Γεωργιάδης εξ Αμπελακίων, εξέδωκεν Αποθήκη των Παίδων, προς χρήσιν των αυτού μαθητών, τω 1809, εν Βιέννη, εις 8^ο».

Ο Άνθιμος Γαζής αναφέρει στη συνέχεια ότι οι μαθητές των Κοινών⁽¹⁾ Σχολείων θα πρέπει να γυμνάζονται και στη γραφή, και την αριθμητική και να σπουδάζουν τη Γεωγραφία και την Ιστορία.

Η Γεωγραφία του Μελετίου είχε τυπωθεί για πρώτη⁽²⁾ φορά το 1728, από το Νικόλαο Γλυκύ. Πολλοί φιλογενείς, αναφέρει, τον παρακίνησαν να εκδώσει το σπάνιο αυτό έργο. Μεταξύ των πρώτων μνημονεύει το Νικόλαο Μυλωνά. Τα έξοδα⁽³⁾ της έκδοσης, που ήταν μεγάλα, πρόσφεραν Συνδρομητές και η Εμπορική Εταιρεία του Γεωργίου Τουρτούρη Μαρινόγλου που κατάγονταν από τα Ιωάννινα, οι οποίοι ανέλαβαν και τη διανομή⁽⁴⁾ του Βιβλίου: «δια να μη αποκόπτωμαι από του άλλου ανά χείρας, έργου μου... η επιχείρησις αποβλέπει προηγουμένως εις την ωφέλειαν του Γένους». Η Γεωγραφία χωρίζεται σε τέσσερις τόμους. Στο τέλος του Α' τόμου πρόσθεσε ο Γαζής τον Χάρτη: «Η ΕΥΡΩΠΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ». Στο τέλος του Β' τόμου τον χάρτη. «Η ΕΛΛΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ». Ο Χάρτης. «Η ΑΣΙΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ» στο τέλος του Γ' τόμου.

Στον Δ' Τόμο υπάρχουν τα Παραρτήματα που πρόσθεσε ο Άνθιμος Γαζής.

Πρώτο. «Περί των Νέων Ανακαλύψεων της Γηϊνης Σφαίρας, θέσις και έκτασις της Αμερικής».

Δεύτερο. «Περί των Ηνωμένων Επαρχιών».

Τρίτο Παράρτημα. «Περί των Νήσων των κειμένων εις τον Κόλπον του Μεξικού. Νήσοι της Νοτίας Ασίας. Νήσοι της Βορείας Ασίας. Περί των Παραθαλασσιών της Αφρικής. στη Σελίδα 385 του Δ' τόμου οι Χάρτες. «Η ΑΦΡΙΚΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ» και «Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ».

Ο Άνθιμος Γαζής αφιερώνει την έκδοση της Γεωγραφίας του Μελετίου στο Ζώη

1. Μελετίου, Γεωγραφία, ό.π. σ. 1'.

2. Αυτόθι, σ. 1β'.

3. Αυτόθι.

4. Αυτόθι, σ. 1γ'.

Καπλάνη, τονίζοντας τους λόγους της ευαρεσκείας του. «Τω Φιλογενεσιάτω και Ευεργέτη της Πατρίδος ημών Κυρίω ΖΩΗ, ΚΑΠΛΑΝΗ, το Χαίρειν.

«Ο ζήλος τον οποίον τρέφει η υμετέρα φιλογένεια δια την πρόοδον του Γένους, και δια την ανέγερσιν της κοινής ημών Πατρίδος, μ' επαράκνησε να Σοι προσφέρω ταύτην την Γεωγραφίαν του μακαρίτου εκείνου συμπολίτου Σου, και Μητροπολίτου Αθηνών Μελετίου, την οποίαν ήδη το δεύτερον εκδίδω δια των Τύπων εις το Κοινόν».⁽¹⁾ Ειδικότερα οι Λόγοι της προσφοράς της Γεωγραφίας στον Ζώη Καπλάνη είναι: α) Η σύσταση του Σχολείου των Ιωαννίνων. β) Η πατρική προστασία του προς αυτό. γ) Η συγκέντρωση βιβλίων. δ) Η μεγάλη δαπάνη που καταβάλλει κάθε χρόνο για τους μισθούς των διδασκάλων. ε) Η βοήθεια προς τους πτωχούς μαθητές.

Και τελειώνει ο Γαζής με μια ευχή που δηλώνει και τον προσωπικό του στόχο.

«Εγώ δε χαίρων υπέρ των τοιούτων καλών επεύχομαί Σοι παν αγαθόν και σωτήριον καταθύμιον, και υπέρ των καλών του Γένους δια παντός αγωνιζόμενον Υγεία! Ειρήνη Σοι!».

Ε' Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών

Ο πλήρης τίτλος του έργου είναι: «ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ των Φιλοσοφικών Επιστημών ή Σύντομος Ανάλυσις της Πειραματικής Νεωτέρας Φιλοσοφίας κατ' ερωταποκρίσιν. Συγγραφέισα μεν παρά του Άγγλου Βενιαμίν ΜΑΡΤΙΝΟΥ, νυν δε το πρώτον εκδοθείσα εις την κοινήν των Ελλήνων διάλεκτον, και μετά πλείστων Σημειωμάτων επαυξηθείσα παρά ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ ΑΡΧΜΔΤ. Θετταλομάγνητος. Αφιερωθείσα τη τιμία Αδελφότητι των Κυρίων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ. Εν Βιέννη Της Αουστρίας 1799

Παρά τω Φραντζ Αντωνίω Σχραίμβλ».

Ο Ανθιμος Γαζής μεταφράζει το 1799 το έργο του Άγγλου Βενιαμίν Μαρτίνου. Στον Πρόλογο του πρώτου Τόμου αναφέρει τους λόγους που τον ώθησαν στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας: «... η τηλικαύτη ποιότης του Βιβλίου, αι εις

1. Αυτόθι, σ. ε'.

τόσας διαλέκτους μεταφράσεις, αι τόσαι έπειτα εκδόσεις, αδυνατίζουνσιν κάθε ειδικήν μου σύστασιν»⁽¹⁾.

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε ήταν μεγάλες: «... Πόσον δύσκολον είναι να μεταφέρη τις εις μίαν διάλεκτον νέας ιδέας».⁽²⁾ Επειδή όμως ήθελε να ωφελήσει το Έθνος, συνέχισε, μέχρι ολοκληρώσεως, τη μετάφραση. Γράφει σχετικά: «... Εγώ δεν ημπορέσα να αντισταθώ εις την ανέκαθεν ζέουσαν επιθυμίαν, όπου εξωπύρουν εν εμαυτώ, να γένω καγώ ωφέλιμος εις το αρχόμενον ήδη θεία χάριτι της επικαλυπτούσης αχλύος, απαλλάττεσθαι έθνος μου».⁽³⁾

Το έργο έχει τη μορφή του διαλόγου. Είναι γραμμένο κατ' ερωταπόκριση. Το πρώτο κεφάλαιο⁽⁴⁾ πραγματεύεται: «Περί της Επιστήμης της Φιλοσοφίας εν γένει, περί της Φυσικής Φιλοσοφίας, περί των μερών αυτής και του υποκειμένου, και των διαφορών χρήσεων αυτής εν τω βίω».

Επειδή ο τρόπος παρουσίασης δεν είναι συνήθης, αναφέρουμε ένα μικρό απόσπασμα από το πρώτο κεφάλαιο:

«Ερ. Τι σημαίνει καθ' αυτό η λέξις Φιλοσοφία;»

«Απ. Φιλοσοφίαν εννοούσι την επιστήμην ήτοι Γνώσιν της φύσεως, των αιτιών, των ιδιοτήτων, και των αποτελεσμάτων όλων των όντων, καθ' όσον ημπορεί τις να τα γνωρίση δια του λόγου, και να τα ανακαλύψη δια της τέχνης, ή δι' άλλου τρόπου ανάλογου με την δύναμιν και επιτηδειότητα του ανθρώπου...».

«Ερ. Πόθεν είναι η πρώτη πηγή της λέξεως φιλοσοφία;»

«Απ. Ο Πυθαγόρας έλλην σοφός, καταγόμενος εκ της Σάμου, εύρεν ότι το όνομα σοφός, (Καίτοι εύχρηστον προ του καιρού του) ήτο πολλά υπέρογκον δια να σημανή εν γένει τον χαρακτήρα ενός ανθρώπου Σοφού, δια τούτο ευχαριστήθη να ονομάζηται φίλος Σοφίας, και εξ αυτού του Φιλοσόφου αύτη η επιστήμη ωνομάσθη Φιλοσοφία, οι δε ερασταί αυτής, Φιλόσοφοι».

1. Γραμματική των Φιλοσοφικών επιστημών, τόμ Α', Πρόλογος, σ. VIII.

2. Αυτόθι.

3. Αυτόθι.

4. Αυτόθι, σ. 1-8.

ΣΤ΄ Φουρκροά Χημική φιλοσοφία

Το 1802 ο Άνθιμος Γαζής εκδίδει στη Βιέννη τη Χημική Φιλοσοφία.

Στον Πρόλογο γράφει: «Ίδού τέλος πάντων μία ευγενής ψυχή, οπού επροθυμήθη να κοινώση εις το Γένος τηστην γνώσιν μιας επιστήμης, οπού είναι τώρα το πρώτον σπουδαζόμενον εις όλα σχεδόν τα πεπολιτισμένα Γένη της Ευρώπης, της ΧΗΜΙΚΗΣ».⁽¹⁾

Ο Άνθιμος Γαζής ονομάζει τη Χημική, τέχνη στην Πράξη και επιστήμη στη θεωρία. Ως τέχνη είναι πολύ παλαιά, ενώ ως επιστήμη είναι νεωτάτη. Πιστεύει ότι έχει σχέση με την Ιατρική και κυρίως με τη Φυσική. Αναφέρει ότι από παντού εισρέουν εφημερίδες και Χρονικά της Χημικής με νέες Ειδήσεις και νέα Πειράματα. Αυτή η Επιστήμη προχωρεί με γιγαντιαία πηδήματα και οι Εταιρείες ανακοινώνουν τα αποτελέσματα των πειραμάτων τους.

Η Χημική Φιλοσοφία γράφτηκε πρώτα στα Γαλλικά από το Χημικό Fourcroy, «όστις μετά κλέους φιλοσοφεί εις την Γαλλίαν».⁽²⁾ Το βιβλίο φάνηκε πολύ αξιόλογο και αμέσως μόλις δημοσιεύθηκε, «όλα τα πεπαιδευμένα γένη της Ευρώπης έσπευσαν να το μετενέγκωσιν έκαστον εις την ιδίαν διάλεκτον».⁽³⁾

Ο Άνθιμος Γαζής αναφέρεται στη γλώσσα που χρησιμοποίησε ο μεταφραστής, Θεοδόσιος Ηλιάδης: «Και αν εμεταχειρίσθη εις την μετάφρασιν καινούργεις λέξεις, δεν πρέπει να είναι μεμπτός».⁽⁴⁾

1. Βλ. «Χημική Φιλοσοφία ή στοιχειώδεις αλήθειαι της νεωτέρας Χημικής, νεωτέρα τινί μεθόδω τεταγμένα, υπό Α.Φ. Φουρκροά, ιατρού και Διδασκάλου της Χημικής εν Παρισίοις, εκ Γραικισθείσα μετά προσθήκης καίτινων Σημειωμάτων υπό Θεοδοσίου Μ. Ηλιάδου. Επιδιορθωθείσα και τύποις εκδοθείσα υπό Ανθίμου Γαζή Αρχιμδρ. του από Μηλιών του Πηλίου Όρους, και μέλους της εν Ιένη Εταιρείας των Ορυκτολόγων, χάριν των Φιλολόγων. Εν Βιέννη της Αυστρίας αωβ΄. Τύποις Φ., Σχράμβλ, Πρόλογος, σ. XII.

2. Πρόλογος, ό.π. σ. XII

3. Πρόλογος ό.π.

4. Αυτόθι.

Για τον εαυτόν του ο Γαζής γράφει: «Εγώ μεν ουν δὲ ἰδίων μου ἀναλωμάτων προσφέρω. Μέχρι τούδε ἔσπευσα, καὶ ἤδη σπεύδω μετὰ πάσης προθυμίας, καὶ σπεύσω δεξιν θεῶ καὶ εἰς τουπιόν διαβίου ξυνωφελεῖν εἴτι, καὶ ὅσον, καὶ ὡς ἀνδύωμαι τοὺς ὁμογενεῖς μου».⁽¹⁾

Ὁ Ἄνθιμος Γαζής ἐκδίδει τὴ Χημικὴ Φιλοσοφία μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ηλιάδη: «Πρωϊαίτατα τὸν ἀφήρησε κηρ μέλαινα. Πόσα ἠμπορούσε νὰ ἐλπίσῃ παρ' αὐτοῦ ἡ Σεβασμία Ἑλλάς! Εἰς πόσας καλὰς προόδους τοῦ Γένους ἐγένε προσκομμα ὁ θάνατός του».⁽²⁾

Ζ' Οἱ Γεωγραφικοὶ Χάρτες τοῦ Ἀνθίμου Γαζή

Οἱ Ἕλληνες πίστευαν ὅτι, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση, ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχουν πρῶτα τὴν ἐθνικὴ τους αὐτογνωσία. Αὐτὸ ἦταν δυνατό μόνο με τὴν πλήρη γνωριμία τοῦ ἐλληνικοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου, ποῦ υπήρξε θέατρο μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων. Ἡ ἐκδοσὴ γεωγραφικῶν ἔργων καὶ χαρτῶν θα βοηθούσε τοὺς Ἕλληνας νὰ συνειδητοποιήσουν τὰ ὅρια καὶ τὶς περιοχὲς τῆς σκλαβωμένης στὸν Τούρκο χώρας τους. Ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποῦ ἀντιλήφθηκαν ἐγκαιρὰ τὴν ἀξία τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων ἦταν καὶ ὁ Ἄνθιμος Γαζής, ὁ ὁποῖος φρόντισε τὴν ἐκδοσὴ χαρτῶν.

1. Το 1800 τοὺς ἐξής:

α) «Πίναξ γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος - ἀφιερωθεῖς τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζή, Μηλιώτου. Ἐν Βιέννῃ 1800».⁽³⁾

Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φύλλα, εἶναι ἐγχρωμὸς καὶ οἱ διαστάσεις του εἶναι 112,5 εκ. πρὸς 108,9 εκ. Ὁ χαρακτὴρ μιμεῖται τὸ Χάρτη τοῦ Ρήγα καὶ τὸν ἱστορικὸ καὶ ἀρ-

1. Χημικὴ Φιλοσοφία, Πρόλογος, σ. XII.

2. Αὐτόθι.

3. Πολυχρ. Ενεπεκίδη, Ρήγας, Ὑψηλάντης. Καποδίστριας, Ἀθήνα 1965, σ. 30.
- Γεωργ. Λαΐου, Οἱ Χάρτες τοῦ Ρήγα, Δ.Ι.Ε.Ε.Ε. 14 (1960) 84.

χαιολογικό του χαρακτήρα.

β) «Άτλας ή Χάρτης περιέχων καθολικούς γεωγραφικούς πίνακας της υδρογείου σφαίρας κατά τε την ορθήν, παράλληλον και πλαγίαν αυτής θέσιν την τε παραλληλόγραμμον και αλλοιότροπον γενικήν καταγραφήν της υδρογείου σφαίρας και ημικύκλιον, περιέχων παλαιών τόπων ονομασίας κατά Διονύσιον τον Περιηγητήν, και μερικόν πίνακα της Βλαχίας, προς δε τα τε συστήματα και τας σφαίρας και τους πλανήτας και σχήματ' άλλα τας της σφαίρας θέσεις δεικνύοντα και τους ανέμους και άλλα πολλά προς γενικήν είδησιν γεωγραφίας και αστρονομίας συντείνοντα. Πονηθείς χάριν των φιλομαθών υπό Γεωργίου υιού του Βορνίκου Ραδουκάλου Γολέσκου, ου και αναλώμασι τύποις εξεδόθη. Επιστασία και διορθώσει Α. Α. Γαζή. Εχαράχθη υπό Κ. Σχινδελμάυερ, εν Βιέννη 1800. Πίναξ. διαστάσεων 0,95x1.22.

2. Το 1801 τον:

γ) Πίναξ γεωγραφικός της Ευρώπης ελληνιστί εκδοθείς υπό του Αρχιμ. Ανθίμου Γαζή του από Μηλιών του Πηλίου Όρους χάριν των Φιλομαθών του ελληνικού Γένους. Εχαράχθη υπό Κ. Σχινδελμάυερ Βιέννη 1801. Πίναξ, διαστάσεων 1,12x1,00.

3. Το 1802 τον:

δ) Πίναξ Γεωγραφικός της Ασίας εκδοθείς υπό Ανθίμου Γαζή. Αναλώμασι των κυριών Ζωσιμάδων 1802, εν Βιέννη. Εχαράχθη υπό Κ. Σχινδελμάυερ. Πίναξ 2,20x2,00.

4. Το 1810 τον:

ε) Ο «Πίναξ Γεωγραφικός της Ελλάδος με τα παλαιά και νέα ονόματα επιδιορθωθείς υπό Αρχιμανδρίτου Ανθίμου Γαζή, Μηλιώτη, και εκδοθείς παρά Φρανσουά Μύλλερ και αφιερωθείς, τω Γένει των Ελλήνων»,⁽¹⁾ εκδόθηκε στη Βιέννη το 1810 σε

1. Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, τμ. Χειρογράφων.

σχήμα 1,05x1,53. Στο «Γεωγραφικό Πίνακα» του Ανθίμου Γαζή επαναλαμβάνεται η εικονογραφική σύνθεση του τίτλου της «Μεγάλης Χάρτας» του Πρωτομάρτυρα της Ελευθερίας Ρήγα Βελεστινλή, με ελάχιστη τροποποίηση. Η δράση του Ρήγα στη Βιέννη, δράση 15-16 μηνών (Αυγ. 1796 - Δεκ. 1797), ήταν τόσο εντατική, τόσο πολύπλευρη που κατέπληξε τον εκεί ευρισκόμενο τότε Άνθιμο Γαζή. Η Χάρτα που επιμελήθηκε επεξέτεινε τους οραματισμούς του Ρήγα περιλαμβάνοντας επιπλέον την Κύπρο και τη Σικελία, που δεν υπήρχαν στη «Μεγάλη Χάρτα» του.

Χαράκτης και των δύο Χαρτών είναι ο Φρανσουά Μύλλερ. Ελάχιστη τροποποίηση συμβαίνει και στο σχέδιο του Χάρτη του Ανθίμου Γαζή. Δεν είχε τον πατριδογνωστικό χαρακτήρα της «Μεγάλης Χάρτας» με τα νομίσματα και τις άλλες παραστάσεις, παρουσίαζε όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς ονοματολογίας και η χάραξη του χάρτη ήταν καλύτερη. Δεδομένου ότι οι αυστριακές αρχές είχαν κατασχει το έργο του Ρήγα, είναι αναμφισβήτητο ότι η έκδοση του «Γεωγραφικού Πίνακος» του Ανθίμου Γαζή και αναγκαία ήταν και κάλυψε το κενό.

5. Το 1812 τον:

στ') Με επιστασία του Ανθίμου Γαζή τυπώθηκε και ένας άλλος χάρτης της ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ, το 1812 στη Βιέννη. Είναι ο ΠΙΝΑΞ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΡΧΙΣΑΤΡΑΠΕΙΑΣ ΙΚΟΝΙΟΥ μετά των υπ' αυτήν επτά στρατηγιών λεγομένων τουρκιστί σαντζάκια, νυν πρώτον ιδιοχειρί σχεδιασθείς και ίδια δαπάνη τύποις εκδοθείς παρά του πρότερον εν εκείνη τη επαρχία αρχιερατεύσαντος... μητροπολίτου Αδριανουπόλεως κυρίου Κυρίλλου.

Εν Βιέννη, εχαράχθη υπό Νείκλιστ, 1812.

6. Το 1814 τον:

ζ') Η Μαγνησία⁽¹⁾ υπό Α. Γαζή 1814.

Διαστάσεις του Πίνακα 0,18x0.11 εκ.

1. Βιβλιοθήκη Μηλιών Μαγνησίας.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

Α' Η Ελληνική εκπαίδευση το 17ο και 18ο αιώνα

Ο Ανθιμος Γαζής προσέφερε τις υπηρεσίες του στο έθνος και ως διδάσκαλος στη Μηλιωτική Σχολή και στο Ελληνικό Σχολείο της Τήνου. Στο Λόγιο Ερμή δημοσιεύονται οι απόψεις του για τη γλώσσα: «Η εμή γνώμη είναι, να ακολουθήσωμεν εκείνο το ύφος του λόγου, το οποίον μετεχειρίσθη ο μακαρίτης αρχιεπίσκοπος Νικηφόρος ο Θεοτόκης, εις το Κυριακοδρόμιον αυτού, το οποίον είναι και εύληπτον δια τους κοινούς και Αττικόν».⁽¹⁾

Σχετικά με τα μαθήματα που θα διδάσκονται στα Σχολεία, παρατηρεί: «Καιρός είναι ν' αρχίση το γένος σπουδών ανδρικήν, και ν' αφήση την παιδαριώδη εκείνην, τα Διαβατικά και επιβατικά, ή ως λέγει ο σοφός Κοραής, τα κάκιστα καλά Γραμματικά, τα οποία μέχρι της σήμερον μας είχαν δεδεμένους και χείρας και πόδας».⁽²⁾ Την εκπαιδευτική του ιδεολογία, τη σχέση του με Ευρωπαίους διδασκάλους, τις μεθόδους διδασκαλίας που εφάρμοσε, θα επισημάνουμε σ' αυτή την ενότητα.

Κατά το 17ο αιώνα τα πράγματα για το Ελληνικό Έθνος αλλάζουν όψη. Η στάση του Τουρκικού στοιχείου και η συμπεριφορά της Υψηλής Πύλης προς τους Έλληνες γίνεται ηπιότερη και λογικότερη. Τα οπουδαιότερα αίτια της μεταβολής αυτής είναι: Εν πρώτοις οι επανειλημμένες νίκες των Χριστιανών της Δύσης απέκλεισαν οριστικά κάθε εξάπλωση των Τούρκων στη Δυτική Ευρώπη. Οι Τούρκοι έτσι βρίσκουν τον καιρό να γνωρίσουν καλύτερα τους Έλληνες, εκτιμούν τις υπηρεσίες, τις οποίες αυτοί προσφέρουν και στην Εθνική Τουρκική οικονομία και στη λειτουργία της κρατικής μηχανής και επιτρέπουν την ίδρυση και λειτουργία σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, τα οποία εξαπλώνονται σε πολλά μέρη της Ελληνικής χώρας. Κατά τον Κωνσταντίνο Κούμα «Το πρώτο σχολείο των Ιωαννίνων εκτίσθη περί το 1600 έτος διὰ δαπάνης Μάνου Γκιούμα, ευπατρίδου ταύτης της πόλεως, και διετηρήθη έως του 1820 έτους».⁽³⁾ Αλλά και η ευημερία των Ελλήνων

1. Ανθ. Γαζή, (Περί γλώσσης), Λόγιος Ερμής, τόμ. Α' (Βιέννη 1811) 87 σημ. γ'.

2. Βλ. Μιχαήλ Γ. Σχινά, Επιστολή προς Άνθιμο Γαζή, Βουκουρέστιον 22 Μαρτίου 1811, Λόγιος Ερμής, τόμ. Α' (1811) 197.

3. Για το σχολείο αυτό βλ. Κ.Μ. Κούμα, Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων, τόμ. ΙΒ', Βιέννη 1832, σ σ. 554-559.

του εξωτερικού συντελεί στην εξάπλωση και διάδοση των Ελληνικών γραμμάτων μεταξύ των δούλων αδελφών. Άλλοι από αυτούς διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά για ίδρυση, συντήρηση και λειτουργία σχολείων στην Ελλάδα. Άλλοι ενισχύουν οικονομικά νέους φιλότιμους που έρχονται από την Ελλάδα για ευρύτερες σπουδές στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης· οι νέοι αυτοί μετά το πέρας των σπουδών τους επανέρχονται στην Ελλάδα ως δάσκαλοι και φορείς του μεταρρυθμιστικού πνεύματος, που έπνεε στην Ευρώπη κατά τον 18ο αιώνα. Άλλοι παρέχουν την οικονομική τους αρωγή για έκδοση σχολικών και επιστημονικών βιβλίων, συνταγμένων στα ελληνικά ή γίνονται οι ίδιοι κήρυκες των δικαιωμάτων του γένους μας σύμφωνα με τα κηρύγματα της Γαλλικής επανάστασης.

Τα σχολεία της στοιχειώδους κυρίως παιδείας, που ονομάζονται «κοινά», είναι τα πρώτα που οργανώνονται. Οι Δημητριάδες στη «Γεωγραφία Νεωτερική» αναφέρουν ότι οι Έλληνες είναι υστερημένοι από σχολεία, από βιβλία, από αναθροφή, από παιδεία.⁽¹⁾ Στα σχολεία αυτά δίδασκαν κατά κανόνα κληρικοί. Ο ίδιος ο δάσκαλος εκπαίδευε τους μαθητές του από πρωί μέχρι βράδυ, χωρίς καθορισμένο παιδαγωγικό σύστημα. Άλλοτε δίδασκε και άλλοτε έδινε στους μαθητές προς εκτέλεση ασκήσεις επί των διδασκομένων. Το μεσημέρι υπέβαλλε τους μαθητές του σε εξέταση, διόρθωνε τα σφάλματά τους και μετά συνέτρωγέ μαζί τους στη μονή, στην οποία στεγαζόταν κατά κανόνα το σχολείο. Έπειτα η σχολική εργασία επαναλαμβάνόταν μέχρι τις απογευματινές ώρες.

Ο δάσκαλος, ιερέας ή μοναχός, δίδασκε στην αρχή τους μαθητές του το αλφάβητο, αμέσως όμως μετά από αυτό τους εισήγαγε στην Οκτώηχο και έπειτα στη συνέχεια στο Ψαλτήρι, στις Πράξεις, στις Επιστολές των Αποστόλων και στα Μηναία.

Μετά άρχιζε η διδασκαλία των στοιχειωδών μαθηματικών. Ως βοήθημα χρησιμοποιείτο το «Βιβλίον πρόχειρον τοις πάσι» ή «γλυτζούνι», όπως έγινε γνωστό, που παρουσίαζε τις τέσσερις πρώτες Πράξεις.⁽²⁾

1. Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγορίου Κωνσταντά, Γεωγραφία Νεωτερική, Βιέννη 1791, επιμ. επανέκδοσης Αικ. Κουμαριανού, Αθήνα 1970, σ. 50.

2. «Βιβλίον πρόχειρον τοις πάσι» του Εμμ. Γλυζωνίου· πρώτη έκδοση Βενετία 1568, και εικοστή το 1818. Ο συγγραφέας του βιβλίου παραμένει άγνωστος. Ο Εμμ. Γλυζώνιος ήταν τυπογράφος και εκδότης βιβλίων.

- Βλ. Γιάννη Καρά, Η επιστημονική - φιλοσοφική σκέψη στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, Ιωάννινα 1984, σ. 102 - Βλ. Φιλίππου Ιωάννου, Λόγος Ολυμπιακός, Αθήνα 1871, σ. 14.

Πολλοί Έλληνες Λόγιοι διαμαρτύρονται για την κατάσταση της Ελληνικής Παιδείας και απαιτούν να γίνεται η διδασκαλία στο σχολείο σε απλή ελληνική γλώσσα κατά τρόπο σύμφωνο προς την παιδική φύση και την αντιληπτική του παιδιού ικανότητα. Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ στο έργο του Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία γράφει: «Οφείλουσιν οι διδάσκαλοι να αλλάξωσιν ύφος παραδόσεως... να αφήσωσι την τετριμμένην οδόν, οφείλουσιν οι πεπαιδευμένοι να παρέχωσιν εις τους παίδας, και δη τους το πρώτον φοιτώντας εις το σχολείον, μόνον ό,τι δύνανται ούτοι να αφομοιώσωσι και τούτο δι' απλής γλώσσης».⁽¹⁾

Κατά τον Νικόλαο Βέη εκτός από τα Κοινά Σχολεία αναφέρονται στην Ελλάδα κυρίως από τα μέσα του 17ου αιώνα και Σχολεία ανώτερα, όμοια ή παρεμφερή προς τα σημερινά Γυμνάσια.⁽²⁾ Ο Σπυρίδων Λάμπρος υποστηρίζει ότι ιδρύονται Σχολεία τα οποία προικοδοτούνται και λειτουργούν με την συνδρομή πλουσίων ομογενών του εξωτερικού, που καθορίζουν πολλές φορές με την ίδρυση του σχολείου και τα μαθήματα που πρέπει να διδάσκονται σ' αυτό.⁽³⁾

Διοικούνται τα σχολεία αυτά από επιτροπή, στην οποία μετέχει και η Εκκλησία και ο διευθυντής του σχολείου. Με την ίδρυση των Γυμνασίων περιστεύεται κατά πολύ και η διδασκαλία που γίνεται ιδιωτικά. Ο Ματθαίος Παρανίκας γράφει «ανέκαθεν ήδη οι ευπορότεροι διετήρουν εν τοις οίκοις των διδασκάλους ιδίους... μετά την αφθονεστέραν όμως των φώτων διάχυσιν επειράθησαν οι τα της εκκλησίας και του Γένους διέποντες, ίνα κοινότερον καταστήσωσι το θείον της παιδείας κτήμα...»⁽⁴⁾

Ο τύπος του σχολείου του μέσου και ανώτερου κύκλου εμφανίζει μεγάλη ποικιλία ονομασιών. Αποκαλείται: Φροντιστήριο, Παιδαγωγείον, Μουσείον, Ελληνομουσείον, Λύκειον, Παγγενές, Ακαδημία, Κολλέγιον.⁽⁵⁾

-
1. Ιωσ. Μοισιόδακος, Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία, Βιέννη 1779, σ. 109.
 2. Νικ. Βέη, Συμβολή εις τα σχολικά πράγματα της Σμύρνης, Μικρασιατικά Χρονικά Α' (1938) σ. 200. - Ιωσ. Μοισιόδακος, Απολογία, Μέρος Α', Βιέννη 1780, σ. 24, 28, 31.
 3. Σπυρ. Λάμπρου, περί της παιδείας εν Ιωαννίνοις επί τουρκοκρατίας Επετ. Φιλ. Συλλόγου Παρανασσού, τόμ. ΙΒ' (1916) 132-176.
 4. Ματθαίου Παρανίκας, Σχεδιάσμα περί της εν τω Ελληνικώ Έθνει καταστάσεως των γραμμάτων από αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (10^η) εκατονταετηρίδος, εν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 31.
 5. Άλκη Αγγέλου. Η Εκπαίδευση, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ' (1975) 306.

Οι έχοντες χρήματα ή την υποστήριξη κάποιου ισχυρού μετέβαιναν στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης για φιλοσοφικές, ιατρικές ή άλλου είδους σπουδές. Οι περισσότεροι από αυτούς επιστρέφοντας στην Ελλάδα γίνονταν δάσκαλοι στα ανώτερα σχολεία και εργάζονταν για την εξάπλωση του πνευματικού επιπέδου της ελληνικής κοινωνίας. Ο Κούμας γράφει για την αναγέννηση της παιδείας σχετικά: «Εισ την πόλιν των Ιωαννίνων χρεωστεί η Ελλάς την αναγέννησιν της παιδείας, όχι μόνον δια την σύστασιν και συντήρησιν των σχολείων των, αλλά δια την πολυμάθειαν των διδασκάλων και το περισσότερο δια τον ζήλον, με τον οποίον περιέθαλλον τους μαθητάς».⁽¹⁾ Η πορεία της νεοελληνικής εκπαίδευσης είναι σταθερά ανοδική και εξελικτική. Η δημιουργία συλλογικών οργάνων με τη μορφή φιλολογικών εταιρειών⁽²⁾ είναι εκδήλωση του κοινωνικού ενδιαφέροντος για τα προβλήματα που δημιουργεί πλέον η εκπαιδευτική αναγέννηση. Στα ανώτερα ελληνικά σχολεία ο σκοπός της ασκούμενης αγωγής ήταν να καταστήσει τα παιδιά Έλληνες και Χριστιανούς στην ψυχή, σκοπός που επιδιώκετο και στα κοινά σχολεία, αλλά και να πλουτίσει το νου τους με γνώσεις.

Οι οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες που δημιουργούνται με την ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών, που ως επακόλουθο έχουν τη συχνότερη και στενότερη επαφή με την Ευρώπη και την ευρωπαϊκή σκέψη οδηγούν στη σταθερή ανάπτυξη των γραμμάτων στον ελληνικό χώρο. Στον επαναστατικό αιώνα, η αναπτυσσόμενη τάξη των εμπόρων είναι αυτή που αποτελεί τον αναγκαίο εκείνο κοινωνικό φορέα για την ανάπτυξη της παιδείας.

Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ στην Απολογία του έγραφε: «Υπό την πίεση της πραγματικότητας εισάγονται στα ανώτερα Ελληνικά Σχολεία η Φιλοσοφία μαζί με την ανώτερη Θεολογία, η Ηθική, η Ρητορική, η Ιστορία, τα Μαθηματικά, η Φυσική και η Χημεία. Ως βάση στα φιλοσοφικά μαθήματα οι δάσκαλοι του γένους μας είχαν κυρίως τον Αριστοτέλη και στα Μαθηματικά συμβουλευόνταν τον Ευκλείδη».⁽³⁾

Ο Φίλιππος Ιωάννου ανέφερε ότι τα μαθήματα δίδασκε συνήθως ένας μόνο δάσκαλος, «διδάσκων πάσας τας τάξεις όσα μαθήματα αυτός έκρινε χρήσιμα ή ηδύνατο να διδάξει».⁽⁴⁾ Κατά τον Κωνσταντίνο Κούμα το μάθημα των αρχαίων Ελληνικών καταλάμβανε στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων της Χίου, της Σμύρνης,

1. Κ.Μ. Κούμα, Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων, σ σ. 554-559 – Βλ. και Φάνη Μιχαλοπούλου, Τα Γιάννενα και η νεοελληνική αναγέννηση (1648-1820), Αθήνα 1930, σ. 25 κ.εξής.

2. Φιλόμουσος Αθηνών 1813, Φιλόμουσος Βιέννης 1814.

3. Ιωσ. Μοισιόδακος, Απολογία, επιμ. έκδοσης Άλκης Αγγέλου, Αθήνα 1976.

4. Φιλίππου Ιωάννου, Λόγος Ολυμπιακός σ.34.

των Κυδωνιών, της Κωνσταντινουπόλεως, των Ιωαννίνων, της Πάτμου μεγάλο χώρο. Οι μαθητές: «εξηγούν συγγραφείς, εκκλησιαστικούς και εθνικούς· αλλά μόνον κατά το λεκτικόν αυτών μέρος, χωρίς να εξακριβώνωσι το πραγματικόν. Αι γεωγραφικαί, χρονολογικαί και ιστορικαί γνώσεις έλειπαν. Έλειπε δε μέχρι τινός και τυπωμένη συλλογή ελληνικών συγγραμμάτων, και οι μαθηταί καταγινόμενοι να αντιγράψωσι τα μαθήματα από τας βίβλους των διδασκάλων των εξώδευαν καιρούς και κόπους εις μάτην».⁽¹⁾ Και ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ γράφει: «η γεωγραφία για τον ελληνισμό της Τουρκοκρατίας ήταν νέα επιστήμη, έργο του 18ου αιώνα».⁽²⁾

Προτού να εισαχθούν οι μαθητές αρκετά στο μηχανισμό του γραμματικού μέρους της αρχαίας Ελληνικής γλώσσης, δίδονταν σ' αυτούς αρχαία κείμενα: ο Ξενοφώντας, ο Πλούταρχος, ο Ισοκράτης, ο Όμηρος και σπανίως οι τραγικοί. Η ερμηνεία του αρχαίου κειμένου περιοριζόταν σε απλή μετάφραση και γινόταν με τη μέθοδο της Ψυχαγωγίας, που ονομαζόταν και τεχνολογική μέθοδος. Αυτή η μέθοδος ήταν γνωστή από την βυζαντινή εποχή και εφαρμόστηκε στην Ελλάδα, στη σχολή των Ιωαννίνων του Γκιούμα από τον Λόγιο ιερομόναχο Βησσαρίωνα Μακρή (1635-1699). Κατά τη μέθοδο της ψυχαγωγίας ο μαθητής υποχρεώνεται να γράφει με αραιά γράμματα το αρχαίο κείμενο, και πάνω από αυτό να ερμηνεύει κάθε λέξη με μικρά γράμματα, συσσωρεύοντας όλα τα συνώνυμα της ερμηνευόμενης λέξης.

Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ ψέγει την μέθοδο αυτή: «Τι βασανίζεις, ω λογιώτατε, τον μαθητήν σου με αυτήν την λεπτογραμμίαν, τον καιρόν της πράξεως της οποίας δύναται να καταβάλλη εις άσκησιν άλλην, ήτις τω όντι να χρησιμεύση αυτώ:»⁽³⁾.

Μεγάλη παιδευτική επίδραση ασκούσε ιδίως η Ιστορία, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Φιλήμων: «Πόσον ενηβρύνετο (ο Έλληνας) εις τας αναμνήσεις των διαφόρων κινημάτων! Πόσον εσεμνύετο εις τον πολυχρόνιον πόλεμον των ολίγων μεν αλλά ακαταμαχήτων Σουλιωτών! Πόσον έχαιρε εις την αυτόνομον κατάστασιν των Μανιατών, των Σφακιανών και άλλων! Η Ιστορία τον εβεβαίωνεν, ότι δεν ενικήθη ποτέ, ή εχάθη ενδόξως, όποιος λαός εκινήθη σταθερός υπέρ της ελευθερίας του. Τον εβεβαίωνεν, ότι των τυράννων η υπερτερούσα υλική δύναμις δεν ισοβαρεί ποτέ με την ηθικήν εκείνην ανδρείαν, την οποίαν εμπνέει εις τον άνθρωπο το ευγενές του πατριωτισμού αίσθημα».⁽⁴⁾

1. . . . Κ.Μ. Κούμα, Ιστορία σ.σ. 556

2. Ιωσ. Μοισιόδακος, Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής, ή Παιδαγωγία, Βιέννη 1779, σ. 109.

3. Ιωσ. Μοισιόδακος, Παιδαγωγία, ό.π. σ. 139.

4. Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον περί της Φιλικής-Έταιρείας, Ναύπλιον 1834, σ. 68-69.

Το αίσθημα αυτού του Πατριωτισμού το τρέφουν σε μεγάλο βαθμό και οι **σχολικές θεατρικές** παραστάσεις που γίνονται πολύ συχνές όσο πλησιάζουμε προς το 1821 και οι οποίες παρουσίαζαν αρχαία ελληνικά δράματα ή έργα εμπνευσμένα από την αρχαία ελληνική ιστορία.⁽¹⁾

Η συνήθεια του να δίνονται αρχαία ελληνικά ονόματα στους μαθητές δεν ήταν μόνο του γυμνασίου Κυδωνιών, αλλά και άλλων ίσως σχολείων. Έτσι ο Γεώργιος Ψύλλας, που μεγάλωσε στην Αθήνα, μας πληροφορεί ότι στα 1814 ο δάσκαλός του Διονύσιος Πύρρος ο Θεσσαλός που του είχε διδάξει αριθμητική, γεωμετρία, βοτανική και γεωγραφία τον είχε ονομάσει Θουκυδίδη.⁽²⁾

Αυτή ήταν σε γενικές γραμμές η κατάσταση της Ελληνικής παιδείας, καθώς και η διδακτική εργασία στα σχολεία μέχρι που παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα φωτισμένοι δάσκαλοι που είχαν σπουδάσει σε Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια και οι οποίοι επιδίωξαν να ανακαινίσουν την Ελληνική Παιδεία, προβάλλοντας την απαίτηση όπως η όλη αγωγή στηρίζεται στη φύση του παιδιού και στις περιόδους της νοητικής και ψυχικής του εξέλιξης.

Β' Οι Μηλιές και το πρώτο σχολείο τους. Η Μηλιωτική Σκοπή

Κατά τους Δημητριάδες: «Οι Μηλιές είναι από τα παλαιότερα χωριά του Πηλίου. Ανήκουν από τα πρώιμα χρόνια της Τουρκοκρατίας στα «χάσια», χωριά του Πηλίου, που ήταν υποκείμενα εις πολλά κακά και ξέφραγα εις το να εμβαινῆ κάθε ένας να εξαοκή την θηριότητά του».⁽³⁾ Τα Πηλιορείτικα χωριά ήταν άλλα«βακούφια» αποτελούσαν δηλαδή ενότητα χωριών προνομιούχων, εξαρτημένα άμεσα από την Κωνσταντινούπολη, και άλλα«χάσια» όπου καθένα είχε δικό του προσάτη και γι' αυτό λιγότερη προστασία.⁽⁴⁾

1. Απ. Βακαλοπούλου. Οι Έλληνες σπουδαστές στα 1821, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 14.

2. Γεωργ. Ψύλλας, Απομνημονεύματα του Βίου μου. «Έκδοση Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1974, σ σ. 3, 42.

3. Βλ. Δανιήλ Φιλιππίδη - Γρηγορίου Κωνσταντά, «Γεωγραφία Νεωτερική περί της Ελλάδος». Βιέννη 1791, Επιμ. Αικ. Κουμαριανού, Αθήνα 1970, σ. 104, Βλ. και Βιβλ. Μηλιών, Φ. ΚΒ/6, σ. 11: Χγφ «Πελασγιώτης». «Μηλιαίς χώρα από τα χάσια. Έχει περίπου τριακόσια και πενήτηνκτα σπήτια λιθόκτιστα και πολλά καλοκτισμένα, όσα μάλιστα κτίζονται τώρα».

4. Κυριάκου Σιμποπούλου, Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα (1800-1810), τόμ. Γ', Αθήνα 1975, σ. 495 σημ. 1.

Στα τέλη του 18ου αιώνα οι Μηλιώτες είχαν «τόπο αρκετό εργάσιμο, πεδιάδα και πλαγινά, ελεώνας πολλούς, και άλλον τόπο σπάρσιμο και αγεώργητο αρκετό διαζώα».⁽¹⁾

Εκτός από αυτά τα γεωργικά αγαθά, στα οποία πρέπει να προσθέσουμε και όλα σχεδόν τα είδη των οπωρικών, και κυρίως τα “πολλότατα” μήλα, οι Μηλιές στη διάρκεια του 18ου αι. έχουν και αρκετό μετάξι.⁽²⁾ Έτσι αναπτύσσουν βιοτεχνική και εμπορική δραστηριότητα με φυσική συνέπεια την οικονομική άνθιση. Ως αποτέλεσμα αυτής της οικονομικής ευρωστίας έρχεται η ανάπτυξη του χωριού, που, παρά την κακή διοίκηση, τις διχόνοιες και την αναξιοσύνη των προεστών⁽³⁾ γίνεται την εποχή αυτή «μία από τις μεγαλύτερες Πηλιάδες κώμες με 300 περίπου οπίτια καλά και μεγάλα ως της Δράκιας, με εκκλησίες περίκαλες, με εργαστήρια σύγχρονα και κυρίως με ανθρώπους φιλομαθείς κι εστολισμένους εις την προκοπήν των γραμμάτων, ως ουδεμία άλλη χώρα τέτοια της Δημητριάδος... Φυσικό ήταν να αποκτήσουν από τους πρώτους και το δικό τους σχολείο».⁽⁴⁾

Το σχολείο αυτό συστήθηκε από τον Άνθιμο Παπαπανταζή και από τον ιερομόναχο Ζαχαρία. Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς⁽⁵⁾ και ο Δανιήλ Φιλιππίδης, που μαθήτευσαν σ’ αυτό το σχολείο, γράφουν σχετικά: «Εις ταις Μηλιαίς μόλις είναι 30 χρόνια αφ’ ου έμαθαν πως είναι ελληνικά στον κόσμο. Κάποιος Άνθιμος εντόπιος παρακινούμενος από μία φυσική του φιλομάθεια επήγε και επροσκολλήθηκε κοντά εις έναν όπου είχε σπουδάσει εις την Αθήνα. Ύστερα επαρακινήθηκαν κι άλλοι».⁽⁶⁾

Σε χειρόγραφο της Βιβλιοθήκης των Μηλιών που έχει τίτλο «Πελασγιώτις» αναφέρεται: «...Κατά δε το 1770 έτος, κατέβη⁽⁷⁾ από τη Βλαχίαν εις την Ζαγοράν διδά-

1. Γεωγραφία Νεωτερική, σ. 113-114 Βλ. και Νικ. Μάγνη, Περιήγησις ή τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θεσσαλικής Μαγνησίας, Αθήνα 1860, σ. 64.

2. Γεωγραφία Νεωτερική, σ. 116.

3. Αυτόθι, σ. 114.

4. Αυτόθι, σ. 115.

5. Θεοδοσίου Σπεράντζα, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ως έφορος της παιδείας ανά τας Κυκλάδας, Επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών 1 (1961) 117. «Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ήτο υιός του Ευσταθίου Κωνσταντά και της Συράνωσ, αδελφής του Δανιήλ Φιλίππου ή Φιλιππίδης».

6. Βλ. Γεωγραφία Νεωτερική, ό.π. σ. 116.

7. Βλ. Βαγγ. Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος (1725-1789) Αθήνα 1964, σ. 233: «Εννοεί τον Κωνσταντίνο Τριανταφυλλίδη ή Λογιότατο».

σκαλός τις αυτόχθων. Ο Ζαχαρίας παρεχώρησεν εις εκείνον την καθέδραν του σχολείου και παρακινούμενος υπό του υποτακτικού του Ανθίμου μετέβη μετ' αυτού εις Μηλιαίς και, συνεργία του μακαρίτου (Ανθίμου) εκτίσθη το σχολείον τω 1773 έτει και επροικίσθη με ολίγα τινά υποστατικά». ⁽¹⁾ Την ίδια πληροφορία δίνει και ο Άνθιμος Γαζής. ⁽²⁾

Άρα βέβαιον είναι ότι οι Μηλιές αποκτούν το πρώτο επίσημο σχολείο τους και ότι συνιδρυτές και πρώτοι δάσκαλοι σ' αυτό είναι οι ιερομόναχοι Άνθιμος και Ζαχαρίας, από τους οποίους, ο πρώτος ήταν μηλιώτης, γιος του παπα-Πανταζή και ο δεύτερος βολιώτης: «Ο Ζαχαρίας ήταν Βολιώτης και Άνθιμος Μηλιώτης Πανταζήτινός ιερέως». ⁽³⁾ Ως πνευματικό παιδί και ανάθρεμα του Ζαχαρία, ήταν καλά καταρτισμένος και ο Άνθιμος. ⁽⁴⁾ Ο Πατριάρχης Καλλίνικος Δ' που βρίσκεται στη Ζαγορά επαινεί τον Άνθιμο «ως ιερό και επιστήμονα». ⁽⁵⁾ Πριν καταλήξει στις Μηλιές ο Ζαχαρίας είχε υπηρετήσει διαδοχικά για 40 περίπου χρόνια στα σχολεία της Μακρινίτσας, του Άνω Βόλου, του Αϊ-Γιώργη, του Κισσού, του Ανήλιου και της Ζαγοράς. Είχε σπουδάσει στην Αθήνα με συμμαθητές ονομαστούς κληρικούς και λαϊκούς, και ήταν πολύ καταρτισμένος στα φιλολογικά μαθήματα. ⁽⁶⁾

Χτισμένο σε περίοπτη θέση, κοντά στη μονή του Αγίου Νικολάου του Νέου, το πρώτο μηλιώτικο σχολείο, απόκτησε μεγάλη φήμη χάρη στους δύο πρώτους δασκάλους του. Ο Άνθιμος δίδασκε κατώτερα μαθήματα και ο Ζαχαρίας ανώτερα.

1. Βιβλιοθήκη Μηλιών. Λυτά έγγραφα, φάκ. ΚΒ', αριθμ. 6, σ. 11: «Πελασγιώτις».

2. Ανθ. Γαζή "Προς τους Ομογενείς", Λόγιος Ερμής Δ' (1814) 72.

3. Λυτά έγγραφα, Φάκ. ΚΒ', αριθμ. 6, σ. 12, Βιβλιοθήκη Μηλιών.

4. Βαγγ. Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος, Αθήνα 1964, σ. 233.

5. Αυτόθι, σ. 233 «Ο χαρακτηρισμός περιέχεται σε ένα γράμμα του Καλλινίκου Δ' στο Ζαχαρία, γράμμα που βρήκε ο Βαγγ. Σκουβαράς ανάμεσα στα φύλλα 133 και 134 του χειρογράφου της Ζαγοριανής Βιβλιοθήκης με αριθμό 54.

6. Αυτόθι, σ. 232.

Εκεί στα 1785 ο Ζαχαρίας πεθαίνει και θάπτεται «εν τω θαπηριώ της Σχολής».⁽¹⁾ Ο Νικόλαος Μάγνης γράφει: «Ο Άνθιμος συνεχίζει μόνος το έργο που άρχισε με τον γέροντά του και γενόμενος ήδη εγκρατής της ελληνικής γλώσσης εδίδασκεν αυτήν αμισθί εις τους συντοπίτας του».⁽²⁾ Ο Κωνσταντίνος Βουρβέρης γράφει: «...για χρόνια πολλά ήταν ο Άνθιμος διδάσκαλος, σχολάρχης και στυλοβάτης της Σχολής των Μηλεών και διαχειριστής της περιουσίας, ήτις ανήκε κατ' ουσίαν εις την μονήν του οσιομάρτυρος Νικολάου του Νέου».⁽³⁾ Ο Άνθιμος Γαζής με ευγνωμοσύνη θυμάται το δάσκαλό του Άνθιμο Παπαπανταζή: «...Συ γαρ εμοί, ως και άλλοις ουκ ευαρίθμοις εις το φως της των λόγων παιδείας φραστήρ και χειραγωγός γενόμενος άριστος απέχεις ήδη την δια βίου ευγνωμοσύνην παρ' εμού».⁽⁴⁾ Με το θάνατο και του Ανθίμου το 1811 έκλεινε και το κεφάλαιο της παλαιάς μηλιωτικής σχολής και άνοιγε ένα καινούργιο.⁽⁵⁾

Γ' Η συμβολή του Ανθίμου Γαζή στη Νέα Μηλιωτική Σχολή

Στις 28 Μαρτίου 1810 ο ιερομόναχος Άνθιμος Παπαπανταζής σύνταξε τη Διαθήκη του, με την οποία άφηγε διάδοχό του τον ιεροδιάκονο Γρηγόριο Κωνσταντά.⁽⁶⁾ Αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση της παλαιάς σχολής ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, προσπαθεί και αποσπά από τον Οικουμενικό Πατριάρχη⁽⁷⁾ Ιερεμία τον Δ' δύο προστατευτικά γι' αυτήν σιγίλλια, με τα οποία επικυρώνεται η διαθήκη του Ανθίμου και αναλαμβάνεται η προστασία της περιουσίας της Σχολής.⁽⁸⁾ Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς για την προαγωγή και αύξηση της Σχολής σκέφθηκε να συνεργαστεί με τον

1. Νικ. Μάγνη, Περιήγηση, ό.π. σ. 65.

2. Αυτόθι.

3. Κων. Βουρβέρη, Γρηγόριος Κωνσταντάς (1753-1844), από τον τόμο «Μορφαί της Μαγνησίας», Βόλος, 1973, σ. 48.

4. Χημική Φιλοσοφία Φουρκροά, Βιέννη 1802, «Πρόλογος: Αφιέρωση του Ανθίμου Γαζή στο Δάσκαλό του».

5. Ρήγα Καμηλάρη, Γρηγορίου Κωνσταντά, βιογραφία, λόγοι, επιστολαί, Αθήνα 1897, σ. 138.

6. Βαγγ. Σκουβαρά, Ιωάννης Πρίγκος, σ. 226-238, Βλ.: «Η Διαθήκη του Ανθίμου Παπανταζή», Λυτά έγγραφα, φάκ. Θ', αριθμ. 9 «Βιβλ. Μηλιών. Βλ. και Ρήγα Καμηλάρη, Γρηγ. Κωνσταντά βιογραφία, σ. 138.

7. Ιερεμίας ο Δ' Πατριάρχης από το 1809 έως το 1813.

8. Ρήγα Καμηλάρη, Γρηγ. Κωνσταντά βιογραφία, σ. 137.

Άνθιμο Γαζή, που διέμενε τότε στη Βιέννη.⁽¹⁾ Ο Άνθιμος Γαζής, μόλις πληροφορήθηκε τα σχέδια του Γρηγορίου Κωνσταντά σχετικά με το Σχολείο της πατρίδας τους, απάντησε στην πρόσκληση με ενθουσιασμό: «Δεν είναι, τη αληθεία, εντροπή μας, να μην θελήσωμεν να κατορθώσωμεν τούτο εις την πατρίδα μας, ενώ ο Δούκας δύο εκατόρθωσεν έως τώρα, έν εις Μέτσοβον και άλλο εις Ζαγόρι; Διατί λοιπόν να μην κατορθώσωμεν και ημείς εις την πατρίδα μας εν Σχολείον, το οποίον και τιμήν φέρει και κέρδος εις την πατρίδα και εις ημάς ευχαρίστησιν;»⁽²⁾ Μάλιστα συνέλαβε την ιδέα, η Νέα Μηλιωτική Σχολή να αποτελέσει ένα είδος Ακαδημίας στο Πήλιο, ένα εκπαιδευτήριο με ανώτερη πνοή, με πλατιά ακτινοβολία σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα.⁽³⁾ Τα φιλόδοξα σχέδια του Ανθίμου Γαζή βρίσκουν σύμφωνο και τον Γρηγόριο Κωνσταντά. Στις 15 Ιουνίου του 1813 ο Άνθιμος Γαζής θα δημοσιεύσει στο «Λόγιο Ερμή» την εξής είδηση: «Εις ταις Μηλιαίς του Πηλίου όρους οι προεστώτες, δια παρακινήσεως του φιλογενούς ανδρός Γρηγορίου Κωνσταντά, εσύστησαν σχολείον φιλοσοφίας και φιλολογίας, εις το οποίον σχολαρχεί ο ρηθείς κυρ Γρηγόριος. Μεγάλας ελπίδας έχει το γένος εις το εξής, όταν οι πρόκριτοι αυτού, ηγεμόνες, αρχιερείς, άρχοντες, προεστώτες, φροντίζουν δια την πρόοδον της παιδείας».⁽⁴⁾

Η σύμπραξη των δύο φιλογενών Μηλιωτών για την ίδρυση της καινούριας μεγάλης Σχολής στην ιδιαίτερη πατρίδα τους κυρώθηκε επίσημα στα 1814 με ένα συνυποσηματικό, που σώζεται ακόμη στη Μηλιωτική βιβλιοθήκη. Σ' αυτό αναφέρεται: «... ο μεν Γρηγόριος Κωνσταντάς κατέβαλεν εις μετρητά χρυσούς καισαρικούς πεντακοσίους. Ο δε Άνθιμος ο Γαζής ομοίως χρυσούς πεντακοσίους, και άπασαν την Βιβλιοθήκην αυτού. Έτι δε αφιέρωσεν εις αυτό και όλην την έκδοσιν του Ελληνικού Λεξικού αυτού».

Με ενέργειες και με εράνους ο Άνθιμος Γαζής εξοικονόμησε από τους φιλόμους ομογενείς μεγάλα ποσά, που όχι μόνο κάλυψαν τα αναγκαία για την ανέγερση της Σχολής έξοδα, αλλά εξασφάλισαν για ένα μακρύ διάστημα και τους απαραίτητους πόρους για τη λειτουργία της. Η Σχολή πλουτιζόταν με κάσες ολόκληρες από βιβλία και εποπτικά όργανα της διδασκαλίας, κυρίως, των μαθημάτων της Γεωγραφίας, της Φυσικής και της Χημείας, που στέλνονταν με ενέργειες πάντα του Ανθίμου Γαζή από τη Βιέννη. Από την πυκνή αυτή την περίοδο αλληλογραφία του

1. Χγφ. «Πελασγιώτις», Φάκ. ΚΒ' /6 σελ. 12, Βιβλιοθήκη Μηλιών

2. «Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς Γρηγ. Κωνσταντά, 13 Σεπτεμβρίου 1812», Φάκ. Ε/1, Βιβλιοθήκη Μηλιών.

3. Αυτόθι.

4. Ανθ. Γαζή, Είδησις, Λόγιος Ερμής Γ' (1813) 115-116.

Γαζή με τον Κωνσταντά, που σώζεται στο φάκελο των λυτών εγγράφων της σημερινής Μηλιώτικης Βιβλιοθήκης, αλλά και από το εξοδολόγιο της Σχολής, σχηματίζουμε εικόνα του εντύπου πλούτου που συσσωρεύτηκε στη Βιβλιοθήκη της Σχολής, αλλά και της πληθώρας των εποπτικών μέσων της διδασκαλίας, που πραγματικά αποτελούσαν σημαντικό γεγονός εκείνη την εποχή για τα παιδευτικά χρονικά του Πηλίου. Χάρτες, υδρόγειες σφαίρες, όργανα γεωμετρικά, μία εικόνα του Ομήρου και ένα μεγάλο ηλιακό ρολόι. Όλα σταλμένα από τον Άνθιμο Γαζή. Το όνειρο των δύο συνιδρυτών να ιδούν τη Σχολή τους να λειτουργεί στο Πήλιο ως Ακαδημία ή ανώτερο Λύκειο δεν πραγματοποιήθηκε, επειδή η άδεια που απαιτείτο από την τουρκική αρχή τελικά δεν δόθηκε. «Βασική αιτία γι' αυτό στάθηκε η αρνητική στάση και η έντονη αντίδραση των μακρινιτσιωτών, οι οποίοι, όπως και οι ζαγοριανοί και οι αργαλαστιώτες, ήθελαν τη Σχολή στο δικό τους χωριό».⁽¹⁾

Η Σχολή, έστω και χωρίς τα τυπικά προσόντα του ανωτέρου ιδρύματος, λειτούργησε με αξιόλογα αποτελέσματα από το 1815, στην αρχή με μόνο δάσκαλο τον Γρηγόριο Κωνσταντά και από το 1817 με δεύτερο δάσκαλο τον Άνθιμο Γαζή, που μνημένος στους σκοπούς της Φιλικής Εταιρείας κατέβηκε από τη Βιέννη οριστικά στο Πήλιο, όχι όμως τόσο «για να εφοδιάσει με πτυχία σπουδαστές, παρά για να ετοιμάσει ψυχμένους πιστούς μαχητές της Λευτεριάς».⁽²⁾ Στις αρχές του 1818 η Μηλιωτική Σχολή ήταν ένα υποδειγματικά συγκροτημένο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Η θέση της ήταν προνομιακή. Ένα κτίριο ευρύχωρο, καλοφτιαγμένο, με φροντισμένη διαρρύθμιση και διακόσμηση. Με τζάμια στα παράθυρα, πράγμα σπάνιο για την εποχή, με φωτεινές αίθουσες διδασκαλίας, με τους απαραίτητους βοηθητικούς χώρους. Ο Άνθιμος Γαζής ως εξής περιγράφει το κτίριο: «... δύο μεγάλοι Σάλοι προς παράδοσιν μαθημάτων επιτήδεια, η Βιβλιοθήκη μετά θόλου, προδωμάτιον εις την Βιβλιοθήκην διά ανάγνωσιν, και ταμείον διά τα προς ταξεπιστήμας αναγκαία όργανα καί τινα οικήματα δια τους ξένους μαθητάς».⁽³⁾

Ο Άνθιμος Γαζής όταν επέστρεψε στις Μηλιές βρήκε και αγόρασε δύο μαρμαρινες προτομές, τις οποίες είχε βρει κάποιος ζευγίτης πλησίον των Καλών Νερών, και ονόμασε τη μία προτομή Πλάτωνα και την άλλη Ξενοφώντα και τις τοποθέτησε στην αίθουσα της Βιβλιοθήκης.⁽⁴⁾ Μέσα σ' αυτό το εξοπλισμένο εκπαιδευτικό

1. Βλ. Γιάννη Κορδάτου, Ιστορία της επαρχίας του Βόλου και της Αγιάς, Αθήνα 1960, σ. 603.

2. Βαγγέλη Σκουβαρά, Σελίδες από την ιστορία της Μηλιώτικης Σχολής, *Ηώς* 9 (1966) 241.

3. Άνθ. Γαζή, Προς τους Ομογενείς, Λόγιος Ερμής, τομ. Δ' (1814) 72. Βλ. και Ρήγα Καμηλάρη, Γρηγορίου Κωνσταντά, Βιογραφία σ. 25: «Μία των αιθουσών του σχολείου μετεποίησαν εις Βιβλιοθήκην, άνωθεν δε της θύρας έθηκαν την επιγραφήν ΨΥΧΗΣ ΑΚΟΣ, ήτις και νυν σώζεται».

4. Έφης Αλαμανή, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς και η Αρχαιολογική του Συλλογή, έκτακτος τόμος των Θεσσαλικών Χρονικών, Αθήνα 1965, σ. 609-612.

ίδρυμα οι δύο Μηλιώτες δάσκαλοι εργάσθηκαν με ζήλο έως την ώρα της Επανάστασης, καταρτίζοντας κατά τον καλύτερο τρόπο τους μαθητές τους.

Δ' Η διδακτική εργασία στη Μηλιωτική Σχολή

Η διδασκαλία στη Μηλιωτική Σχολή απέβλεπε στην πνευματική ολοκλήρωση των μαθητών. Ο Άνθιμος Γαζής για τα μαθήματα που θα διδάσκονταν γράφει: «... πρώτη βάση να είναι η του Ιερού Ευαγγελίου Ηθική, χωρίς της οποίας ο άνθρωπος δεν είναι τω όντι άνθρωπος εις τον κόσμον, και η εξωτερική ηθική φιλοσοφία κατά τον Σωκράτην. Επομένως δε φιλολογικώς να παραδίδονται εν αυτώ η τε Ελληνική αρχαία γλώσσα, και η καθ' ημάς κοινή. Η Γερμανική και η Ιταλική, δια τους μέλλοντας εμπόρους γενέσθαι. Και ακολούθως αι επιστήμαι κατά την τάξιν των Ευρωπαϊκών Λυκείων».⁽¹⁾

Οι δάσκαλοί της αντλούσαν το μορφωτικό υλικό από πολλές επιστήμες. Οι μαθηταί διδάσκονταν Θεολογία, Φιλοσοφία, Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Γεωγραφία, Ιστορία, Αρχαία Ελληνικά, Όμηρο και Τραγικούς, όχι με την παλαιά «ψυχαγωγική» μέθοδο, αλλά μεταφράζοντας σε συνεχή νεοελληνικό λόγο. «Οι μαθητές διαιρούντο σε τέσσερις τάξεις: 6ε Εμπόρους, Γεωπόνους, Διδασκάλους και Εκκλησιαστικούς».⁽²⁾ Τα φιλολογικά, τα φιλοσοφικά και τα θεολογικά μαθήματα τα δίδασκε ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, ενώ τα Μαθηματικά, την Άλγεβρα, τη Γεωμετρία, τη Φυσική και τη Χημεία ο Άνθιμος Γαζής, χρησιμοποιώντας στη διδασκαλία του και τα εποπτικά όργανα.

Στο δεύτερο ήμισυ του 18ου αιώνα η ανάπτυξη του εμπορίου και η ανάγκη της επίλυσης των νέων προβλημάτων των εμπορευματικών συναλλαγών έκαναν επιτακτικότερη την όλη αναδιοργάνωση και αναβάθμιση της μαθηματικής παιδείας. Ο Άνθιμος Γαζής γράφει: «Εστι γαρ οράν εν τοις ημετέροις σχολείοις συν ουκ ολίγη εκπλήξει και λύπη ότι εκ πάντων σχεδόν τα μαθηματικά, θεία τις επιστήμη τω όντι, όντα (αιώνιον) γαρ γεωμέτρην ο Πλάτων τον Θεόν ωνόμαζεν, αποκέκλεισται».⁽³⁾ Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ θεωρεί την καθυστέρηση στη μελέτη των μαθηματικών μία, «των κυριωτάτων αιτιών της αμαθείας, ήτις επιπολάζει εις το ελληνικόν γένος».⁽⁴⁾

1. Ανθ. Γαζή, προς τους Ομογενείς, Λόγιος Ερμής, Δ' (1814) 71.

2. Αυτόθι.

3. Κονδιλιάκ, Λογική, μετφ. Δανιήλ Φιλιππίδη, Βιέννη 1801, σ. 325-395:

4. Βλ. Ιωσ. Μοισιόδακος, Απολογία, Βιέννη 1780, σ. 118. Βλ. Νικηφ. Θεοτόκη, «Στοιχεία Φυσικής», Λειψία 1766, Α' Βλ. «Χημική Φιλοσοφία» υπό Α.Φ. Φουρκροά, Βιέννη 1802, σ. ΙΧ-Χ (από τον πρόλογο του Ανθίμου Γαζή): «Συνδέεται η Χημική με τη Φυσική».

Στο μάθημα της Γεωγραφίας έδωσαν ιδιαίτερη σημασία, γιατί πίστευαν ότι ασκεί μεγάλη επίδραση στους τροφίμους. Μία πλούσια συλλογή από χάρτες, σφαίρες, υδρόγεια και ουράνια, τους ευκόλυσε στη διδασκαλία της γεωγραφίας και της κοσμογραφίας.⁽¹⁾

Κάθε μορφή των επιμέρους διδασκαλιών είχε να επιτελέσει ιδιαίτερο έργο. Και ειδικότερα:

α) Η ηθικο-θρησκευτική διδασκαλία απέβλεπε, με τις γνώσεις που παρείχε, στην ηθική καλλιέργεια του παιδιού.

β) Η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών γραμμάτων απέβλεπε, εις την «κατάληψιν» της Ελληνικής γλώσσης, ήτις μόνη χαιρείται το προτέρημα του να δανείζη χάριτας». ⁽²⁾

γ) Η διδασκαλία στοιχείων της γεωγραφίας, των μαθηματικών, των φυσικών, των νομικών επιστημών και της ρητορικής είχε σκοπό να μεταδώσει στο παιδί τις γνώσεις εκείνες, οι οποίες συντελούν κατεξοχή στην ευδοκίμηση και προαγωγή του ανθρώπου στη ζωή. Για να φέρει η διδασκαλία, όσον αφορά στα Μαθηματικά, τη Φυσική και τη Γεωγραφία, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όφειλε να μην αγνοεί το αξίωμα της εποπτείας και να στηρίζεται στο πείραμα και την παρατήρηση.

Η έμφαση στις μαθηματικές επιστήμες αποτελούσε επαναστατική καινοτομία σε σχέση προς την παραδοσιακή δομή της ανώτερης παιδείας στην ελληνική Ανατολή. Πρόθεση προφανώς ήταν να σφυρηλατηθεί ένας νέος αναλυτικός τρόπος σκέψης, που θα οδηγούσε από την καθυπόταξη στην αυθεντία, στην άσκηση του ορθού λόγου: «...ουδεμία επιστήμη ετέρα ούτως οξύνει, ούτω ρυθμίζει τον νουν δια της ακραιφνότητας της αλήθειας καθώς αυτή». ⁽³⁾

Το ενδιαφέρον για τις γεωγραφικές ανακαλύψεις συνδέει τον Άνθιμο Γαζή με το κλίμα της περιέργειας του δεκάτου ογδόου αιώνα. Η διακαής επιθυμία για γνώριμία με τον πλατύτερο κόσμο και τα μυστικά της φύσης αποτελούσε το υπόβαθρο της μεγάλης ανάπτυξης της εμπειρικής επιστήμης στον αιώνα του Διαφωτισμού. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της επιστήμης του Διαφωτισμού ήταν ακριβώς ο αναπροσανατολισμός της προσοχής και του ενδιαφέροντος από τις αφηρημένες

1. Βλ. Ιωσ. Μοισιόδακος, «Θεωρία της Γεωγραφίας», Βιέννη 1781, σ. XV.

– Βλ. επίσης Δανιήλ Ιερομονάχου και Γρηγορίου ιεροδιακόνου των Δημητριάων. «Γεωγραφία Νεωτερική», Βιέννη 1791, σ. 107 και Μητρ. Μελετίου, Γεωγραφία παλαιά και νέα, Βενετία 1807, τόμ. Β', σ. 455.

– Βλ. Κ. Κούμα, Σύνοψις της Παλαιάς Γεωγραφίας, Βιέννη 1819, σ. γ'.

2. Ιωσ. Μοισιόδακος, Παιδαγωγία, σ. 58.

3. Αυτόθι, σ. 90.

προς τις πειραματικές και περιγραφικές επιστήμες, από την αστρονομία και τη θεωρητική φυσική στην πειραματική φυσική, τη φυσική ιστορία και τη χημεία.

Στις παραμονές της μεγάλης Επανάστασεως η Μηλιωτική Σχολή θεωρείτο από τις καλύτερες της Ελλάδος. Από παντού διατυπώνονταν προτάσεις να ενισχυθεί και να προαχθεί σε ανώτερο ίδρυμα, που να προετοιμάζει και να μορφώνει επιστήμονες και εκπαιδευτικούς λειτουργούς, οι οποίοι να επανδρώνουν όλα τα κέντρα της «ξυπνημένης Ανατολής».⁽¹⁾ Συμπερασματικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι ο Άνθιμος Γαζής έδωσε Ευρωπαϊκή πνοή στη Νέα Μηλιωτική Σχολή. Δεν παρέλειψε να την γράψει ως Μέλος στην Ακαδημία της Ιένης, του Μονάχου και στο Ινστιτούτο των Παρισίων για να έχει με αυτά αλληλογραφία και ειδήσεις «αφ' όσας ανακαλύψεις γίνονται εις την φιλολογίαν και τας επιστήμας».⁽²⁾ Πίστευε ότι, αν η ελληνική κοινωνία αποδεχόταν τα δώρα της φωτισμένης Ευρώπης, αυτά θα της ελάφρωναν και το βάρος τη τυραννίας με την ευεργετική τους ακτινοβολία.

Ε' Η Μηλιωτική Σχολή μετά την Επανάσταση

Όταν ο Άνθιμος Γαζής κήρυξε την Επανάσταση στις Μηλιές το Μάιο του 1821, έσβησε, όπως ήταν φυσικό, η μορφωτική φλόγα της Μηλιωτικής Σχολής.

Οι δύο δάσκαλοι και συνιδρυτές της έφυγαν μετά την καταστολή της Επανάστασεως. Η Σχολή έκλεισε. Μόλις οι ορδές του Δράμαλη πάτησαν τα πηλιορείτικα χωριά, η Σχολή λεηλατήθηκε από Τούρκους και εντοπίους. Τα περισσότερα βιβλία της κάηκαν και καταστράφηκαν, και μόνο λίγες χιλιάδες διασώθηκαν, επειδή πρόφτασαν μερικοί φιλομαθείς Μηλιώτες να τα διαμοιράσουν και να τα φυλάξουν σε ασφαλή μέρη μέχρι να περάσει το πολύ κακό.⁽³⁾ Ο Άνθιμος Γαζής γράφει από τη Σκόπελο, όπου είχε καταφύγει: «Εγώ κατά το παρόν ησυχάζω εδώ για να παρατηρώ τα αντικρυ της πατρίδος μου μέρη, και να ημπορέσω να μετακομίσω την Βιβλιοθήκη μου».⁽⁴⁾ Σε άλλο γράμμα του προς τον καπετάν Αλέξανδρο Κριεζή διηγεί-

1. Βαγγ. Σκουβαρά, Σελίδες από τη Μηλιωτική Σχολή, σ. 251.

2. Επιστολή Ανθίμου Γαζή, από τη Βιέννη 14 Οκτωβρίου 1814, προς τους εφόρους της Φιλομούσου Εταιρείας Αθηνών, Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, Τμήμα Χειρογράφων, ΑΑ, 10520.

3. Βαγγ. Σκουβαρά, Σελίδες από τη Μηλιωτική Σχολή, σ. 253.

4. «Επιστολή Ανθ. Γαζή προς αδελφούς Κουντουριώτη, 6 Ιουλίου 1821 από Σκόπελο», Αρχείον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου 1821, έκδ. Εμμ. Πρωτοψάλτη, Αθήνα 1966, Α', σ. 11-12:

ται τα βάσανά του, και σημειώνει με αγανάκτηση για την καταστροφή της βιβλιοθήκης του: «... έμαθον ότι ο Μητροπολίτης της Λαρίσης⁽¹⁾ ο Αγιουτάντες του Μαχμούτ Πασά, επήγεν εις την πατρίδα μου, ταις Μηλιαίς, και αφού άνοιξεν την βιβλιοθήκην μου, η οποία είχε υπέρ τας 10.000 βιβλία, επήρεν όσα του ήρεσαν, τα δε λοιπά τα άρπαξαν οι κακοί, και δεν άφησαν μέσα εις εν μεγαλοπρεπές κτίριον του σχολείου μας, μήτε βιβλίον, μήτε φόρεμα, μήτε άλλο τι, ώστε και ταις κλειδωνιαίς έβγαλον οι απάνθρωποι και τουρκόφωνες».⁽²⁾ Ο Ανθίμος Γαζής φρόντισε, όσα βιβλία είχαν απομείνει να τα μεταφέρει στο Ναύπλιο, για να τα σώσει.

Η προσπάθειά του άρχισε το 1824, όποτε με την εξουσία του πρώην αρεοπαγίτη, και χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με τον Κωνσταντά, πέτυχε να παρθεί απόφαση να σταλεί στο Πήλιο ο προμηριώτης καταδρομέας Γεώργιος Ζορμπάς, «για να ελευθερώσει τη Βιβλιοθήκη της εκείσε Σχολής του κυρίου Γαζή και να φέρει στο Ναύπλιο όλα τα βιβλία της ως αναγκαία και επωφελή δια τον φωτισμόν της νεολαίας».⁽³⁾

Ο Κωνσταντάς έφορος τότε της Παιδείας στο Ναύπλιο, μαθαίνοντας την ενέργεια αυτή του Ανθίμου Γαζή, αντέδρασε αποφασιστικά και πέτυχε να ματαιώσει τη μεταφορά των βιβλίων της Μηλιωτικής Σχολής. Σε επιστολή του προς το Υπουργείο των Ναυτικών, που είχε επωμισθεί όλη την ευθύνη της επιχείρησης για την απελευθέρωση και για τη μεταφορά των βιβλίων στο Ναύπλιο, γράφει:⁽⁴⁾ «Πληροφορούμαι ότι το ένδοξον τούτο Υπουργείο, κατ' επίμονον αίτησιν του πανοσιολογιωτάτου αρχιμανδρίτου κυρίου Ανθίμου Γαζή, έδωκε διαταγήν τω Καπετάν Γεωργίω Ζορμπά να υπάγη εις την πατρίδα μας, να σηκώση την βιβλιοθήκην της Μηλιωτικής Σχολής και να την μετακομίση δεν ηξεύρω πού. Εγώ όμως ειδοποιώ το ένδοξον Υπουργείον ότι η βιβλιοθήκη εκείνη δεν είναι ιδιαίτερα του κυρίου Γαζή, αλλά κοινή, επειδή συνίσταται από βιβλία των μακαρίων πρώτων

1. Πρόκειται πιθανόν για τον Θεοδόσιο, σχετικά βλέπε Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία, Λαρίσης και Πλαταμώνος Μητρόπολις, τόμος 8, Αθήνα 1966, στήλη 131, «Θεοδόσιος 1821, ο από Βελλάς, παυθείς».

2. Επιστολή Ανθίμου Γαζή προς Αλέξανδρο Δ. Κριεζή, 25 Ιουλίου 1821, εις Εμμ. Πρωτοψάλτη, Απομνημονεύματα αγωνιστών του '21, Αθήνα 1956, αρ. 8.

3. «Το Υπουργείο των Ναυτικών προς το εκτελεστικό Σώμα». Εν Ναυπλίω τη 25 Οκτωβρίου 1824. Ο Γενικός Γραμματέας Γ. ΚΩΠΑΣ». ΓΑΚ Υπ. Ναυτικών φ. 10, Περίοδος Γ. - Αρ. 116.

4. «Επιστολή Γρηγορίου Κωνσταντά προς το ένδοξον Υπουργείον Ναυτικών τη 24 Νοεμβρίου 1824 εν Ναυπλίω». ΓΑΚ Υπ. Ναυτικών Φ. 10.

κτητόρων, από βιβλία ιδικά μου και από βιβλία του κυρίου Γαζή...»

Ο Ανθιμος Γαζής, παρά την πίκρα του για τη στάση των συμπατριωτών του, ενδιαφέρεται πάντα ζωηρά για την τύχη της γενέτειράς του, αλληλογραφεί με τον Γρηγόριο Κωνσταντά, τον οποίο στα γράμματά του «ασπάζεται αδελφικώς» και δεν παραλείπει να κάνει για ύστατη φορά το πατριωτικό του χρέος με τη διαθήκη του. Ο Κωνσταντάς επιστρέφει οριστικά το 1834 στις Μηλιές. Η απογοήτευσή του δυναμώνει, όταν βρίσκει σε κακή κατάσταση τη Σχολή και τη Βιβλιοθήκη της. Ο παλιός σχολάρχης είναι πολύ γέρος και πολύ αδύναμος και οι συνθήκες που αντιμετωπίζει εξαιρετικά δύσκολες, για να μπορέσει να ξαναδώσει στη Σχολή την παλαιά της αίγλη. Παρόλα αυτά επιμένει συνεχίζοντας μόνος το δύσκολο έργο του σχολάρχη και του δασκάλου. Ο Κωνσταντίνος Βουρβέρης γράφει: «Ήσαν αι τελευταίαι αναλαμπαί της διδασκαλικής φλογός, την οποίαν εξέπεμπεν η εθνική ψυχή του γέροντος Διδασκάλου.»⁽¹⁾

Δέκα χρόνια μετά την επιστροφή του στις Μηλιές, πεθαίνει στις 4 Αυγούστου 1844 και μαζί του οριστικά και η Μηλιωτική Σχολή, επειδή από τότε δεν μπόρεσε να επαναλειτουργήσει. Προσκαλούσε επιτακτικά ως διάδοχό του στη Σχολή τον Μηλιώτη ιεροδιάκονο Ισιδωρο που μόναζε στο Άγιον Όρος. Ο Ισιδωρος όμως δεν ανταποκρίθηκε στην αυστηρή έκκλησή του και τότε έγινε αυτό που φοβόταν ο «σοφολογιώτατος»: «Πριν περάσουν λίγα χρόνια από το θάνατό του, η περιουσία της Σχολής, που ήταν συγχρόνως και περιουσία της Μονής του Αγίου Νικολάου του Νέου, έγινε βορά των επιτηδείων και αρπάγων προκρίτων και διαχειριστών της, που δεν σεβάστηκαν ούτε αυτά τα αφιερώματα της Μονής. Ουδέν των αφιερωμάτων τούτων υπάρχει σήμερον εις την κατοχήν της Σχολής. Μιαροί φάρυγγες καταβρόχθισαν τα αφιερώματα ταύτα, καθώς και των λοιπών μοναστηρίων.»⁽²⁾

ΣΤ' Ο Ανθιμος Γαζής σχολάρχης στο ελληνικό σχολείο της Τίνου

Ο Ανθιμος Γαζής στο τέλος του 1824 φεύγει από το Ναύπλιο και πηγαίνει στην

1. Βλ. Κων. Βουρβέρη, Γρηγόριος Κωνσταντάς, σ. 54.

2. Βλ. Νικ. Μάγνη, Περιήγηση, σ. 68.

Τήνο.⁽¹⁾ Στοιχεία για την εγκατάστασή του εκεί αντλούμε βασικά από μία επιστολή⁽²⁾ του Γρηγορίου Κωνσταντά προς τον επίσκοπο Ταλαντίου Νεόφυτον και από την εφημερίδα εκείνης της περιόδου «Φίλος του Νόμου».⁽³⁾ Δίπλα στο κύριο αυτό υλικό, ιδιαίτερη χρησιμότητα έχει και ένας επίσημος Λόγος του Ανθίμου Γαζή.⁽⁴⁾

Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς γράφει: «Ο Άνθιμος Γαζής είναι δύο μήνες, αφ' ου ανεχώρησεν εντεύθεν, ευρίσκεται, ως ακούω εις Τήνον αρχιδιδάσκαλος». Η εφημερίδα εξάλλου «Φίλος του Νόμου» δημοσιεύει επιστολή των επιτρόπων της Σχολής της Τήνου, όπου αναφέρουν: «...Διδασκάλους καταστήσαμεν τον κύριον Άνθιμον Γαζήν αρχιδιδάσκαλον, τον κύριον Ευστράτιον Πέτρου Κυδωνιέα και τον κύριον Παΐσιον Πάτριον».

Αυτές οι πληροφορίες θίγουν ορισμένα ουσιαστικά ζητήματα. Είναι σκόπιμο, νομίζω να τα επισημάνουμε:

α) Γιατί φεύγει τότε από το Ναύπλιο.

β) Γιατί πηγαίνει στην Τήνο.

γ) Γιατί δέχεται να γίνει Σχολάρχης.

Βασική προϋπόθεση, για να κατανοήσουμε τις συγκεκριμένες επιλογές του Ανθίμου Γαζή, είναι το να ανασυνθέσουμε το βασικό περίγραμμα της μέχρι τότε δράσης του.

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι ήταν ενεργά και αποφασιστικά παρών σε πολλές κρίσιμες ώρες, παρά την ηλικία του μέχρι την ημέρα που φεύγει από το Ναύπλιο. Το 1824 η συνεργασία του με τον Γρηγόριο Κωνσταντά δεν ήταν καλή.

Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς σε επιστολή του προς τον Νεόφυτον Ταλαντίου, εκείνη την εποχή, γράφει για τη σχέση του με τον Άνθιμο Γαζή: «Εμένα δεν με γράφει (από την Τήνο) ούτε εγώ τον γράφω, μία τελευταία του κλεψιά⁽⁵⁾, μας έκαμε να κόψωμεν το ράμα. Εγώ εφέρθην προς αυτόν ως προς αδελφόν, αυτός όμως προς εμέ ως εχθρός. Ήταν της τύχης μου να συντροφεύσω με τοιούτον ψεύστην, κλέπτην, απατεώνα».⁽⁶⁾ Οι

-
1. Δρόσου, Ιστορία της νήσου Τήνου από της πέμπτης σταυροφορίας μέχρι της ενετικής κυριαρχίας και εκείθεν μέχρι του 1821, Αθήνα 1870.
 2. Επιστολή Γρηγορίου Κωνσταντά προς Νεόφυτον Ταλαντίου, 9 Μαρτίου 1825, Ναύπλιο, Γ.Α.Κ., Αρχείον Νεοφύτου, Ταλαντίου, αριθμ. 60
 3. Εφημερίδα «Φίλος του Νόμου», Ύδρα 1825 (Απρίλιος).
 4. Αναστ. Γούδα, «Λόγος Ανθίμου Γαζή», Βίοι Παράλληλοι, σ. 370-376.
 5. Βλ. Θεοδοσίου Σπεράντζα, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ως έφορος της παιδείας ανέ τας Κυκλάδας, επετηρίς της Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών 1 (1961) 117: «Και τελευταίον εν αφιέρωμα όπου η εν Οδησώ εμπορική Γραικική Ασφάλεια (Σιγουριτά) είχε κάμει εις την σχολήν, το εσήκωσε ήδη νεωστί και αυτό, εις τέσσερας χιλιάδας γρόσια, και το κατατρώγει».
 6. Βλ. Επιστολή Γρ. Κωνσταντά, Αρχείο Ταλαντίου.

κατηγορίες είναι βαριές. Δεν θα κρατήσουν όμως για πολύ. Η διάσταση λοιπόν μεταξύ των δύο εξαδέλφων είναι ίσως ένας πρώτος λόγος που φεύγει ο Άνθιμος από το Ναύπλιον. Δεύτερος πιθανός λόγος είναι οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης: «...Ημείς ενταύθα ησυχάζομεν μόνον, κατά δε τα λοιπά στενοχωρούμεθα. Ακρίβεια εις όλα, στενοχωρία, καύσεις αφόρητοι, ύδατα θερμά και αχρεία, πληθύς αυτών, ασθένειες εντεύθεν πολλάι και ο Θεός να μας φυλάξη και από γενικήν επιδημίαν!»⁽¹⁾

Δεν είναι βέβαιο, γιατί πήγε στην Τήνο ο Άνθιμος Γαζής. Εδώ ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος να καταφύγει σε υποκειμενικές λύσεις. Το βέβαιο είναι ότι οι Τήνιοι, βλέποντάς τον, τον συμβουλεύονται για το νέο Ελληνικό Σχολείο τριετούς φοιτήσεως που ανοικοδομούν. Στις αλληπάλληλες προτάσεις των επιτρόπων του Σχολείου φαίνεται ότι ενδίδει και έτσι αναλαμβάνει τη Σχολαρχία.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα των μαθημάτων που καταρτίζει ο ίδιος, στο Σχολείο θα διδάσκονται: «Η Ελληνική γλώσσα, η Ιερά και Κοσμική Ιστορία, η Μαθηματική και Πολιτική Γεωγραφία, η Ηθική Φιλοσοφία, η Φυσική Ιστορία. η Οικονομική και η Γαλλική γλώσσα· η έναρξις των μαθημάτων γενήσεται μετά την εβδομάδα της διακαινησίμου».⁽²⁾

Κατά την τελετή των εγκαινίων του διδακτηρίου ο Άνθιμος Γαζής εκφωνεί λόγον, με τον οποίο αρχίζει και ο κύκλος των παραδόσεών του και η ανάληψη της σχολαρχίας. Ο λόγος του χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζει μία γενική επισκόπηση της φιλοσοφίας και της παιδείας. Στο δεύτερο μέρος τονίζει την πνευματική αναγέννηση της Ελλάδος.⁽³⁾

Αρχίζει τον λόγο του με το εξής χωρίον της Αγίας Γραφής: «Αποθώμεθα τα έργα του σκότους και ενδυσώμεθα τα όπλα του φωτός, ως εν ημέρα ευσημόνως περι-

1. «Επιστολή Γρ. Κωνσταντά, τη 24η Ιουλίου 1824, από Ναύπλιον», Αρχεῖον Νεοφύτου Ταλαντίου, αριθμ. 51, Γ.Α.Κ.

- Αρχεῖον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου, Επιστολή Ανθίμου Γαζή, 26-9-1827, Η' (1827) ἔκδ. Εμμ. Πρωτοψάλτη, Αθήνα 1967, αρ. 552, σ. 453: «από την επάρατον επιδημίαν του Ναυπλίου».

- Ρωξ. Αργυροπούλου, Βενιαμίν Λέσβιος, Στοιχεία Ηθικής, Αθήνα 1994, σ. 15: «Πέθανε το 1824 στο Ναύπλιο σε επιδημία τύφου».

- Βασ. Βλ. Σφυρόερα «Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη», Γ' Γυμνασίου Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα 1991, σ. 186-187: «Ο εμφύλιος πόλεμος άρχισε το φθινόπωρο του 1823, στην αρχή ως πολιτική διαμάχη και αργότερα, από τον Ιούλιο του 1824, ως τραγική ένοπλη σύγκρουση.

Η δεύτερη φάση του εμφύλιου πολέμου, άρχισε το Μάιο του 1824 και η ένοπλη σύγκρουση κορυφώθηκε λίγους μήνες αργότερα. Ο Γέρος του Μοριά φυλακίστηκε τον Φεβρουάριο του 1825».

2. Εφημερίδα «Φίλος του Νόμου».

3. Αναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, σ. 370-376.

πατήσωμεν»⁽¹⁾. Το χωρίο αυτό ερμηνεύεται εδώ ως εξής: «ας αφήσουμε τα έργα της αμαθείας και ας ενδυθούμε τα όπλα της φιλοσοφίας και της μαθήσεως». Στη συνέχεια του λόγου του επισημαίνει τη φυσική ανθρώπινη έφεση για γνώση. Προειδοποιεί όμως και τις δυσκολίες που αναφύονται στην αναζήτηση της γνώσης της αλήθειας των πραγμάτων. Η αφετηρία της φιλοσοφικής προβληματικής του φαίνεται ότι είναι σαφώς καθορισμένη από τις αντιλήψεις που είχαν γίνει η κοινή παρακαταθήκη του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Αυτό φαίνεται από την επισήμανση της χειρότερης μορφής πλάνης, από όσες κατατρύχουν την ανθρωπότητα, που είναι η δεισιδαιμονία: «... οι αμαθείς και αναλφάβητοι Μοναχοί από μίαν άλογον δεισιδαιμονίαν, και με τους σταυρούς εις τα χείρας, κατεκρήμνισαν πανταχού και αυτά τα ωραιότατα κτίρια των σχολείων»⁽²⁾ Στις επισημάνσεις αυτές διαφαίνονται με ενάργεια οι στόχοι του. Η αναίρεση των πολύμορφων εκφάνσεων της πλάνης αποτελούσε τον οδηγό της στράτευσής του στην υπόθεση του Διαφωτισμού. Η χρησιμότητα της Παιδείας εντοπίζεται στην απελευθερωτική της επενέργεια, που αποδεσμεύει τις δημιουργικές δυνάμεις της ανθρώπινης σκέψης: «Τα σχολεία είναι η πηγή όλων των καλών της πολιτικής κοινωνίας, η πηγή του πατριωτισμού και της αρετής, η πηγή της αληθινής ελευθερίας και ευδαιμονίας, και η πηγή των τεχνών και επιστημών».⁽³⁾ Στο τέλος του λόγου του επαινεί ο Άνθιμος Γαζής τους Τηνίους για το λαμπρό τους έργο και τους προτρέπει να το προικίσουν με όλα τα αναγκαία και κατάλληλα βιβλία και να αυξηθεί ο αριθμός των συνδρομητών «... ίνα επαινήσθε και ζώντες και μετά θάνατον να μακαρίζησθε ως ευεργέται της Πατρίδος».

Ο Λόγος του Ανθίμου Γαζή συγκίνησε τους Τηνίους. Οι συνδρομές τους αυξήθηκαν και το Σχολείο λειτούργησε ομαλά: «Κάθε χρόνο οι Τήνιοι συγκέντρωσαν από συνδρομές και εράνους 6.250 γρόσια και από την αρωγή της εκκλησίας της Μεγαλόχαρης 1.000 γρόσια».⁽⁴⁾ Δεκτοί στο ελληνικό Σχολείο ήταν έφηβοι τουανατολικού και δυτικού δόγματος χωρίς εξαίρεση. Η συμφοίτηση Ορθοδόξων και Καθολικών είχε ως ευεργετικό αποτέλεσμα την άμβλυνση και εξαφάνιση των παλαιών δογματικών παθών και τη συμφιλίωση και συνεργασία στον κοινό αγώνα κατά των Τούρκων.⁽⁵⁾

1. Επιστολή Αποστόλου Παύλου προς Ρωμαίους, κεφ. ιγ' 12.

2. Αναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, «Λόγος...» σ. 370-376.

3. Αναστ. Γούδα, «Λόγος».

4. Γεωργ. Δώριζα, Η Τήνος επί Τουρκοκρατίας και κατά τον αγώνα του 1821, Αθήνα 1978, σ. 380.

5. Αυτόθι.

Ο Άνθιμος Γαζής θα υπηρετήσει⁽¹⁾ στο Ελληνικό Σχολείο της Τήνου μαζί με τους δύο άλλους διδασκάλους Ευστράτιον Κυδωνιέα και Παΐσιον Πάτμιον μέχρι τις αρχές του 1827.

1. Εφημερίδα «Φίλος του Νόμου», ό.π.

– Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς είχε συντάξει Έκθεση το 1825 ως έφορος της Παιδείας με τίτλο: «Επίσημος έκθεσις περί Παιδείας κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν, συνταχθείσα τω 1825 και εγχειρισθείσα εις τον Ιταλόν Φιλέλληνα Κόμητα Πέκιο προς διαφώτισιν των Φιλελληνικών κομιτάτων της Ευρώπης». Στην Έκθεση αυτή γίνεται λόγος και για τα Σχολεία της Τήνου: «εις την νήσον υπάρχει μία κεντρική αλληλοδιδασκτική σχολή και μία γραμματική ονομαζομένη Λύκειον, όπου διδάσκονται η αρχαία Ελληνική και στοιχεία φιλοσοφίας». Βλ. Απόστολου Δασκαλάκη, Κείμενα. Πηγαί της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως, Μέρος Α΄, Τα Περί Παιδείας, Αθήνα 1966 - 1968, σ. 72.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Α. ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

Το υλικό που έχει διασωθεί, αν και δεν ξέρουμε τι ποσοστό αντιπροσωπεύει, μας αποκαλύπτει την ατομική του αλληλογραφία, για προσωπικά του αλλά και δημόσια ζητήματα. Έτσι τα σωζόμενα επιστολικά κείμενα του Ανθίμου Γαζή μπορούν να διαιρεθούν στις εξής κατηγορίες:

α) Γράμματα επίσημου ή δημόσιου χαρακτήρα.

β) Προσωπικές επιστολές.

α) Τα επίσημα γράμματα, περίπου δέκα, απευθύνονται προς διάφορες εκκλησιαστικές και πολιτικές αρχές ή κοινότητες. Γράμματα αυτής της κατηγορίας απευθύνει ο Άνθιμος στο Εκτελεστικό Σώμα, στους Επιτρόπους της Κοινότητας του Αγίου Γεωργίου Βιέννης, στους Εφόρους της Φιλομούσου Εταιρείας Αθηνών, στον Frederico North (GUILFORD), στον Ιγνάτιο Μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας, στον Πρώτο Δωρόθεο κ.λπ.

β) Οι Προσωπικές επιστολές του Ανθίμου, που είναι και οι πολυπληθέστερες και οι πιο ενδιαφέρουσες από ιστορική άποψη, απευθύνονται σε προσωπικότητες ή γνωστούς και φίλους, κυρίως στο Μόναχο, στο Παρίσι, στο Λονδίνο και στην Κωνσταντινούπολη. Λίγες πάντως αφορούν ιδιωτικές του υποθέσεις· οι περισσότερες είναι συστατικές προσώπων που χρειάζονται κάποια βοήθεια, συμβουλευτικές και φιλοφρονητικές.

Από το σωζόμενο υλικό φαίνεται ότι τα περισσότερα από τα γράμματά του τα είχε γράψει ο ίδιος ο Άνθιμος. Προς το τέλος μόνο της ζωής του τον βοηθούσαν στο γράψιμο.

Β' ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

1. Ασώπιος Κωνσταντίνος	αριθμ. επιστολής 39
2. Barbié du Bocage	
3. Δήμου Ιωάννης	40
4. Εκτελεστικόν Σώμα	41
5. Επίτροποι Κοινότητος Αγ. Γεωργίου Βιέννης	42, 43, 44
6. Έφοροι Φιλομούσου Εταιρείας Αθήνας	45

7. Friderico North (GUILFORD)	46, 47
8. Ιγνάτιος Μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας	48, 49
9. Καπετανάκης Μανουήλ & Κυριάκος	50
10. Κοραής Αδαμάντιος	51
11. Κούμας Κων/νος Μ.	52
12. Κουντουριώτης Λάζαρος & Γεώργιος	53, 54
13. Κριεζής Αλέξανδρος	55
14. Κωνσταντάς Γρηγόριος	1-20
15. Μόστρας Δημήτριος	56
16. Νικολόπουλος Κωνσταντίνος	57
17. Ξάνθος Εμμανουήλ	58, 59
18. Πρώιος Δωρόθεος	60
19. Thiersch Friedrich	21-38
20. Φορέστης Γεώργιος	61

Γ' Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Πρωτότυπες ανέκδοτες επιστολές του Ανθίμου Γαζή σώζονται, όσο μπόρεσαμε να εξακριβώσουμε, έντεκα:

α) Τρεις στην Αναγνωστική Εταιρεία Κερκύρας, Φ. ΙΙ/39, Φ. ΙΙΙ/Ι, Φ. ΙΙ/51. προς τον Friderico North (GUILFORD) και προς τον Φορέστη Γεώργιο.

β) Τέσσερις στα Γενικά Αρχεία του κράτους, εκτελεστικό Φ 3/312, Αρχείο Ιγνατίου Κ. 91, 1-6 και Κ. 91, Γ. 1, και Συλλογή Δ. Μόστρα Κ. 125, 3. προς το Εκτελεστικό Σώμα, προς τον Ιγνάτιο Μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας και προς τον Δημήτριο Μόστρα .

γ) Δύο στη Βιβλιοθήκη Μηλιών, Φ. Ε/35 και Φ. Ε/34, προς τον Δήμου Ιωάννη και προς Κωνσταντά Γρηγόριο.

δ) Δύο στο Τμήμα Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών, Αρχείον Α 10520 προς τους Εφόρους της Φιλομούσου Εταιρείας Αθηνών και Αρχείον Ασωπίου. Ασ. 87, προς Ασώπιον Κωνσταντίνο.

Και οι έντεκα επιστολές είναι αυτόγραφες. Οι επιστολές είναι άγνωστες στην

έρευνα. Δεν μας σώθηκε κανένα χφ που να περιέχει το σύνολο, ή έστω το μεγαλύτερο μέρος των επιστολών, που θα αντιπροσώπευε μία μορφή έκδοσης από τον ίδιο τον Άνθιμο Γαζή ή κάποιον συγγενή του.

Δ' ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Αποσπάσματα ή μεμονωμένες επιστολές του Ανθίμου Γαζή δημοσίευσαν κατά καιρούς οι Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, (ο πρώην Λεοντοπόλεως), Ιωάννης Οικονόμου Λαρισαίος, Κωνσταντίνος Δημαράς, Εμμανουήλ Πρωτοψάλτης, Εμμανουήλ Ξάνθος. Μικρά ή μεγαλύτερα σώματα επιστολών εξέδωσαν οι ακόλουθοι:

α) Βαγγέλης Σκουβαράς, δεκαεννέα επιστολές από Φακ. Ε' των Λυτών Εγγράφων της Βιβλιοθήκης των Μηλιών.⁽¹⁾

β) Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, δέκα οκτώ επιστολές από την Bayerische Staatsbibliothek του Μονάχου.⁽²⁾

γ) Αικατερίνη Κουμαριανού, είκοσι τέσσερες επιστολές από την Bibliothèque Nationale των Παρισίων.⁽³⁾

1. Βλ. Βαγγέλη Σκουβαρά, Σελίδες από την Ιστορία της Μηλιώτικης Σχολής, Περιοδ. «ΗΩΣ», Αθήνα 1966, σ. 256.

2. Πολ. Ενεπεκίδη, Ανέκδοτοι Επιστολαί Ανθίμου Γαζή και Κωνσταντίνου Κούμα προς Friedrich Thiersch, Αθήνα 1958.

3. Αικ. Κουμαριανού, Αλληλογραφία Δανιήλ Φιλιππίδη, Barbié duBocage, Άνθιμος Γαζής (1794-1819), Αθήνα 1966.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί ότι οι επιστολές του Ανθίμου Γαζή αποτελούν αυθεντική μαρτυρία για τη ζωή και το έργο του, και για τα πρόσωπα και τα προβλήματα της εποχής.

Η μελέτη των επιστολών διαφωτίζει και εξηγεί ουσιώδη γεγονότα της ζωής του και βοηθεί στην ορθή χρονολόγηση των διαφόρων μετακινήσεών του, όπως την οριστική αναχώρησή του από τη Βιέννη (αρ. επιστ. 19).

Οι επιστολές αναφέρονται σε όλες σχεδόν τις περιόδους της ζωής του Ανθίμου Γαζή, από την εποχή που ζούσε στη Βιέννη μέχρι τότε που εγκαταστημένος στη Σύρα περίμενε την «σωματικήν νέκρωσίν του». Ένεκα του περιεχομένου ορισμένες επιστολές αποτελούν ενότητες, όπως οι αναφερόμενες στη Μηλιωτική Σχολή (αρ. επιστ. 1-19).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Στον κατάλογο αυτό καταχωρίζονται όλες οι επιστολές κατά αποδέκτη, ως εξής:
1) Γρηγόριος Κωνσταντάς, 2) Friedrich Thiersch. Οι υπόλοιποι αποδέκτες αναφέρονται με αλφαβητική σειρά.

Αριθμ. Επιστ. : 1-20 Αποδέκτης Γρηγόριος Κωνσταντάς - Έκδοση Βαγγέλη Σκουβαρά στο Περιοδ. «Ηώς», Σελίδες από την Ιστορία της Μηλιώτικης Σχολής, Αθήνα 1966, σ. 256.

(1) Τη 13 Σεπτεμβρίου 1812 εκ Βιέννης:

Αρχή : Εις το από Κωνσταντινουπόλεως γράμμα σου σοι απεκρίθην.

Τέλος : Γίνου αρχηγός εις τα τοιαύτα. Υγεία, ειρήνη Σοι και καλόν κρασάκι!

Χγφ. : Φάκ. 5ος των λυτών εγγράφων της Μηλιώτικης Βιβλιοθήκης. E/1

(2) Τη 6 Μαρτίου 1814 εκ Βιέννης.

Αρχή : Εις το από 7 Μαΐου γράμμα Σου, έγγραφα έως τώρα υπέρ τα 6 γράμματα, και καμμίαν απόκρισίν σου δεν είδα.

Τέλος : Εύχομαι να σας ιδώ όλους γερούς.

Χγφ. : Φάκ. 5ος E/2

(3) Τη 4 Αυγούστου 1814 εκ Βιέννης.

Αρχή : Λησμόνησα πλέον πόσα γράμματα σοι έγγραφα, έως τώρα, και εις κανένα μου δεν είδον απόκρισιν.

Τέλος : Αν δεν λάβω γράμμα Σου, μήτε σοί ξαναγράψω πλέον, και θέλω σε νομίζει ότι λέγεις πολλά και κάμνεις τίποτε.

Χγφ. : Φάκ. 5ος E/3

(4) Τη 21 Αυγούστου 1814 εκ Βιέννης:

Αρχή : Με μεγάλην μου χαράν χθες έλαβον δια του Κυρίου Αποστόλη Παπά το από 5 Ιουνίου γράμμα Σου, εν ώ προ 15 ημέρων δια του αυτού Σοί έγγραφα απηληπισμένον γράμμα.

Τέλος : Από τα Λεξικά μου ευρίσκονται εις Σμύρνην και Κωνσταντινούπολιν και σύστησέ τα εις τους περίξ.

Χγφ. : Φάκ. 5ος E/4

Αρχή : (5) Υγιαίνω, εύχομαι να υγιαίνητε κι' εσείς όλοι.

Προ ημερών σοί έγγραφα διά του κυρίου Αποστόλη Παπά

την υποδοχήν της πόλιτζας των 1.500 γροσιών, την οποίαν και επλήρωσα εις την προθεσμίαν της.

Τέλος: : Πρόσφερε τους χαιρετισμούς μου εις όλους τους φίλους και συγγενείς, και εξαιρέτως εις την αδελφήν μου, διά να έχης την λαχανόπιτα το εσπέρας.

Τη 21: Σεπτεμβρίου 1814 εκ Βιέννης.

ο αδελφός Α. Γαζής

Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/5

(6) Τη 22 Ιανουαρίου 1815. Βιέννη.

Όλο προσμένω γράμμα Σου και ακόμη δεν βλέπω. Εγώ σοι έγγραφα υπέρ τα πέντε από τον Αύγουστο και ακόμη προχθές διά Θεσσαλονίκης (τούτο δε διά του Βυζαντίου).

Τέλος : Ταύτα κατά το παρόν, και καλή αντάμωσις!

ο αδελφός Άνθιμος Γαζής

Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/6

(7) Τη 5 Φεβρουαρίου 1815 Βιέννη.

Τη 22 Ιανουαρίου έλαβον μετά χαράς το από 12 του Οκτωβρίου δια του κυρ Αποστόλη Παπά γράμμα Σου, και εχάρην μεγάλως δια τε την υγείαν Σου και δια την τελείωσιν της οικοδομής της Σχολής.

Τέλος : Εγώ έδωκα την παραίτησίν μου το νέον έτος, και μοί είπον οι αδελφοί μου να φροντίσω εγώ τινά από τα μέρη μας, και τοις το υπεσχέθην.

ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/7

Αρχή : (8) Τη 23 Μαρτίου 1815 εκ Βιέννης.

Το από 27 Ιανουαρίου γράμμα σου έλαβον πρό τινων ημερών. Ομοίως και την δια του κυρίου Αποστόλη Παπά πόλιτζάν σου των 500 γροσιών, τα οποία και επλήρωσα ευθύς.

Τέλος : Του Δανιήλ η υπόθεσις δεν έλαβεν ακόμη τέλος εις το Κισκινόβιον, θα χάση πολλά.

ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/8

- Αρχή : (9) Τη 14 Απριλίου 1815 εκ Βιέννης.
Το τελευταίον γράμμα Σου οπού έχω είναι από τας 27 Ιανουαρίου, εις το οποίον και σοί απεκρίθην διά Κωνσταντινουπόλεως προ 20: ημερών.
- Τέλος : Ο Στέφανος έγινεν ηγούμενος εις το Ιάσιον, πλην υπόσχεται πολλά.
ο σός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/9
- Αρχή : (10) Τη 17 Απριλίου 1815 εκ Βιέννης.
Και δι' άλλων μου δύο Γραμμάτων, σοί ειδοποίησα, και πάλιν δια του παρόντος σοί λέγω τα αυτά, ότι έστειλα προ ημερών ικανών δια Τριεστίου εις Θεσσαλονίκην εις παραλαβήν του κυρίου Γεωργίου Μεζιβήρη δύο Σενδούκια Νο 1-2: Γ.Κ. με τζάμια διά τα παράθυρα της Σχολής.
- Τέλος : Μέσα εις τα δεύτερα σεντούκια είναι και οι κλειδωνιές, και μία κρικωτή σφαίρα. μεθ' ής και το βιβλιον της Ηλεκτρικής.
ο σός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/10
- Αρχή : (11) Τη 20 Ιουνίου 1815 εκ Βιέννης.
Προ ημερών ήδη έλαβον διά Κωνσταντινουπόλεως το από 12 Απριλίου γράμμα Σου.
- Τέλος : Την ανεπιάν μου Μαριώ να μη την συμβάση εν όσω να έλθω εγώ, διότι έχω άνθρωπον έτοιμον.
ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/11
- Αρχή : (12) Τη 20 Αυγούστου 1815 εκ Βιέννης.
Προ δύο ημερών ήδη ελθούσης από Κωνσταντινουπόλεως πόστης έλαβον μετά πόθου το από 8 Ιουλίου γράμμα Σου.
- Τέλος : Υγίαινε! Υγίαινε!
ο σός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/12

- Αρχή : (13) Τη 7 Σεπτεμβρίου 1815. Βιέννα.
 Ηξεύρω πόσην δυσαρέσκειαν θέλεις λάβει όταν ιδής το πα-
 ρόν γεγραμμένον πάλι από Βιένναν, εν ώ προσμένεις να με
 ιδής αυτού καθ' ώραν.
- Τέλος : Έστειλα εις την Μυνηχίαν της Βαυαρίας τον υιόν του παπά
 Παναγιώτου από τες Σταϊάτες διά να σπουδάση τας φυσι-
 κάς και οικονομικάς επιστήμας, και να επιστρέψη έπειτα
 εις το Σχολείον μας.
 ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος E/13
- Αρχή : (14) Τη 12 Οκτωβρίου 1815. Βιέννα.
 Το από 8 Αυγούστου διά Κωνσταντινουπόλεως γράμμα Σου
 έλαβον.
- Τέλος : Ο Στέφανος υπέστρεψεν εις Ιάσιον ηγούμενος της Ρακεντό-
 ζας, και ρεφενδάριος της μεγάλης εκκλησίας.
 Τυπώνει εδώ την Άλγεβράν του.
 ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος E/14
- Αρχή : (15) Τη 14 Δεκεμβρίου 1815. Βιέννα.
 Το τελευταίον σου γράμμα οπού έχω είναι από τας 12: του
 Αυγούστου.
- Τέλος : Υγιαίνω, εύχομαι να υγιαίνης και Σύ, και να σε ασπασθώ
 ογλήγορα.
 ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος E/19
- Αρχή : (16) Τη 21 Απριλίου 1816. Βιέννα.
 Το τελευταίον γράμμα σου οπού έχω είναι από τας 8 Νοεμ-
 βρίου.
- Τέλος : Εύχομαι να σας απολαύσω υγιαίνοντας.
 ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος E/15
- Αρχή : (17) Τη 6 Ιουνίου 1816. Βιέννα.

- Το τελευταίον προς με γράμμα Σου είναι από τας 8 Νοεμβρίου 1815.
- Τέλος : Υγίανε και υπόμεινον μικρόν, έρχομαι! έρχομαι ταχύ!
ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/16
- Αρχή : (18) Τη 10 Αυγούστου 1816. Βιέννη.
Χθες έλαβον δια του κυρίου Ι. Γ. Καφταντζόγλου το από 2 Ιουλίου γράμμα σου.
- Τέλος : Υγίανε και ανδρίζου.
ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/17
- Αρχή : (19) Τη 13 Μαρτίου 1817. Βιέννη.
Και προ οκτώ ημερών Σοι έγγραφα διά Κων/πόλεως και πάλι το διά Θεσσαλονίκης τελευταίον από Βιέννης Γράμμα μου.
- Τέλος : Εύχομαι να σας απολαύσω όλους υγιείς.
ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Φάκ. 5ος Ε/18
- Αριθμ. Επιστ. 20 Αποδέκτης Κωνσταντάς Γρηγόριος - Ανέκδοτη.
- Αρχή : Οι αδελφοί Καλαμιδέοι, και ο Γεώργιος Γρατσάνος, έρχονται αυτού μετά των λοιπών Καπετανέων Ολυμπίων.
- Τέλος : Τη 3 Μαρτίου 1828 εξ Αιγίνης.
ο αδελφός Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : ΒΜ. Φάκ. 5ος Ε/34
- Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω
- Αριθμ. Επιστ. 21-38: Αποδέκτης Thiesch Friedrich - Έκδοση Πολυχρόνη Ενεπεκίδη, Ανέκδοτοι Επιστολαί Ανθίμου Γαζή και Κωνσταντίνου Κούμα, Αθήνα 1958.
- Αρχή : (21)
Ειρηναίω Θηρσίω χαίρειν και ευ πράττειν! Την παρά Σού μοι πεμφθείσαν επιστολήν, μετ' ανεκφράστου τινός χαράς λαβών.

- Τέλος : ερρωμένως βιώης, άριστε φιλοσόφων.
 Άνθιμος Γαζής ο αρχιμανδρίτης.
 Εκ Βιέννης της Αυστρίας τω 1814 Ιουλίου 12.
- Χγφ. : Εν τη Bayerische Staatsbibliothek του Μονάχου.
- Αρχή : (22) Τη 6 Αυγούστου, εκ Βιέννης (1814).
 Ιδού έρχεται Σοι ο κομίζων και την επιστολήν σύν αυτώ, ο
 μείραξ Εμμανουήλος Ηοσαΐας.
- Τέλος : Εν άλλοις ή δια ζώσης φωνής ομιλήσωμεν διεξοδικώτερον
 περί των ημετέρων πραγμάτων. έρρωσο!
 ο σός Α. Γαζής.
- Χγφ. : Εν τη Bayerische Staatsbibliothek του Μονάχου.
- Αρχή : (23) Τη κ' Αυγούστου 1814. εκ Βιέννης.
 Και τοις εν τοις δευτέροις Σου γράμμασιν είδον καλώς την
 τε της Ακαδημίας κατάστασιν και την προς το ημέτερον γέ-
 νος αυτής αγάπην και εύνοιαν.
- Τέλος : Έρρωσθε άνδρες άριστοι και φιλανθρωπότατοι!
 ο τα υμέτερα φιλών και
 θαυμάζων Άνθιμος Γαζής ο
 αρχιμανδρίτης
- Χγφ. : Ό.π.
- Αρχή : (24)
 Φίλε χάρει! Ο εγχειρίσω σοι το παρόν Γεώργιος Κλεόβου-
 λος αναχωρεί αύριον εντεύθεν διά Τριγεστίου εις Μύνχην
 σπουδής και φιλομαθείας χάριν.
- Τέλος : Τα ετήσια αυτού έξοδα εισί παρ' εμοί
 Υγίαινε ο Γαζής.
 Τη 14 Σεπτεμβρίου 1814 εκ Meidling
- Χγφ. : Ό.π.
- Αρχή : (25) Τη 12 Νοεμβρίου 1814, εκ Βιέννης.
 Την από Μυνιχίας επιστολήν Σου συν τω εναλλαγματικώ
 των 150 φιορινίων έλαβον εν καιρώ.
- Τέλος : Άσπασόν μοι τον φίλον Κόπιταρ, τον Άσσιον, τον Βαρβιέ-
 ρον du Bocage και πάντας τους φίλους, έρρωσο!

ο φίλος και συνάδελφος
Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : ό.π.

Αρχή : (26)

Ασπάζομαί σε ελληνικώ ασπασμώ!

Την α' Φεβρουαρίου 1815, εκ Βιέννης.

Το από της κα' του παρελθόντος Δεκεμβρίου εκ Παρισίων
γράμμα σου ασμένως έλαβον.

Τέλος : Οι συν εμοί άπαντες Σε ασπάζονται φιλικώς

Υγιαίνοις μοι φίλων άριστε!

Ο Σός διά βίου Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : ό.π.

Αρχή : (27) Τη ιστ' Μαΐου 1815, εκ Βιέννης.

Τριμηνιαίου χρόνου ήδη παρελθόντος αφ' ότου έλαβον την
τελευταίαν εκ Παρισίων επιστολήν Σου, και μόλις σήμερα
ανανεύω από των πολλών μου και βαρέων ασχολιών εις το
αποκριθήναι Σε.

Τέλος : Μέγα χαίρε φίλε ποθεινότατε και εράσμιε!

Ο Σε και τα Σά φίλών

Άνθιμος ο Γαζής

Χγφ. : ό.π.

Άνθιμος ο Γαζής.

Αρχή : (28) Εκ Βιέννης τη 30 Μαΐου 1815.

Ασπάζομαί σε εκ ψυχής!

Τρεις επιστολάς σου έλαβον κατ' αυτάς τας ημέρας,
φίλτατε Θήρσιε.

Τέλος : Πρόσφερον εκ μέρους μου τα καθήκοντα προς τον ευγενέ-

στατον κύριον Ρίγγελ και προς τον λογιώτατον

Κύριον Λυσίμαχον.

ο σός και άλλος Συ

Άνθιμος Γαζής

Χγφ. : ό.π.

- Αρχή : (29)
Φίλτατέ μου Θήρσιε, χαίρε!
Ελπίζω έως τώρα να έφθασεν αυτόθι ο νέος Εμμανουήλος
Ησαΐας. Ο νέος ούτος έρχεται συστημένος εις την
λογιότητά Σου.
- Τέλος : Φρόντισον λοιπόν περί όσων έχει χρείαν ο νέος, ως πατήρ
θετός και φιλέλλην και δός μοι τας περί τούτο αναγκαίας ει-
δήσεις.
- Άνθιμος Γαζής.
- Τη 16 Αυγούστου 1815, εκ Βιέννης
- Χγφ. : ό.π.
- Αρχή : (30)
Περιπόθητέ μοι κύριε Θήρσιε, ασπάζομαί Σε εκ μέσης ψυχής.
Τη 27 Σεπτεμβρίου 1815, Βιέννη.
Ιδού πέμπεταιί Σοι και έτερος Έλλην Ι. Ιάσων την κλήσιν,
υιός εμός θετός, διωρισμένος διά το ημέτερον Γυμνάσιον το
εν Μηλιαίς το κατά το Πήλιον Όρος της Θεσσαλίας.
- Τέλος : Δέχθητι λοιπόν τον νέον τούτον, φίλε, και συγκατάταξον αυ-
τόν τοις οκειοίς Σου,
- Έρρωσο!
Ο Σός και άλλος Συ Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : ό.π.
- Αρχή : (31) Τη 19 Μαρτίου 1816, εκ Βιέννης.
Οικειακοί περισπασμοί και αλλεπάλληλοι υποθέσεις της
κοινότητος εμποδών μοι εγένοντο του αποκριθήναι Σοι μέ-
χρι της σήμερον.
- Τέλος : Απόδος τας ευχάς μου και τα καθήκοντα εκ μέρους μου τω
καλοκαγάθω Ριγγελίω.
- Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : εκ των ελληνικών χειρογράφων της Bayerische
Staatsbibliothek, Cod. gr. 613.
- Αρχή : (32) Τη 4 Ιουλίου 1816. Βιέννη.
Οι εγχειρίσοντές Σοι το παρόν τρεις αυτάδελφοι Ιωάννης,

- Γεώργιος και Ανδρέας Κομνηνοί, εισίν οι από το Ταϊγανρόκ
ελθόντες, περί ών και προ ημερών ήδη τινών Σοι εδήλωσα.
- Τέλος : Δέχθητι λοιπόν αυτούς μετά της συνήθους Σου προς τους
Έλληνας ευνοίας.
- Ο Σός Άνθιμος Γαζής .
- Χγφ. : Εκ των ελληνικών χειρογράφων της Bayerische
Staatsbibliothek, Cod. (Suppl) gr. 613.
- Αρχή : (33)
Ειρηναίω τω Θηροσίω χαίρειν!
Οι από του Ταϊγάνροκ, των παραλίων της Μαιώτιδος λί-
μνης (ένθα ποτέ επάτησαν οι πόδες των προπατόρων ημών),
προ πολλού προσδοκώμενοι τρεις νέοι Έλληνες, αφίκοντο
πρότριτα ήδη υγιείς ενταύθα.
- Τέλος : Δέχθητι λοιπόν αυτούς ευνοϊκώς και φρόντισον εις παν ό,τι
περί αυτών αναγκαίον εστι και χρήσιμον.
Εκ Βιέννης, τη 26η Ιουνίου 1816,
Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ : Εν τη Bayerische Staatsbibliothek του Μονάχου.
- Αρχή : (34) Τη 18 Φεβρουαρίου 1817, Βιέννη.
Σοί χρεωστώ απόκρισιν του γράμματός Σου και ταύτην εκ
πολλού χρόνου· και ιδού μόλις σήμερον ευκαιρώ του εκ-
πληρώσαι αυτήν.
- Τέλος : ερρωμένως διαβιώσοις, φίλτατε,
Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : ό.π.
- Αρχή : (35)
Ανδρών και φίλων άριστε και σοφώτατε Θήροσιε!
Των προς εμέ σου γραμμάτων εν οίς μοί έγγραφες (ως φής εν
τοις υστέροις σου περί διαφόρων) ου εκομισάμην εισέτι,
αλλ' ή που εμποδίζεται ή απόλωλε.

Τέλος : Έρρωσο ευδαιμονών κατά πάντα ανδρών άριστε και σοφώ-
τατε.

Ο τα Σα φιλών και θαυμάζων

Άνθιμος Γαζής.

Τη 10 (22) Δεκεμβρίου, 1821 εκ του Άργους μέλος του Αρεί-
ου Πάγου της Πελοποννήσου.

Χγφ. : ό.π.

Αρχή : (36)

Πενταετία ήδη παρήλθεν εξ ότου περιπόθητόν μοι γράμμα
σου δεν έλαβον· αλλ' εκ των Γερμανικών εφημερίδων μαν-
θάνω πάντοτε τα περί Σε, και χαίρω μεγάλως ακούων ότι
λαμβάνεις τιμάς βασιλικάς.

Φίλος εγκάρδιος

Άνθιμος ο Γαζής

Τη 24η Μαΐου 1827 από Σύρας.

Χγφ. : ό.π.

Αρχή : (37)

Ασπάζομαί σου την ελλόγιμον κορυφήν.

Διερχομένου αυτόθεν του κυρίου Βαρώνου εκ της Ελλάδος,
δεν λείπω από του να ερωτήσω δια του παρόντος μου τα πε-
ρί της ευκταίας μοι αγαθής υγείας σου.

Τέλος : Καιρόν δεν έχω περισσότερον, ο κύριος βαρώνος μάρτυς
εστί των της Ελλάδος πραγμάτων.

Υγίαινε φίλτατε!

Άνθιμος Γαζής

Τη 13 Ιανουαρίου 1828, από Σύρας.

Χγφ. : ό.π.

Αρχή : (38)
Προ ημερών Σας έγραψα αλλά γνωρίζω την εντός ολίγου
σωματικήν νέκρωσίν μου...
Τέλος : Σοί αποδίδω ούτως, φίλων άριστε, τον τελευταίον μου ασπα-
σμόν, ώς θεωρώ, και έχε υγείαν!
Ο φίλος Άνθιμος Γαζής.

Τη 8η Δεκεμβρίου 1828 εν Σύρω.

Χγφ. : ό.π.

Αριθμός Επιστ. : (39): Ασωπίος Κωνσταντίνος - Ανέκδοτη.

Αρχή : Πολλάκις ηθέλησα να σοι γράψω και να ερωτήσω τα κατά
σε.

Τέλος : Από Σύρας τη 8 Σβρίου 1827

Φίλος ειλικρινής ο αρχιμανδρίτης

Άνθιμος Γαζής

Χγφ. : Ε.Β.Ε. τμήμα Χειρογράφων: Αρχείον Ασωπίου: Ασ. 87.

Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (40): Αποδέκτης: Δήμου Ιωάννης - Ανέκδοτη

Αρχή : Ιδού, φίλτατε, η ευχή μας επληρώθη, και οι συμπατριώται
μας Μηλιώται έγιναν πλέον ένα σώμα.

Τέλος : Τον αυτάδελφον σου κύρ Νικόλαον ασπάζομαι υγαινοίτε
και ευτυχοίτε.

Ο θείος και φίλος ο αρχιμανδρίτης

Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : Βιβλ. Μηλεών Φάκ. 5ος Ε/35.

Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (41): Αποδέκτης: Εκτελεστικόν Σώμα - Ανέκδοτη
Αρχή : Εγώ ο υπογεγραμμένος αναφέρω, ότι εδούλευσα προθύμως και ειλικρινώς εις το γένος, εις μιν το Σύστημα του Αρείου Πάγου, ως αρεοπαγίτης μήνας δεκατρείς.
Τέλος : Δια ταύτα πάντα, παρακαλώ, να γένη σκέψις και απόφασις, αν είναι δεκτά και να διορισθή πόθεν έχω να τα λάβω:
Τη 25: Φεβρουαρίου 1824.
Εν Κρανιδίω Ο πατριώτης
Άνθιμος Γαζής.
Χγφ. : Γ.Α.Κ. ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ Φάκ. 3/312.
Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (42) Επίτροποι Κοινότητος Αγ. Γεωργίου Βιέννης.
Αρχή : Τη 9/21 Σεπτεμβρίου 1807 εκ. Βενετίας.
Εν ω ευρισκόμην βυθισμένος μέσα εις τας αβύσσους των στοχασμών.
Τέλος : Ευχόμενος δε καλήν αντάμωσιν μένω διά παντός της υμετέρας αγάπης προς Θεόν διάπυρος ευχέτης ο
αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής
Χγφ. : Κοινότης Αγίου Γεωργίου Βιέννης.
Εκδ. : Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, Ο εν Βιέννη ναός του Αγίου Γεωργίου και η κοινότης των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων.
Εν Αλεξανδρεία 1912, σ.σ. 144-145.

Αριθμός Επιστ. : (43): Επίτροποι Κοινότητος Αγίου Γεωργίου Βιέννης
Αρχή : Για να αποφύγω την κατηγορίαν του ότι εστάθην ανάξιος εις το να αποκτήσω εφόδιον ήτοι αργύρια δια τα γηρατειά μου ηθέλησα πολλάκις να φανερώσω προς την αδελφότητα την ποσότητα των εισοδημάτων και εξόδων μου.

- Τέλος : Την ια' Σεπτεμβρίου 1810.
Ο εφημέριος και πνευματικός υμών
πατήρ Άνθιμος Γαζής αρχιμανδρίτης.
- Χγφ. : ό.π.
- Αριθμός Επιστ. : (44): Επίτροποι Κοινότητος Αγίου Γεωργίου Βιέννης
Αρχή : Τιμιώτατοι αδελφοί, οι του Γένους εκλεγμένοι!
“Η πατρίς με προσκαλεί να επιστρέψω εις αυτήν, όθεν και
υπακούω εις την φωνήν της”.
- Τέλος : Αι ευχαί των μαθητών θέλουσι φθάσει έως εις τον ουρανόν
υπέρ της υγείας και ευτυχίας των ευεργετών και συνδρομη-
τών τούτου του καλού.
Τη 3 Οκτωβρίου 1815, εν Βιέννη
Ο αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής
- Εκδ. : Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, Πάνταινος 1908 σελ. 90.
- Αριθμός Επιστ. : (45): Αποδέκτης: Έφοροι Φιλομούσου Εταιρείας
Αθηνών - Ανέκδοτη
- Αρχή : Αν και άλλος τις των Ελλήνων εχάρη τόσοσ όσον εγώ, όταν
ήκουσα την σύστασιν της Εταιρείας τούτο δεν δύναμαι να το
αποδείξω.
- Τέλος : Εύχομαι να επιζήσω και να ίδω τας Αθήνας πόλιν αναγεν-
νημένας και εν αυτή την Ακαδημίαν του Πλάτωνος λα-
μπροτέραν.
Τη 14 Οκτωβρίου 1814
Ο φίλος των καλών του Γένους
εκ Βιέννης Άνθιμος ο Γαζής.
- Χγφ. : Έγγραφα Αρχείου Ε.Β.Ε. Αρχείον: Α 10520.

- Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.
- Αριθμός Επιστ. : (46): Αποδέκτης Friderico North (GUILFORD) - Ανέκδοτη.
- Αρχή : Τη 15 Απριλίου 1815, Βιέννη.
Μη έχων προχείρως τα τετράδια της α' και ιε' του Ιουλίου μηνός, στέλλω τη ευγενεία Σου το συνδεδεμένον τεύχος όλου του έτους του 1812.
- Τέλος : Ο πιστός δούλος και λάτρης Σου Άνθιμος ο Γαζής.
- Χγφ. : Κερκυραϊκό Αρχείο GUILFORD, Αναγνωστική Εταιρεία.
Κερκύρας, Φ. ΙΙ/39.
- Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.
- Αριθμός Επιστ. : (47): Ανέκδοτη
- Αρχή : Μετά μεγάλης χαράς έλαβον την από τας 12 του Δεκεμβρίου από Λυόν επιστολήν Σου.
- Τέλος : Είθε να Σας αντάμωνα εις Βενετίαν.
Άνθιμος Γαζής.
Από Βιέννης, τη 22 Φεβρουαρίου 1817.
- Χγφ. : Αρχείο GUILFORD ό.π. Φάκ ΙΙΙ/1.
- Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.
- Αριθμός Επιστ. : (48): Ανέκδοτη. Αποδέκτης: Ιγνάτιος Μητρ.
Ουγγροβλαχίας.
- Αρχή : Με πόσην τάχα χαράν έλαβον το από 29 Οκτωβρίου Γράμμα της υμετέρας πανιερότητος.
- Τέλος : Μένω με όλον το Σέβας της υμετέρας Πανιερότητος διά βίου πρόθυμος δούλος
Άνθιμος Γαζής.
Τη 18 Νοεμβρίου 1815, εκ Βιέννης.

Χγφ. : Γ.Α.Κ. Αρχείον Ιγνατίου Κ. 91, Γ. 1-6.
Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (49): Ανέκδοτη
Αρχή : Την από τας 23 του τρέχοντος σεβάσμιόν μοι αυτής Επιστολήν συν τη διαταγή της Εταιρείας.
Τέλος : Μένω διά βίου της υμετέρας φιλογενούς.
Πανιερότητος δούλος ευγνώμων
ο αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής
έφορος του κατά το Πήλιον
Όρος Γυμνασίου

Χγφ. : Γ.Α.Κ. Αρχείον Ιγνατίου Κ. 91, Γ. 1.
Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (50): Αποδέκτης: Καπετανάκης Μανουήλ και Κυριάκος
Αρχή : Λιθάρι Ευβοίας, 7 Απριλίου 1822.
Το ότι ζω το βλέπετε από την παρούσαν μου. Δια σας δεν γνωρίζω τίποτε. Αν ζητε, πρέπει να κατεβήτε στην Πατρίδα τώρα που σας χρειάζεται.
Τέλος : Σεις όμως, τι κάθεστε στη Βιέννη; Ο στόλος μας νικά και πουθενά δεν βλέπεις ένα εχθρικό πλεούμενο.
Εκδ. : Ενεπεκίδης Πολυχρόνης.

Αριθμός Επιστ. : (51): Αποδέκτης: Κοραής Αδαμάντιος
Είναι αρκεταί ημέραι
Αρχή : Εγώ φίλε, πολλά αγαπούσα να σε έχω βοηθόν. Το εύχομαι.
Τέλος : Και αν έχης τίποτε σημειώσεις στείλε με τας.
Δεκέμβριος 1804, Βιέννη.
Άνθιμος Γαζής.

- Εκδ. : “Χιακά Χρονικά” τόμ. 5 (1923) 18-19
- Αριθμός Επιστ. : (52): Αποδέκτης: Κούμας Κωνσταντίνος Μ.
- Αρχή : Περνώντας από Λάρισα, οι γονείς σου με εδέχθησαν φιλοφρόνως
- Τέλος : Στείλε καμμίαν είδησιν, και εις το του Άθωνος Όρος, με το μέσον του αγίου Ελασσώνος.
- Ο σός Άνθιμος Γαζής.
- 1803 Φεβρουαρίου 22: Μηλιαίς.
- Εκδ. : Ιωάννης Οικονόμου Λαρισαίος “Επιστολαί” 1823: Ιουλίου 25, Λάρισα.
- Αριθμός Επιστ. : (53): Αποδέκτης: Κουντουριώτης Λάζαρος και Γεώργιος.
- Αρχή : Τη 22 Φεβρουαρίου 1821, Μηλιές.
- Περιπόθητοί μου φίλοι και αδελφοί ασπάζομαι υμάς αμφοτέρους αδελφικώς εκ ψυχής.
- Τέλος : Η Σάλπιγξ φωνάζει, δεύτε άς δράμωμεν.
- Εκδ. : Κ. Θ. Δημαράς ό.π. υπ. αριθμ. 156.
- Χγφ. : Αρχείον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτη (1821-1825).
- Αριθμός Επιστ. : (54).
- Αρχή : Τη 6 Ιουλίου 1821 Σκόπελος.
- Το από 21 του παρελθόντος ασμένως έλαβον, μετά του σακκίου με το παξιμάδιον.
- Τέλος : Τα της Ευρίπου υπάγουν καλώς, και τα της Λεβαδειάς κάλλιστα.
- Άνθιμος Γαζής.
- Χγφ. : Αρχείον Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτη.
- Εκδ. : Κ.Θ. Δημαράς ό.π. υπ. αριθ. 160.

Αριθμός Επιστ. : (55): Αποδέκτης: Κριεζής Αλέξανδρος
Αρχή : Τη 25 Ιουλίου 1821 Σκόπελος.
Περιπόθητέ μοι φίλε κ. Καπετάν Αλέξανδρε εν Κυρίω ευ-
χόμενός σε, ασπάζομαι τον Ελληνικόν ασπασμόν.
Τέλος : Οι Σκοπελίται σε έχουν εις μεγάλην υπόληψιν και σε παρα-
καλούν να σωφρονίσης ολίγον τους Τρικεριώτας.
Χγφ. : Ιστορικόν Αρχεῖον της Κοινότητος Ὑδρας, τομ. 14.
Εκδ. : Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης, Αθήναι 1956.

Αριθμ. Επιστ. : (56). Αποδέκτης: Μόστρας Δημήτριος.
Αρχή : Φίλε Δ. Μόστρα, ιππεύ κ.τ.λ. κ.τ.λ.
Χγφ : Γ.Α.Κ. Συλλογή Δ. Μόστρα Κ. 125, 3.
Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

Αριθμός Επιστ. : (57). Αποδέκτης: Νικολόπουλος Κωνσταντίνος.
Αρχή : Σοί χρεωστώ δύο γραμμάτων σου την απόκρισιν, την οποί-
αν και την αποδίδω δι' ενός.
Τέλος : Εγώ σε υπεραγαπώ και σε έχω γεγραμμένον εις την καρδίαν
μου, και μένω αιωνίως φίλος σου.

Ειλικρινής ΑΝΘΙΜΟΣ ο ΓΑΖΗΣ.

Τη 4 Οκτωβρίου 1814, εκ Βιέννης, προς Κ. Νικολόπουλον
εις Παρισίους.

Χγφ. : Το πρωτότυπον της επιστολής ευρίσκεται εις χείρας του
Μαρκησιού Ο. de St. Hilaire, παρά του οποίου απεστάλη
αντίγραφο στην Εστία.
Εκδ. : Εστία Δ', 1877, σ. 749, στηλ. β' και 750 στ. α'.

Αριθμός Επιστ. : (58): Αποδέκτης: Ξάνθος Εμμανουήλ.

- Αρχή : Τη 3 Ιουνίου 1818 Μηλιαίς.
Φίλε! σε ασπάζομαι.
Χθες έλαβον και ανέγνων μετά χαράς, το από 30 Απριλίου γράμμα σου.
- Τέλος : Άσπασόν μοι τον κύριον Σκουφάν και τους αδελφούς.
Ο φίλος Άνθιμος Γαζής.
τω Κυρίω Εμμανουήλ Ξάνθω
Πανετυχώς εις Κωνσταντινούπολιν.
- Εκδ. : Απομνημονεύματα Ξάνθου Εμμ. Αθήναι 1845.
- Αριθμός Επιστ. : (59).
- Αρχή : Τη 9 Ιουλίου 1818, Μηλιαίς.
Περιπόθητε Κύριε Εμμανουήλ Ξάνθε.
ασπάζομαί σε. Το από 23 Μαΐου γράμμα σου, μόλις έλαβον τη 29 Ιουνίου
- Τέλος : ...μην λείψετε από του να συντρέχετε εις την σύστασιν του σχολείου μας.
Υγιαίνετε και ευτυχείτε
Ο φίλος του Γένους Άνθιμος Γαζής.
- Εκδ. : Ξάνθος Εμμανουήλ, Απομνημονεύματα περί της Φιλικής, Αθήναι 1845.
- Αριθμός Επιστ. : (60). Αποδέκτης: Πρώιος Δωρόθεος.
- Αρχή : Τη 7η Φεβρουαρίου 1805, Βιέννη.
Αφάτου ενεπλήσθην χαράς αξιωθείς των ελλογίμων αυτής γραμμάτων, δι ών είδον τοις νοεροίς όμμασι τον φιλογενή και φιλόκαλον και πολυμαθή Πρώιον.
- Τέλος : Αν και αύτη, καθώς και άλλοι, κρίνη επωφελές το να προστέθωσιν εν τω τέλει αι παρά τοις νεωτέροις φιλοσόφοις έλ-

λησι νέαι λέξεις.

Εκδ. : Νεοελληνική επιστολογραφία, επιμέλεια Κ.Θ. Δημαρά, Αθήναι, "Αετός", 1955 σσ. 122-123, υπ. αριθμ. 99.

Αριθμός Επιστ. : (61): Αποδέκτης: Φορέστης Γεώργιος -- Ανέκδοτη.

Αρχή : Τη 8 Αυγούστου 1816. Βιέννα.

Το από τας 9 του Ιουλίου αγαπητόν μοι Γράμμα Σου έλαβον με μεγάλην μου χαράν.

Τέλος : Γράφε μοι εν όσω είσαι εις Λόνδραν.

Ο φίλος σου Άνθιμος Γαζής.

Χγφ. : Αρχ. Α.Ε.Κ. Φάκ. ΙΙ/51 (GUILFORD).

Εκδ. : Εκδίδεται κατωτέρω.

ΑΡΧΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

45. Αν και άλλοι τις των Ελλήνων εχάρη τόσον όσον εγώ
60. Απάτου ενεπλήσθην χαράς αξιωθείς των ελλογίμων αυτής γραμμάτων
43. Δια να αποφύγω την κατηγορίαν του ότι εστάθην ανάξιος
37. Διερχομένου αυτόθεν του κυρίου Βαρώνου εκ της Ελλάδος
41. Εγώ ο υπογεγραμμένος αναφέρω, ότι εδούλευσα προθύμως
51. Εγώ, φίλε, πολλά, αγαπούσα να σε έχω βοηθόν
42. Ενώ ευρισκόμην βυθισμένος εις τσαβύσσους
29. Ελπίζω έως τώρα να έφθασεν αυτόθι ο νέος Εμμανουήλ
1. Εις το από Κωνσταντινουπόλεως γράμμα μου σοι απεκρίθην
2. Εις το από 7 Μαΐου περυσινόν γράμμα Σου
44. Η Πατρίς με προσκαλεί να επιστρέψω εις αυτήν
13. Ηξεύρω πόσην δυσαρέσκειαν θέλεις λάβει
22. Ιδού έρχεται Σοι ο κομίζων και την επιστολήν συν αυτώ
30. Ιδού πέμπ εταί Σοι και έτερος Έλλην Ι. Ιάσων την κλήσιν
40. Ιδού, φίλτατε, η ευχή μας επληρώθη
10. Και δι' άλλων μου δύο Γραμμάτων, σοι ειδοποίησα
19. Και προ οκτώ ημερών Σοι έγγραφα δια Κων/πόλεως
23. Και τοις εν τοις δευτέροις σου γράμμασιν είδαν καλώς
3. Λησμόνησα πλέον πόσα γράμματα σοι έγγραφα έως τώρα
4. Με μεγάλην μου χαρά έλαβον δια του Κυρίου Αποστόλη

48. Με πόσην τάχα χαράν έλαβον το από 29 Οκτωβρίου Γράμμα
47. Μετά μεγάλης χαράς έλαβον την από τας 12 του Δεκεμβρίου
46. Μη έχων προχείρως τα τετράδια της α' και ιε' του Ιουλίου
24. Ο εγχειρίσων σοι το παρόν Γεώργιος Κλεόβουλος
6. Όλο προσμένω γράμμα Σου και ακόμη δε βλέπω
20. Οι αδελφοί Καλαμιδέοι και ο Γεώργιος Γρατσάνος έρχονται αυτού
32. Οι από του Ταϊγάνροκ, των παραλίων της Μαιώτιδος λίμνης
31. Οικειακοί περισπασμοί και αλλεπάλληλοι υποθέσεις
36. Πενταετία ήδη παρήλθεν εξ ότου περιπόθητον μοι γράμμα σου
52. Περνώντας από Λάρισσαν οι γονείς σου με εδέχθησαν φιλοφρόνως
53. Περιπόθητοί μου φίλοι και αδελφοί
55. Περιπόθητέ μοι φίλε κ. Καπετάν Αλέξανδρε
59. Περιπόθητε Κύριε Εμμανουήλ Ξάνθε
39. Πολλάκις ηθέλησα να σοι γράψω και να ερωτήσω
11. Προ τριών ημερών ήδη έλαβον δια Κωνσταντινουπόλεως
12. Προ δύο ημερών ήδη ελθούσης από Κωνσταντινουπόλεως πόστης
38. Προ ημερών Σας έγραψα αλλά γνωρίζων την εντός ολίγου
34. Σοι χρεωστώ απόκρισιν του γράμματός Σου
57. Σοι χρεωστώ δύο γραμμάτων σου την απόκρισιν
7. Τη 22 Ιανουαρίου έλαβον μετά χαράς το από 12 του Οκτωβρίου
21. Την παρά Σου μοι πεμφθείσαν επιστολήν
25. Την από Μυνιχίας επιστολήν Σου συν τω εναλλαγματικώ

49. Τη από τας 23 του τρέχοντος σεβάσμιό μοι αυτής επιστολή
8. Το από 27 Ιανουαρίου γράμμα σου έλαβον
15. Το τελευταίον σου γράμμα οπού έχω είναι από τας 12 του Αυγούστου
16. Το τελευταίον γράμμα Σου οπού έχω είναι από τας 8 Νοεμβρίου
50. Το ότι ζω το βλέπετε από την παρούσαν μου
17. Το τελευταίον προς με γράμμα Σου είναι από τας 8 Νοεμβρίου 1815
61. Το από τας 9 του Ιουλίου αγαπητόν μοι Γράμμα Σου έλαβον
26. Το από της κα' του παρελθόντος Δεκεμβρίου εκ Παρισίων
54. Το από 21 του παρελθόντος ασμένως έλαβον
28. Τρεις επιστολάς σου έλαβον κατ' αυτάς τας ημέρας
27. Τριμηνιαίου χρόνου ήδη παρελθόντος αφ' ότου έλαβον
35. Των προς εμέ σου γραμμάτων εν οίς μοι έγγραφες
5. Υγιαίνω, εύχομαι να υγιαίνητε κι εσείς όλοι
56. Φίλε Δ. Μόστρα, ιππεύ κτλ.
18. Χθές έλαβον δια του κυρίου Ι.Γ. Καφταντζόγλου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

A. Εκδεδομένα έργα του:

1. **Ανθίμου Γαζή: Λεξικόν Ελληνικόν**, προς χρήσιν των περί τους παλαιούς Συγγραφείς ενασχολουμένων. Έκδοσις Πρώτη. Επιστοασία και διορθώσει Σπυρίδωνος Βλαντή, **Τόμος Πρώτος Α-Θ**, εν Βενετία, Τύποις Μιχαήλ Γλυκύ του εξ Ιωαννίνων 1809 (4ο, σσ. κ' + στ. 1994). **Τόμος Δεύτερος Ι-Π**, 1812 (4ο, στ. 1774). **Τόμος Τρίτος Ρ-Ω**, 1816 (4ο, σσ. 4 + στ. 1312 στ. 76 + σσ. 41).
2. **Ερμής ο Λόγιος ή Φιλολογικαί Αγγελίαι** υπό Ανθίμου Γαζή εκδιδόμεναι. Περίοδος Α'. Εν Βιέννη της Αουστρίας εκ της τυπογραφίας του Ιω. Βαρθολ. Τζβεκίου, Πρώην Βενδώτου 1811.
3. **Βιβλιοθήκης Ελληνικής Βιβλία Δύο**, περιέχοντα κατά χρονικήν πρόοδον τας περί των εξόχων Ελλήνων Συγγραφέων βεβαιωτέρας ειδήσεις. Συνερανοισθέντα εκ παλαιών και νεωτέρων Κριτικών, και εκδοθέντα υπό Ανθίμου Γαζή του Μηλιώτου, **Τόμος Α'**, περιέχων το πρώτον βιβλίον. Εν Βενετία, έτει τω Σωτήριω 1807. Εκ της Τυπογραφίας Πάνου Θεοδοσίου του εξ Ιωαννίνων, εις 8ον, σ. ξ + 414. Το ίδιο έτος **Τόμος Β'**, περιέχων το Δεύτερο Βιβλίον εις 8ον σσ. 318.

B. Μεταφράσεις - εκδόσεις:

1. **Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών ή Σύντομος Ανάλυσις της Πειραματικής Νεωτέρας Φιλοσοφίας κατ' ερωταπόκρισιν**. Συγγραφείσα μεν παρά του Άγγλου Βενιαμίν ΜΑΡΤΙΝΟΥ νυν δε το πρώτον εκδοθείσα εις την κοινή των Ελλήνων διάλεκτον, και μετά πλείστων Σημειωμάτων επαυξηθείσα παρά ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ ΑΡΧΜΔΤ. Θετταλομάγνητος, Αφιερωθείσα τη τιμία Αδελφότητι των Κυρίων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, εν Βιέννη της Αουστρίας 1799 τ.2, Παρά τω Φραντζ Αντωνίω Σχραίμβλ. (Martin Benjamin, 1704-1782).
2. **Μελετίου Γεωγραφία Παλαιά και Νέα**, Βενετία 1807, τύποις Πάνου Θεοδοσίου του εξ Ιωαννίνων, τόμ. 4. Εξεδόθη το Δεύτερον υπό Ανθίμου Γαζή. Α' τόμ. σσ. 511, Β' τόμ. σσ. 473, Γ' τόμ. σσ. 411 και Δ' τόμ. σ. 382.
3. **Στοιχεία Γεωγραφίας**, ερανοισθέντα υπό του Αρχιεπισκόπου Νικηφόρου του Θεοτόκη πλείστοις δε Σημειώμασι και Σχήμασι πλουτισθέντα υπό ΑΝΘΙΜΟΥ

ΓΑΖΗ νυν πρώτον τύποις εκδοθέντα, φιλοτίμω Δαπάνη των Αυταδέλφων ΚΥΡΙΩΝ ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, ίνα διανεμονται δωρεάν εις χρήσιν των Ελληνικών Φροντιστηρίων, επιστασία ΙΩΝΑ του εκ Μονής Κλήμεντος της εν Ολύμπω, εν Βιέννη της Αουστρίας εν τη τυπογραφία Γ. Βεντώτη 1804, 2 βιβλία. Βιβλίο Α' σσ. 62. Βιβλίο Β' σσ. 62-245. Στο τέλος υπάρχουν 6 πίνακες και τελευταίος πίναξ καθολικός των δύο ημισφαιρίων υπό Α.Α. Γαζή.

4. **Χημική Φιλοσοφία** ή στοιχειώδεις αλήθειαι της νεωτέρας Χημικής, νεωτέρα τι μεθόδω τεταγμένα, υπό Α.Φ. ΦΟΥΡΚΡΟΑ, ιατρού και Διδασκάλου της Χημικής εν Παρισίοις, εκ Γραικισθείσα μετά προσθήκης και τινών Σημειωμάτων υπό ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Μ. Ηλιάδου. Επιδιορθωθείσα και τύποις εκδοθείσα υπό ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ Αρχιμανδρ. του από Μηλιών του Πηλίου Όρους, και μέλους της εν Ιένη Εταιρείας των Ορυκτολόγων, χάριν των Φιλόλογων. Εν Βιέννη της Αουστρίας, α.ω.β' Τύποις Φ.Α. Σχραίμβλ. Εις 8ον σσ. XXI+180. Από τη σελίδα 181-184 ο έλεγχος των περιεχομένων.
5. **Επιτομή Αστρονομίας**. Συγγραφέισα υπό Ιερωνύμου Λαλάνδ, Διευθυντού του Αστεροσκοπείου του πολεμικού σχολείου, και εφόρου του σχολείου της Γαλλίας. Μεταφρασθείσα εις την καθομιλουμένην ελληνικήν διάλεκτον παρά Δ.Δ. του ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ του από Μηλιών του Πηλίου όρους. Νυν πρώτον τύποις εκδοθείσα, επιστασία, συνδρομή και διορθώσει του Αρχιμανδρ. ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ, χάριν των φιλομούσων του Ελληνικού Γένους. ΤΟΜΟΣ Α', Β'. Εν Βιέννη της Αουστρίας 1803. Εν τη τυπογραφία Γεωργίου Βενδότη ο Α' τόμ. σσ. 423. Ο Β' τόμ. σσ. 362. Στις σελίδες 365-436, υπάρχει Παράρτημα: Συνταγμάτων Χρονολογικών.
6. **ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΚΩΝΙΚΩΝ ΤΟΜΩΝ ΓΟΥΙΔΩΝΟΣ ΤΟΥ ΓΡΑΝΔΗ**. Μετά Πλουσιωτάτων Υποσημειώσεων και Προσθηκών ΟΚΤΑΥΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΜΕΤΙΟΥ. Μεταφρασθείσα εκ της Λατινίδος εις την καθ' ημάς απλουστέρα διάλεκτον ΥΠΟ Σ.Α.Σ. ΚΕΦΑΛ. ΤΟΥ Ι.Φ.Σ. εξ ης μετήνεκται εις την ελληνική παρά ΙΩΝΑ ΙΕΡΟΜ. ΣΠΑΡΜΙΩΤΟΥ Νύν Πρώτον τύπος εκδοθείσα επιστασία μεν και Διορθώσει ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ Αρχιμανδρ. του Μηλιώτου. Δαπάνη δε φιλοτίμων και φιλοκάλων Ελλήνων, ων τα ονόματα εν τοις έμπροσθεν καταγράφεται. Εν Βιέννη της Αουστρίας Τύποις Φραγκίσκου Αντωνίου Σχραίμβλ. αωβ' σσ. XXII+251 και 12 Πίνακες.
7. **Των κωνικών τομών αναλυτική πραγματεία** συγγραφέισα μεν Γαλλιστί παρά του ΑΒΒΑ ΚΑΪΛΛΕ, εκ δε της Γαλλικής εις την των Λατίνων Φωνήν πρότερον μετενεχθείσα, μεθρημηνεύθη ήδη παρά του Ιατροφιλοσόφου ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ

Ασάνους Κεφαλήνος εις την Απλοελληνικήν εκ δε ταύτης εις την Ελληνίδα επιδιορθωθείσα παρά ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μιχαήλ του εκ Λαρίσης τύποις εκδίδεται εις χρήσιν των ελληνικών Φροντιστηρίων. Επιστασία του Αρχιμανδρίτου ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ Μηλιώτου. Εν Βιέννη της Αουστρίας, α.ω.γ. Τύποις Φ.Α. Σχραιίμβλ, εις 8ον σσ. XVI + 159 Πίνακες πέντε(5) στο τέλος.

8. **Ακολουθία των αγίων Μανουήλ, Σαβέλ και Ισμαήλ** ψαλλόμενη κατά την ιζ' του Ιουνίου, δια επιμελείας και επιστασίας Ανθίμου Γαζή. Βιέννη 1803. Εις 4ον, σ. 85 + 1.
9. **Εις δόξαν Πατρός, Υιού, και Αγίου Πνεύματος του ενός Θεού.** Εγχειρίδιον συμβουλευτικόν. Συντεθέν παρά του εν Ιερομονάχοις Νικοδήμου Αγιορείτου. Επιστασία του Αρχιμανδρίτου Ανθίμου Γαζή 1801(α.ω.α) Βιέννη. Εις 4ον μικρόν, σ. 326 + 1.
10. **Η Λογική.** Συγγραφέν παρά του Κονδιλλιάκ και μεταφρασθέν παρά Δανιήλ Δημητρίου ιερομονάχου του Φιλιππίδου. Νυν πρώτον εκδοθέν επιστασία Ανθίμου Αρχιμανδρίτου του Γαζή. Εν Βιέννη της Αουστρίας, παρά τω Φραντζ Αντωνίω Σχραιίμβλ 1801. Εις 8ον, σ. 336.
11. **Αδολεσχία φιλόθεος ήτοι εκ της αναγνώσεως της ιεράς Μωσαϊκής Πεντατεύχου Βίβλου.** Επιστάσεις ψυχωφελείς τε και Σωτηριώδεις Υπό του Αρχιεπισκόπου Ευγενίου του Βουλγάρεως. Τόμος πρώτος. Εν ω αι επιστάσεις περιέχονται αι εκ της Αναγνώσεως των Τριών της Ιεράς Πεντατεύχου. Γενέσεως, Εξόδου, Λευϊτικού. Εκδοθείσα Φιλοτίμω Δαπάνη της Αυταδελφότητος των Κυρίων Ζωσιμάδων. Επιστασία του Αρχιμανδρίτου Ανθίμου Γαζή. 1801 (αωα). Εις 8ον, σ. XIV + 16 ά.ά. + 493. Τω αυτώ έτει:

Τόμος δεύτερος. Εν ώ αι επιστάσεις περιέχονται αι εκ της Αναγνώσεως των Δύο της Ιεράς Πεντατεύχου. Αριθμών, Δευτερονομίου. Προς δε και Αδολέσχημα φιλοσοφικόν κατά του των Ωκελλιτών Συστήματος. Εκδοθείσα Φιλοτίμω δαπάνη της αυταδελφότητος των Κυρίων Ζωσιμάδων. Επιστασία του Αρχιμανδρίτου Ανθίμου Γαζή, 1801,(α.ω.α) σ. VIII + 406 + 2 ά.ά. Άνευ τόπου εκδόσεως. Εξετυπώθη όμως εν Βιέννη, παρά Σχραιίμβλ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

**ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ-ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

1. ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ - ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

(1)

Προς την Υπερτάτη Βουλή

Ο Άρειος Πάγος ζητεί από την Εθνική Βουλή να του προμηθεύσει σιτάρι, δεκαπέντε βαρέλια μπαρούτι, το ανάλογο μολύβι, χαρτί καθώς και τουφέκια.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1822, από τα Σάλωνα⁽¹⁾.

Υπογράφουν οι Αρεοπαγίτες:

+ Ταλαντίου Νεόφυτος Πρόεδρος

Άνθιμος Γαζής κ.λ.π.

(2)

Οι Αρεοπαγίτες στέλνουν το Δημάκη Ιερομνήμονος προς την υπερτάτη εθνική Βουλή, να την πληροφορήσει για τις σφοδρές και πολυάριθμες ανάγκες των επαρχιών».

Στις 25 Φεβρουαρίου 1822, από Καζνέσι.⁽²⁾

Υπογράφουν οι:

+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,

Άνθιμος Γαζής,

Ιωάννης Φίλωνος κ.λ.π.

1. Βλ. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, έκδ. της Βουλής των Ελλήνων Αθήνα 1971, Περίοδος Πρώτη σ. 487

2. Αυτόθι, σ. 488

(3)

Προς τον Μινίστρο των Εσωτερικών και προσωρινό Μινίστρο του Πολέμου.

Εμείς μεταβήκαμε από τόπο σε τόπο. Η μετάβασή μας ήταν αναγκαία, επειδή τα πάντα βρίσκονταν σε αταξία. Έφοροι δεν υπήρχαν, οι Καπητάνοι δεν γνώριζαν τα χρέη τους, οι στρατιώτες δεν ήξεραν ποιόν να υπακούσουν και ο κόσμος διοικείτο κατά τύχη. Έπρεπε λοιπόν να περιέρθουμε τις επαρχίες, να συστήσουμε τις εφορείες και να βάλουμε σε τάξη τα πολιτικά και στρατιωτικά.

Από τη Λίμνη της Ευρίπου (Ευβοίας), 5 Μαρτίου 1822⁽¹⁾

Οι: + Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Ανθιμος Γαζής,
Ιωάννης Φίλωνος κ.λ.π.

(4)

Προς τον Μινίστρο των Εσωτερικών και προσωρινό Μινίστρο του Πολέμου.

Είναι διόλου άχρηστος ο Ραφτόπουλος με τη γολέττα του, και δεν κάνει άλλο παρά να αυξάνει την έλλειψη τροφών στην Αθήνα. Γι' αυτό αντί να κάθεται εκεί μάταια, βρήκαμε εύλογο να σας πούμε να τον προστάξετε να σηκωθεί από κεί, και να πάει στη Στυλίδα, και να ακούσει τις διαταγές του Αρείου Πάγου. Ελπίζουμε να χρησιμεύσει πολύ στο σκοπό μας στο Ζητούνι.

Από τα Πολιτικά 10 Μαρτίου 1822⁽²⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(5)

Προς τον Μινίστρο των Εσωτερικών και προσωρινό Μινίστρο του Πολέμου.

Για την εκστρατεία του Προέδρου του Βουλευτικού, ο Άρειος Πάγος θα φροντίσει να εξομαλίσει όλα τα δυσχερή συναντήματα.

Ο Όλυμπος πήρε τα όπλα κατά του εχθρού. Χθες βεβαιωθήκαμε ότι οι Ολύμπιοι με όλες τους τις δυνάμεις σε διάφορα μέρη κτύπησαν τον εχθρό.

Από τη Λιθάδα, 25 Μαρτίου 1822.

Οι Αρεοπαγίτες⁽³⁾

1. Αρχαία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, ό.π. σ. 489

2. Αυτόθι, σ. 490

3. Αυτόθι, σ. 491

(6)

Προς τον Μινίστρο των εσωτερικών και προσωρινό
Μινίστρο του Πολέμου

Δεν μπορούμε να εμβάσουμε στο γενικό ταμείο τα γρόσια της συνεισφοράς, επειδή εμείς μένουμε ανάργυροι, οι τροφές θα λείψουν και το στρατόπεδο θα διαλυθεί.

Από τη Λιθάδα, 11 Απριλίου 1822⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(7)

Προς τον Μινίστρο των εσωτερικών και προσωρινό
Μινίστρο του Πολέμου

Λάβαμε από το μαρούτι που στείλατε αντί 760 οκάδες, 400 οκάδες, το άλλο το κράτησαν στα Σάλωνα για το εκεί στρατόπεδο. Ταχύνετε την προς τα εδώ αποστολή του Στρατηγού Γιατράκου, και του χιλιάρχου Παλάσκα.

Σας περικλείουμε και την παραίτηση του Οδυσσέα.

Από τη Λιθάδα της Ευβοίας, 22 Απριλίου ⁽²⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(8)

Προς τον Μινίστρο των εσωτερικών και προσωρινό
Μινίστρο του Πολέμου

Για το πρόβλημα της απόφασης των Σκιαθιτών, Σκοπελιτών και Σκυριωτών να προσκολληθούν στον Άρειο Πάγο, λέμε ότι πρέπει, προβάλλοντας τους εξής λόγους:

α. Η γειννίαση της Ξηράς προς αυτές τις νήσους απαιτεί αμοιβαία υπεράσπιση σε κάθε κίνδυνο.

β. Εμφωλεύουν σ' αυτές τις νήσους πλήθος ληστών, πειρατών και άλλων τέτοιων ανθρώπων, οι οποίοι εξορμώντας από κεί, λεηλατούν τα παράλια της Ξηράς, και μάλιστα τώρα βρίσκεται ένα πλήθος τέτοιων.

γ. Για να καθησυχάσει τον κοινό λαό αυτών των νήσων, ο οποίος είναι πάντοτε σε αποστασία και απείθεια προς τους προύχοντες.

δ. Γιατί ο Άρειος Πάγος πολλές φορές χρειάζεται για πλοία και ναύτες, να έχει απ' αυτούς σε πολλές περιστάσεις τη βοήθεια και τη συνδρομή.

Από τη Λιθάδα της Εύβοιας, 22 Απριλίου 1822.⁽³⁾

Οι Αρεοπαγίτες

+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Άνθιμος Γαζής
Ιωάννης Ειρηναίος

1. Αρχαία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, ό.π. σ. 492

2. Αυτόθι σ. 494

3. Αυτόθι σ. 495

(9)

Προς τον εξοχώτατο Μ.Ε. και Μ.Π.

Η ανωτάτη Διοίκηση να δώσει διαταγή στα νησιά Σκόπελο, Σκιάθο και Σκύρο να ακούσουν τις διαταγές του Αρείου Πάγου και να οργανισθεί η εφορεία τους όπως και των λοιπών επαρχιών.

Από τη Λιθάδα, 14 Μαΐου 1822⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες

+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,

Άνθιμος Γαζής

(10)

Κύριε Αντέπαρχε Σκοπέλου, Σκιάθου κ.λ.π.

Στη Σκόπελο έχουμε μερικά πράγματα του καραβιού, της Αθηνάς, όπως σχοινιά, άγκυρες και κανόνια, για τα οποία ορίζουμε τους κυρίους εφόρους Σκοπέλου να τα πουλήσουν δημόσια, και σε παρακαλούμε να παρασταθείς σ' αυτή την υπόθεση.

8 Ιουλίου 1822, από Λιθάδα⁽²⁾

Οι Αρεοπαγίτες

Άνθιμος Γαζής,

Κωνσταντίνος Ιωάννου.

(11)

Προς τον εκλαμπρότατο Μινίστρο των Εσωτερικών.

Περιττό κρίνουμε να περιγράψουμε τις ταραχές στην Εύβοια. Γράφει προς το Μινιστέριο αυτό λεπτομερώς ο αρχηγός της Ευρίπου κύριος Διαμαντής.

Η εκλαμπρότητά σας μένει να συνεργήσει.

1. Αρχαία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, ό.π. σ. 497

2. Αυτόθι

Ξηροχώρι 1822 20 Σεπτεμβρίου ⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες
+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Άνθιμος Γαζής κ.λ.π.

(12)

Προς το Μινιστέριο των ναυτικών,

Ο Καπητάν Μαργαρίτης Κούταβος, ο οποίος καπητανεύει στο εθνικό καράβι, ονομαζόμενο Ποσειδών, διορίσθηκε να παραφυλάσσει το κάτω στενό της Ευβοίας, αλλ' αυτός καταρχάς μεν έδειξε υπακοή και ευπείθεια, μετέπειτα δε αλλάξας γνώμης και παραιτήσας την παραφύλαξη, έκαμε ναύλο φαμελιών από τον Κάλαμο, αφού τις φόβισε, για την αισχροκέρδειά του, και τις πέρασε στα νησιά.

12 Οκτωβρίου 1822, Ξηροχώρι ⁽²⁾

Οι Αρεοπαγίτες
+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Άνθιμος Γαζής κ.λ.π.

(13)

Προς την Υπερτάτη Διοίκηση των Ελλήνων.

«Το εν Αθήναις συνιστάν συνέδριον» αφού κατάργησε τον Άρειο Πάγο, και κηρύχθηκε από τους Λειβαδίτες και μερικούς Αθηναίους αρχιστράτηγος όλης της Ανατολικής Ελλάδας και της Θεσσαλίας, ο εθνοκατάρατος Δυσσέος, έγραψε και διάφορα γράμματα, των οποίων περιεκλείσαμεν αντίγραφα.

Εμείς καταγινόμεθα να καταστρώσουμε τους λογαριασμούς, τους οποίους αφού τελειώσουμε, μεταβαίνουμε προς τ' αυτού.

Από το Ξηροχώρι, 13 Οκτωβρίου 1822 ⁽³⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(14)

Προς την Υπερτάτη Διοίκηση των Ελλήνων.

Ειδοποιούμεν ότι οι κακόβουλοι εκείνοι, οι έφοροι και καπητάνοι, κατέφυγαν προς τον Οδυσσέα, αυτός δε τους εγκολπώθηκε και όλοι μαζί μελετούν κακά. Μάλιστα πέρασαν μερικοί στρατιώτες τους στο μέρος της Καρύστου.

1. ό.π. σ. 499

2. ό.π. σ. 500

3. ό.π. σ. 501

Αι Αθήναι, Θήβαι και Λειβαδεία επάτησαν τον όρκο τους, και απειθούν προς την Διοίκηση και ποτίσθησαν τα νάματα του Οδυσσέως. Ο Σάλωνας και οι λοιπές επαρχίες της Ανατολικής Ελλάδας μένουν πιστές στον όρκο τους και πείθονται στη Διοίκηση.

25 Οκτωβρίου 1822, Ξηροχώρι⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες
+ Ταλαντί ου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Ανθιμος Γαζής κ.λ.π.

(15)

Προς την Υπερτάτη Βουλή των Ελλήνων
(Στην Κόρινθο)

Λάβαμε «διά του μινίστρου της Οικονομίας» τα σταλέντα γράμματα περί της συνεισφοράς και θα φροντίσουμε ταχύτατα για την αποστολή τους. Εδώ άλλο νεώτερο δεν έχουμε παρά το περικλειόμενο ένα αντίγραφο ενός γράμματος το οποίο λάβαμε από τους εφόρους των Σαλώνων, από το οποίο πληροφορείσθε για τον πόλεμο που πρόκειται να γίνει στη Νέα Πάτρα.

9 Φεβρουαρίου 1822, Δίστομο⁽²⁾

+ Ταλαντί ου Νεόφυτος, Πρόεδρος,
Ανθιμος Γαζής κ.λ.π.

(16)

Προς τον Μινίστρο των Εσωτερικών Υποθέσεων,
κύριο Ιωάννη Κωλέττη στην Κόρινθο.

«Ο Άρειος Πάγος γνωστοποιεί λήψη επιστολών του υπουργείου Οικονομίας».

Δίστομο 9 Φεβρουαρίου 1822⁽³⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(17)

Προστην Υπερτάτη Βουλή των Ελλήνων

Περιελθόντες τις επαρχίες Αττικής και Βοιωτίας είδαμε τη μεγάλη έλλειψη του σίτου και άλλων ζωοτροφιών από τα οποία πάσχουν όχι μόνον αυτές οι επαρχίες αλλά και ολόκληρη σχεδόν η περιφέρεια του Αρείου Πάγου.

1. ό.π. σ. 502

2. Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας (1821-1832), «Λυτά έγγραφα» Ά' και Β' Βουλευτικής περιόδου τόμ. Α' Γερουσία - Άρειος Πάγος Βουλευτικόν, Αθήνα 1976, αριθ. 43, σ. 60.

3. Αυτόθι, σ. 61

Γι' αυτό εύλογα αναφέρουμε τούτο στην Υπερτάτη Βουλή, για να λάβει πρόνοια πατρική και να εξαποστείλει κανένα καράβιο με σίτο στα μέρη Ταλαντίου».

13 Φεβρουαρίου 1822, Δίστομο⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(18)

Πεντακοσίαρχοι Αγγελή και Κώτζη.

Λάβαμε το γράμμα σας και τους δύο κατασκόπους και σας παινέσαμε για την προθυμία και φροντίδα που έχετε γι' αυτά. Μην αμελήσετε και στο εξής φροντίζοντες και επαγρυπνούντες στο να μη γίνεται καμμιά κατασκόπευση των εχθρών.

17 Μαρτίου 1822, Ξηροχώρι.⁽²⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(19)

Προς τους στρατιώτες του στρατοπέδου της Ευρίπου.

Επειδή κατά κακή τύχη οι δύο σας πεντακοσίαρχοι εσυγχωρήθηκαν στον πόλεμο για να μη μείνετε χωρίς καπετάνιους, φρόντισε ο Άρειος Πάγος και σας έστειλε το Βερούση, τον Γεώργη, τον Νικόλα, τον Σπύρο Καπετάνιο του Αρείου Πάγου. Προς τούτους διορίζει και τον αδελφό του συγχωρηθέντος Κώτσου να σταθεί στο ποδάρι του μακαρίτη αδελφού του.

Λιθάδα 1822 Απριλίου⁽³⁾

(20)

Προς τους Καπετανέους Βερούση, Γεώργη, Νικολόν και αδελφόν του Κώτσου.

Επιτάσσει ο Άρειος Πάγος να αναλάβετε τη φροντίδα και διοίκηση του στρατοπέδου της Ευρίπου, καθώς και εκ στόματος σας μίλησε ο επί των πολεμικών αρειοπαγίτης κύριος Δρόσος.

Λιθάδα 2 Απριλίου 1822⁽⁴⁾

Οι Αρεοπαγίτες

1. ό.π. σ. 62

2. ό.π. σ. 63, αριθ. 47

3. ό.π. σ. 65, αριθ. 50

4. ό.π. σ. 65, αριθ. 51

(21)

Γένναίε στρατηγέ!⁽¹⁾

«Ο κύριος Οδυσσέας μας έστειλε το δίπλωμα της χιλιαρχίας με το οποίο η πατρίς τον τίμησε και από την σήμερα παραιτείται από την δούλευση της πατρίδος.

Ιδού ο Άρειος Πάγος τιμά με το αξίωμα της πεντακοσιαρχίας τους κυρίους Σταμούλη Χοντρό, Δημήτριο Τριανταφύλλου και Γιάννη Λάππα και τους διορίζει να αναλάβουν την διοίκηση του στρατεύματος και να ακούσουν τις διαταγές σου και του χιλιάρχου Δυοβουνιώτη έως δευτέρας μας διαταγής».

Λιθάδα 17 Απριλίου 1822⁽²⁾

(22)

Προς τον Μινίστρο των εσωτερικών και προσωρινό Μ. του πολέμου.

«Ο Άρειος Πάγος αναφέρει ενέργειές του για εξασφάλιση ευταξίας σε περιφέρεια Γαλαξειδίου».

Λιθάδα της Ευβοίας 22 Απριλίου 1822⁽³⁾

Οι Αρεοπαγίτες

(23)

Γενναιότατε κύριε Νικήτα Σταματελόπουλε.

Η προαίρεση του Οδυσσέως ίσως είναι καλή και επιθυμεί να ωφελήσει το Γένος του το ελάττωμά του είναι όπου χάνει την ευκαιρία των πράξεων και την ακμή του καιρού στο να κομπασάρει ατελεύτητα, να μην επιχειρεί τίποτε και ύστερα μετανοεί ανωφέλευτα. Η συνείδηση τέλος πάντων τον έτυψε και γι' αυτό αποφάσισε να παραιτηθεί και από το αξίωμά του και από τον πόλεμο, γνωρίζοντας το ελάττωμά του για το οποίο εστάθησαν και τότε όχι ανωφελή μόνο αλλάκαι ολέθρια τα στρατηγήματά του εις Λεβαδείαν, εις Θήβας, εις Αθήνας, εις Εύριπον και τώρα κακή τύχη εναντίον του Ζητουνίου.

Λιθάδα 26 Απριλίου 1822⁽⁴⁾

Οι Αρεοπαγίτες

1. Πρόκειται, προφανώς, για τον στρατηγό Νικήτα Σταματελόπουλο (Νικηταρά).

2. ό.π. σ. 67, αριθ. 53

3. ό.π. σ. 69, αριθ. 55

4. ό.π. σ. 70, αριθ. 56

(24)

Πανιερώτατο Άγιο Θηβών κύριο Παΐσιο. Εις Θήβας.

Άγιε Θηβών,

Νέα της Θαλάσσης έχουμε ότι προχθεσινή ανεμοζάλη έρριψε στις Μυτιλήνης την ξηρά τρία μεγάλα εχθρικά πλοία και της ξηράς ότι το των Αγράφων στρατόπεδο θριαμβεύον στρατοπεδεύει.

Λιθάδα 17 Μαΐου 1822⁽¹⁾

Οι Αρεοπαγίτες

+ Ταλαντίου Νεόφυτος, Πρόεδρος

Ιωάννης Ειρηναίος

Άνθιμος Γαζής

Κ. Τασσικά

Δρόσος Μανσόλας

Κων. Σακελλίωνος

Ο Αρχιγραμματεύς

Αδάμ Δούκας

2. Κατάλογος αποδεκτών

Υπερτάτη Βουλή των Ελλήνων	αριθ. επιστ. 1, 2, 15, 17
Μινίστρος των Εσωτερικών και	αριθ. επιστ. 3, 4, 5,
Προσωρινός Μινίστρος του Πολέμου	6, 7,8, 9, 11, 16, 22.
Αντέπαρχος Σκοπέλου, Σκιάθου	10
Μινιστέριο των ναυτικών	12
Υπερτάτη Διοίκηση των Ελλήνων	13, 14
Πεντακοσίαρχοι Αγγελής και Κώτζης	18
Στρατιώτες του στρατοπέδου της Ευρίπου	19
Καπεταναίοι του στρατοπέδου της	
Ευρίπου	20
Νικήτας Σταματελόπουλος (Νικηταράς)	21, 23
Μητροπολίτης Θηβών Παΐσιος	24

1. ό.π. σ. 72, αριθ. 58

3. Πίνακας Συνελεύσεων Αρείου Πάγου

1. 22 Φεβρουαρίου	1822	Σάλωνα
2. 25 Φεβρουαρίου	1822	Καζνέσι
3. 5 Μαρτίου	1822	Λίμνη Ευβοίας
4. 10 Μαρτίου	1822	Πολιτικά »
5. 25 Μαρτίου	1822	Λιθάδα »
6. 11 Απριλίου	1822	Λιθάδα »
7. 22 Απριλίου	1822	Λιθάδα »
8. 22 Απριλίου	1822	Λιθάδα »
9. 14 Μαΐου	1822	Λιθάδα »
10. 8 Ιουλίου	1822	Λιθάδα »
11. 20 Σεπτεμβρίου	1822	Ξηροχώρι »
12. 12 Οκτωβρίου	1822	Ξηροχώρι »
13. 13 Οκτωβρίου	1822	Ξηροχώρι »
14. 25 Οκτωβρίου	1822	Ξηροχώρι »
15. 9 Φεβρουαρίου	1822	Δίστομο
16. 9 Φεβρουαρίου	1822	»
17. 13 Φεβρουαρίου	1822	»
18. 17 Μαρτίου	1822	Ξηροχώρι
19. 2 Απριλίου	1822	Λιθάδα
20. 2 Απριλίου	1822	Λιθάδα
21. 17 Απριλίου	1822	Λιθάδα
22. 22 Απριλίου	1822	Λιθάδα
23. 26 Απριλίου	1822	Λιθάδα
24. 17 Μαΐου	1822	Λιθάδα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

«ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ»: ΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

1. Πίνακας των Παιδαγωγικών Άρθρων του Λογίου Ερμή της Πρώτης Περιόδου (1811-1815)

Τα άρθρα αυτά αναφέρονται σε Παιδαγωγικά θέματα γενικά. Σε Διδασκάλους, στον τρόπο Διδασκαλίας, στη Γλώσσα, και στις σχέσεις Παιδείας και Εκκλησίας.

I. Θέματα Παιδαγωγικά

α. Μιχαήλ Γ. Σχινά, Επιστολή προς Άνθιμον τον Γαζήν (Βουκουρέστιον 1811, Μαρτίου 22), σ. 197.

β. Τέχναι και επιστήμαι. Ιδέα της Φιλολογίας σ. 346-353.

II. Μεγάλοι παιδαγωγοί

α. Δημήτριος Σχινάς, Νεκρολογία (Λάμπρος Φωτιάδης), σ. 83-84.

III. Διδακτική Μέθοδος

α. Δημητρίου Νικολάου του Δαρβάρεως, Παρατηρήσεις τινές και σημειώσεις περί της διδακτικής μεθόδου και της διορθώσεως των σχολείων σ. 122-128.

β. Ακολουθία του λόγου Δημητρίου Ν. του Δαρβάρεως, περί της των Σχολείων συστάσεως σ. 147-150.

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

α. Στέφανος Κομμητάς, Περί της ήδη εκδιδομένης εγκυκλοπαιδείας Α': σ. 101-112, 118-122.

β. Των αυταδέλφων Μανουήλ και Κυριακού Καπετανάκη, Γνώμη εις το Πρόβλημα της εν Βουκουρεστίω Φιλολογικής Εταιρείας: «Με οποίον ύφος της Ελληνικής γλώσσης πρέπει να γράφονται τα καθ' υμάς Συγγράμματα», σ. 190-196.

γ. Φιλολογία, Λόγος περί της Ελληνικής Παιδείας, εκφωνηθείς υπό Κ. Οικονόμου του πρεσβυτέρου κατά την δ' Σεπτεμβρίου του αωιά έτους, εις την εορτήν της ενάρξεως του τρίτου έτους της κατά την Σμύρνην Φιλολογικής Σχο-

λής, σ. 409-437.

V. Προσφορά της Εκκλησίας

α. Βουκουρέστιον τη 4 Ιανουαρίου 1811 (Ιωάννης Ασάνης Ιατρός). Αναφέρεται στον Ιγνάτιο, Μητρ. Ουγγροβλαχίας.

VI. Σχολικά Νέα (Διδάσκαλοι, Σχολεία, Μαθητές, Αναλυτικά Προγράμματα)

α. Σχολείων φιλοσοφικών αποκατάστασις, και περί των εν αυτοίς παραδιδόμενων επιστημών. (Αποκατάστασις του εν Βουκουρεστίοις Λυκείου). Λόγος του αρχιδιδασκάλου Κ. Βαρδαλάχου περί της διατάξεως του Λυκείου σ. 5-13.

β. Βουκουρέστιον τη 16 Αυγούστου 1810, σ. 45-49.

γ. Ακολουθία της συνεχείας των από Βουκουρεστίου ειδήσεων. Βουκουρέστιον τη 3 Δεκεμβρίου 1810, Α' σ. 49-50.

δ. Σμύρνη 1810 Δεκεμβρίου 15. Κ. Κούμας σ. 57-58.

ε. Βουκουρέστιον. Συνέλευσις α' της Φιλολογικής Εταιρείας κατά την κβ' του Ιουλίου μηνός, τω, ρωια έτει. σ. 58-65.

στ. Διάταξις του εν Βουκουρεστίοις Λυκείου σ. 66-76.

ζ. Βουκουρέστιον. Τη α' Ιανουαρίου. Δευτέρα συνέλευσις της Εταιρείας κατά την ιε' του Οκτωβρίου, 1810, σ. 86-90.

η. Αγγελίαι Βουκουρέστιον. Τη 22 Μαρτίου 1811 (Εταιρείας συνέλευσις), σ. 157 - 159.

θ. Ιστορία της εξετάσεως των Μαθητών κατά το Λύκειον τη 15 Ιουλίου 1811, σ. 338 - 343.

ι. Αγγελίαι, σ. 343 - 344.

ια. Αγγελίαι (Σχολείων Αγγελίαι), σ. 361 - 369.

ιβ. Σμύρνη (Γυμνάσιον της Σμύρνης), σ. 389 - 392.

ιγ. Κωνσταντινούπολις. Απόσπασμα εκ τινός επιστολής Μιχαήλ Δ. του Σχινά, προς τον εκδότην του Λογίου Ερμού: σ. 399 - 400.

Πίνακας των Άρθρων του Δευτέρου (Β') Τόμου

I. Θέματα Παιδαγωγικά (Γενικά)

1. Δ. Δάρβαρις, Φιλομαθείας περί. Β' 34-38
2. Δημήτριος Νικολάου ο Δάρβαρις, Περί της των βιβλίων αναγνώσεως. Β' 49 - 53.
3. Απόκρισις εις το ζήτημα: «Ποία ἐστίν η πρώτη και αναγκαιότατη Επιστήμη εις τον άνθρωπον;» Β' 94-96.
4. Δ.Ν. ο Δάρβαρις, Περί της των τέκνων ανατροφής Β' 97 - 103.

II. Μεγάλοι Παιδαγωγοί

5. Γραμματεία Νεωτερική Β' 159 - 160.
6. Γραμματεία Νεωτερική (εξακολουθήσις)
Νικηφόρος ο Θεοτόκης Β' 169 - 173
7. Φιλολογία. Περί της αναγεννήσεως των επιστημών Β' 282 - 287.
8. Γραμματείας Νεωτερικής (Ακολουθία) Β' 315 - 320
9. Γραμματεία Νεωτερική Β' 337 - 339.

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

10. Ιωάννης Ραστής, Επιστολή Β' 273 - 281.
11. (Ακολουθία της επιστολής του κυρίου Ραστή) β' 301 - 314.

V. Προσφορά της Εκκλησίας στην Παιδεία

12. Ιερεμίας, Ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης, επιστολή Πατριαρχική προς Χίους περί της μεταρρυθμίσεως του εκείσε φιλολογικού Σχολείου, Β' 59 - 63.
13. Δήλωσις, Β' 63 - 64.

VI. Σχολικά Νέα

(Διδάσκαλοι, Σχολεία, Μαθητές, Αναλυτικά Προγράμματα)

14. Σμύρνη, Β' 12 - 14.
15. Νίζνα, Β' 14
16. Ο φίλος σου Πολύκαρπος. Επιστολή Γραικού τινος περί του εις Σμύρνην Γυμνασίου. Προς τον Α.Δ. εις Βιένναν, εκ Σμύρνης την 2 Μαρτίου 1811. Β' 30 - 32, 33 - 34.
17. Νίζνα, Β' 53.
18. Επιστολή Κ. Μ. Κούμα προς τον σεβασμιώτατον εκδότην του Λ. Ερμού, εκ Σμύρνης την ια' Νοεμβρίου αωια , Β' 75 - 80.
19. Είδησις, Β' 113 - 116.
20. Σμύρνη, Β' 129 - 133.
21. Νεκρολογία, Β' 133.
22. Ν. Από την Κωνσταντινούπολιν, την κα' Φεβρουαρίου, αωιβ'περί του εν Σμύρνη Φιλολογικού Γυμνασίου, Β' 139 - 149.
23. Κωνσταντινούπολις, Β' 156 - 159.

24. Ζήτημα, Β' 159.

25. Ο επιστάτης της εν Κερκύρα δημοσίου Σχολής και εξ Απορρήτων της Ιονίου Ακαδημίας Σ.Π.Δ., Προσαλέντης. Επιστολή εκ Κερκύρας, Β' 190 - 192.

26. Κέρκυρα, Β' 193 - 195.

27. Η εν Μισκόλτζη (πόλις της Ουγγαρίας) κοινότης της Γραικικής Εκκλησίας συνέστησεν Ελληνικόν σχολείον, Β' 352.

VII. Διδακτικά Βιβλία - Εκδόσεις

28. Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, είδησις, Β' 116 - 119.

Πίνακας των Άρθρων του Τρίτου (Γ') Τόμου

II. Μεγάλοι Παιδαγωγοί

1. Εγκώμιον Πέτρου Αντωνίου Βουτιόλη Κερκυραίου, σταυροφόρου, κοινωνού του εκλεκτοριακού των σοφών συνεδρίου, μέλους της εν Ιταλία βασιλικής εταιρείας, και διαφόρων άλλων ενδόξων εταιρειών· ιατροφιλοσόφου διδασκάλου της Βολονιακής και Παταυϊακής Ακαδημίας και πατρός πλείστων κλασσικών συγγραμμάτων παρά Αγγέλου Μελησσινού Κεφαλληναίου. Παρίσια 12 Δεκεμβρίου 1812, Γα' 86 - 95.

III. Διδακτική Μέθοδος

2. Φιλολογία, Ιστορία της Ελληνικής ποιήσεως Γβ' 3-11, 104 - 109, 117 - 123, 202 - 208, 249 - 255 (ατελείωτο).
3. Βιβλία Νεοφανή: Επιτομή Φυσικής εις τρία μέρη διηρημένη, προς χρήσιν των φιλομαθών νέων, συλλεχθείσα υπό Δημητρίου Νικολάου του Δαρβάρεως, και εκδοθείσα φιλοτίμω δαπάνη των κυρίων αυταδέλφων Δαρβάρεων· εν Βιέννη της Αουστρίας παρά τω I. B. Σβηκίω 1812. Γβ' 74 - 81.
4. Κ. Μ. Κούμας, Σμύρνη 1813, κατά μήνα Δεκέμβριον, Διατριβή εις κατηγορίας τινάς της του Δούκα Αργούς. Γβ' 285 - 305.

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

5. Αωνόμου τινός διατριβή σταλείσα εκ Βουκουρεστίου, Τέχνη του λέγειν, και γράφειν. Γβ' 37 - 45, 64 - 68, 85 - 94, 165 - 168 (ατελείωτο).
6. Βιβλία νεοφανή. Πλουτάρχου βίοι παράλληλοι. Μέρος πέμπτον· εν Παρισί-οις, εκ της τυπογραφίας. I.M. Εβεράρτου. ΑΩΙΓ' κδ' και 472 σελ. εις 8 μέγα μετά 7 εικόνων. Γβ' 277 - 284.

7. Προς τους ομογενείς, εκ Βιέννης της Αυστρίας την 20ην Αυγούστου, 1813. Γβ' παράρτημα.

VI. Σχολικά Νέα

8. Μιχαήλ Γεωργίου Σχινάς, Φιλολογικά Αγγελία, από Βουκουρεστίου Απριλίου 5 1813. Γβ' 17 - 20.
9. Ιωάννης Παπαδόπουλος Δημητριάδης, Φιλολογικά αγγελία προς τον εκδότην του Λογίου Ερμού από Βουκουρεστίου Μαΐου 5, Γβ 53-64.
10. Είδησις από Βουκουρεστίου. Γβ' 115-116
11. Κ.Μ. Κούμας, Σμύρνη Σεπτεμβρίου 5, έκθεσις των μαθημάτων, όσα συν Θεώ Αγίω μέλλουν να παραδοθώσιν εις το Φιλολογικόν Γυμνάσιον Σμύρνης κατά το πέμπτον της συστάσεως αυτού έτος, το οποίον άρχεται από της πρώτης ημέρας του ελευσομένου μηνός Σεπτεμβρίου. Γβ' 275-277
12. Κύριλλος, ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης και οικουμενικός Πατριάρχης, Φιλολογικά Αγγελία, αωιγ' Νοεμβρίου. Γβ' 306-308.

VII. Διδακτικά βιβλία-Εκδόσεις

13. Οι Αυτάδελφοι Καπετανάκη, [Μανουήλ και Κυριακός], προς τους φιλομαθείς Έλληνας. Γβ' 130-133
14. Δ.Κ. Βιβλία Νεοφανή Γβ' 177-180

X. Ξένη εκπαίδευση, Σπουδές Ελλήνων στο εξωτερικό

15. Περί των σχολείων της Γερμανίας Γα' 69-74 (ατελείωτο)
16. Κάρολος Ελλμάουρερ, Είδησις περί τινος παιδευτηρίου των νέων συσταθέντος κατά το 1807 έτος δι' αδείας Καισαροβασιλικής, εις το οποίον προσετέθη νεωστί και ιδιαίτερα κλάσις δια τους Γραικούς. Γβ' 162-164

XII. Ιστορία της Παιδείας

17. Ιστορία των επιστημών επί της ΙΗ' εκατονταετηρίδος Γα' 81-86 (ατελείωτο)

18. Φιλολογία, Επιστολή του Π.Κ. προς τον αυτού φίλον Γ.Ν. Γβ' 21-33

«Ερμής ο Λόγιος» Τόμος Δ' (1814)

Πίνακας των Άρθρων του Τετάρτου (Δ') Τόμου

1. Θέματα παιδαγωγικά (Γενικά)

1. Ζηνόβιος Πωπ. «Ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω»	Δ' 103-111
2. Ι.Σ., «Ο έχω, τούτο σοι δίδωμι»	Δ' 129-136

V. Προσφορά της Εκκλησίας εις την Παιδεία

3. Βιβλιογραφία. Κατήχησις ή Ορθόδοξος Διδασκαλία της Χριστιανικής Πίστεως· εκδοθείσα υπό Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου και Οικονόμου, διδασκάλου της Φιλολογίας κατά το Φιλολογικόν της Σμύρνης Γυμνάσιον, εις χρήσιν του αυτού Γυμνασίου [Βιέννη 1813].

Δ' 44-45

VI. Σχολικά Νέα

4. Φιλολογία. Ανθιμος Γαζής, επιστολή προς Δανιήλ τον Φιλιππίδην.	Δ' 7-17
5. Ανθιμος Γαζής, Προς τους ομογενείς (περί της Μηλιωτικής Σχολης).	Δ' 71-73
6. Θ. Πετροκόκκινος, Π. Σκαραμαγκάς, Ν. Ροϊδης, εκ Χίου. Εις Παρισίους. Προς τον σεβασμιώτατον συμπολίτην κύριον Αδαμάντιον Κοραήν· την 15η Ιουνίου 1814.	Δ' 73-74
7. Ιάσιον. (Περί του εν Ιασίω επιστημονικού Γυμνασίου)	Δ' 81-92
8. Αθήναι (Περί του σχολείου αυτών).	Δ' 92-93
9. Αθήναι (Περί της Φιλομούσου Εταιρείας)	Δ' 97-103
10. Φιλολογία (Περί του εν Κωνσταντινουπόλει Γυμνασίου).	Δ' 123-124
11. Αγγελία	Δ' 137-138
12. Κ. Οικονόμος, Αγγελία	Δ' 138-141

13. Αλέξανδρος Βασιλείου, Προς τους επιτρόπους της Σχολής Χίου.
Δ' 141-143

VII. Διδακτικά Βιβλία - Εκδόσεις

14. Βιβλιογραφία Δ' 25-32

15. Βιβλιογραφία. Τέχνης Ρητορικής βιβλία τρία, συνταχθέντα υπό Κωνσταντίου Οικονόμου και Πρεσβυτέρου του κατά το φιλολογικόν της Σμύρνης Γυμνάσιον διδασκάλου της Φιλολογίας εις χρήσιν του αυτού Γυμνασίου (Βιέννη 1813)

Δ' 38-44

X. Ξένη εκπαίδευση - Σπουδές Ελλήνων στο εξωτερικό

16. Ανθιμος Γαζής, Είδησις, (Βασιλική Ακαδημία των Επιστημών του Μονάχου).

Δ' 54-55

XII. Ιστορία της Παιδείας

17. Περί αρχής προόδου, ακμής και παρακμής των επιστημών

Δ' 18-24, 33-38, 49-54

18. Περί της διατηρήσεως και διαδόσεως της Φιλολογίας.

Δ' 65-71, 94-96, 126-

128.

«Ερμής ο Λόγιος» Τόμος Ε' (1815)

IV. Η Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

1. G. Narrenhasser, Απάντησις Γερμανού τινος εις την του Ν. Δούκα προς τους Σοφούς της Ευρώπης Επιστολήν.

Ε' 3-16

**ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΙΟΥ ΕΡΜΗ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ**

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται θέματα σχετικά με τις μεθόδους διδασκαλίας, τη γλώσσα, τα νέα Σχολεία που δημιουργούνται, τα προγράμματα μαθημάτων, τα διδακτικά βιβλία.

1. Θέματα Παιδαγωγικά

α. Μιχαήλ Γ. Σχινά, Επιστολή, προς Άνθιμον τον Γαζήν Α' 197.

Βουκουρέστιον 1811 Μαρτίου 22.

(Από τη Γραικο-Δακική Φιλολογική Εταιρεία Βουκουρεστίου).

22 Μαρτίου 1811 «δια του Γραμματέως Μιχαήλ Γ. Σχινά».

Άνθιμος Γαζής

Λ. Ε. Α' σ. 197

Οι εταίροι συμφωνούν με τη συμβουλή του Ανθίμου Γαζή: «... είδομεν τας συμβουλάς σου ότι καιρός είναι ν' αρχίση το γένος σπουδὴν ανδρικήν, και ν' αφήση την παιδαριώδη εκείνην, τα Διαβατικά και επιβατικά, ή ως λέγει ο σοφός Κοραΐς, τα κάκιστα καλά Γραμματικά, τα οποία μέχρι της σήμερον μας είχαν δεδεμένους και χείρας και πόδας». Α' σ. 197.

**«Λογίου Ερμή»
στόχος**

«... οι πεπαιδευμένοι δι' αυτού να μεταδίδωσιν εις αλλήλους τας προς όφελος και καταρτισμόν του γένους ιδέας των». Α' σ. 197.

**Εκδοτική
δραστηριότητα
της εποχής
Ο Άνθιμος Γαζής
βραβεύεται**

«...Γενική Ιστορία μεταφράζεται, Φιλολογία συγγράφεται, Φιλοσοφία δια τους τύπους ετοιμάζεται κ.λπ.).

«... δια τον ζήλον, την φιλογένειαν... και δι' αμοιβήν των πόνων σου Σοί πέμπομεν το Δίπλωμα, μη έχοντες άλλο τιμιώτερον να Σοί προσφέρει το Σώμα της Εταιρείας^(α)

β. Τέχνη και επιστήμη. Ιδέα της φιλολογίας. Α' 346-353.

(α). Το Δίπλωμα ήτο συνοδευμένο και με μία χρυσή ταμπακιέρα πενήντα φλωρίων, δώρο του φιλομούσου Εφόρου.

Ανάλυση της εννοίας της Φιλολογίας	«...Πόθος. Έρωσ προς τους λόγους» σ. 346.
Ο όρος αντικαθιστά άλλους	«...είληπται η λέξις αντί του Παιδεία, Μάθησις». Α' σ 346.
Λόγιοι	«... οι πεπαιδευμένοι και εξαιρέτως οι ερευνηταί της αρχαιότητος, οι Αρχαιολόγοι και Ιστορικοί». Α' σ. 346.
Παιδεία	«...την γνησίαν και την αληθώς ανθρώπινον και καθολικήν» σ. 347.
Εγκύκλια μαθήματα	«... τα προς διόρθωσιν και καλλωπισμόν των ηθών του ιδίου υποκειμένου ανήκοντα».
Παιδείαν εγκύκλιον	«...όλας τας τέχνας και επιστήμας εκείνας αίτινες τελειοποιούσι και εξευγενίζουσι την ανθρώπινον φύσιν, ως η Ποιητική, και η Μουσική, η Ρητορική, η Ιστορία, η Φυσική, η Μαθηματική, η Φιλοσοφία και η Γραμματική». σ. 348.
Η Φιλολογία ως επιστήμη περιλαμβάνει	«...α' την πολιτικήν Ιστορίαν των Ελλήνων και Ρωμαίων, β' την Αρχαιολογίαν γ' την Μυθολογίαν και Τέχνας και δ' τας Επιστήμας και την Φιλοσοφίαν της αρχαιότητος ηνωμένας με την Ιστορίαν της Γραμματείας» σ. 353.

II. Μεγάλοι Παιδαγωγοί

Δημήτριος Σχινάς, Νεκρολογία (Λάμπρος Φωτιάδης) Α' 83-84.

Λάμπρος Φωτιάδης

ο εξ Ιωαννίνων

«σχολαρχήσας εν Βουκουρεστίοις έτη ιγ'» Α' σ. 83.

Ποιήματα	«τη ποιήσει τα πρώτα φέρων. Συνέθετο ποιήματα παντοία, Ανακρεόντεια, Ηρωϊκά, Σαπφικά...».
Μεταφράσεις	«Μεθρμήνευσε δε των δέκα Ρητόρων τα σωζόμενα, τον Ξενοφώντα απ' αρχής εις τέλος, Ηροδότου τας Μούσας, Θουκυδίδου Ξυγγραφάς πέντε, Γρηγορίου λόγους και Δίωνος του Χρυσσοστόμου, Πλουτάρχου τα πλείω κ.λπ.». Α' σ. 83.
Κριτική	«Πρόσθεσ δε και Κριτικές αυτού περί ταύτα θεωρίας.
Έτος θανάτου και ηλικία	«Μετέστη δε των τήδε κατά το αωε, έτος το σωτήριον, έτη βεβιωκώς πέντε προς τοις πενήκοντα».

III. Μέθοδος διδασκαλίας

α' Δημητρίου Νικολάου του Δαρβάρεως

Παρατηρήσεις τινές και σημειώσεις περί της διδακτικής μεθόδου και της διορθώσεως των Σχολείων Α' 122-128, 147-150.

Εμπειρική μέθοδος διδασκαλίας	«... διδάσκαλοι, οίτινες με την πολλήν άσκησιν της τέχνης ή της επιστήμης των, και με πολυχρόνιον πείραν διδάσκοντες τους νέους απέκτησαν μίαν αρκετά καλήν μέθοδον» Α' σ. 123.
Πρακτικοί διδάσκαλοι	«... ο αριθμός των πρακτικών διδασκάλων είναι μικρός».
Απουσία μεθόδου διδασκαλίας	«... ο πρώτος διδάσκαλος δεν εξηγεί εις τους παίδας τα πρώτας αρχάς... και ο δεύτερος εκχέει εις αυτούς όλην του την πολυμάθειαν» σ. 124.
Σύγχυση στους μαθητές	«εις τοιαύτην ουν ασυμφωνίαν και τόσην ποικιλίαν της παραδόσεως των μαθημάτων απορεί ο νέος και

δεν εξεύρει πού ευρίσκεται» σ. 124.

**Ανάγκη καθορισμού
διδασκτικής μεθόδου**

«... δεν είναι καλόν ν' αφεθή η παράδοσις των μαθημάτων μόνον εις του διδασκάλου την σύνεσιν, αλλά πρέπει να διορισθή μία μέθοδος δι' αυτόν» Α' σ. 125.

**Κριτήρια και
ουσιαστικά της
διδασκτικής μεθόδου**

«α' να εκλέγωνται εκείνα τα μαθήματα, τα οποία ανήκουσιν εις την στοιχειώδη, και έπειτα εις την υψηλοτέραν μάθησιν» σ. 125.
β' «... άλλην μέθοδον απαιτεί η Μαθηματική» σ. 126.
γ' «... τα μέσα, τα οποία τον οδηγούσιν εις τον σκοπόν του» σ. 126.
δ' «Χρεωστέι η μέθοδος να διατάσση την ακολουθίαν των μαθημάτων» σ. 126.

Διδασκτική μέθοδος

«Η μέθοδος δεν αφορά μόνον την δια στόματος

**και διδασκτικά
βιβλία**

πράδοσιν του διδασκάλου, αλλά και το σχέδιον και την διάταξιν των σχολαστικών βιβλίων και την εκλογήν των περιεχομένων εις αυτά υποθέσεων».

**Η Φιλολογική
Εταιρεία να
συντάξει βιβλία**

«Δια την ελλόγιμον φιλολογικήν Εταιρείαν ήθελεν είσθαι τη αληθεία μεγάλη τιμή, αν εγένετο υπ' αυτών ένα τέλειον σύστημα τοιούτων σχολαστικών βιβλίων» Α' σ. 147.

**Υποδείξεις για τη
συγγραφή βιβλίων**

«... να περιέχη εις την αρχήν μίαν σύντομον οδηγίαν δια τον διδάσκαλον, πώς να μεταχειρίζηται το βιβλίον, ποίαν μέθοδον ν' ακολουθή εις την εξήγησίν του και παράδοσιν, και πώς να προχωρή δια να κάμνη την περίληψιν του βιβλίου ευκατάληπτον και επωφελή εις τον νέον» σ. 147.

Ίδρυση Σχολείου

«Πρέπει να συσταθή ένα τροφείον είπουν σχολείου, εις το οποίον να διδάσκωνται όσοι μέλλουν να ανα-

**Ασκήσεις
διδασκαλίας**

δέχονται το διδασκαλικόν επάγγελμα» σ. 148.
«... μόνον με την παράδοσιν των κανόνων χωρίς
μیان πραγματικήν άσκησιν δεν γίνεται ο καλός και
χρήσιμος διδάσκαλος» σ. 149.

IV Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

α' Στέφανος Κομμητάς, περί της ήδη εκδομένης εγκυκλοπαιδείας Α' 101-112, 118-122.

**Γλωσσική
διδασκαλία
(απόψεις)**

«της όλης ελληνικής γλώσσης η Αττική εστίν η ευγενεστέρα, και ενί λόγω η βάσις και το θεμέλιον, επειδή ός τις ακριβώς ταύτην μάθη, δύναται ευκόλως και τα ιδιώματα των λοιπών διακρίνειν διαλέκτων, και την νυν καθομιλουμένην ρυθμίζειν επί το βέλτιον» Α' σ. 102.

**Άνθιμου Γαζή
Λεξικόν**

«Εις δε την του Λεξικού εκτέλεσιν ο φίλος και φιλογενής ναι μην και ακούραστος Αρχιμανδρίτης κύριος Άνθιμος Γαζής κοπιά εργαζόμενος εις αυτό την του γένους ωφέλειαν περί πολλού ποιούμενος» σ. 103.

**Ο Στέφανος Κομμητάς
παρουσιάζει την
εγκυκλοπαιδεία του**

«... διήρηται εις τόμους μεν οκτώ, τάξεις δε τρεις· οι μεν πρώτοι πέντε τόμοι το Γραμματικόν περιέχουσιν οι δε εξής δύο το Ρητορικόν· και ο όγδοος το Ποιητικόν.

Έκαστος δε τόμος έχει όγκον υπέρ τας τεσσαράκοντα δηλ. κόλλας εις όγδοον μέγα. Ωνομάσθη δε το όλον σώμα Εγκυκλοπαιδεία» σ. 104.

β' Μανουήλ και Κυριακός Καπετανάκης. Γνώμη εις το πρόβλημα της εν Βουκουρεστίω Φιλολογικής Εταιρείας. «Με οποίον ύφος της Ελληνικής γλώσσης πρέπει να γράφονται τα καθ' ημάς Συγγράμματα», Α' 190-196.

Γνώμαι τρεις περί

«... οι μεν γνωμοδοτούσι να διδάσκωνται αι μαθή-

της γλώσσης	σεις δια της Παλαιάς Ελληνικής Γλώσσης· οι δε δια της νεωστί διορθουμένης Ελληνικής, και άλλοι δια της δημώδους Ελληνικής» σ. 191.
Φωτισμένος λαός είναι	«... οποιούοι οι βαθμοί αποκτώσιν έκαστος την αναγκαίαν γνώσιν των μαθήσεων και φαίνεται όλον το έθνος ως εν μόνον σώμα... συσπεύδον... προς την συντήρησιν και τελειοποίησιν της ιδίας αυτού ευδαιμονίας» Α' σ. 191.
Οι βαθμοί του έθνους μας Προτείνεται, κατά μίμησι των Ευρωπαίων, η χρήση της ομιλουμένης	«... είναι κυρίως πέντε: οι Ιερείς, οι Διδάσκαλοι, οι Έμποροι, οι Τεχνίται και οι Γεωργοί» σ. 191. «οι νέοι Ευρωπαίοι πρώτον διδάσκονται την μητρικήν αυτών γλώσσαν. Αν λοιπόν και τα ημέτερα σχολεία μιμηθώσι το αυτό, και διδάσκωσι πρώτον την ομιλουμένην γλώσσαν με γραμματικήν...» σ. 193.
Κρίνεται αναγκαιοτάτη και η διδασκαλία της γραφομένης ελληνικής διαλέκτου	«Προς τούτο κρίνεται αναγκαιοτάτη και άφευκτος η ορθή διδασκαλία και καλλιέργεια της ήδη γραφομένης και διορθουμένης Ελληνικής Διαλέκτου σ. 193.
Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης	«Η δε παλαιά Ελληνική Διάλεκτος νομίζεται και αυτή άφευκτος· οι νέοι πρέπει να διδάσκωνται και την Παλαιάν, και άλλας ξένας γλώσσας, εις ώρας ιδιαίτερας της εβδομάδος, καθώς γίνεται και εις τα Ευρωπαϊκά σχολεία» σ. 193.
Η διδασκαλία της κοινής Ελληνικής Διαλέκτου	«Το πλείστον μέρος των ομογενών παιδων, ήτοι οι υιοίπολλών τεχνιτών, των γεωργών και όλων απλώς των πενήτων, μανθάνουσι μόλις εις τα κοινά σχολεία ν' αναγιγνώσκωσι και να γράφωσι μετρίως και πολύ ελλειπώς την ιδίαν των γλώσσαν» σ. 195.

**Ωφέλιμα βιβλία για
εκείνους που
γνωρίζουν λίγα
γράμματα**

«Τα δε ωφέλιμα εις αυτούς βιβλία είναι αι προς τον καιρόν ανήκουσαι μυθιστορίαί, αι πολιτικάί και γενικάί ιστορίαί, αι δι' αυτούς συντεταγμέναι, αι κωμωδίαί και τραγωδίαί, και άλλα τοιαύτα πολλά, τα οποία συνέγραψαν και εδημοσίευσαν οι σοφοί της Ευρώπης προς φωτισμόν του χυδαίου και αδιδάκτου λαού» σ. 195.

Μαθήσεις - Γλώσσαι

«αι μαθήσεις είναι τροφοί και κοσμήτριαι των γλωσσών, και όχι αι γλώσσαι των μαθήσεων. Ούτω και οι Αθηναίοι εκείνοι εδυνήθησαν να αποσπάσωσι την γλώσσαν αυτών από την μητέρα αυτής την Ιωνικήν, και να την φέρωσιν εις τοιούτον βαθμόν τελειότητος, αφού επεπόλασαν εις αυτούς αι μαθήσεις, και περιέλαμψαν την σφαίραν του λαού αυτών κατά το μάλλον και ήττον» σ. 196.

Άνθιμος Γαζής

«Η γνώμη αυτή των αυταδέλφων Καπετανάκη αρέσκει κατά πολλά» Α' σ. 196 σημ.

γ. Φιλολογία, Κ. Οικονόμος. Λόγος περί της ελληνικής παιδείας και γλώσσης, εκφωνηθείς υπό Κ. Οικονόμου του Πρεσβυτέρου κατά την δ' Σεπτεμβρίου του αωια' έτους, εις την εορτήν της ενάρξεως του τρίτου έτους της κατά την Σμύρνην Φιλολογικής Σχολής, Α' 409-437.

**Ελληνική Παιδεία
και ευγλωττία**

«Η επιθυμία και η ιδική σας, ω φιλογενείς Σμυρναίοι, και κοινώς όλων είναι να ιδώμεν επιστρέψασαν εις την ημετέραν πατρίδα, ομού με την Φιλοσοφίαν, και την Ελληνικήν Παιδείαν και ευγλωττίαν» σ.410.

**Η γλώσσα και ο
προφορικός λόγος**

«επειδή το όργανον της ευδαιμονίας του ανθρώπου είναι η γλώσσα, φανερόν, ότι όσον τελειότερον τόσον είναι και πρεπωδέστερον και επωφελέστερον εις αυτόν» σ. 411.

Οι Έλληνες

«α.λλ' οι εις τούτο περισσότερον παρά πάντας ευ-

**ευδοκίμησαν στην
τελειοποίηση της
γλώσσας**

δοκιμήσαντες, εχρημάτισαν οι αθάνατοι και αεί-
μνηστοι προπάτορες ημών, οι Έλληνες» σ. 411

**Πώς τη λαλούμε
σήμερα την Αρχαία
Γλώσσα**

«των προπατόρων καυχώμεθα, ότι είμεθ' απόγονοι·
τούτων την γλώσσαν λαλούμεν έως της σήμερον,
ώς την λαλούμεν, διεφθαρμένην, ατελή, βαρβαρό-
μικτον» σ. 412.

**Οι Ευρωπαίοι μας
καταφρονούν**

«Το όργανον της ανθρωπίνης ευτυχίας, ημείς δι'
αμαθίαν και απαιδευσίαν το έχομεν ατελέστατον
εναντίον και του συμφέροντος ημών και του καθή-
κοντος. Δεν είναι παράξενον λοιπόν, εάν καταφρο-
νώμεθα από τα σοφά έθνη της Ευρώπης, εάν δυ-
στυχώμεν μακράν όντες της φιλοσοφικής, και ακρι-
βούς ερμηνείας των εννοιών μας» Α' σ. 412.

**Σπουδή της παλαιάς
ελληνικής γλώσσας**

«πρέπει να σπουδάζωμεν εξ ανάγκης την παλαιάν
και πάτριον ημών Ελληνικήν γλώσσαν, δι' ό,τι αυτή
μόνη είναι το μόνον μέσον της ευτυχίας ημών το
αναγκαιότατον: «δι' ό,τι μας στερεώνει εις την ιε-
ράν ημών θρησκείαν... δι' ό,τι μας οδηγεί εις την
φιλοσοφίαν, δι' ό,τι πλουτίζει και τελειοποιεί την
καθομιλουμένην ημών γλώσσαν» σ. 412.

**Η μεγάλη ευεργεσία
της Χριστιανικής
Εκκλησίας**

«Από τας πολλές και μεγάλας ευεργεσίας με τας
οποίας ευηργέτησε το δυστυχές ημών γένος η κοινή
μήτηρ των Χριστιανών, η πάνσεπτος του Χριστού
εκκλησία, μία είναι και να το διαφυλάξη εις τας ιε-
ράς αυτής βίβλους, καθαράν και ακέραιον, όσον το
δυνατόν, την προπατορικήν, ημών γλώσσαν» σ.
412.

Έξω σοφία και έσω

«Ο αληθής και τέλειος χριστιανός, πρέπει να μιμή-
ται τον πατριάρχην Ιακώβ αλληγορικώς. Καθώς
εκείνος ενυμφεύθη και την πολύτεκνον Λείαν, και

την εύμορφον Ραχήλ τοιουτοτρόπως και αυτός να νυμφεύηται, και την έξω σοφίαν ώς Λείαν, πολλών γνώσεων γεννητικήν· και την έσω την θειοτάτην, και κατά την Ραχήλ, δύο μόνον τέκνων της πράξεως και θεωρίας καλλίστην μητέρα» σ. 415.

Εκφράζει τη χαρά του

«... δεν εμπορώ να κρύψω την χαράν της ψυχής μου,

**για την εγκατάλειψη
της παλαιότερης
μεθόδου «ψυχαγωγίας»**

με την οποίαν βλέπω ότι, παντάπασι σχεδόν εξέλιπεν από την Ελλάδα το κόμμα των φιλοσόφων εκείνων της Ελληνικής γλώσσης εξηγητών και διδασκάλων· οίτινες μέχρι τινος, νομίζοντες πολλούς όρους της Ελληνικής γλώσσης συνωνύμους, τους μετεχειρίζοντο και εις το γράφειν και εις το λέγειν αδιαφόρως, μη φροντίζοντες ν' ανακαλύψωσι την αληθινήν αυτών σημασίαν... και τοιουτοτρόπως να συγχέωσι των δυστυχών μαθητών τας ιδέας» Α' σ. 423.

**Η ελληνική γλώσσα
οδηγεί σε κατανόηση
των παλαιών
Συγγραφέων και σε
γνώση του
κοινωνικού βίου
και της αρετής**

«Η ελληνική γλώσσα μας οδηγεί εις την φιλανθρωπίαν και αρετήν, ήτις είναι της φιλοσοφίας ο μόνος σκοπός· δι' ό,τι όστις εκμαθών αυτήν ακριβώς, καταλαμβάνει ορθώς τους παλαιούς Συγγραφείς, ύτος αποκτά την καλλίστην και τελειοτάτην επιστήμην δια τον κοινωνικόν βίον, από την οποίαν εκπηγάζουσιν, όλαι αι πράξεις της αρετής» σ. 425.

**Ο Όμηρος και οι
άλλοι ποιηταί**

«Όμηρε... Συ πάτερ τρισέβαστε, συ και ο λοιπός των μαθητών σου και οπαδών, των άλλων Ποιητών, ο χορός, κρύψαντες σοφώς την αηδίαν των συμβουλών υποκάτω της γλυκύτητος των μύθων, και μέτρων, και ωδών, ως έμπειροι των ανθρωπίνων καρδιών, ιατροί, κινάτε το νέκταρ της αρετής εις τους, όσοι σας μελετώσι, και τους δημιουργείτε ανεπαισθήτως καλούς και χρηστούς πολίτας σ. 427.

Ανάγνωση ποιητών

«Οι σοφοί προπάτορες ημών έξω των εις το θέα-

από το πρωτότυπο

τρον καθ' ἡμέραν διδασκομένων λαμπρῶν ποιημάτων, ανεγίνωσκον κατά πάσαν πενταετηρίδα εἰς δημοσίους συνελεύσεις τὸν Ὅμηρον, ὡσαύτως καὶ τὸν Τυρταῖον εἰς τοῖςπροσήκοντας καιροῦς, καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὰς ὁμοίως, διὰ νὰ ρυθμίζωσι τὰ ἤθη τῶν νέων, καὶ νὰ τοὺς παρορμώσιν εἰς ἀρετὴν» Α. σ. 427.

**Μετάφραση Ποιητῶν
καὶ Συγγραφέων εἰς
ξένη γλῶσσα**

«Εἰς μάτην ἐλπίζουσιν, ὅσοι δὲν τοὺς καταλαμβάνουσιν Ἑλληνιστί, νὰ κατανοήσωσι τὸ κάλλος τῶν ἀκριβῶς εἰς ξένην τινὰ γλῶσσαν μεταφρασμένων δι' ὅ,τι λόγος τις, ὅταν μεταφράζηται εἰς ἄλλας φωνὰς σπανίως διασώζει τὸ ἀκριβές καὶ ἀκίβδηλον τῆς γνησίας ἐννοίας, παρομοίως μὲ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον εἰς τὴν πηγὴν τοῦ διασώζει τὴν ἀληθινὴν γεύσιν τε καὶ ποιότητα». σ. 428.

**Ἡ γλῶσσα μας
δέχτηκε κακὲς ξένες
ἐπιδράσεις.
Ἡ κάθαρση διὰ τῆς
μελέτης τῆς ἀρχαίας
Ὁ Αδ. Κοραΐς
ὁδηγὸς στὴ
θεραπεία τῆς
γλώσσης**

«Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ὀμιλουμένη γλῶσσα εἶναι διεφθαρμένη, ἀλλ' ὡσαύτως εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ διόρθωσις τῆς πηγάζει ἀπὸ τὴν μητέρα τῆς τὴν Ἑλληνικὴ» σ. 429.

«Τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἀρχηγὸν καὶ ὁδηγὸν ἔχομεν τὸν πάσης τιμῆς ἄξιον Ἀδαμάντιον Κοραΐν, δι' ὅ,τι πρῶτος αὐτὸς ἐμπόρεσε νὰ ἴδῃ τὸν μόνον τρόπον τῆς θεραπείας, καὶ μὲ τὴν ἰλαρὰν τῶν λόγων τοῦ πειθῶ νὰ τὴν ὑποτυπώσῃ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἄλλους πεπαιδευμένους τοῦ ἔθνους».

**Ματαιοπονία ἡ
ἀναβίωση τῆς
ἀρχαίας. Στόχος ἡ
διόρθωση τῆς
ὀμιλουμένης**

«Εὐχῆς ἔργον ἦτο ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς κάλλος ἡ Ἑλληνικὴ, ἀλλὰ φευ, τὸ πρᾶγμα σχεδὸν ἐξελέγχεται ἀδύνατον, καὶ ἡ περὶ τούτου σπουδὴ εἶναι ἀπλὴ ματαιοπονία... καὶ δὲν μένει ἄλλη παραμυθία, εἰ μὴ μόνη τῆς ὀμιλουμένης γλώσσης ἡ διόρθωσις. Ὅτι δὲ ἡ καθομιλουμένη γλῶσσα ἡμῶν εἶναι γνησιὰ διάλεκτος τῆς Ἑλληνικῆς, θυγάτηρ εὐ-

μορφος ευμορφωτάτης μητρός, τούτο γίνεται φανερόν και εις τους ολίγον προσέξαντας τον νουν εις αυτήν» Α' σ. 431.

V. Προσφορά της Εκκλησίας

α' Βουκουρέστιον, Τη 4 Ιανουαρίου 1811 Α' 90-91

**Ο Ουγγροβλαχίας
Ιγνάτιος επαινείται
για την προσφορά του
στην Παιδεία**

«... Η μεγαλυτέρα του φροντίς είναι, όπερ είναι και το κυριώτερον του Ποιμένος έργον, ο φωτισμός του ποιμνίου, η καλή αγωγή και παιδεία των νέων, και μάλιστα των ευπατριδών, διότι εξ αυτών αναβρύει εις ταύτην την επαρχίαν του λαού η ευτυχία» σ. 90.

**Κινεί την άμιλλα
μεταξύ των μαθητών**

«Δια να κινήση την προς τα καλά τούτων άμιλλαν, ηρώτησε τους διδασκάλους του Λυκείου ποιοι νέοι ευπατριδάι είναι σεμνοί και επιμελείς και ως έμαθε περί τινος, ευθύς τον παρέστησεν εις τους Άρχοντας, και εζήτησεν υπέρ αυτού κυβέρνησιν τινά ανάλογον με την ηλικίαν του» σ. 91.

**Αναφέρονται ονόματα
προς μίμησιν**

«... είθε οι πραγματευταί να μιμηθώσι τας καλώς ευεργεσίας των αυταδέλφων Ζωσιμάδων! και Ιωάννου του Πρίγκου!
Είθε οι Προεστώτες των πόλεων και χωρίων να μιμηθώσι το παράδειγμα των Κυδωνιατών! Οι Μοναστηριακοί το παράδειγμα των Βατοπεδινών! και οι Τεχνίται το του εν Κωνσταντινουπόλει Συλλόγου των Γουναράδων! Α' σ. 91.

VI. Σχολικά Νέα

(Διδάσκαλοι, Σχολεία, Μαθητές, Αναλυτικά Προγράμματα)

α. Σχολείων φιλοσοφικών αποκατάστασις και περί των εν αυτοίς παραδιδομένων επιστημών. «Αποκατάστασις του εν Βουκουρεστίοις Λυκείου, Λόγος του αρχιδιδασκάλου Κ. Βαρδαλάχου περί της διατάξεως του Λυκείου», Α' 15-13. Ανταπό-

κριση από Βουκουρέστιον τη 29 Ιουλίου 1810.

**Ο Μητροπολίτης
Ιγνάτιος ο από
Άρτης**

«Εις τας αρχάς του Μαΐου (1810) ήλθεν ενταύθα πεμφθείς παρά της Ιεράς Συνόδου της Αγίας Πετροπόλεως ο νέος Μητροπολίτης Ιγνάτιος ο από Άρτης» σ. 5.

**Ο Ουγγροβλαχίας
Ιγνάτιος παίρνει
υπό την προστασίαν
του το σχολείο
Βουκουρεστίου**

«Συλλογιζόμενος ότι το Ιερατείον δεν μεταβάλλεται επί το κρείττον, ούτε των νέων η ηθική δεν διορθώνεται, ειμή διά μέσου της παιδείας έλαβεν υπό την προστασίαν του το Σχολείον του Βουκουρεστίου» σ. 5.

**Μετονομασία του
Σχολείου και
επισκευή**

«... μετονομάζει αυτό Λύκειον, το επισκευάζει» σ.5.

Διδάσκαλοι Μαθήματα

«Διορίζει διδασκάλους των Επιστημών, της Φιλολογίας, και των Γλωσσών και τη σήμερον διδάσκονται εις την νεωτέραν ελληνικήν γλώσσαν η Μαθηματική, η Πειραματική Φυσική, η Χημική, η Ιχνογραφία, η Μεταφυσική, η Λογική, η Ηθική, η Φυσική, η Ιστορία, η Γεωγραφία, η Ρητορική, η Ποιητική, η Αρχαιολογία, η Παλαιά Ελληνική γλώσσα, η Λατινική, η Γαλλική, η Γερμανική και η Ρωσική» Α' σ. 5.

Αριθμός Μαθητών

«μαθηταί εισιν υπέρ τους διακόσιους τριάκοντα (230) σ. 6.

**Δώρα στους
διδασκάλους
ωρολόγια
και στους μαθητές
βιβλία**

«Δια να εμψυχώσει τα πνεύματα, edióρισε κοινή συνέλευσιν του Ιερατείου, των Αρχόντων, και των πεπαιδευμένων· εξέτασε τους μαθητάς, και εφιλοδώρησε και αυτούς, και τους διδασκάλους·τους μεν διδασκάλους με πολύτιμα ωρολόγια, τους δε μαθητάς με βιβλία καθ' ένα κατά την ανάλογον δύναμίν του» Α' σ. 6.

**Ίδρυση της
Φιλολογικής
Εταιρείας**

«Εσύστησε μίαν Φιλολογικήν Εταιρείαν, κατά ζ' του Ιουλίου (1810) εκπαιδευ μένων ανδρών, εκ του σώματος του Ιερατείου, των Ευγενών, των Ιατρών των διδασκάλων, και των πραγματευτών, δια να επαγρυπνώσιν εις την πρόοδον των μαθήσεων, και να καλλιεργήσωσι την νεωτέραν Ελληνικήν γλώσσαν, αναβιβάζοντες αυτήν κατά μικρόν πλησίον της μητρός αυτής» σ. 6.

**Πρώτη συνέλευσις
της Εταιρείας
Πρόεδρος**

Εις τας 22 του Ιουλίου (1810) έγινε η πρώτη συνέλευσις της Εταιρείας, εις την οποίαν ανεγνώσθη παρρησία ο οργανισμός αυτής· εκλέχθησαν τα Μέλη, και εψηφίσθη πρόεδρος ο Γρηγόριος ο Βραγκοβάνος, εκ του πρώτου γένους της Βλαχίας» Α' σ. 6.

**Έναρξη μαθημάτων.
Προσευχή στο
παρεκκλήσιο**

«... την πρώτη των μαθημάτων ημέρα, έγινε μεγάλη συνέλευσις εις το Λύκειον. Και πρώτον, εισελθών ο Μητροπολίτης εις το Παρεκκλήσιον με την αρχιερατικήν στολήν, έψαλε το Ευλογητός εί Χριστέ ο Θεός ημών, κ.τ.λ. εμνημόνευσε τα μέλη της Εταιρείας, τους διδασκάλους, και μαθητάς, και καθεσθείς επί του θρόνου εις την στοάν, επρόσταξε ν' αρχίση η παράδοσις των μαθημάτων» σ. 6-7.

**Αρχιδιδάσκαλος
Κωνσταντίνος
Βαρδαλάχος**

«... ο αρχιδιδάσκαλος Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος ανέγνωσε την διάταξιν του Λυκείου, και εξεφώνησε προς τους μαθητάς λογίδριον» σ. 7.

Λόγος του Κων. Βαρδαλάχου:

**α·. Τονίζεται η αξία
της φιλοσοφικής
παιδείας**

«Της Φιλοσοφίας το όνομα πανταχού τρισήμερον αντηχεί είναι φανερά. Αι τέχναι, η Γεωργική, η Ναυτική, τα προς αλλήλους Συναλλάγματα, οι Νόμοι, οι κοινωνικός βίος, όλα δια της Φιλοσοφίας τελειοποιούνται... εν ενί λόγω, δια της Φιλοσοφίας ο

άνθρωπος βλέπει τα θαυμάσια έργα του Δημιουργού: Φιλοσοφία εστιν ομοίωσις Θεώ κατά το δυνατόν άνθρωποις». σ. 7.

β. Οι σπουδές θα γίνονται στη μητρική γλώσσα και θα χρησιμοποιηθούν μεταφράσεις

«Η φιλοσοφία κατά το παράδειγμα και καλήν έκβασιν των σοφών Εθνών, θέλει μας ομιλεί με την μητρικήν μας Γλώσσαν. Δια την Φιλοσοφίαν έχομεν τα συγγράμματα του Σοαυίου ταύτα μετέφρασεν ο φιλογενής Γρηγόριος ο Κωνσταντάς, εις την Κοινήν Ελληνικήν γλώσσαν. Εις την Γεωγραφίαν έχομεν την μεθοδικήν εκείνην του Γασπάρεως, και εις την φυσικήν Ιστορίαν την του Βέρτουχ· τα δύο ταύτα συγγράμματα μεταφράζονται και εκδίδονται δια της τυπογραφίας κατά συνέχειαν εν Βιέννη της Αουστρίας, εις την αυτών Γλώσσαν, παρά των φιλογενών αυταδέλφων Καπετανάκη» Α' σ. 8-9.

Ίδρυση και λειτουργία σχολείων

«Γυμνάσιον Κων/πόλεως: «Τω 1804 αδεία των κρατούντων... δια συνδρομής τούτε Παναγιωτάτου Πατριάρχου κυρίου Γρηγορίου και του εκλαμπροτάτου μεγάλου διερμηνέως κυρίου Δημητρίου Μουρούζη...».

Γυμνάσιον Κυδωνιών: «...συνέστησεν εν Γυμνασίον ο φιλογενής Βενιαμίν Ιεροδιάκονος φιλομούσω δαπάνη των ευπατριδών. Σμύρνην και Θεσσαλονίκην: «Ομοίως κατά το παρόν οργανίζεται εν και εν Σμύρνη καθώς και εν Θεσσαλονίκη». Ιωαννίνων: «Προ ικανών όμως χρόνων συνεστήθη το εν Ιωαννίνοις Γυμνάσιον το οποίον νυν επροίκισεν η αδελφότης των Ζωσιμάδων με όλα τα αναγκαία» Α' σ. 9.

Βιβλία

Χειρόγραφες μεταφράσεις και έντυπα παρατίθεται Βιβλιογραφία σ. 10-13.

Κοινό και Ελληνικό Σχολείο

«Εις όλας σχεδόν τας πόλεις και χώρας της Ελλάδος ευρίσκονται δύο Σχολεία, το μεν Κοινό, το δε Ελληνικόν, λεγόμενα» Α' σ. 13.

Πρόγραμμα Ελληνικού Σχολείου	«παραδίδεται Γραμματικώς η παλαιά Ελληνική Γλώσσα, βάσιν της μελέτης έχουσα τους παλαιούς Συγγραφείς, τους λεγομένους υπό των Ευρωπαίων κλασικούς, οίον τους ποιητάς, τους Ρήτορας τους Μυθογράφους και τους ιστορικούς» σ. 13.
Γυμνάσιο	«Τους δε Φιλοσόφους Μαθηματικούς, Γεωγράφους και Φυσικούς, μελετώσι κατά μέρος οι μαθηταί εν τοις Γυμνασίοις».
Σχολείο Άθωνος	«... νυν παραδίδεται η Θεολογία, και η Εκκλησιαστική Ιστορία».
β. Βουκουρέστιον, τη 16 Αυγούστου 1810. Α' 45 - 49.	
Δημόσιες εξετάσεις (7.7.1810) στο Λύκειο Βουκουρεστίου παρουσία αρχόντων και λαού	«Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος διά να εμψυχώσῃ τους διδασκάλους, να διεγείρῃ τα πνεύματα των εντοπίων εις την πρόοδον των φώτων και την των νέων βελτίωσιν, και να ερεθίσῃ την φιλοτιμίαν των μαθητῶν, διώρισε πάγκοινον συνέλευσιν των εγκατοίκων, ίνα εξετασθῶσιν οι μαθηταί του Λυκείου, τη εβδόμη του Ιουλίου (1810) συνηθροίσθησαν εις την στοάν του Λυκείου» σ. 45 - 46.
Ο διδάσκαλος Αθανάσιος Ιωάννου εκφωνεί λόγο	«... ο διορισθείς διδάσκαλος της φιλολογίας Αθανάσιος Ιωάννου εξεφώνησε λόγον» σ. 46.
Λόγος Αθανασίου Ιωάννου α. Σύστασις, το πρώτον, του Σχολείου	«Ίδού μία λαμπρά εποχή διά τα χρονικά της Βλαχίας. Αιών ήδη σχεδόν είναι από της συστάσεως του έως χθες μεν σχολείου σήμερον δέ Λυκείου» Α' σ. 46.
β. Προβάλλεται η προσωπικότητα του Μητροπολίτου Ιγνατίου, η δράση του και το	«... μόλις πατεί το έδαφος του νέου ποιμνίου αναδεικνύεται ό,τι ποτε οι Περικλείς εις τας Αθήνας, οι Μαικήναι εις την Ρώμην, και οι Μέδικοι εις την Φλωρεντίαν. Πρώτη φροντίς αυτώ και επιμέλειά γίνεται η περί της παιδείας» σ. 46

**ενδιαφέρον του για
την παιδεία**

**Ο Μητροπολίτης
Ιγνάτιος στην
προσφώνησή του προς
τους μαθητάς τονίζει
ότι πρέπει να
μορφωθούν με
επιμέλεια προς όφελος
της Πατρίδος**

«Δεν ζητείται άλλο παρ' υμών, ειμή επιμέλεια, φιλοπονία, υποταγή εις τους διδασκάλους, και ήθη χρηστά. Αι Μούσαι δεν λησμόνησαν την παλαιάν των κατοικίαν, τον Όλυμπον και τον Παρνασσόν. Εκεί θέλουν πάλιν επιστρέψει ύστερον από ένα τόσον μεγάλον γύρον, όνπερ, έκαμαν εις την Ευρώπην. Αν οι μαθηταί της Βλαχίας σταθώσιν ικανοί να τας συντροφεύσωσιν έως εκεί... Η πατρίς προσμένει παρ' υμών την βελτίωσίν της» σ. 47 - 48.

**Η εξέταση των
μαθητών σε όλα τα
μαθήματα.
Κων. Βαρδαλάχος:
Στα Μαθηματικά και
Ρητορικήν.**

«Έρχεται εις το μέσον ο διδάσκαλος Κωνσταντίνος και προσκαλεί τους μαθηματικούς μαθητάς προβάλλων προβλήματα Γεωμετρικά, Αλγεβραϊκά και Αριθμητικά. Προσκαλεί τους καταγινομένους εις την Ρητορικήν... τον Ισοκράτην· προσκαλεί τέλος πάντων τους Γεωγράφους» σ. 48.

**Εξέταση των μαθητών
από τον διδάσκαλο
Αθανάσιο Ιωάννου:
Στην α) Φυσική
Ιστορία και β)
στην Σύνταξη της
Ελληνικής γλώσσας**

«Έρχεται έπειτα ο διδάσκαλος Αθανάσιος Ιωάννου, και προσκαλεί όσους σπουδάζουσι την Φυσικήν Ιστορίαν και τους εξετάζει. Μετά τούτους εξέτασεν όσους είναι προκεχωρηκότες εις την Σύνταξιν της Ελληνικής γλώσσας» Α' σ. 48.

**Ο Κυριάκος Ιωάννου
εξετάζει στην
Ελληνική Γλώσσα**

«έρχεται και ο διδάσκαλος της Ελληνικής Γλώσσας, Κυριάκος Ιωάννου, και εξετάζει και αυτός τους μαθητάς του καθ' ένα κατά την δύναμιν, και την εις τα μαθήματα πρόοδον» σ. 48.

**Προσφέρονται δώρα
σε διδασκάλους και
μαθητές. Καθιέρωση**

«Ο Μητροπολίτης... φιλοδωρήσας τους μεν διδασκάλους με πολύτιμα ωρολόγια, τους δε μαθητάς με βιβλία, γεγραμμένα με την επιγραφή

**συνεσιάσεως κάθε
εβδομάδα (την Πέμπτη)**

«Τω φιλοπόνω (δείνι) χάριν της εις τα μαθήματα αυτού επιδόσεως δώρον τουτί δίδεται, αωι Ιουλίου ζ' εν Βουκουρεστίοις κατά το Λύκειον (η υπογραφή της Πανιερότητός του).

Μετά τας ομιλίας και τας πράξεις ταύτας, διελύθη η συνέλευσις, και προσεκλήθησαν οι διδάσκαλοι εις την τράπεζαν της Πανιερότητός του, προσταχθέντες ίνα μη λείπωσι καθ' εκάστην Πέμπτη απ' αυτής» σ. 48-49.

γ. Βουκουρέστιον, τη 3 Δεκεμβρίου 1810. Α' 49 - 50.

**Γ' Συνέλευσις της
Φιλολογικής
Εταιρείας. Δεξίωση
Ρώσου Αρχιστράτηγου**

«Εις την δεκάτην του παρόντος, εκάθησεν η Φιλολογική Εταιρεία εις την τρίτην αυτής συνέλευσιν, εις ήν συνήλθε μετά παρατάξεως και ο αρχιστράτηγος των Ρωσικών στρατευμάτων Κόμης Καμένσκης» σ. 49.

**Συνέλευση μελών
και μαθητών**

«Περί την τρίτην ώραν μετά την μεσημβρίαν, συνηθροίσθησαν εις το δωμάτιον της Εταιρείας πάντα τα μέλη και εις τον ευρύχωρον έξω του δωματίου τόπον, το πλήθος των μαθητών μετά κλάδων εις ταςχείρας» Α' σ. 49.

**Ομιλίες:
α. Νικόλαος Σάββα
β. Γεώργιος Σλατινιάνος**

«ο διδάσκαλος της γαλλικής γλώσσης Νικόλαος Σάββα, ο εκ Τυρνάβου, εξεφώνησε Γαλλιστί μίαν ομιλίαν εκ προσώπου των διδασκάλων και μαθητών του Λυκείου. Ο πρόεδρος της Εταιρείας άρχων μέγας Λογοθέτης Γεώργιος Σλατινιάνος, εξεφώνησεν άλλην ομιλίαν ομοίως Γαλλιστί εκ προσώπου του Λυκείου» σ. 50.

**Παρουσίαση εργασιών
διδασκάλων,
ο Μητροπολίτης
Ιγνάτιος έφορος της**

«Ο Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος πόνημα Περί Ερμηνείας. Ο άρχων Καμινάρης Νέστωρ Κραιώβέσκος τους Κανόνας και Νόμους της Εταιρείας, και την περί εκάστου κρίσιν, διά στίχων

Εταιρείας απονέμει το Δίπλωμα	Ιαμβικών. Αθανάσιος Ιωάννου διδάσκαλος πόνημα Περί Ποιητικής. Ο έφορος όρθιος έδωκεν εις καθέ- να των ειρημένων τριών το Δίπλωμα, να είναι δηλα- δή μέλος της Εταιρείας» σ. 50.
Πειράματα από μαθητάς	«Κατά προσταγήν του Εφόρου οι μαθηταί έκαμαν μερικά πειράματα του Ηλεκτρισμού» σ. 50.
Εποπτικά μέσα διδασκαλίας	«Γεωγραφικοί Πίνακες ήσαν εις άλλο μέρος και εις εν άλλο μέρος άλλαι τράπεζαι με τας μηχανάς της πειραματικής Φυσικής».
δ. Κ. Κούμας, Σμύρνη 1810, Δεκεμβρίου 15. Α' 57 - 58.	
Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης. Διδάσκαλοι επτά (7) Αρχιδιδάσκαλοι: Κων. Κούμας Κων. Οικονόμος	«Το ενταύθα νεωσυστηθέν Γυμνάσιον ευοδούται, και μαθητάς έχει υπέρ τους εκατόν πενήτηκοντα , διδασκάλους έχει επτά, εξών ο μεν Κωνσταντίνος Κούμας ο εκ Λαρίσσης της Θεσσαλίας, ο δε εκ Τσαριτσάνης της κατά την Ελασσώνα της Θετταλίας Κων. Οικονόμος» Α' σ. 57 - 58.
Διδασκόμενα μαθήματα	«Ο μεν Κωνσταντίνος Κούμας της Φιλοσοφίας και επιστημών, ο δε Κων. Οικονόμος της Ελληνικής γλώσσης, της Ρητορικής, Ποιητικής, Λογικής και της Γεωγραφίας» σ. 57 - 58.
ε. Βουκουρέστιον, Συνέλευσις α' της Φιλολογικής Εταιρείας κατά την κβ' του Ιουλίου μηνός, τω αωι έτει. Α' 58 - 65, 66 - 76.	
Συνέλευση στο Λύκειο για τη σύσταση της Φιλολογικής Εταιρείας	«Ο Μητροπολίτης κύριος Ιγνάτιος και ο υποπρόεδρος Έγγελχαρτ, κατέβησαν από της Μητροπόλεως εις το Λύκειο, διά να συστήσωσιν επ' αισίοις την Φιλολογικήν Εταιρείαν» σ. 58.
Λόγος Μητροπολίτου	«Η σημερινή λαμπρά εορτή προξενεί διπλήν χαρά

Ιγνατίου Ἑλληνας - Δάκες	εις τους Ἑλληνας και Δάκας, καθότι είναι η εποχή της αναγεννήσεως των» σ. 59.
Ο Δεσμός της Φιλοσοφίας ενώνει Ἑλληνας και Δάκες	«Βλέπω τους Ἑλληνας και Δάκας, τους οποίους προ πολλού ἠνωσεν η αγία Θρησκεία και η αυτή διοικήσεις, να τους ενώνη σήμεραν ένας άλλος δεσμός της ιεράς φιλοσοφίας» Α' σ. 59.
Οι Ἑλληνας αποδίδουν το χρέος τους προς την Δακία	«Οι Ἑλληνας πολλά αισθαντικοί και ευγνώμονες διά το άσυλον όπερ αυτοίς δέδωκεν η Δακία, προσπαθούσι να τη αποδώσωσιν εν ιερόν χρέος με τα φώτα της μαθήσεως και της φιλοσοφίας» Α' σ. 59.
Η Νεοσύστατος Εταιρεία	«... ηνεοσύστατος Εταιρεία δεν δύναται να εξισωθή με εκείνας των πεφωτισμένων εθνών· πλήν είναι αληθέστερον, ότι όλα από μικρά αρχινώσι και εις μεγάλα τελειώνουσι. Ας μη περιφρονήσωσι την Εταιρείαν οι ξένοι διά την σμικρότητά της» σ. 60.
Επαινεί τον ζήλο των μελών της Εταιρείας	«Εγώ επαινώ τον ζήλον σας, επιθυμώ να σας βλέπω να φιλονεικίτε εις τας συναθροίσεις σας διά να εκβαίνη η αλήθεια εις το φως, και έξω από την συνάθροισιν πάλιν να σας βλέπω στενά ηνωμένους ως αδελφούς, διά να δώσητε παράδειγμα και εις όσους μετέρχωνται τα κοινά πράγματα» σ. 60.
Ανάγνωση νόμων της Φιλολογικής Εταιρείας	«... ανεγνώσθησαν οι Νόμοι και οι Κανόνες της Φιλολογικής Εταιρείας, και όλα τα Μέλη υπεγράφησαν, αρξάμενος ο σεβαστός έφορος της Εταιρείας ο Αρχιερεύς δηλαδή και Μητροπολίτης της Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος, είτα ο υποπρόεδρος Γενεράλ Έγγελχαρτ...» σ. 61.
Άνθιμος Γαζής	«Τα αντεπιστέλλοντα Μέλη εν Βιέννη. Ο Αρχιμανδρίτης Άνθιμος Γαζής

Αλέξανδρος Βασιλείου
Δημήτριος Δάρβαρις
Στέφανος Κομμητάς
Μανουήλ Καπετανάκης
Κυριακός Καπετανάκης
Ο φιλέλλην Άγγελος (Engel)
Ο φιλέλλην Κόπιταρ (Koritar)
Εν Παρισίοις: «ο εξοχώτατος Ιατρός Αδ. Κοραής»
Εν Βενετία: «ο Σπυρίδων Βλαντής» Α' σ. 63-64.

Τα ονόματα των Διδασκάλων, και ό,τι έκαστος διδάσκει.

Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος «Διδάσκει την Πειραματικήν Φυσικήν, την Μαθηματικήν (Γεωμετρίαν), Γεωγραφίαν, Ρήτορας (Λυσίαν)» σ. 64.

Αθανάσιος Ιωάννου Βογορίδης «Ποιητικήν (Ησίοδον), Μετρικήν, γυμνάζει τους μαθητάς εις τους επιστολικούς τύπους» σ. 64.

Κυριάκος Π. Ιωάννου «διδάσκει τον Ξενοφώντα, και την Γραμματικήν περί Συντάξεως. Την Παρασκευήν διορθώνει τα θέματα σ. 65.

Μιχαήλ Πέτρου Κοκκίνης «Την Αριθμητικήν, την Ιχνογραφίαν, Πρακτικήν Γεωμετρίαν, και την Γερμανικήν γλώσσα» σ. 65.

Μανουήλ ο Βυζάντιος «διδάσκει την Ρωσικήν γλώσσα» σ. 65

ΛΩΡΑΝΣΟΝ «πρώτος διδάσκαλος της Γαλλικής γλώσσης» σ. 65.

Νικόλαος Σάββα «δεύτερος διδάσκαλος της Γαλλικής» σ. 65.

Τα ονόματα των διδασκάλων της Ελληνικής γλώσσας.

«Βασίλειος Νικολάου
Ιωάννης Κυνώψης
Γεώργιος Σκεύας
Αλέξιος Κωνσταντίνου»
σ. 65

Ο αριθμός των Μαθητών (244) «Κατά τον Νοέμβριον μήνα του 1810, ο αριθμός των Μαθητών έφθασεν έως 244» Α' σ. 65.

Αριθμός των μαθητών «εκ των μαθητών άλλοι ακολουθούσι δύο, και άλλοι τρία μαθήματα.

Της Φυσικής και Μαθηματικής εισί	12
της Γεωγραφίας	18
της Ποιητικής και Επιστολικού Τύπου	10
της Αριθμητικής, Ιχνογραφίας	53
της Γερμανικής Γλώσσας	16
της Γαλλικής	54
της Ρωσικής	25

σ. 65 - 66.

Η επίδοσις των μαθητών «η επίδοσις φαίνεται από τα Συγγράμματα τούτων, τα οποία παριστάνουσι κατά μήνα οι Διδάσκαλοι εις τον Έφορον αποδίδοντες λόγον» σ. 66.

Διάταξις του εν Βουκουρεστίοις Λυκείου

Διαίρεση Μαθημάτων «Τα Μαθήματα διαιρούνται εις τρεις τάξεις, εις Επιστήμας, Φιλολογίαν και Γλώσσας. Εις τας Επιστήμας περιλαμβάνονται, η Μαθηματική, η Φυσική, η Χημεία, η Φυσική Ιστορία, η Γεωγραφία, η Μεταφυσική, η Λογική και η Ηθική.

Εις την Φιλολογίαν, η Ρητορική, η Ποιητική,
η Ιστορία, η Μυθολογία και η Αρχαιολογία.
Εις τας γλώσσας, η Ελληνική, η Λατινική, Ρωσ-
σική, Γαλλική και Γερμανική» Α' σ. 66 - 67.

Περί της προ των Μαθημάτων τάξεως

**Οι διδάσκαλοι
εκφωνούν ομιλία
σχετική με την
επιστήμη που θα
διδάξουν**

«Πριν αρχίσωσι τα μαθήματα, ήγουν μετά
τας μεγάλας διακοπάς, παρόντος του
Πανιερωτάτου Εφόρου, των Επισκόπων,
Ηγουμένων, Ευγενών, και πάσης τάξεως, οι
διδάσκαλοι να εκφωνώσιν έκαστος ομιλίαν
ανήκουσαν εις το επάγγελμα και επιστήμην,
την οποίαν μέλλει να διδάξη και τούτο να γί-
νεται κατ' έτος» σ. 67.

Περί του Διδασκάλου των Επιστημών

**Ο διδάσκαλος των
επιστημών διδάσκει**

«την πειραματικήν Φυσικήν, την
Μαθηματικήν οδόν, να κάμνη της Φυσικής τα
πειράματα και Φιλοσοφίαν» σ. 67.

Οι εξετάσεις

«...ή δια στόματος, ή δια γραφής, εν είδει δια-
τριβής, ή θέλει προβάλλει προβλήματα τινά
Φυσικά ή Μαθηματικά» σ. 67.

Περί του Διδασκάλου της Φιλολογίας

**Ο διδάσκαλος της
Φιλολογίας διδάσκει**

«Ποιητικήν, Μετρικήν, το εύ συντάττειν, εις
τους επιστολικούς τύπους πρώτον ελληνιστί,
είτα και εις την νεωτέραν των ελλήνων γλώσ-
σαν την Ρητορικήν» σ. 67-68.

Περί του Διδασκάλου της Ελληνικής γλώσσας

Ο διδάσκαλος

«...εξηγεί εν από τους αρίστους Συγγραφείς

**της Ελληνικής
γλώσσας διδάσκει**

οίον τον Ξενοφώντα, τον Ισοκράτην, τον
Λυσίαν, τον Λουκιανόν κ.τ.λ.» Α' σ. 68.

**Τρόπος διδασκαλίας
των κειμένων**

«Ένα καλόν Συγγραφέα πρέπει να μελετά, και
να μη μασσά ο μαθητής είτα και άλλον βαθ-
μηδόν» σ. 68.

**Λεξικόν Άνθιμου
Γαζή**

«Να εξηγή ο μαθητής πρώτον τας σημασίας
της λέξεως, και να λέγη, επί τίνος εκλαμβάνε-
ται εις ταύτην την έννοιαν και τούτο να κάμνη,
βοηθούμενος από το Λεξικόν του κυρίου Ανθί-
μου Γαζή» σ. 69.

Αποστήθιση

«Να μη καταβαρύνεται των νέων ο νους, βια-
ζόμενος να μανθάνη συνεχώς από στήθους·
πρέπει να μελετά, και να νοή· και δια να γυ-
μνάξη το μνημονικόν, αρκεί ν' αποστηθίζη
γνώμας τινάς του Συγγραφέως, ιδίωμα της
γλώσσης, ιστορίαν» σ. 69.

**Η Βιογραφία πρώτα
του συγγραφέα**

«Πριν αρχίση να διδάσκη τον Συγγραφέα ο
διδάσκαλος, πρέπει να λέγη την βιογραφίαν
του, τον χαρακτήρα του, τας περί τούτου κρί-
σεις» σ. 69.

**Τεχνολογία των
μερών του λόγου**

«να τεχνολογώνται, δύο ή τρία ρήματα
ανώμαλα, δύο ή τρία ονόματα ετερόκλιτα κ.τ.
και όχι να τεχνολογήται ματαίως όλον το μά-
θημα» σ. 69.

**Οι αδύνατοι μαθητές
να βοηθούνται**

«οι αδύνατοι μαθηταί να έρχωνται και μετά το
γεύμα εις το Λύκειον, διά να μελετώσι, βοη-
θούμενοι υπό τινος των εκεί, η δε βοήθεια να
είναι οδηγία, έως να μάθωσι τον τρόπον να
μελετώσι καθ' εαυτούς». Α' σ. 70.

**Υποδιδάσκαλοι,
βοηθοί του
Γραμματικού.
Η εξέταση γίνεται
από τον Γραμματικό.**

«επειδή του Γραμματικού το επάγγελμα είναι επιφορτισμένον από πλήθος μαθητών, ο διδάσκαλος να έχη και βοηθούς υποδιδασκάλους. Να εξετάζη εις μίαν διωρισμένην ημέραν της εβδομάδος τους μαθητάς, πότε του ενός, πότε του άλλου υποδιδασκάλου, να διορίζη τον Συγγραφέα, να προβιβάζη, και να υποβιβάζη τους μαθητάς» σ. 70.

Διαίρεση αρχαρίων σε δύο περιόδους σ. 70 - 72.

Περί των Διδασκάλων εν γένει σ. 72-73.

Δημόσιες εξετάσεις

«Ο Διδάσκαλος χρέος έχει να προάγη τον μαθητήν καθ' εκάστην επί τα έμπροσθεν, προ οφθαλμών έχων, ότι αι δημόσιοι εξετάσεις γίνονται όχι μόνον δια τον μαθητήν, αλλά και δια τον διδάσκαλον». σ. 72.

**Οι ποινές των
μαθητών**

«Αι ποινάι των μαθητών πρέπει να ήναι ανάλογοι με τα αμαρτήματα, αποβλέπουσαι προς σωφρονισμόν, και όχι προς εκδίκησιν» σ. 72.

Το χρέος των γονέων

«συνεχώς να ερωτώσιν ή εμμέσως, ή αμέσως τους διδασκάλους αν έρχονται καθ' εκάστην οι παίδες των εις το Λύκειον εις ποίαν ώραν έρχονται, και εις ποίαν σχολάζουσιν· εις τον οίκον να τους ερωτώσι τι έμαθον... δια να διεγείρωσι την φιλοτιμίαν των νέων» Α' σ. 72.

**Παιδαγωγός
κατ' οίκον**

«Οι ευκατάστατοι γονεείς πρέπει να έχωσι δια τους υιούς των παιδαγωγόν, νέον φρόνιμον και προκομμένον, δια να τους διδάσκη ιδιαιτέρως, και να φροντίζη δια την προκοπήν και ευταξίαν αυτών» σ. 73.

Βιβλίο απουσιών

«Ο διδάσκαλος πρέπει καθ' εκάστην προ του

των μαθητών

μαθήματος να ερωτά με τον κατάλογον, εάν ήλθον οι μαθηταί του όλοι και αν λείπη τις να σημειώνεται» σ. 73.

Η εξέταση με λαχνό

«... να τους εξετάζη με λαχνόν περί του χθεσινού μαθήματος, δια να βλέπη αν προβαίνωσι καθ' εκάστην» σ. 73.

Περί των Μαθητών σ. 74-75.

Εγγραφή μαθητών στον κατάλογο του Λυκείου

«Οι μαθηταί να ήναι καταγεγραμμένοι εις τον κατάλογον του Λυκείου και ο αριθμός αυτών να αναγιγνώσκεται εις τας δημοσίους εξετάσεις, δια να φαίνεται και εκ τούτου η πρόοδος του Λυκείου». σ. 74.

Η ελληνική γλώσσα και μία Ευρωπαϊκή

«Χρέος έχει ο μαθητής να σπουδάζη προ πάντων την Ελληνικήν γλώσσαν, να μάθη δε και μίαν των πεφωτισμένων της Ευρώπης εθνών» σ. 74.

Αποβολή μαθητή από το Σχολείο

«...εάν μετά πολλάς παιδείας και συμβουλάς επιμένη εις την κακίαν, να διώκεται από το Λύκειον» Α' σ. 74.

Ο επιμελής να τιμάται με ονομασία, πρωτοκαθεδρία, και με βραβείο στις δημόσιες εξετάσεις

«Εάν όμως ήναι επιμελής, εύτακτος, και σεμνός να τιμάται εις το Λύκειον με εξαίρετον ονομασίαν, και εις την ώραν του μαθήματος με πρωτοκαθεδρίας, και εις τας δημοσίους εξετάσεις να βραβεύεται αναλόγως με την επίδοσιν» σ. 74.

Μαρτυρικό γράμμα του διδασκάλου για το μάθημα που παρακολούθησε ο μαθητής.

«Όταν τελειώση ο μαθητής εν είδος, (=μάθημα επιλογής) να λαμβάνη παρά του διδασκάλου μαρτυρικόν γράμμα, το οποίον να το παριστάνη εις τας δημοσίους εξετάσεις, και εάν

αποκριθεί ορθώς, ερωτώμενος εις εκείνο το είδος, να επικυρώνεται παρά του σεβαστού Εφόρου, και να σφραγίζεται με την σφραγίδα του Λυκείου» σ. 74.

Το Δίπλωμα

«Αφ' ού τελειώση την οδόν των μαθημάτων του, να εξετάζεται εις όσα είδη εμελέτησε και ορθώς αποκριθείς, να λαμβάνη και το δίπλωμα, επικυρωμένον, και εσφραγισμένον» σ. 74.

Οι αμοιβαίες τάξεις και ευκοσμίες μεταξύ των διδασκάλων και μαθητών.

«οίον να εμβαίνη ασκεπής ο διδάσκαλος εις τον οικίσκον, όπου μέλει να διδάξη· οι δε μαθηταί να τον υποδέχονται ομοίως ασκεπείς και όρθιοι· το αυτό να γίνεται, και όταν εξέρχεται. Να αρχίζη το μάθημα με το, κύριοι μαθηταί! ή Νέοι φιλόμουσοι, κ.τ. οι δέ να αποκρίνωνται, Ζήθι! κ.τ.». σ. 75.

Περί των Εορτών Α' σ. 75.

Κυριακή, Δεσποτικάί, Θεομητορικάί, του μεγαλομάρτυρος Δημητρίου και Γεωργίου, του Αγίου Κωνσταντίνου, Νικολάου, των τριών Ιεραρχών.

Περί των Διακοπών σ. 75.

Ημέρες Διακοπών

- α) «Η της Χριστού γεννήσεως, ήτις αρχίζει από τα προεόρτια, έως της ζ' του Ιανουαρίου».
- β) «Η τυροφάγος, και ή της πρώτης εβδομάδος της μεγάλης τεσσαρακοστής, διά να μη λείπωσι ταύτην την εβδομάδα διδάσκαλοι και μαθηταί από την εκκλησίαν μη έχοντες καιρόντας άλλας εβδομάδας να συχνάζωσι καθ' εκάστην».
- γ) «Η του Πάσχα διακοπή γίνεται την μεγάλην εβδομάδα, και την διακαινήσιμον».
- δ) «Η μεγάλη διακοπή αρχίζει από την παρα-

μονή των Αγίων Αποστόλων, έως α' Σεπτεμβρίου» Α' σ. 75.

Περί των δημοσίων εξετάσεων σ. 75-76.

Παρουσία επισήμων στις εξετάσεις

«Αι δημόσιοι εξετάσεις να γίνονται παρόντος του Πανιερωτάτου, των επισκόπων, και των Αρχόντων» σ. 75.

Λαχνός στις εξετάσεις

«Τα ονόματα των μαθητών εκάστης τάξεως να ήναι εις ιδιαίτερον κιβώτιον και παρόντων πάντων να εξάγεται έν όνομα το τυχόν, και να εξετάζεται εις το είδος εκείνο ο μαθητής» σ. 76.

Εξέταση επιστημών και γλώσσας

«Εις τας επιστήμας να εξετάζεται εις μόνος μαθητής την ημέραν, εις δε τας γλώσσας και περισσότεροι» Α' σ. 76.

Διάρκεια εξετάσεων δεκαπέντε (15) ημέρες

«Αι εξετάσεις να διαρκώσιν έως δεκαπέντε ημέρας» «μετά το Πάσχα ευθύς να αρχίζωσιν αι εξετάσεις» σ. 76.

Για να μην αργεί το Λύκειο οι εξετάσεις να γίνονται τις αργίες.

Κατά τας Πέμπτας, και Σάββατα, ή Κυριακάς, εορτάς, όταν προστάζη ο Πανιερώτατος Δεσπότης» σ. 76.

Ο κανονισμός του Σχολείου επιδέχεται μεταβολές

«Η Διάταξις αυτή να μεταβάλλεται κατά τας περιστάσεις, όταν κρίνη εύλογον ο Πανιερώτατος Δεσπότης να προστεθή τι, ή ν' αφαιρεθή ή να μεταβληθή» σ. 76.

16. Βουκουρέστιον τη α' Ιανουαρίου. Δευτέρα Συνέλευσις της Εταιρείας κατά την ιε' του Οκτωβρίου 1810. Α' 86-90.

Περί της ομιλουμένης

«... Η ομιλουμένη γλώσσα δεν είναι νεωτέρα,

Ελληνικής γλώσσας

καθώς οι Ευρωπαίοι λέγουσιν, αλλ' είναι παλαιά, η Κοινή, λεγομένη, ως αποδεικνύεται από των Συγγραφέων την χρήσιν, ως προς τους γραμματικούς κανόνας· και μάλιστα έχει μεγάλην ομοιότητα μετά της αρχαίας Ιωνικής» σ. 86.

**Τα ανεπιπέδοντα
Μέλη να ερωτηθούν
για τη γλώσσα.**

«και περί τούτου πρέπει να ερωτηθώσι και τα ανεπιπέδοντα «Μέλη» σ. 87.

**Απάντηση Ανθ. Γαζή
για τη γλώσσα**

«Η ἐμὴ γνώμη εἶναι, να ακολουθήσωμεν ἐκεῖνο το ὕφος του λόγου, το οποίον μετεχειρίσθη ο μακαρίτης ἀρχιεπίσκοπος Νικηφόρος ο Θεοτόκης, εἰς το κυριακοδρόμιον αὐτοῦ, το οποίον εἶναι και εὐληπτον δια τους κοινούς, και Ἀττικόν» Α' σ. 87 σημ. γ').

**Να γράφουμε στην
αρχαία Αττική ή
στην ομιλουμένη;**

«... προς το παρόν... και του ἔθνους οι πεπαιδευμένοι ἀκόμη δεν εἶναι σύμφωνοι, εἰς οποίαν διάλεκτον Ἑλληνικὴν καθ' εἰς ἔχει περισσότεραν ευκολίαν, ας γράφη .μόνο με σκοπόν, διά να ωφελεῖ» σ. 88.

**Γλώσσα και
Φιλοσοφία.**

«Ἡ γλώσσα δεν κάμνει σοφόν τον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἡ Φιλοσοφία σ. 88.

**Αποφεύγεται η
απώλεια χρόνου με
την εκμάθησιν της
ομιλουμένης**

«ἐπρεπε να περάσωσι χρόνοι και χρόνοι εἰς την ματαίαν ταύτην κατατριβήν» σ. 89.

**Φιλολογική εφημερίδα
(Ερμής ο Λόγιος).**

«Πολύ συμφέρει, εἶπεν ἐτι, (ο Μητρ. Ἰγνάτιος) εἰς την μετάδοσιν των φώτων, να κοινολογώσιν οι σοφοί του γένους τας ιδέας των, και περί τούτου εἶναι αναγκαία μία φιλολογικὴ εφημε-

ρίς, εις την οποίαν καθ' εἰς πεπαιδευμένος να εκδίδη τα ιδέας του. Τούτο μας το συμβουλεύει και ο σοφός Κοραῆς, ὅστις φρονίμως ἐδιέλεξε και ἄξιον ἄνδρα τον Αρχιμανδρίτην Ἄνθιμον τον Γαζήν». Α' σ. 89.

**Καταβολή χρημάτων
για την εφημερίδα
(Λ.Ε.).**

«Κατέβαλον ἕκαστος ὅσα προηρείτο, δια τα ἔξοδα της Εφημερίδος» σ. 89.

**Ο Ἄνθιμος Γαζῆς να
αναλάβει την ἐκδοση
της εφημερίδας.**

«Ἐδιορίσθη ο Γραμματεὺς να πέμψη τα χρήματα, και να γράψη προς τον κύριον Ἄνθιμον Γαζήν εν Βιέννη της Αουστρίας διατρίβοντα» σ. 89.

**Τα σχολεῖα του
γένους και η
Εφημερίδα.**

«και να πέμψη ἀνά μίαν Εφημερίδα δωρεάν εις τα Σχολεῖα του γένους, με υπόσχεσιν να τα φανερώσωσι την κατάστασιν του Σχολείου ἐκείνου. Πόσους και τίνας διδασκάλους ἔχει· Πόσους μαθητάς· Τι διδάσκονται. Οποῖα η πρόδος αὐτῶν· Οποῖα η ἐπιμέλεια των Επιτρόπων και ἐπιτηρητῶν των Σχολείων και τα παραπλήσια» σ. 89.

**Ανθ. Γαζῆς
αντεπιστέλλον
Μέλος.**

«Διωρίσθη ἐτι ο Γραμματεὺς, να προσκαλέση τον ρηθέντα κύριον Ἄνθιμον Γαζήν, ως Μέλος ἀντεπιστέλλον της Εταιρείας, και η Πανοσιότης του να σημειώση ὅσους κρίνει ἀξίους, εἴτε εν Βιέννη, εἴτε και ἀλλαχού» σ. 90.

**Διδάσκαλος
Κοκκίνης.**

«... της Ἰχνογραφίας, και Ἀριθμητικής» σ. 90.

**Εφαρμογή ἀλληλο-
διδασκαλίας.**

«Ἄλλὰ νέος τις τρεις και δεκαέτης σχεδόν Σιατιστεύς, με το Ἑλληνικόν ἐκεῖνο φρόνημα, ουχί μόνον μετ' εὐτολμίας ἀπεκρίνετο, ἀλλά και

ηρώτα πολλά τον διδάσκαλον περί Αριθμητικών τινών πράξεων» Α' σ. 90.

17. Αγγελίαι.

Βουκουρέστιον τη 22 Μαρτίου 1811 Α' 157-159.

**Δ' Συνέλευση
της Εταιρείας
Ήτρια του Λ.Ε.**

«Εις τας 18 του Μαρτίου έγινεν η τετάρτη συνέλευσις της Εταιρείας. Πρώτον ανεγνώσθησαν τα έως τότε τυπωθέντα Ήτρια του Λογίου Ερμού» σ. 157.

**Γράμμα ευχαριστήριον
προς τον Ανθ. Γαζή
από την Εταιρεία.**

«Διωρίσθη ο Γραμματεύς να γράψη προς τον Άνθιμον Γαζήν ευχαριστήριον επιστολήν εκ μέρους της Εταιρείας διά τους κόπους, ούσπερ καταβάλλει εις την έκδοσιν της φιλολογικής εφημερίδος» σ. 158.

**Προσφέρονται από
τους διδασκάλους
έργα τους, πρωτό
τυπα ή μτφρ.**

«Προσφέρει εις την Εταιρείαν ο αρχιδιδάσκαλος της Μαθηματικής Κ. Βαρδαλάχος την Πειραματικήν Φυσικήν διαιρουμένην εις Φυσικο-Χημικήν, και Φυσικο-Μαθηματικήν» σ. 158.

Ο Νικόλαος Σάββα

«... ο Νικόλαος Σάββα. ο διδάσκαλος δεύτερος της Γαλλικής διαλέκτου, Μετάφρασιν του Αιμιλίου, περί Ανατροφής Παίδων» σ. 158.

Ο Αθανάσιος Ιωάννου

«... ο της Ποιητικής διδάσκαλος, κρίσιν περί των της Εταιρείας Κανόνων· και Πάρεργα της Ποιητικής, ήγουν ανάλυσιν της Τραγωδίας του Σοφοκλέους, Αίας Μαστιγοφόρος» σ. 158.

**Να μεταφρασθή ξένο
σύγγραμμα Παγκόσμιας
Ιστορίας**

«Προέβαλεν έπειτα ο Έφορος, ότι το πρώτον αναγκαίον εις τό γένος είναι η Ιστορία. Η εταιρεία έκρινε να μεταφρασθή η Καθολική Ιστορία του Άγγετηλ, και ευθύς διεμοιράσθη-

σαν οι τόμοι εις τα ικανά Μέλη του τοιούτου έργου και άρχισεν αμέσως η μετάφρασις» Α' σ. 159.

Η ανάγκη να εκδοθούν βιβλία και για άλλους κλάδους.

«εις πρωτότυπα ή και εις μεταφράσεις, οίον την Καθολικήν Ιστορίαν, την Μυθολογίαν, την Αρχαιολογίαν, την Κριτικήν» σ. 159.

18. Βουκουρέστιον. Ιστορία της εξετάσεως των μαθητών κατά το Λύκειον.
Τη 15 Ιουλίου 1811 Α' 338-343.

Λόγος του Κων. Βαρδαλάχου. Επαινει τον ιδρυτή του Λυκείου μητρ. Ιγνάτιο

«... η Σή Πανιερότης... άλλον σκοπόν δεν έβαλες, ει μή να αποδιώξης από το ποιμνιον... της αμαθείας το σκότος και να αναδείξης φωτός υιούς της Δακίας τους νέους» σ. 339.

α. Ο διδάσκαλος Κυριάκος παπά Ιωάννου εξετάζει τους επτά (7) μαθητάς του στην ελληνική γλώσσα.

«Άρχισε πρώτος να εξετάση τους μαθητάς του με κλήρους ο Διδάσκαλος της ελληνικής γλώσσης Κυριακός παπά Ιωάννου» σ. 340.

β. Ο διδάσκαλος της Γαλλικής Σάββα Πίκκολος εξετάζει (5)

«ο... της Γαλλικής γλώσσης Νικόλαος Σάββα Πίκκολος εξέτασε τους μαθητάς του» σ. 340.

γ. δ/λος της Μαθηματικής Μιχαήλ Πέτρου Κοκκίνης

«ο της Αριθμητικής Μιχαήλ Πέτρου Κοκκίνης επρόβαλεν εις τους μαθητάς του Αριθμητικά και Αλγεβραϊκά προβλήματα» σ. 340.

δ. ο δ/λος της Ρωσικής.

«... ο της Ρωσικής γλώσσης Διδάσκαλος εξέτασεν ομοίως τους μαθητάς του» Α' σ. 340.

ε. ο δ/λος της Φιλολογίας Αθαν.

«... ο της Φιλολογίας Διδάσκαλος Αθανάσιος Βογορίδης εξέτασε τους μαθητάς του περί της

Βογορίδης	Ποιητικής, και περί Τραγωδίας» σ. 341.
στ' Κων. Βαρδαλάχος	«Κωνσταντίνος ο Βαρδαλάχος εξέτασε εἰς τὴν κς'. Πρότασιν τοῦ Εὐκλείδου καὶ ὅσον μέρος τῆς Φυσικῆς εσπούδασαν εφέτος». σ. 341.
ζ. Ἰωάννης ο Κυνώψης Μαθητής.	«Ἰωάννης ο Κυνώψης ἔκαμε τὴν εφαρμογὴν εἰς τὴν καταμέτρησιν δύο τόπων ἀπροσίτων» σ. 341.
η. Ὁ Μαθητὴς Ἀλέξιος Κωνσταντίνου.	«Ὁ Ἀλέξιος ἔδειξε διὰ τῆς εἰρημένης προτάσεως πὼς ἠμπορεῖ νὰ μετρηθῆ τὸ πλάτος τοῦ Ποταμοῦ Δεμποβίτσας, ἣτις ῥεεῖ ὑποκάτω εἰς τὰ παράθυρα τοῦ Λυκείου» σ. 341.
Βραβεῖα Διδασκάλων	«Ἐλαβε Κωνσταντίνος ο Βαρδαλάχος χρυσὴν καὶ πολῦτιμον ταμπακιέραν. Οἱ ἄλλοι ὅλοι Διδάσκαλοι χρυσὰ ὠρολόγια, οἱ δε Ὑποδιδάσκαλοι ἀργυρά» σ. 341
Βραβεῖα Μαθητῶν.	«Τὰ δε βραβεῖα ἦσαν ἀργυρά ἐλλειψοειδῆ πέταλλα, ἔχοντα ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τὸν Ἀπόλλωνα, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο, εἰς μὲν τὸν γύρον «Λύκειον Βουκουρεστίου» εἰς δὲ τὸ μέσον «Ἀρετῆς ἐνεκα καὶ παιδείας 1811».
Δῶρα στους Μαθητές.	«Προσέφερε δῶρον εἰς τοὺς μαθητὰς ὁ Ἄρχων Μέγας Βόρνικος Γεώργιος Σλατινιάνος δέκα νέους Γεωγραφικοὺς πίνακας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπτά ὁ Ἄρχων Μέγας λογοθέτης Κωνσταντίνος Δοδέσκουλος, καὶ ὁ ἐξοχώτατος Κ. Καρακάσης πολλὰ βιβλιάρια πονήματα τοῦ αἰοδύμου πατρός του, τὰ ὁποῖα ὅλα εμοιράσθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων» Α' σ. 342.
Ἡ Φιλολογικὴ Ἐταιρεία βραβεύει τοὺς διακριθέντες	«Ἡ δὲ ἐλλογιμωτάτη Ἐταιρεία ἔκρινε δίκαιον νὰ ανταμείψῃ τοὺς διακριθέντας μαθητὰς με ἀργυρά νομίσματα ἐπίτηδες χαραχθέντα»

Μαθητές.

σ. 342.

**Λόγος Μητροπολίτου
Ιγνατίου (σ. 342-343)**

«Μόνος ο πλούτος της αρετής και της σοφίας είναι αναφαίρετος, ο σοφός ηξεύρει και τον πλούτον καλώς να οικονομήση και την δυστυχίαν γενναίως να υποφέρη και τέλος πάντων δεν αποθνήσκει, αλλά ζη αιωνίως εις την Ιστορίαν, και εις τα ίδια του συγγράμματα» σ. 343.

**Ο Μητροπολίτης
παρέθεσε Τράπεζα**

«προσεκλήθησαν εις την τράπεζαν της Πανιερότητός του τα μέλη της Εταιρείας, οι Διδάσκαλοι, και οι Μαθηταί» σ. 343.

19. Αγγελία Α΄ 343-344

**Με τη φροντίδα του
Μητρ. Ιγνατίου το
Λύκειο Βουκουρεστίου
αποκτά τη βιβλιοθήκη
του.**

«Ο σεβαστός Μητροπολίτης Ιγνάτιος διά να προικίση το Λύκειον καθώς πρέπει, ηγόρασε προ μικρού συμφώνως με τους άρχοντας, του τόπου την πλουσίαν Βιβλιοθήκην του περιφημου Φυσιολόγου και περιηγητού Σοννίνου· καταγίνεται δέ κατά το παρόν και εις την ανέγερσιν της οικοδομής αυτής, κατά την Ευρωπαϊκήν τάξιν, και εις την αποπλήρωσιν των Ελλήνων Συγγραφέων, διά να έχωσιν οι μαθηταί προχείρως όλα τα εις παιδείαν συντεινόντα Συγγράμματα» Α΄ σ. 343-344.

20. Αγγελία.

Εκ Κωνσταντινουπόλεως, τη 10 Σεπτεμβρίου 1811, Α΄ 361-369.

**Επανασύσταση της
Πατριάδος**

«συνέστη πάλιν το Σχολείον της Πάτμου· ανέλαβε την εκεί σχολαρχίαν Παΐσιος ο Καραπατάς» σ. 363.

**Μακάριος Καλογεράς
ο πρώτος ιδρυτής**

«ο μακαριστός εκείνος Μακάριος, ανήρ πολυμαθής, κατεφρόνησε τον ιδιωφελή βίον, και

(προ εκατό χρόνων).

ωκοδόμησεν εις την Πάτμον την πατρίδα του, το πρώτον σχολείον της νεωτέρας Ελλάδος» σ. 363-364.

**Διάδοχοι του
Μακαρίου: Γεράσιμος
Βασίλειος, Δανιήλ.**

«η ευγνωμοσύνη της Ελλάδος πρέπει να αναστηλώση ποτέ χρυσούς ανδριάντας, εις αυτόν και εις τους διαδόχους του, Γεράσιμον τον ιερόν, τον από Ψαμμαθείων της Κωνσταντινουπόλεως, Βασίλειον τον Κουταληνόν, και Δανιήλ Πάτμιον τον Κεραμέα» σ. 364.

**Πρώιος (ο Χίος)
μαθητής της
Πατριάδος**

«Τούτο το Σχολείο προητοιμάσεν αμέσως και τον Πρώιον τον νύν αρχιερέα της Φιλαδελφείας να υπάγη εις την Ιταλίαν χάριν σπουδής» σ. 364.

**Χορηγοί της Πατριά-
δος είναι οι
Γουναράδες της
Πόλης.**

«... δι' όλα ταύτα πολλάς χάριτας χρεωσεί το γένος των Γραικών και εις τους πρωτίστους των Γουναράδων της Κωνσταντινουπόλεως, καθότι αυτοί ανέλαβον πρό χρόνου πολλού την προστασίαν ταύτης της σχολής αυξήσαντες την ποσότητα των εξ αρχής εις τούτο καταβληθέντων χρημάτων διά της οικονομίας των και μισθούντες εκ τούτων τους διδασκάλους» Α' σ. 365.

**Διάδοχοι του Δανιήλ
Μισαήλ (Μαργαρίτης)
Παΐσιος Καραπατάς.**

«Ευθύς μετά τον θάνατον του Δανιήλ, εφρόντισαν να εύρουν τον διάδοχόν του αλλ' επειδή εζήτην τοιούτον άνθρωπον, οίον εζήτηι ποτέ εις τας Αθήνας ο Διογένης, έπρεπε να παρέλθη πολύς καιρός έως να ευρεθή, και ούτως έμενε έκτοτε το σχολείον νεκρόν υπό το γήρας του Μισαήλ, ανδρός και τούτου οπωσούν ωφελίμου επί νεότητός του εις το σχολείον της νήσου Σίφνου έρριψαν εξ αρχής τα βλέμματα εις

τον Παΐσιον τον Καραπατάν... διδάσκαλον κο-
μοπόθητον εκείνου του Σχολείου»
σ. 365-367.

21. Σμύρνη (Γυμνάσιον της Σμύρνης). Α' 389-392.

**Έκθεση των
μαθημάτων.**

«έκθεσις των Μαθημάτων όσα Συν Θεώ Αγίω
μέλλουσι να παραδοθώσιν εις το Φιλολογικόν
Γυμνάσιον κατά το τρίτον της συστάσεως αυ-
τού έτος, το οποίον άρχεται από της αρχής του
ελευσομένου Μηνός Σεπτεμβρίου» σ. 389.

**Ο Ιατρός Στέφανος
Οικονόμος Διδάσκει.**

«Φυσικήν Ιστορίαν και Χημείαν, μίαν ώραν
εκάστης ημέρας» σ. 390.

**Κ.Μ. Κούμας
Διδάσκει.**

«Τα στοιχεία της Μαθηματικής (2 ώρες) την
φυσικήν (1 ώρα) Γεωγραφίαν, την Ηθικήν, την
Μεταφυσικήν» σ. 390.

**Κ. Οικονόμος ο
Πρεσβύτερος
Ερμηνεύει.**

«Την Ιλιάδα, Λόγους του Ρήτορος Δημοσθέ-
νους. Τραγωδίας τινας των Ποιητών Ευριπί-
δου και Σοφοκλέους, και μέρος του Ξενοφώ-
ντος... την Λατινικήν γλώσσαν, από τους συγ-
γραφείς Νέπωτα, Κικέρωνα, και Τερέντιον...»
Α' σ. 391.

**Υποδιδάσκαλοι (βοη-
θοί του Κ. Οικονόμου
για τις κατώτερες
τάξεις.**

«Διά δέ τας κατωτέρας των μαθητών τάξεις
είναι διωρισμένοι υποδιδάσκαλοι πέντε οι
εφεξής: Αποστόλιος Σμυρναίος. Αναστάσιος
Ιθακήσιος, Νικόλαος Σμυρναίος, Κωνσταντί-
νος Ιθακήσιος, Χριστόδουλος Θετταλός».
σ. 391.

**Η έκθεση είναι
γραμμένη από τον
Κ.Μ. Κούμα.**

«την ιθ' Αυγούστου αωια, έτους Κ.Μ.
ΚΟΥΜΑΣ., Η έκθεσις αυτή προσηλώθη εις
του Γυμνασίου την θύραν κατά την ρηθείσαν

ημέραν» σ. 391.

Πανηγυρική έναρξη.

«Κατά δε την α΄ Σεπτεμβρίου, ημέραν Δευτέραν, επανηγυρίσθη η είσοδος του τρίτου ενιαυτού της συστάσεως του Γυμνασίου» σ. 391.

Παράκληση. Λόγος του Κ. Οικονόμου περί της Ελληνικής γλώσσας.

«πρώτον μεν εψάλη παράκλησις εις την Θεοτόκον έπειτα εξεφώνησε Λόγον περί της Ελληνικής γλώσσας ο πρεσβύτερος Οικονόμος» σ. 392.

Ο Δημήτριος Μουρούζης προστάτης του Γυμνασίου

«Το γυμνάσιον τούτο προστατεύεται θερμώς υπό πάσης μέν της συγγενείας των Μουρουζών, μάλιστα δέ υπό... Δημητρίου Μουρούζη μεγάλου Διερμηνέως της Οθωμανικής Αυλής» σ. 392.

22. Κωνσταντινούπολις. Απόσπασμα εκ τινος επιστολής Μιχαήλ Δ. του Σχινά προς τον εκδότην του Λογίου Ερμού.

Τη 13 Σεπτεμβρίου 1811. Α΄ 399-400.

Ειδήσεις για το Σχολείο Χίου

«Οι Χίοι μεταρρυθμίζουσι την σχολήν των εις το καλύτερον· αφ' ού παρητήθη ο Αθανάσιος Πάριος, διώρισαν εννέα διδασκάλους» Α΄ σ. 399.

Παραίτηση Αθανασίου του Παρίου. Πρόσληψη 9 διδασκάλων.

Φιλοσοφίας (2).

«δύο της φιλοσοφίας, Ιωάννην τον Σελεβήν, και Αντώνιον πρεσβύτερον» σ. 399

Των Ελληνικών (6)

«έξ των Ελληνικών μαθημάτων, των οποίων ο πρώτος είναι Θεοδόσιος, Χίος και ούτος» σ. 399.

Ιταλικής (1).

«και ένα της Ιταλικής διαλέκτου» σ. 399.

**Πρόσκληση του
Βάμβα από το
Παρίσι.**

«οι φιλόκαλοι και φιλόμουσοι χίοι έγγραφαν προς τον εν Παρισίοις Βάμβαν, προσκαλούντες τον να υπάγη εις την πατρίδα του και να διδάξη οποιονδήποτε είδος μαθήματος εκλέξη μόνος του» σ. 399.

Είδηση για Πάρο.

«ανήρ Πάριος φιλογενής, διατρίβων κατά το παρόν εις αλλοδαπήν, μελετά να συστήση σχολείον, διορίσας να δαπανά ετησίως δι' αυτό 15 χιλιάδας γροσίων» σ. 399.

Είδηση για Σιλύμνον

«ο ομογενής Βασίλειος γεννηθείς και αποθανών προ ολίγων ήδη μηνών εις την Σιλύμνον, χώραν μικράν υποκειμένη εις τον του Αδριανουπόλεως θρόνον, αφήνει όλην του την μικράν περιουσίαν και το οσπήτιόν του μ' όλα τα εν αυτώ αναγκαία εις την πατρίδα του... διορίζει να τοκίζωνται τα χρήματά του, και με τον ετήσιο αυτών τόκον να πληρώνηται διδάσκαλος, όστις καθημένος εις το διά τούτο εγκαταλειφθέν οσπήτιόν του να διδάσκη τα παιδιά των συμπατριωτών του» Α' σ. 399-400.

«Ερμής ο Λόγιος» Τόμος Β' 1812

I. Θέματα Παιδαγωγικά (Γενικά)

1. Δ. Δάρβαρις, Φιλομαθείας περί Β' 34-38.

**Αξιέπαινη και
επίμεμπτη φιλομάθεια**

«Η φιλομάθεια είναι βέβαια αξιέπαινος, όταν ζητή ειδήσεις χρησίμους και αναγκαίας· επίμεμπτος δέ και επιβλαβής, όταν εκβαίνη έξω των ορίων, ή και συναρπάξη ημάς εις άχρηστα

και ανωφελή πράγματα» Β' σ. 34.

Καθένας να ειδικεύεται στο επάγγελμά του.

«Ας μάθῃ οὖν ἕκαστος ακριβῶς τα καθήκοντα του επαγγέλματός του, και ας μεταχειρισθῇ ὅλας του τας ψυχικὰς δυνάμεις, διὰ να ευδοκίμησῃ, και να φέρῃ την τέχνη του ἢ την επιστήμην του, εις ἄκραν τελειότητα» σ. 35.

Κάθε επιστήμη είναι αξιόλογη, αλλά ορισμένες είναι αναγκαϊότερες

«Πᾶσα επιστήμη περιέχει αξιολόγους αληθείας, και παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ πολλάς ωφελείας· Ἀλλ' εἶναι και ἄλλαι ἀναγκαῖαι, μάλιστα δε εις τους ευγενεῖς νέους. Τοιαῦτα εἶναι ἡ Ἠθικὴ, ἡ Πολιτικὴ και ἡ Ἱστορία... Ἡ Μαθηματικὴ ἀνεκάλυψε πολλά ωραία πράγματα και διὰ τοῦτο πρέπει να ἐξεύρωσι τα ευκολώτερα και ωφελιμώτερα αὐτῆς μέρη, παρ. χάριν, την Ἀριθμητικὴν, την Γεωγραφίαν και την οὐράνιον και υδρογείον σφαῖραν και την στοιχειώδη Γεωμετρίαν». σ. 36-37.

Ρητορικὴ, Φιλοσοφία Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, Φυσικὴ.

«Πολύ συμφερότερον εἶναι εις αὐτοὺς και το να διδασθῶσι την ἀληθῆ Ρητορικὴν, δηλονότι ἐκείνην, ἣτις διδάσκει ὄχι μόνον να ομιλήσῃ τις γλαφυρῶς, ἀλλὰ και να καταπέισῃ πιθανῶς... Ἡ Φιλοσοφία δεν εἶναι ὀλιγώτερον ἀναγκαῖα, ἐπειδὴ φωτίζει θαυμασίως τον νουν, και τον πλουτίζει με πολλάς αξιολόγους ἀληθείας. Ἡ λογικὴ και ἡ Μεταφυσικὴ τον οξύνουσι και τον κάμνουσι να μετριοφρονῇ· ἡ δε φυσικὴ ἀνακαλύπτουσα αὐτῷ τα μυστήρια της φύσεως τον κάμνει να θεωρῇ προσεκτικῶς την καλλονὴν, την τάξιν, και την ἀρμονίαν, ὅλων των μερῶν του παντός, και τον παρακινεῖ ἐν ταυτῷ να προσκυνῇ τον Δημιουργόν του ἀσυγκρίτου ἔργου» Β' σ. 37.

Οι νέοι πρέπει να μάθουν τη γλώσσα τους και άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, πριν από τις επιστήμες εκτός από την Ηθική.

Γυμναστική.

Οι ευγενείς και οι πλούσιοι πρέπει να υπερέχουν των άλλων και στη γνώση, αρετή και μετριοφροσύνη

«Αλλά πρέπει πρότερον να μάθωσι καλώς την πατριόν των γλώσσαν, και άλλας σοφάς διαλέκτους της Ευρώπης, πρό του αφιερωθώσιν εις τας προειρημένας επιστήμας, εξαιρουμένης της Ηθικής, της οποίας οι κανόνες πρέπει εξ απαλών έτι ονύχων να εντυπώνωνται εις την ψυχήν των» σ. 37.

«Ας μην αμελήσωσι δέ μήτε τας σωματικές γυμνάσεις· διότι αύται διατηρούσι την υγείαν. ενδυναμούσι το σώμα, και δίδουσιν εις το εξωτερικόν πολίτευμα ένα ελεύθερον τρόπον και μίαν κοσμιότητα» σ. 37-38.

«όσοι υπερβαίνουν τους άλλους κατά το γένος και κατά τον πλούτον, πρέπει και κατά τας ειδήσεις και επιστήμας να τους υπερέχωσιν. Αι επιστήμαι είναι αναντιρρήτως πολλά αναγκαία εις τον ευγενή νέον. Αι τέχναι και αι επιστήμαι πρέπει να κοσμήσωσι τα ήθη ημών, και να εμπνέωσιν ημίν περισσότεραν πραότητα, συστολήν και διάκρισιν. Οι αληθινοί σοφοί δείχνουσι πάντοτε περισσότεραν μετριοφροσύνην και φρόνιμον πολίτευμα, επειδή όσον περισσότερας ειδήσεις έχουσι, τόσοσιν περισσότερον γνωρίζουσι τα καθήκοντά των και τας αδυναμίας των» Β' σ. 38.

2. Δημήτριος Νικολάου ο Δάρβαρις, περί της των βιβλίων αναγνώσεως, β' 49-53.

Η ανάγνωση είναι πηγή σοφίας μόνον όταν γίνεται με κατάλληλη επιλογή.

«Η ανάγνωσις είναι αναμφιβόλως πηγή της σοφίας και της γνώσεως. Αλλ' όταν γίνεται χωρίς εκλογήν, ή ασκέπτως και απροσφυώς, είναι ολέθριος εις τον άπειρον νέον, επειδή διαστρέφει τον νουν του και διαφθείρει την καρ-

**Ο νέος χρειάζεται
για να εκλέξει τα
σωστά βιβλία ένα
πιστό και έμπειρο
φίλο.**

**Ο νέος πρέπει να
προτιμά τα βιβλία
του κλάδου του.
Ολίγα και καλά.**

**Κακοί παιδαγωγοί
παρασύρουν τους
νέους σε επιπόλαια
διαβάσματα.**

**Προσοχή στην
ανάγνωση μυθιστοριών,
κωμωδιών και ποιη-
μάτων, που δημιουργούν
ψευδαισθήσεις.**

δیان του, και ούτω τον κάμνει δυστυχή δια βί-
ου» σ. 49.

«Μεγαλωτάτη δε δυσκολία είναι να εκλέξη τις
τα βιβλία, τα οποία δεικνύουσι συντομωτάτην
και ασφαλεστάτην οδόν εις απόκτησιν εκείνου
του είδους της μαθήσεως, εις το οποίον
αφιερώθη.

Ενταύθα πρέπει ο νέος, ίνα μη απομακρυνθή
από του σκοπού του, να εμπιστευθή εις την
σύνεσιν ενός πιστού και εμπείρου φίλου, όστις
γνωρίζει ακριβώς τους άρίστους συγγραφείς
και τα εξαίρετα συγγράμματα». σ. 50.

«Ο φιλομαθής ούν νέος πρέπει να αναγινώσκη
προ πάντων εκείνα τα βιβλία, τα οποία τον
διδάσκουσι το είδος της μαθήσεως, εις το
οποίον αφιέρωσεν εαυτόν.

Δεν συμφέρει δε να αναγινώσκη πολλά, αλλ'
ολίγα και καλά» σ. 51.

«... οι παιδαγωγοί εις τα παιδιά των ευγενών
και των πλουσίων... πνίγονται τόσα πνεύματα
εν τω γίγνεσθαι, έως ού ένα ν' ανθήση και
να προκόψη» Β. σ. 51-52,.

«Με τα βλαβερά και επιζήμια ενίστε εμπορού-
μεν ασφαλώς να συναριθμήσωμεν όλον το
πλήθος την μυθιστοριών των απίστων ή παραδό-
ξων ιστοριών, και τον μέγαν σωρόν των κωμω-
διών και των ποιημάτων. Εδώ χρειάζεται πολ-
λή σκέψις και μεγάλη προφύλαξις. Η ανάγνω-
σις των μυθιστοριών και των κωμωδιών γίνεται
εις τον μήπω πέπειρον νουν του νέου σφοδρόν
πάθος, και άνίκητος περιεργία. Αυτός χάνει
την όρεξιν διά τα υψηλά μαθήματα και διά
τας επιστήμας. Εις την ψυχήν του παρίστανται

διά παντός εικόνες ανύπαρκται της φαντασίας και αυτός βλέπει τον κόσμον όχι καθώς είναι, αλλά καθώς τον ευρίσκει εις τας μυθιστορίας και τους ανθρώπους καθώς δείχνονται εις τας κωμωδίας. Η ψευδαίσθησις εξορίζει την αληθινή αίσθησιν εκ της καρδίας του, και αι ψευδείς ιδέαι αναπληρούσι τον τόπον των αληθών εννοιών περί της φύσεως των πραγμάτων εις τον εγκέφαλόν του» σ. 52-53.

3. Απόκρισις εις το ζήτημα: Ποία εστίν η πρώτη και αναγκαιοτάτη επιστήμη εις τον άνθρωπον;» Β' 94-96.

Στα σχολεία πρέπει να διδάσκονται:
α. Η Γεωργική και η Κτηνοτροφική

«Η πρώτη επιστήμη εις τον άνθρωπον ανατιρρητώς πρέπει να είναι η Γεωργική, επειδή και πρώτη χρεία του ανθρώπου αναντιρρητώς είναι η τροφή.

Αυτή διδάσκει τον άνθρωπον πώς να ευκολύνη, να αυξήση και να φέρη επί τον κρείττον την τροφήν. Ταύτη ακολουθεί η Κτηνοτροφία και η Κτηνεπιμέλεια· διότι και εκ των κτηνών ο άνθρωπος απολαμβάνει και τροφήν, και ενδυμασίαν και βοήθειαν εις τους κόπους του, τα οποία είναι τα πρώτα συστατικά μέσα της ζωής και υγείας αυτού» σ. 94-95.

β. Η Ιατρική.

«... και τούτο ότι είναι έμφυτον εις τον άνθρωπον, γίνεται δήλον ότι όποιον άνθρωπον και αν ερωτήσης, ηξεύρει κατά παράδοσιν ένα Ιατρικόν να σοί ειπή· εντεύθεν και οι άνθρωποι είναι εκ φύσεως και Ποιηταί και Μουσικοί, ίνα δια τούτων διασκεδάζωσι πάντοτε τα πυκνότατα σύννεφα της μελαγχολίας, τα καταδαμάζοντα την είπερ τι άλλο ποθεινήν του ανθρώπου υγείαν. Ότι δε η Ιατρική είχε και έχει την αρχήν και την σύστασίν της από των χόρ-

των και φυτών της γης, και τούτο είναι ανα-
ντίρρητον. οι σοφοί άνθρωποι εις τους παλαι-
ούς χρόνους, ήσαν και ιατροί.

γ. Η ιστορία

«...αι ευτυχίαι και δυστυχίαι, αι κακίαι και
αρεταί των προπατόρων μας, ο τρόπος του με-
ταξύ αυτών γενικού και μερικού πολιτεύματος,
η φρόνησις και αφροσύνη, αυτά όλα πρέπει
να είναι γνωστά εις ημάς· ο άνθρωπος βλέπων
εις την Ιστορίαν την ζωήν των προπατόρων
μανθάνει πολλά, ων αν να έζη τόσον καιρόν,
όσον ο χρόνος της Ιστορίας· και τα ερείπια
της πατρίδος του να είναι ο καθρέπτης των δι-
χονοιών και των κακιών των προγόνων του»
Β' σ. 96.

Για την αναβίωσή μας

«... ως βάσιν της αναβιώσεως ημών πρέπει να
εισάξωμεν αφεύκτως κατά πρώτον εις τα Σχο-
λεία μας (την Γεωργία, Ιατρική, και Ιστορία)»
σ. 96.

4. Δ.Ν. ο Δάρβαρις. Περί της των Τέκνων ανατροφής. Β' 97-103.

Η καλή ανατροφή χρέος των γονέων.

«Όσοι συνάγουσι πλούτον πολύν διά τα τέκνα
των, δεν φροντίζουν διέ ποσώς περί της ανα-
τροφής των, κάμνουσιν όμοιόν τι, ως έλεγεν ο
Σωκράτης, με τους τρέφοντας ίππους, οι οποί-
οι δεν τους παιδεύουσι να ήναι πειθήνιοι εις
αυτούς και εύχρηστοι εις την υπηρεσίαν των,
αλλά τοίς δίδουσι πολλήν τροφήν, διά να πα-
χύνωσι και να λακτίζωσι» σ. 97.

Τρισάθλιος κληρονό- μος και μακάριος κληρονόμος.

«Άθλιον ούν, και τρισάθλιον κληρονόμον αφί-
νει κατόπιν του, όστις άφησε τον υιόν του
αμαθή και απαίδευτον· μακάριον δέ πάλιν και
τρισμακάριον αφίνει τον υιόν του όστις τον
άφησε σοφόν και πεπαιδευμένον μετά τον θά-

νατόν του» σ. 97.

**Ο άνθρωπος διαλέγει
το καλό ή το κακό
ελεύθερα.**

«Ο άνθρωπος δεν είναι ούτε κακός, ούτε καλός, αλλά συνδιατίθεται και συμμορφούται, επειδή κλίνει και εις το καλόν και εις το κακόν διά την ελευθέριαν θέλησιν και διά το αυτεξούσιον» Β' σ. 98.

**Μαθαίνει τα ήθη
των συνομηλικών του.**

«Καθώς μαθαίνει τας λέξεις της γλώσσης και τους γένους ούτω μαθαίνει και τα ήθη των συνομηλικών» σ. 98.

Έγκαιρη εκπαίδευση.

«Πρέπει να συνεθίζωσιν οι γονείς τα παιδιά των εκ πρώτης του ζήν γραμμής προς αρετήν· διότι όσα μαθαίνουν εις την νεαράν των ηλικίαν, ταύτα συνεθίζουν να φυλάττωσι μέχρι βαθέος γήρωσ» σ. 98.

**Τα πάθη και οι
ηδονές.**

«... αν δεν τα παιδεύσωσιν εν καιρώ όταν διεγερθώσι τα πάθη της ψυχής, τόσον απατώνται πολλάκις από τα θέληγητρα των σωματικών ηδονών αι οποίαι πανταχόθεν παρρησιάζονται, ώστ' εκδίδονται αχαλινώτως εις αυτάς» σ. 98-99.

Συμβολή Σχολείου.

«Πέμψατε αυτά εις τα σχολεία, διά να μάθωσι τα εγκύκλια μαθήματα και τας επιστήμας, τα οποία φωτίζουν τον νουν, και κοσμούσι τα ήθη του ανθρώπου» σ. 100.

Θρησκευτική Αγωγή.

«Διδάξετέ τα, ότι ο φόβος του Θεού είναι όχι μόνον αρχή της σοφίας, αλλά και βάση της ανθρωπίνης ευδαιμονίας» σ. 100.

**Ο Ορθός λόγος και
η αγία Γραφή.**

«Παραδόσετε τους κανόνες μίας υγιούς ηθικής τους οποίους μας υπαγορεύει ο ορθός

λόγος και η αγία γραφή» σ. 100.

**Αγάπη προς την
μάθηση**

«αγαπήσατε ολοψύχως την μάθησιν, και σπουδάσατε επιμελώς να την αποκτήσετε... πικρά μεν είναι η ρίζα της μαθήσεως, αλλά γλυκός ο καρπός της» Β' σ. 100.

**Σοφή και δικαία
κρίση του Σόλωνος.**

«Ο μεν πατήρ, επειδή δεν επαίδευσε τον υιόν, όταν αποθάνη να μην αξιωθή της ταφής· ο δέ υιός, επειδή απείθησεν εις τον πατέρα, αποξενούται, εφ' όσον ο πατήρ ζη, της κληρονομίας, ... μετά τον θάνατον του πατρός να κατασταθή κληρονόμος της περιουσίας του» σ. 103.

II. Μεγάλοι Παιδαγωγοί

5. Γραμματεία Νεωτερική. Β' 159-160

6. Γραμματεία Νεωτερική. Β' 169-173

**Βιογραφία του
Νικηφόρου Θεοτόκη**

«εκ της νήσου Κερκύρας, εγεννήθη κατά το 1736 σωτήριον έτος εξ ευγενών γονέων» σ.159.

Έτος, τόπος γέννησης.

Σπουδαί.

«ηκροάσατο, τα πρώτα μαθήματα εν τη πατρίδι αυτού παρά Ιερεμία τω Καββαδία, μετά ταύτα δέ απελθών εις Ιταλία ομιλητής εγένετο των εκεί σοφών». σ. 159.

Γλώσσαί.

«ήν ειδήμων της Ελληνικής, Λατινικής, Γαλλικής, Ιταλικής και Ρωσικής διαλέκτου» σ. 160.

**Ιερομόναχος και
διδάσκαλος στην
Κέρκυρα**

«Επανακάμφας της Ιταλίας μετημφιάσατο εις την πατρίδα αυτού το μοναχικόν σχήμα, και εγένετο Ιερομόναχος, και διδάσκαλος της πα-

τρίδος αυτού» Β΄ σ. 160.

**Σχολάρχης στο
Ιάσιο**

«Μετ' ού πολύ προσκληθείς εις Μολδαβίαν κατέστη σχολάρχης εν τη κατά Ιάσιον αυθεντική σχολή, ένθα και συνηθροίσθη μέγαν αριθμός ακροατών» Β΄ σ. 160.

στη Γερμανία

«Ύστερον δέ περί το 1765 έτος ανελθών εις Γερμανίαν και ικανόν χρόνον εν Λειψία της Σαξωνίας διατρίψας, εξέδωκε διά των τύπων ικανάς βίβλους» σ. 160.

Αρχιεπίσκοπος.

«Απάρας δε εντεύθεν (Γερμανίας), μετέβη εις Ρωσσίαν, όπου κατά το 1779, μετά τον Ευγένιον, προεβιβάσθη παρά της εκείσε ιεράς συνόδου εις τον αρχιεπισκοπικόν του Σλαυνίου και Χερσώνος θρόνον· μετά ταύτα μετετέθη εις την αρχιεπισκοπήν του Ασπραχανίου και Σταυρουπόλεως» σ. 160.

Ιεραποστολή.

«Ιδών δέ ότι εν τη επαρχία αυτού ευρίσκονται πολλοί των αιρετικών Ρασκολνίκων λεγομένων, έλαβε ζήλον μέγαν δια την σωτηρίαν, και διά των σοφών αυτού διδαχών, υπέρ τας πέντε χιλιάδας Ρασκολνίκων επέστρεψεν εις την Ορθοδοξίαν» σ. 160.

**Πεθαίνει στη Μόσχα
το 1800 (1736)
Ετών 64.**

«παραιτήσας τον αρχιεπισκοπικόν τούτον θρόνον ανήλθεν εις Μόσχαν, όπου ησυχάζων κατεγίνετο εις συγγραφήν πολλών ωφελίμων τω ημετέρω γένει βιβλίων, ένθα και ετελεύτησε τον βίον κατά το 1800 σωτήριον έτος» Β. σ. 160.

**Ρήτωρ, φιλόσοφος,
Θεολόγος και
Μαθηματικός.**

«Ην ο αείμνηστος ούτος, ρήτωρ γλαφυρώτατος, σοφώτατος εις τα της παλαιάς και νεωτέρας φιλοσοφίας, εις τα της Θεολογίας ουδενός

δεύτερος, και Μαθηματικός άριστος» σ. 160.

Έργα του και διδακτικά βιβλία σ. 169-170.

«Κωνσταντίνος Καραϊωάννης εκ Τρίκκης, ιατρός και φιλόσοφος ήκμαζε περί το 1770 σωτήριο έτος, συνέγραψε Γραμματικήν Ελληνικήν ακριβεστάτην, ήτις τύποις εξεδόθη εν Βούδα της Ουγγαρίας τω 1796, ενδυσί τόμοις εις 8» σ. 170.

«Δημήτριος Καρακάσης εκ της εν Μακεδονία Σιατίσης, ιατρός, φιλόσοφος και ποιητής, εξέδωκεν εν Άλλη της Σαξωνίας, Διατριβήν περί Φλεβοτομίας τω 1760» σ. 170.

Βιογραφία

**Ευγένιου Βούλγαρη
Κέρκυρα 1716.**

«Ευγένιος ο Βούλγαρις εγεννήθη εν Κερκύρα κατά το 1716, ότε η πατρίς αυτού επολιορκείτο παρά των Τούρκων» σ. 170.

Γλώσσες

«Ειδήμων της Ελληνικής, Λατινικής, Ιταλικής, Γαλλικής, και Εβραϊκής φωνής» σ. 171.

Σπουδές

«Το πρώτον εχρημάτισε μαθητής του εν Άρτη τότε διδασκάλου Αθανασίου, μετέπειτα δέ και των εν Ιταλία περιφήμων ακαδημιών ακροατής εγένετο» σ. 171.

Διδάσκαλος.

«επανελθών δε εκ της Ιταλίας, διδάσκαλος εχρημάτισεν εν τη πατρίδι αυτού (Κέρκυρα), εν Κοζάνη και εν Ιωαννίνοις» σ. 171.

**Στην Ακαδημία του
Άθωνα.**

«Μετά ταύτα προσεκλήθη Σχολάρχης εν τη κατά το όρος του Άθωνος νεωσυσταθήση τότε Ακαδημία, ής η διαμονή μετά την αυτού αναχώρησιν ούκ εις μακρόν χρόνον διήρκησε» Β' σ. 171.

**Διδάσκαλος της
Πατριαρχικής**

«και ύστερον εν Κωνσταντινουπόλει κατέστη διδάσκαλος της Πατριαρχικής Σχολής σ. 171.

Σχολής Κων/πόλεως.

Στη Γερμανία

(8) χρόνια.

«Τω δε 1767 ανέβη εις την Γερμανίαν, ίνα εν Λειψία τύποις εκδώση τα αυτού Συγγράμματα, ένθα ηκροάσατο εν τοις Μαθηματικοίς και τον περίφημον Σεγνέρον, χρόνους διατρίψας σχεδόν οκτώ» σ. 171.

Στη Ρωσία

«Εντεύθεν προσεκαλέσθη υπό της Αικατερίνης της Β' εις Πετρούπολιν όπου και διέτριψεν ολόκληρον τετραετίαν» σ. 172.

Αρχιεπίσκοπος.

«τω δέ 1775 ελθών εις Μόσχαν, χειροτονήθη πρώτος Αρχιεπίσκοπος (της τότε διαταχθείσης Αρχιεπισκοπής) Σλαυνίου και Χερσώνος» σ. 172.

Πεθαίνει στην Πετρούπολη το 1806 (1716) Ετών 90.

«Καταβαρυνθείς δέ υπό του γήρατος παρητήσατο τον αρχιεπισκοπικόν τούτον θρόνον εις τον φίλον αυτού Νικηφόρον τον Θεοτόκην, και ανελθών εις Πετρούπολιν, ησύχαζε σπουδάζων και συγγράφων όπου και το ζήν ετελεύτησε κατά το 1806, υπέργηρος γινόμενος» σ. 172.

Εργογραφία του σ. 172-173.

7. Φιλολογία.

Περί της αναγεννήσεως των επιστημών.

Β' 282-287,

8. Β' 315-320

«Γραμματείας νεωτερικής (Ακολουθία)».

Συμβολή των Ελλήνων στην αναγέννηση των τεχνών και επιστημών κατά τον 15ο αιώνα.

«Είναι ομολογούμενον, ότι εις την αναγέννησιν των τεχνών και επιστημών εν τοις μάλιστα συνεισέφεραν, όσοι των Ελλήνων κατά τον 15' αιώνα εις Ιταλίαν εκ Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγον» Β' σ. 282.

Αναζήτηση Ελληνικών χειρογράφων.	«διότι αυτοί της Ελληνικής παιδείας τον έρωτα ενέπνευσαν· αυτοί εκίνησαν των τότε εις την Ελλάδα μόνον σωζομένων Ελληνικών χειρογράφων την αναζήτησιν» σ. 282.
Εμμανουήλ ο Χρυσολωράς.	«εκείνων πρώτος είναι Εμμανουήλ ο Χρυσολωράς» σ. 282.
Καταγόταν από τα παλαιά γένη.	«Ούτος ήκμαζε κατά το μέσον του ιδ' αιώνας, και κατήγετο απ' εκείνα τα παλαιά γένη, τα οποία μετοίκησαν μετά Κωνσταντίνου του μεγάλου εις την νέαν βασιλεύουσαν» σ. 282.
Εις Ιταλίαν: το 1395 ή 1396 έτος: (σ. 282).	
Διδάσκαλος στη Φλωρεντία (10) χρόνια.	«ώς κοινός της Ελληνικής Φιλολογίας διδάσκαλος εκαλέσθη εις την Φλωρεντίαν δι' ενι- αυτούς δέκα» σ. 283.
Πεθαίνει στην Κωνσταντινίτζα.	«αλλά κατά το 1415 έτος την 15 Απριλίου απέθανεν εις Κωνσταντινίτζαν, όπου ήτον σταλμένος παρά του Πάππα Ιωάννου του κγ', ως πρέσβυς εις την εκεί σύνοδον» Β' σ. 283.
Ιωάννης Χρυσολωράς σ. 284.	
Θεόδωρος ο Γαζής από οικία ευγενή της Θεσ/νίκης.	«Όταν δέ κατά το 1430 έτος έπεσεν η πατρίς αυτού εις χείρας των Οθωμανών, ήλθεν εις Ιταλίαν ως φυγάς, φέρων μεθ' εαυτού μόνην την μάθησίν του» σ. 284.
Γεώργιος ο Τραπεζούντιος.	«μεταξύ του 1420 και 1430 έτους ήλθεν εις Ιταλίαν και Γεώργιος ο Τραπεζούντιος· ως αυτός συνείθιζε να ονομάζη τον εαυτόν του κατά την γενεαλογίαν του» σ. 286.
Ιωάννης Αργυρόπουλος	«εκ των εις Ιταλίαν πολύ προ της αλώσεως της

Κωνσταντινουπόλεως ελθόντων Γραικών είναι και Ιωάννης ο Αργυρόπουλος» σ. 317.

Πλήθων ο Γεμιστός.

«Γεμιστός δέ ο Πλήθων ήλθεν εις Ιταλίαν τω 1438 έτει μετά του Αυτοκράτορος Ιωάννου του Παλαιολόγου» σ. 318.

Βησσαρίων

«Ο δέ Καρδινάλιος Βησσαρίων εγεννήθη εις Τραπεζούντα τω 1395 έτει· τω δέ 1438· ήλθεν εις Ιταλίαν μετά και άλλων σοφών Γραικών διά την εν Φλωρεντία σύνοδον, και ενωθείς με την δυτικήν εκκλησίαν ηγωνίσθη μεγάλως εις την ένωσιν των δύο εκκλησιών, εις τα 1439» σ. 319.

Κωνσταντίνος ο Λάσκαρις, πήγε στην Ιταλία μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως

«Κωνσταντίνος ο Λάσκαρις είναι άξιος προ πάντων να αναφερθή τόσον διά την πολιτικήν αυτού τάξιν, όσον και δια την χρονολογίαν· τούτου οι πρόγονοι και εις τον θρόνον ποτέ του Βυζαντίου ανέβησαν· δεν είναι δέ επ' ακριβές γνωστόν το έτος, καθ' ό ήλθεν εις Ιταλίαν» Β' σ. 320.

Γραμματεία νεωτερική. Β' 337-339.

Άγγελος Δελαδέτζιμος Κεφαλλονίτης Καθηγητής της Ιατρικής στο Παν/μιο του Παταίου.

«Άγγελος Δελαδέτζιμος, αρχιδιδάσκαλος τα νύν περίφημος της ακαδημίας του Παταίου εν Ιταλία, γέννημα και θρέμμα υπάρχει της δυτικής νήσου της Ελλάδος, Κεφαλληνίας» σ. 337.

Σπουδές

«μετέβη εις Ιταλίαν, ένθα και εσπούδασεν επιμόνως πάν είδος μαθήσεως» σ. 337.

Δράση.

«Αφ' ής δέ ώρας ανέβη εις την καθέδραν του Παταϊκού τούτου Παντεπιστημονίου δεν έλει-

ψεν, ως κοινός πατήρ, εις το να ευεργετή και να περιθάλη όλους τους εν τη ρηθείση ταύτη Ακαδημία σπουδάζοντας μαθητάς Έλληνας» σ. 337.

**Οι Έλληνες νέοι
έστησαν μνημείο.**

«Οι νέοι ούτοι, θέλοντες να φανερώσωσι δημοσίως εις όλην την Ευρώπην την προς τον ευεργέτην βαθυτάτην αυτών ευγνωμοσύνην, ήγειραν μνημείον εις τιμήν αυτού» σ. 338.

**Μνημείο και η
διοίκηση της
παλαιάς Ενετικής
Αριστοκρατίας.**

«... θέλουσα να ανταμείψη τας αρετάς του σοφού τούτου ανδρός, ανέστησεν εις τιμήν αυτού έν άλλο μνημείον μεταξύ των εικόνων των ενδοξοτέρων φιλοσόφων της Ιταλίας» Β' σ. 338.

Συγγράμματά του σ. 338-339.

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

Επιστολή Ιωάννου Ραστή, 1812 Αυγούστου 17 εκ. Παυίας.
Β' 273-281. (Ακολουθία της επιστολής του κυρίου Ραστή)
Β' 301-314.

**Πληροφορίες για τις
σπουδές του στην
Ιατρική.**

«...έμελλον να κάμω το δυσκολότερον και αυστηρότερον απ' όλα τα εξάμηνα, ήγουν το του δευτέρου της Ιατρικής χρόνου» σ. 273.

**Φιλολογικά
Εκπαιδευτικά του
ενδιαφέροντα.**

«...ήρχισα την της γραμματείας σπουδήν, και αναγιγνώσκων τους εγκατεσπαρμένους εις την Ελληνικήν βιβλιοθήκην αυτοσχεδίους στοχασμούς του νύν λαμπρύνοντος την εποχήν μας, παρεκινήθηνα κάμω ιδικάς μου τινάς παρατηρήσεις και διασαφήσεις. σ. 273.

Προτάσεις για την

«Αρχινώ από σύντομον ιστορικήν της των επι-

**τελειοποίηση της
ομιλουμένης.**

στημών και της γραμματείας προόδου διήγη-
σιν, έπειτα εκθέτω την αληθινήν προς απόκτη-
σιν αυτών οδόν, και ύστερον περί των τρόπων
του να κατασταθή η νύν λαλουμένη γλώσσα
μας ομοία με τας των φωτισμένων Ευρωπαίων
γλώσσας» σ. 274.

V. Προσφορά της Εκκλησίας στην Παιδεία

Ιερεμίας ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης.

Επιστολή Πατριαρχική προς Χίους περί της μεταρρυθμίσεως του εκείσε φιλο-
λογικού Σχολείου (αωια Αυγούστου κ'). Β' 59-63.

**Η φροντίδα για την
παιδεία είναι
απόδειξη ευσεβείας
και καλοκαγαθίας.**

«Ουδένα άλλο αποδεικτικώτερον ευσεβείας και
καλοκαγαθίας έργον από την κατόρθωσιν των
Σχολείων, και την περιποίησιν και δεξιώσιν
την προς εκείνους, όσοι έφθασαν να είναι μέ-
τοχοι ή εγκρατείς του θείου τούτου δώρου»
σ. 60.

Επαινεί τους Χίους.

«πολλών επαίνων και εγκωμίων επάξιοι κρίνε-
σθε καθότι με φρόνημα ευσεβές, με θεάρε-
στον πατριωτισμόν, όχι μόνον συνεστήσατε
αυτήν δή την εν τη Πατρίδι υμών ακμάζουσαν
κοινήν Σχολήν των Ελληνικών και επιστημονι-
κών μαθημάτων και την απεδείξατε καρποφό-
ρον διά της αποκαταστάσεως των εν αυτή
αξιολόγων διδασκάλων, και μάλιστα του σο-
φολογιωτάτου κυρίου Αθανασίου του Παρίου»
σ. 60.

Δήλωσις. Β' 63-64

**Για το έθνος μας
κρίσεις των**

«Πολλοί μέν πολλάκις των Ευρωπαίων εν τοίς
αυτών Συγγράμμασι περί του ημετέρου έθνους

Ευρωπαϊών ανακριβείς.

μνείαν ποιούμενοι, ου μόνον την ενεστώσαν αυτού κατάστασιν φιλαλήθως δεν περιέγραψαν, αλλά και ελαττώματα ανύπαρκτα ούκ οίδ' εφ' ότω αυτών προσήψαν» σ. .63.

Ο Γάλλος Γερουσιαστής Γρηγόριος μίλησε ευμενέστερα, επίσκοπος πρώην de Blois.

«ο Θεοφιλέστατος επίσκοπος πρώην Βλεσίας, και Καισαρικός της Γαλλίας Γερουσιαστής, κύριος Γρηγόριος, όστις εν τω περί των κατά Θρησκευίαν αιρέσεων αξιολόγω αυτού Συγγράμματι τοιαύτα περί του ημετέρου γένους φησίν: «Οι του παρόντος καιρού Γραικοί χρεωστούσιν εις τον Χριστιανισμόν και αυτήν σχεδόν την ύπαρξίν των υπ' αυτού εμψυχούνται και αυξάνουσιν οι κόποι, ούς γενναίως αυτοί καταβάλλουσι, διά να ανθήσωσιν εν αυτοίς αι επιστήμαι, τα γράμματα, και αι τέχναι, και να υψωθώσιν εις τον ίδιον παράλληλον με τα πλέον πεφωτισμένα έθνη της Ευρώπης...»

Β' σ. 64.

VI. Σχολικά Νέα

(Διδάσκαλοι, Σχολεία, Μαθητές, Αναλυτικά Προγράμματα).

Σμύρνη, Β' 12-14.

Ανταπόκριση (20.9.1811) για την Ευαγγελική Σχολή.

«Η ενταύθα ευαγγελική καλουμένη Σχολή, ευστήθη πρό ογδοήκοντα χρόνων, παρά τινων φιλογενών πρωτευόντων ενταύθα οίτινες ως ειδήμονες των εθίμων του ημετέρου γένους... επαγίωσαν βάσιν ακλόνητον το αυτόνομον και ανεξάρτητον της σχολής» σ. 12.

Διδάσκαλοι.

«Ιερόθεος,... ο την σχολαρχίαν διαδεξάμενος ιερολογιώτατος διδάσκαλος κύριος Χρύσαν-

θος. Θεοφίλου εξ Άνδρου (Καϊρης), όστις ετε-
λείωσε μεν τα επιστημονικά μαθήματα παρά
τω σοφολογιωτάτω εν ιεροδιδασκάλοις κυρίω
Βενιαμίν, διέτριψε δε και χρόνους κατ' Ευρώ-
πην σπουδάζων. Ο ιερολογιώτατος διδάσκα-
λος Γαβριήλ εκ Βρυούλλων, Δημήτριος Ολλαν-
δός, ο κύρ Μπατής εκ Φωκαίας, και δύο υπο-
διδάσκαλοι» Β' σ. 12-13.

**Διδάσκαλοι στο
Φιλολογικό Γυμνάσιο**

«εν ώ προεδρεύει ο Κωνσταντίνος Κούμας κα-
τά τα επιστημονικά και ο Κ. Οικονόμος κατά
τα γραμματικά σ. 13.

Διδασκόμενα μαθήματα

«Ρητορική, Ποιητική, Θεολογία, Επιστημονι-
κά, Γραμματικά» σ. 13.

Νίζνα Β' 14.

**Ίδρυση Σχολείου
και της Βιβλιοθήκης**

«Ο Πολιτάρχης της εν Νίζνη Γραικικής κοινώ-
τητος κύριος Στέφανος Μπούμπας, επρόβαλε
τον σκοπόν αυτού... και ψηφίσαντες εφόρους
του έργου, κατέβαλον έκαστος έρανον αδρόν
εις τε οικοδομήν του σχολείου, βιβλιοθήκης
συνάθροισιν, και μισθόν διδασκάλων» σ. 14.

Πολύκαρπος, Επιστολή, Γραικού τινός περι του εις Σμύρνην Γυμνασίου. Προς
τον Α.Δ. εις Βιένναν, εκ Σμύρνης την 2 Μαρτίου 1811. Β' 30-32, 33-34.

**Πληροφορίες για τη
λειτουργία του Φιλο-
λογικού Γυμνασίου
Σμύρνης.**

«Οι δε διδάσκαλοι, ό τε Κ. Μ. Κούμας και ο
Οικονόμος, εξακολουθούσι, την οποίαν κατά
τον παρελθόντα Σεπτέμβριον ήρχισαν πολλών
και καλών μαθημάτων διδασκαλίαν εις το ιδι-
αίτερον μεντου Κούμα Λεγόμενον, κυρίως δε
όν κοινόν της Σμύρνης Γυμνάσιον» σ. 31.

Για την Ευαγγελική

«Λέγεται ιδιαίτερον προς αντιδιαστολήν του

Σχολή.

μόνον ενιαυτόν ένα διαρκέσαντος κοινού Γυμνασίου, το οποίον βάσκανος επείδεν οφθαλμός, και η σκευωρία τινών κατήργησεν, ως περιττόν, αφού σώζεται η υπό την επιστασίαν του διδασκάλου Χρυσάνθου παλαιά Σχολή» Β' σ. 31.

Ο επιστάτης της εν Κερκύρα δημοσίου σχολής και εξ Απορρήτων της Ιονίου Ακαδημίας Σ.Π.Δ. Προσαλέντης, επιστολή εκ Κερκύρας, Β' 190-192.

Πληροφορίες προς τον Άνθιμο Γαζή.

«Επειδή επιθυμείς, πανοσιώτατε και φιλογενέστατε κύριε Άνθιμε Γαζή, να Σοι δώσω κάποιαν ιδέαν της Ιονίου Ακαδημίας και του προς όν η Φιλολογική αυτή εταιρεία αποβλέπει σκοπόν, πέμπω σοι αυτήν την οποίαν εσύνθεσα Ιστορίαν ταύτης» σ. 190.

Ενετοκρατία Ιταλική γλώσσα.

«Καλά εξεύρεις ότι ο ζυγός των Ενετών εδίωκε από της νήσου μας πάσης σπουδής και ωφελίμου επιστήμης έρωτα, εν ταυτώ δε και την εναρμόνιον και υψηλήν των μουσών και των χαρίτων γλώσσαν Διό, αν και με αισχύνην, πρέπει όμως να ομολογήσω, ότι η γλώσσα των Ιταλών τόσοσιν εκοινώνει εις τας Ιονίους νήσους, ώστε έγινε τρόπον τινα εγχώριος. Και διά τούτο της Ακαδημίας τα πονήματα είναι σχεδόν όλα γραμμένα Ιταλιστί, καθώς και άλλα διάφορα Γαλλιστί» σ. 190.

Κατάλογος των μελών της Ακαδημίας.

«Η Ιόνιος Ακαδημία συνίσταται κατά το παρόν από τα εξής μέλη: Βοδράν Πρόεδρον, Προσαλέντην εξ Απορρήτων, Πιέρην Βιβλιοφύλακα, Πολίτην Ταμίαν, Θεοτόκην, Βλασόπουλον, Ιδρωμένον, Μαυρομάτην, Καπποδίστριαν, Δονάν Γαγγάδην, Σορδίαν, Ρώμαν, Χαλικνόπουλον, Μάντζαρον, Χαλικνόπουλον

Βιλέταν, Δελβινιώτην, Μόρδον, Αρλιώτην, Ροδόσταμον, Μελίκην, Ραζήν, Παρμεζάν, Λεσσέψ, Ογοϊάλ, Δελουρέτ, Σαντάλ. Έχει δέ και αντεπιστέλλοντα μέληεις Ελλάδα, Ιταλίαν, Γαλλίαν, Γερμανίαν» Β' σ. 191.

Δημόσιο σχολείο

«Εἰς δε το δημόσιον σχολεῖον διδάσκονται αἰ ἀρχαί τῆς Φιλοσοφίας, τῶν ἐπιστημῶν καὶ αἰ γλώσσαι» σ. 191.

Κατάλογος των διδασκάλων: σ. 191-192.

VII. Διδακτικά Βιβλία - Εκδόσεις

Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, Ετέρα Είδησις. Β' 116-119.

Πειραματική Φυσική.

«Προβαίνει εἰς το φῶς διὰ τοῦ τύπου μία Πειραματική Φυσική. Ἡ πρόδος παντός εἶδους παιδείας, καὶ τα γιγαντιαία βήματα, τα ὁποῖα προ χρόνων το Ἑλληνικόν γένος ἀρχισε νὰ κάμνη καθ' ἡμέραν σπεύδον καὶ πλησιάζον πρὸς τὴν δέσποιναν Φιλοσοφίαν, καὶ δι' αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν προγόνων λαμπρότητα, ἐπαρακίνησαν καὶ ἐμὲ νὰ συνεισφέρω, ὅτι δύναμαι» σ. 116.

Στα σχολεῖα χρειάζονται ἐπιτομές.

«Ὁ νέος οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ τελειοποιηθῆ εἰς το σχολεῖον εἰς πᾶν εἶδος παιδείας, οὔτε ἔχει καιρόν» σ. 118.

Εἶναι γραμμένη σὴν ὁμιλουμένη γλώσσα

«Τοιαύτην λοιπὸν Φυσικὴν ἠθέλησα νὰ προσφέρω εἰς το γένος, εὐληπτον δηλαδὴ ὡς συγγεγραμμένην εἰς τὴν ὁμιλουμένην Ἑλληνικὴν γλώσσαν· ἐλευθέραν ἀπὸ μαθηματικὰς δεῖξεις, καὶ ἀπὸ πολλὰ καὶ δυσκατόρθωτα πειράματα» σ. 118.

Ερμῆς ὁ Λόγιος τόμος Γ'.

II. Μεγάλοι Παιδαγωγοί

1. Εγκώμιον Πέτρου Αντωνίου Βοντιόλη Κερκυραίου σταυροφόρου, κοινωνού του εκλεκτοριακού των σοφών συνεδρίου, μέλους της εν Ιταλία βασιλικής εταιρείας και διαφόρων άλλων ενδόξων εταιρειών, ιατροφιλοσόφου διδασκάλου της Βολονιακής και Παταυϊακής Ακαδημίας και πατρός πλείστων κλασικών συγγραμμάτων. Παρά Αγγέλου Μελησσινού Κεφαλληναίου. Παρίσια 12 Δεκεμβρίου 1812. Γα' 86-95.

**Νεκρολογία
διδασκάλου.**

«το ιερόν χρέος της ευγνωμοσύνης... με βάζουσι να εκφωνήσω διά του Λογίου Ερμού τούτου τον επιτάφιον» Γα' σ. 86.

Καταγωγή.

«Πέτρος Αντώνιος Βοντιόλης εγεννήθη εις Κέρκυραν περί το 1765 έτος από γεννήτορας ευγενείς» σ. 87.

Δάσκαλός του.

«Λουίζης ο Δερόσης εδίδασκε τότε με μεγάλην φήμην την λογικήν και ρητορικήν» σ. 87.

**Σπουδές στην Ιταλία
Ιατρική και Φιλοσοφία.**

«Αναχωρεί από την πατρίδα, και μετ' ού πολύ κατευοδόθη εις Βενετίαν, όπου κριθείς άξιος συνηριθμήθη εις το εν Παταυϊω γραιοκόν σπουδαστήριον, γράφεται εις τον κατάλογον των μαθητευόντων εις την περιβόητον ταύτην ακαδημίαν, και ούτως ήρξατο το ηδονικόν, αλλ' επίπονον στάδιον της ιατρικής και φιλοσοφίας» σ. 88.

III. Διδακτική Μέθοδος

2. Φιλολογία. Ιστορία της ελληνικής ποιήσεως.

Γβ' 3-11, 104-109, 117-123, 202-208, 249-255 (ατελείωτο)

Αναγέννηση

«Η αναγέννησις των νέων Ελλήνων εις την

- εκπαιδευτική στην Ελλάδα.** παιδείαν άρχισε, προβαίνει και υπόσχεται εντός ολίγου αντάξια των δυνάμεών των» Γ' σ. 3.
- Οδηγοί των νέων.** «Οδηγοί ημών περί λόγους ούτε δύνανται, ούτε πρέπει να ήναι άλλοι, παρά τους προγόνους ημών, εάν τούτους μιμηθώμεν, ως πρέπει, κατορθώσαμεντο πάν· εάν όμως τους αναγινώσκωμεν διά ν' απανθίζωμεν φράσεις, μένομεν διά πάντα ό,τι και είμεθα» σ. 3.
- 3. Βιβλία Νεοφανή:** Επιτομή Φυσικής εις τρία μέρη διηρημένη, προς χρήσιν των φιλομαθών νέων, συλλεχθείσα υπό Δημητρίου Νικολάου του Δαρβάρεως, και εκδοθείσα φιλοτίμω δαπάνη των κυρίων αυταδέλφων Δαρβάρεων· εν Βιέννη της Αουστρίας παρά τω Ι.Β. Σβηκίω 1812. Γβ' 74-81.
- Η Φυσική.** «Η Φυσική είναι τερπινοτάτη άμα και ωφελιμωτάτη επιστήμη, διότι διά ταύτης γνωρίζομεν ημείς πρώτον ορθώς τον κόσμον και πάντα τα εν κόσμω πράγματα, και φθάνομεν εις την γνώσιν του Θεού τουτων όλων Ποιητού. Αύτη μας παρίστησι τρανώς προ οφθαλμών την άπειρον αυτού αγαθότητα, δύναμιν, και σοφίαν, και εμπνέει εις την καρδίαν ημών σέβας, αγάπην και ευχαριστίαν, προς αυτόν ως απειροτέλειον Όν» σ. 78.
- Δεισι δαιμονία.** «Αύτη μας ελευθερώνει και από της επιβλαβούς και θλιβεράς δεισιδαιμονίας, υπό της οποίας τον ζυγόν τόσοι άνθρωποι, άπειροι και αν ιδεοι της Φυσικής, συνεχώς ταράττονται και δεινώς βασανίζονται» Γβ' σ. 78.
4. Κ.Μ. Κούμας, Διατριβή εις κατηγορίας τινας της του Δούκα Αργούσ. Σμύρνη

1813, κατά μήνα Δεκέμβριον.

Αργώ.

«Νεόφυτος Δούκας, εκδούς εις Βιένναν της Αυστρίας του Ηρωδιανού τα οκτώ βιβλία των μετά την Μάρκου Βασιλείαν ιστοριών, προέταξεν εις την βίβλον κριτικής περί τινων νεοφανών βιβλίων επιστασίας, ονομάσας αυτάς Αργώ, διά της οποίας έφερεν, ως νομίζει, εις την Ελλάδα το χρυσούν δέρας· Το δε χρυσούν τούτο δέρας κυρίως άλλο τίποτε δεν είναι, ειμή αι εφεξής τρεις θεωρίαι του.

α) Του Κούμα η σύνοψις της Φυσικής δεν χρησιμεύει εις τους μαθητάς του.

β) Ο Κοραής, συμβουλεύσας άλλοτε τους νέους της Ελλάδος να μη διδάσκωνται την ελληνικήν γλώσσαν, μετεμελήθη εσχάτως και παλινωδιάν άδων τους συμβουλεύει να γυμνάζωνται εις αυτήν.

γ) Το ελληνικόν έθνος δεν έχει άλλην γλώσσαν κατά το παρόν, ειμή την γλώσσαν των παλαιών.

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

5. Τέχνη του λέγειν και γράφειν.

(Ανωνύμου τινός διατριβή σταλείσα εκ Βουκουρεστίου).

Γβ' 37-45, 64-68, 85-94, 165-168 (ατελείωτο).

Ομιλουμένη

«και δια να δοθή εις όλον το γένος ή παιδεία, και όχι να ήναι περιορισμένη εις πολλά ολίγους, γράφει εις την ομιλουμένην του γλώσσαν» Γβ' σ. 37.

Η σπουδή των παλαιών γλωσσών.

«και τώρα σπουδάζουν τας παλαιάς γλώσσας, διά να μεταφέρουν απ'εκείνας τα παλαιά κάλ-

λη της φιλολογίας εις την γλώσσα των» σ. 37.

**Για τους αυτο-
σχέδιους στοχασμούς
του Κοραή.**

«Οι Αυτοσχέδιοι του στοχασμοί απ' αρχής τυ-
πωμένοι εις ιδιαίτερον βιβλίον, πρέπει να ανα-
γινώσκονται συνεχώς εις τα σχολεία του γέ-
νους, ως κανόνες της ομιλουμένης γλώσσης
και διά το λεκτικόν και διά το πρακτικόν»
σ. 94.

6. Βιβλία Νεοφανή:

Πλουτάρχου βίοι παράλληλοι. Μέρος πέμπτον
εν Παρισίοις, εκ της τυπογραφίας I.M. Εβεράρ-
του. ΑΩΙΓ' κδ' και 472 σελ. εις 8 μέγα μετά 7
εικόνων. Γβ' 277-284.

«Περί δέ της αξίας της εκδόσεως δεν λέγομεν τίποτε, διότι αρκεί το όνομα του
σοφού εκδότου» σ. 284.

7. Προς τους ομογενείς. Γβ' Παράρτημα 1-30.

Εκ Βιέννης της Αυστρίας την 20ην Αυγούστου 1813.

**Μαθητής του
Κ. Κούμα.**

«Μαθητής ών του Κούμα, δεν δύναμαι να σιω-
πήσω, αναγνούς τα εις τον Ηρωδιανόν προλε-
γόμενα του Ν. Δούκα, επιγραφόμενα, Αργώ ή
επιστασίαί τινές κριτικάί εις τινα των νεωστί
εκδοθέντων βιβλίων, αλλά λαμβάνω την γρα-
φίδα μου, και όπως δύναμαι, αντιλέγω εις τας
συκοφαντίας και εις τους παραλογισμούς» Γβ'
σ. 1.

VI. Σχολικά Νέα

8. Ιωάννης Παπαδόπουλος Δημητριάς, Φιλολογικά Αγγελίαί.

Πρῶτον εκδότην του Λογίου Ερμού.

Από Βουκουρεστίου Μαΐου 5. Γβ' 53-64.

I. Καρατζάς.

«Δεν αμφιβάλλω, ότι έμαθες τον υπέρ της παι-

δείας ζήλον του ημετέρου Ηγεμόνος Ιωάννου Καρατζά... εφρόντισεν ο Ανήρ να θεμελιώση το Λύκειον επάνω εις βάσιν στερεάν, και ακλόνητον, ώστε να μη συµµεταβάλληται εις το εξής με τας καιρικές περιστάσεις, ως πρότερον» σ. 53.

«Πιτάκιον της Υψηλότητος του περι εξετάσεως των μαθητών. Ιωάννης Γεωργίου Καρατζάς, Βοεβόδας ελέω Θεού Αυθέντης και Ηγεμών πάσης Ουγγροβλαχίας κέ Απριλίου αωιγ” σ. 55.

9. Είδησις από Βουκουρεστίου. Γβ’ 115-116.

**Διδασκαλία της
Φιλοσοφίας.**

**α) Στέφανος Δούγκας
στο Ιάσι.**

«Ο φιλόμουσος και φιλογενής Ηγεμών της Μολδαυίας Σκαρλάτος Καλλιμάχης διά να διδασκίη της παιδείας τα φώτα εις το υπήκοόν του, επλούτισε την εκεί σχολήν με φιλοσοφικήν καθέδραν, ήτις πρό χρόνων τινών είχε εκλείψει, προσκαλέσας άνδρα σοφόν και επιστήμονα, τον κύριον Στέφανον Δούγκαν» σ. 115.

**β) Βενιαμίν ο
Λέσβιος.**

«Οι εν Κωνσταντινουπόλει ευγενέστατοι επίτροποι του εν Κουρουτσεσμέ σχολείου, επειδή το ρηθέν σχολείον χηρεύει από φιλόσοφον διδάσκαλον, επροσκάλεσαν τον σοφόν άνδρα κύριον Βενιαμίν από την πατρίδα του Μυτιλήνην» Γβ’ σ. 115.

**γ) Γρηγόριο
Κωνσταντά.**

«Εις ταις Μηλιαίς του Πηλίου όρους οι προεστώτες διά παρακινήσεως του φιλογενούς άνδρος, Γρηγορίου Κωνσταντά, εσύστησαν σχολείον φιλοσοφίας, και φιλολογίας, εις το οποίον σχολαρχεί ο ρηθείς κύρ Γρηγόριος» σ. 115-116.

10. Φιλολογικά Αγγελία,

Κύριλλος ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης και Οικου-
μενικός Πατριάρχης, Γβ' 306-308.

**Συνοδικό γράμμα με
το οποίο προσκαλεί
τον Κ. Κούμα να
αναλάβει τη σχολαρχία
της Μεγάλης του
Γένους Σχολής.**

«... έδοξε διά κοινής συναινέσεως και ομοφώ-
νου προσπαθείας προσκαλέσασθαι την σην
σοφολογιότητα, και εμπιστεύσασθαι αυτή την
σχολαρχίαν...» σ. 307.

Κ. Οικονόμο.

«... και τον εντιμολογιώτατον Οικονόμον κύ-
ριον Κωνσταντίνον, ικανόν όντα προς την πα-
ράδοσιν των γραμματικών και ρητορικών μα-
θημάτων» σ. 308.

VII. Διδακτικά Βιβλία - Εκδόσεις

11. Οι Αυτάδελφοι Καπετανάκη, (Μανουήλ και Κυριακός) προς τους φιλομαθείς Έλληνας. Γβ' 130-133.

**Αναφορά στην
ευρωπαϊκή παιδαγωγική.**

«Αφ' ού η πεφωτισμένη Ευρώπη εξιχνίασε με ακρίβειαν προ ενιαυτών ολίγων τους κανόνας της ορθής των παιδων ανατροφής απεδείχθη έκτοτε μέχρι τίνος βαθμού τελειότητας δύναται να υψώση τον άνθρωπον η Παιδεία, και πόσον ενδέχεται να κοσμηθή και να λαμπρυνθή η ψυχή αυτού με τας αληθείς αρετάς» Γβ' σ. 130.

Μεταφράσεις.

«Αλλά μόλις μετωχτεύσαμεν προς το Πανελλήνιον το πρώτον μέρος της Παιδικής Γεωγραφίας του Γασπάρεως... και η Παιδική Εικονολογία του Βερτούχου, σύγγραμμα πολυμαθές και ωφελιμώτατον, όχι μόνον εις παίδας, αλλά και εις άνδρας» σ. 131.

X. Ξένη εκπαίδευση - Σπουδές Ελλήνων στο Εξωτερικό

12. Κάρολος Ελλμάουρερ.

Είδησις περί τινος Παιδευτηρίου των νέων συσταθέντος κατά το 1807 έτος δι' αδείας καισαροβασιλικής, εις το οποίον προσετέθη νεωστί και ιδιαιτέρα κλάσις δια τους Γραικούς.
Γβ' 162-164.

**Προσθήκη στο
σχολείο του.**

«Πολλάκις παρεκινήθην από πολλά και μεγάλα υποκείμενα να προσθέσω εις το προ πολλών χρόνων συσταθέν παιδευτήριόν μου και μίαν ιδιαιτέραν κλάσιν διά τους από Βλαχίας και Μολδαυίας, και εν γένει όλους τους από τα ανατολικά της Ευρώπης ερχομένους νέους... και προσετέθησαν εις τους προ πολλού επιδη-

μούντας εδώ εις Βιένναν, και παρ' εμοί παι-
δευομένους Γραικούς» Γβ' (σ. 162).

Κανονισμοί: (σ. 163)

Δάσκαλος Έλληνας: «Διδάσκαλος Γραικός θέλει συνοικεί μετ' αυτών αδιαλεί-
πτως». (σ.163).

Μαθήματα
ο Έλληνας Διδ/λος

«Ούτος θέλει διδάσκει αυτούς την παλαιάν
Ελληνικήν κατά τα έθιμα της Ελλάδος και
προσέτι εκ παραλληλισμού με την νεωτέραν»
σ. 163.

Διδασκόμενα
μαθήματα.

«Όσα διδάσκονται εις τα σχολεία των αρχα-
ρίων, εις τα Γυμνάσια οίον Μαθηματική, γενι-
κή Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Φιλοσοφία... η
Γαλλική και η Ιταλική γλώσσα... η εμπορική
Αλληλογραφία,... κάθε είδος ζωγραφικής,
Μουσική, χορός, η μεταχείρισις των όπλων,
και άλλαι γυμναστικάί ασκήσεις» σ. 164.

XII. Ιστορία της Παιδείας

Ιστορία των επιστημών επί της ΙΗ' εκατονταετηρίδος.

Γα' 81-86 (ατελείωτο).

**Στασιμότητα των
επιστημών.**

«Από της εν Βεσφαλία ειρήνης (1648) μέχρι των πρώτων δεκάδων της δεκάτης ογδός εκατονταετηρίδος εκυρίευε μεταξύ των πεπαιδευμένων της Ευρώπης σμικροπρεπές τι πνεύμα της δουλείας και προσκολλησεως εις το αρχαϊον και σύνηθες των συστημάτων, θεωριών και υποθέσεων» Γα' σ. 81.

**Η χρήση της
λατινικής.**

«Μέγα εμπόδιον της προκοπής των επιστημών προς τούτοις ήτον και η κοινή των πεπαιδευμένων εκείνου του χρόνου χρήσις της λατινικής γλώσσης εις την παράδοσιν των μαθημάτων και εις όλα τα συγγράμματα αυτών» σ. 82.

**Φιλοσοφικό
πνεύμα.**

«Το εκ της ληθαργίας ανεγερθέν φιλοσοφικόν πνεύμα δεν εγνώριζε πλέον καμμίαν αυθεντίαν των ονομάτων, αφ' ου απεδέχθησαν κοινώς το αξίωμα, ότι κανέν θεώρημα ό,τι ποτέ ήθελεν είναι ή νόμος της φύσεως, ή αντικείμενον της θρησκείας, της πολιτικής και κοινωνίας πρέπει να νομίζεται αληθές προ της ακριβούς εξετάσεως αυτού έμπροσθεν του κριτηρίου του λογικού» σ. 83.

**Πολυμάθεια και
βαθύτητα.**

«Η μεγάλη τελειοποίησης των επιστημών διά της αμοιβαίας αυτών ενώσεως εγέννησεν εκ του ενός μέρους την μεγάλην εκείνην πολυμάθειαν και εκ του ετέρου εκείνην την βαθύτητα, μεθ' ής επραγματεύθησαν οι νεώτεροι τας πλείστας σχεδόν επιστήμας μετά των κλάδων αυτών» σ. 84.

**Η κατάσταση στα
κατώτερα σχολεία
και τα Γυμνάσια.**

«Τα κατώτερα σχολεία και τα Γυμνάσια ευρίσκοντο έως περί τα μέσα της ΙΗ΄ εκατονταετηρίδος εις τον ίδιον σχολαστικόν περιορισμόν» σ. 84.

17. Πανδιδακτήρια.

«Από των μέσων της παρελθούσης εκατονταετηρίδος μέχρι των παρόντων χρόνων ευστήθησαν εις την Ευρώπην περί τα 17 πανδιδακτήρια (Universités) εξ ών εννέα σχεδόν εις μόνην την Γερμανίαν» Γα΄ σ. 84.

Βιβλιοθήκες.

«Ομοίως εις τον αυτόν χρόνον ηυξήθη ο αριθμός των βιβλιοθηκών, και αι μεν αυτών πρότερον ήδη υπάρχουσαι ως η των Παρισίων επλουτίσθησαν μεγάλως, άλλαι πάλιν ως η εν Γοττίγγη ευστήθησαν εκ νέου» σ. 85.

Ιδρύονται επιστημονικές εταιρείες και ακαδημίες.

«Παραπλησίως δε και αι εταιρείαι των πεπαιδευμένων και Ακαδημίας, μετακομισθείσαι ως επί το πλείστον εις μεγάλας και πολυανθρώπους μητροπόλεις, συνήργησαν πολλά εις την προκοπή των επιστημών». σ. 85.

**Περιοδικά και
Εφημερίδες.**

«Εις ταύτα τα βοηθητικά μέσα των επιστημών ανήκουσι προσέτι και αι κριτικά, επιστημονικά, και φιλολογικά εφημερίδες, αι οποίας κατά πρώτον εφάνησαν εις την Αγγλίαν και εκείθεν διέβησαν εις την Γαλλίαν, Γερμανίαν και εις την λοιπήν πεπολιτισμένην Ευρώπην» σ. 85. Φιλολογία επιστολή του Π.Κ. προς τον αυτού φίλον Γ.Ν. Γβ΄ 21-23.

**Τα Αστεία του
Ιεροκλέους από
τον Κοραή.**

«Σπεύδω, φίλε! να σε κοινολογήσω την έκδοσιν βιβλίου τινός μικρού μεν τον όγκον, βαρυτίμου δέ διά την αξίαν, το βιβλίον είναι τα

Αστεία του Ιεροκλέους, εκδεδομένα εις Παρισίους τούτων ηγούνται Προλεγόμενα του εκδότη, και έπεται συλλογή νεωτέρων αστείων» ΓΒ' σ. 21.

Ο Κοραής επικρίνει την παιδεία που εκπροσωπούσαν οι Νεοπλατωνικοί.

«Εις τους χρόνους του Ιεροκλέους (εις την πέμπτην από Χριστού εκατονταετηρίδα), είχε λάβει τον τόπον της αληθινής παιδείας η υποχονδριακή των ονομασθέντων Νεοπλατωνικών φιλοσοφία μίγμα τερατώδες πολλών και διαφόρων παλαιών φιλοσοφικών ορθών δογμάτων, με του Ζοροάστρου τας δόξας, και με των Χαλδαίων τας μαγείας» σ. 23.

Να καταπολεμηθούν αντίστοιχα σύγχρονα φαινόμενα στο χώρο της εκπαιδεύσεως.

«...εάν το έθνος μάθη εκ τούτων να γνωρίζη την αληθινήν παιδείαν, και τας πλάνας των δυστήνων Σχολαστικών να διακρίνη ελευθερωθην, συν Θεώ, από την ψώραν αυτών, ήτις επιφέρει τα μέγιστα εμπόδια εις την πρόοδον του γένους και εις την παιδεία» σ. 33.

Ερμής ο Λόγιος, Τόμος Δ'

I. Παιδαγωγικά (Γενικά)

7. Ζηνόβιος Πώπ, «Ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω». Δ' 103-111.

Ακμή και Παρακμή των Εθνών.

«Δύω εποχαί προσηλώνουσι κατ' εξοχήν τα κριτικά όμματα, του φιλοσόφου, και παρατηρητού, εις την ανάγνωσιν της ιστορίας, η Ακμή και Παρακμή των εθνών· η α' επειδή μας δείχνει το άκρον άωτον της ενώσεως προτερημάτων, αρετών, επιστημών, φωτισμού, προς άμιλλαν, και ακολουθίαν· η β' επειδή μας χαρακτηρίζει τα ελαττώματα, οπου κατ' ολίγον ημαύρωσαν, και τέλος πάντων εσκότισαν το

φώς του αιώνας των γνώσεων» Δ' σ. 103-104.

Η κατάσταση του πολιτισμού και της παιδείας στην Ελλάδα.

«Η πεπολιτισμένη Ευρώπη θεωρεί με χαροποιόν βλέμμα τας εξασκήσεις οπού κάμνει το γένος, διά να ανέβη εις το βαθμόν της παλαιάς δόξης» σ. 104.

Η διχόνοια.

«... η διχόνοια διέλυσε τους πολιτικούς δεσμούς της πατρίδος. Ο ίδιος δαίμων εμποδίζει και τώρα, και δυσκολεύει την Πρόοδον του καλού ή τον φωτισμόν του έθνους» σ. 104.

Οι φιλολογικές Έριδες.

«Αι λεγόμεναι φιλολογικαί έριδες ή καταισχύνη του έθνους, δεν αποτείνουσιν εις άλλο τι, ει μή εις τον ερεθισμόν των παθών, και αμοιβαίαν πικρίαν· ο φιλόλογος χάνει τον καιρόν του με χαμερπείς ύβρεις κατά του ανταγωνισμού, η δέ πατρίς κλαίει, και στενάζει διά τας ακαίρους ματαιοπονίας» σ. 104-105.

Τα μέσα της ιάσεως της παιδείας.

«Ας ενωθούν οι φιλόλογοι κι ελλόγιμοι με τον σύνδεσμον αμοιβαίας τιμής, και σεβασμίου μετριότητος, και άς εκλέξωσι, και να μεταφράσωσιν ή συγγράψωσιν εγχειρίδια ευκατάληπτα εις απλήν φράσιν προς χρήσιν του κοινού, Ηθικής, γενικής Ιστορίας, Γεωγραφίας, Αρχαιολογίας κ.τ.λ. όσα λείπουσιν εις το γένος» Δ' σ. 107.

Σύσταση Σχολείων.

«Ας αυξήση λοιπόν, αδελφοί, μεταξύ μας η άμιλλα προ εκτέλεσιν των καλών του γένους, και μάλιστα προς σύστασιν Σχολείων διά την παιδείυσιν των νέων μας» σ. 110.

Εκκλησιαστικά

«Εικόνα προς μίμησιν του καλού, εκ μέν των

πρότυπα.

εκκλησιαστικῶν ἔχομεν τον Παναγιώτατον
ημῶν Πατριάρχην, ανδρός πατριώτου, ζηλω-
τού και φιλοσοφούντος· και επομένως του σε-
βασμίου Ιγνάτιου, του οποίου η Ελλάς κλαίει
τον από της Δακίας απομακρυσμόν του» σ.
110.

**Διδασκάλων πρότυπα
Λάμπρο Φωτιάδη.**

«Εκ των διδασκάλων ως φιλογενής και φιλάν-
θρωπος λάμπει η μνήμη σου Λάμπρε μακάριε!
διότι εξόδευσες εξ ιδίων, διά να θρέψης τους εις
την Ευρώπην σπουδάζοντας· διότι εσύστηνες
τους επιμελείς μαθητάς σου ως διδασκάλους,
διά να ἔχωσι τρόπον και μέσα σπουδῆς· διότι
ηγόραζες βιβλία προς χρήσιν των μαθητῶν
σου· διότι ετύπωνες βιβλία άλλων διά να μοι-
ρασθῶσι δωρεάν» σ. 110.

Ανθιμο Γαζή.

“Μ’ όλον οπού πειράζω την μετριότητα του
χαρακτήρος σου, χρεωστώ εις την αλήθειαν να
Σε δείξω εις το γένος, ως φιλόλογον και φιλό-
πατριν διπτῶς, Σεβάσμιε Γαζή, διότι Σύ αθορύ-
βως δουλεύεις εις την πρόοδον των ιδεῶν του
ἔθνους, με καταφρόνησιν υγείας, και χρημά-
των· διό και απολαύεις δικαίως τιμῆν παρά
των αλλογενῶν φιλελλήνων, και ευχαριστεῖαν
από τους εκλεκτούς του ἔθνους Σου» Δ’ σ. 111.

8. Ι.Σ., «Ο ἔχω, τούτο σοι δίδωμι»

Τη 24 Νοεμβρίου 1814 εν Βιέννη. Δ’ 129-136.

**Η Θεόδοτη παιδεία
ανθεί.**

«Χριστιανικώτατε Πάτερ κύριε Γαζή, εκ τε της
εφημερίδος σου, και αλλαχόθεν ασμένως μαν-
θάνομεν, πολλαχῆ της πατρίδος ημῶν, ανανε-
ωθέντα τον ζήλον, και ὀρεξιν προς την Θεόσ-
δοτον Παιδείαν». σ. 129.

**Περί της θείας
παιδείας.**

«Έλληνες ομογενείς μάθετε εκ της Αγίας Γραφής οπόσον ημίν αναγκαία εστίν η ουρανόπεμπος σοφία, και πόσον εις ταύτην καθοδηγεί ημάς ο Δημιουργός» σ. 130.

Η αμάθεια θεομίσσητη.

«Οράτε ουν αδελφοί οπόσον η φιλοσοφία θεόφιλος, μάθετε οποία τουναντίον η αμάθεια θεομίσσητος. Η φιλοσοφία γεννά φιλογενέστατον Μωϋσήν, την ψυχήν αυτού θύοντα υπέρ των προβάτων, και Δαβίδ πραότατον· η αμάθεια λύκος Φαραώ και Σαούλ» σ. 132.

Περί των Μαθημάτων.

«ταύτα γάρ βαθμοί, και αναβάθραι, ανάγοντα τον νουν εις της Θεσπεσίου Σοφίας τα ανακτόρια» Δ' σ. 133.

Διδακτήρια.

«Πρώτον μεν ή των διδακτηρίων σύστασις απαιτείται κατ' ανάγκην ανά πάσαν χώραν, ή πόλιν τουλάχιστον» σ. 133.

**Προτροπή από
τους ιερωμένους**

«Χρέος των τε Αρχιερέων, και Ιερέων νουθετείν τους απλουστέρους των Χριστιανών... ίνα τα τέκνα αυτών στέλλωσιν εις τα διδασκαλεία, ούκ άχρι του συλλαβίζειν, αλλάγε τουλάχιστον έως ότου τα στοιχειώδη των χρησιμωτέρων μαθημάτων διδαχθείησαν» σ. 134.

**Εκλογή διδασκάλων
βάσει των συγγραμμάτων του ή αξιόπιστων συστάσεων.**

«Διδασκάλους εκλέγειν χρηστοθήεις, και ικανώς εγνωσμένους, ήτοι εκ συγγραμμάτων, ή εξ αξιόπιστου συστάσεως προτιμότερον δε ει οι Διδάσκαλοι είησαν ειδήμονες τουλάχιστον μίας των Ευρωπαϊκών πεπαιδευμένων γλωσσών ούκ ολίγον γάρ τούτο συμβάλλει εις των αθανάτων προπατορικών ημών συγγραμμάτων την ευκρινή παράδοσιν, και σαφήνειαν» σ. 134.

**Επικρίνει την
ανάγνωση από τα
εκκλησιαστικά
βιβλία.**

«... παρεισέδου και η κατάχρησις αὐτῆ του διδάσκειν τοὺς παῖδας τὸ συλλαβίζειν καὶ αναγιγνώσκειν, διὰ τῶν ἱερῶν βιβλίων, ὡς Οκτώηχον, Ψαλτήριον, καὶ Ἀπόστολον, ὅλως δυσκαταλήπτων... τοὺς ἀπλουστάτοις νηπίοις» σ. 134.

Ἀπλούστατα βιβλία.

«Δεῖ οὖν αὐτοὺς διδάσκεσθαι δι' ἀπλουστάτων βιβλίων, λέξει καὶ ἐννοία εὐκαταλήπτων, τῆ παιδικῆ αὐτῶν ἡλικία καὶ γνῶσει καταλλήλων, διὰ τίνος ἀπλουστάτης.

Ἡθικῆς, ἱεράς κατηχήσεως, διαλόγων συντόμων, ἢ καὶ ἱστορίας τινός, ἀλλ' ἀληθοῦς, οὐχὶ μυθώδους» Δ' σ. 135.

**Ματαιοπονία νὰ
ἀρχίζει ἡ διδασκαλία
ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς
συγγραφεῖς.**

«... ἐκ κλασικῶν συγγραφέων ματαιοπονοῦσιν οἱ διδάσκαλοι διδάξαι τοὺς νέους γλώσσαν ἐθέλοντες» σ. 136.

XII. Ἱστορία τῆς παιδείας

Δ.Δ.

Περὶ ἀρχῆς προόδου, ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν Ἐπιστημῶν.
Δ' 18-24, 33-38, 49-54.

**Ἡ μάθησις τῆς
Φύσεως.**

«Ἐνας ἐνδομυχῶν καὶ ἐμφυτος ἔρως μαθήσεως κλονεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ταραττεῖ, τὸν βασανίζει, τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν υλικὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσθητῶν, τὸν φέρει ἀπὸ σκέψιν εἰς σκέψιν» σ. 18.

**Ἡ υπερβολικὴ
περιέργεια παραπλανᾷ**

«... ἡ υπερβολικὴ περιέργεια, τὸν κάμνει πολ-
λάκις νὰ μαντεύῃ καλλίτερα παρά νὰ ζητῇ
ἐπιμόνως τὸν σπουδαζόμενον» σ. 18.

Ἡ ὁμολογία τῆς

«Ἄν ὁ πολὺς ἄνθρωπος λέγῃ συχνὰ το, Δεν

**αγνοίας από τους
διδασκάλους.**

εξεύρω, ο αληθινός φιλόσοφος πρέπει να το λέγει συχνότερα, επειδή και ζητεί πολλά περισσότερα» σ. 19.

Εμπόδια της προόδου.

«Το τυφλόν σέβας εις τους διδασκάλους, ή άλογος υπόληψις εις τα αρχαία και παλαιά, πρόσθεσ αν θέλης και την νωθρότητα εις το να κοπιάσωσι να μάθουν άλλα... έκαμαν τους μετέπειτα να θεωρώσι τας δόξας των προτέρων ως άλλους τόσους χρησμούς του Απόλλωνος» Δ' σ. 20.

**Στασιμότητα της
Φιλοσοφίας στην
Ανατολή.**

«... όταν ο άνθρωπος δεν θέλει να μεταχειρισθή τὸ λογικόν δεν εμβαίνει εις σκέψεις και εξετάσεις των πραγμάτων, δεν ωφελείται από τας περιστάσεις, αλλά μένει εις εκείνην την παρεκτροπήν με τας προλήψεις του ότι είναι ο σοφώτερος του κόσμου, και το σύστημά του είναι το άπταιστον. Ιδού ο λόγος διά τον οποίον η φιλοσοφία έμεινε πολλούς αιώνες εις τον αυτόν βαθμόν εις την Αίγυπτον, εις τας Ινδίας, εις την Κίναν, και εις τα επίλοιπα έθνη της Ασίας». σ. 21.

**Ο ιστορικός Ζωναράς
επαινεί Κων/νο τον
Πορφυρογέννητο.**

«επεμελήθη δε και της φιλοσοφίας αυτής, επιμελησμένης ήδη σχεδόν, αλλά μέντοι και των επιστημών διδασκάλους επιστήσας και αναζωπυρήσας εκλειπούσας αυτάς» σ. 23.

**Η φιλοσοφία, κυρίως
ο Αριστοτελισμός
περνάει στους
Άραβες.**

«Οι φιλόσοφοι Έλληνες μη δυνάμενοι πλέον να συνδιαλέγωνται με τους απογόνους των, επέρασαν εις τους αλλοφύλους Άραβας».

**Η βιβλιοθήκη
Αλεξανδρείας**

«είναι γνωστόν εις καθ' ένα το δίλημμα του πορθητού της Αλεξανδρείας, του οποίου συ-

μπέρασμα και θυσία εις το ιερόν αυτών βιβλίον (Κοράνιον) εγένετο η περίφημος και μεγάλη Αποθήκη των ανθρωπίνων γνώσεων, η Βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας, ήτις περιείχεν εβδομήκοντα χιλιάδας τόμους βιβλίων» Δ' σ. 33-34.

Ο Ράμος θύμα για την αλήθεια

«πρώτος ο Ράμος εφονεύθη από τους αιμοβόρους περιπατητικούς μέσα εις το βασιλικόν σχολείον του Παρισίου· ο Γαλιλαίος κατετρέχθη μέχρι θανάτου εις την Ιταλίαν, και άλλοι πολλοί έπαθον τα μύρια» σ. 35.

Η Καρτεσιανή επανάσταση.

«Τα ορθά πνεύματα ήρχισαν να περιεργάζονται περισσότερο και τα συστήματα, και την φύσιν των πραγμάτων· διάφοροι οδοί προς φιλοσοφίαν άρχισαν να ανοίγωσιν· και η ετοιμασία έγινε πλέον διά μίαν εποχήν της φιλοσοφίας αξιομνημόνευτον. Ταύτην την εποχήν την έκαμεν ο ανδρείος Καρτέσιος·... Οι φιλόσοφοι άρχισαν κατά την διδασκαλίαν του να σπουδάζωσι την φύσιν, όσα συστήματα δεν ήσαν θεμελιωμένα εις αυτήν έπρεπε να πέσωσιν... έρριψε κάτω το βαθύρριζον σύστημα των Περιπατητικών, και ηλευθέρωσεν ούτω τους ανθρώπους από την τυραννίαν των» σ. 36.

Αναπτύσσονται νέες επιστήμες.

«Η νέα αύτη επιστήμη, ήτις έφθασεν εις τον υψηλότατον βαθμόν εις τας ημέρας μας, είναι η Χημική» σ. 37.

Η παρατήρηση των φυσικών φαινομένων συνοδεύεται με πειράματα.

«... αι επίμονοι παρατηρήσεις και εξετάσεις των τους έφερον εις την μεγάλην και θαυμαστήν ιδέαν των διά των οργάνων Πειραμάτων· και ούτως απεκατέστη η Πειραματική ο πρώτος και πιστός ερμηνεύς της φύσεως» Δ' σ. 54.

Περί της διατηρήσεως και διαδόσεως της Φιλολογίας.
Δ' 65-71, 94-96, 126-128 (ατελείωτο).

Βιβλιοθήκες.

«... το πρώτον απαιτούμενον είναι η σύναξις και φύλαξις των γεγραμμένων περί τούτων βιβλίων, δια των οποίων δύνανται να διαδοθώσιν εμμέσως αι τέχναι και επιστήμαι».

Βιβλιοθήκη Αθηνών.

«Εις τας Αθήνας εσύναξεν ιδιαίτεραν Βιβλιοθήκην ο Πεισίστρατος, την οποίαν ο Ξέρξης αρπάσας εις τον καιρόν της εις ταύτην την πόλιν επιδρομής του, μετεκόμισεν εις την Ασίαν, την οποίαν μετά ταύτα Σέλευκος ο Νικάνωρ ο της Συρίας βασιλεύς έφερεν αυτήν πάλιν εις τας Αθήνας· κακή τύχη όμως ο Σύλλας μετά ταύτα, ότε κατεπόρθησεν αυτάς, μετεκόμισεν αυτήν εις την Ρώμην» σ. 67.

Βιβλιοθήκη Ρώμης.

«Πρώτος εις Ρώμην συνέστησεν ιδιαίτεραν Βιβλιοθήκην Αιμίλιος Παύλος μετά τον Μακεδονικόν πόλεμον» σ. 67.

**Βιβλιοθήκη
Αλεξανδρείας και
Περγάμου.**

«Εκτός των Ρωμαϊκών βιβλιοθηκών είχεν η αρχαιότης δύο άλλας πολλά εξαιρετους, την μίαν εις την Αλεξάνδρειαν, και την άλλην εις την Πέργαμον». σ. 69.

**Βιβλιοθήκη
Κωνσταντινουπόλεως.**

«Εν Κωνσταντινουπόλει, πιθανώς ο Κωνσταντινός έθεσε τα θεμέλια μιάς Βιβλιοθήκης, την οποίαν μετέπειτα επλούτισεν ο φιλόσοφος Ιουλιανός» Δ' σ. 70.

Μουσεία και Σχολεία.

«Μετά τας Βιβλιοθήκας, συνήργησαν μεγάλως εις την διάδοσιν της Φιλολογίας και των μαθησεών τα τε Μουσεία και τα Σχολεία· σ. 94.

Αθήναιον.

«... ο δέ Αδριανός συνέστησεν εις Ρώμην και το μέγα Σχολείον, το οποίον και Αθήναιον εκάλεσεν» σ. 94.

**Στη Βηρυτό
Σχολείο Νομικής.**

«Το περίφημον Σχολείον της Νομικής εκτός του εν Κωνσταντινουπόλει και Ρώμη ήν εις την Βηρυτόν. Οι Νομοδιδάσκαλοι αυτών των Διδασκαλείων εκαλούντο Αντικένσωρες» σ. 126.

**Πυρπόληση Βιβλιο-
θήκης Κων/πόλεως
επί Βασιλίσκου
(477 μ.Χ.).**

«... η Κωνσταντινούπολις έπαθε μεγάλα δεινά υπό εμφυλιων ταραχών εις τους χρόνους του Βασιλίσκου· ότε και τινες ζηλωταί της δεισιδαιμονίας και αμαθείας κατέκαυσαν την μεγάλην Βιβλιοθήκην ταύτης της πόλεως, ήτις συνεκροτείτο υπό 120.000 τόμων» σ. 128.

Ερμής ο Λόγιος, Τόμος Ε'

IV. Ελληνική Γλώσσα και Ελληνική Παιδεία

G. Narrenhasser, Διδάσκαλος της Ελληνικής Φιλολογίας εν τη Κώμη καλουμένη Vernunft stadt. Ετυπώθη εν τη αυτή κώμη τη α' Φεβρουαρίου ρωιε .

«Απάντησις Γερμανού τινος εις την του Ν. Δούκα προς τους Σοφούς της Ευρώπης Επιστολήν» Ε' 3-16.

«Τω Σοφο τάτω Δούκα εύ φρονείν!»

**Κριτική των
γλωσσικών απόψεων
του Δούκα.**

«... Καθώς βέβαια η γλώσσα των προγόνων σας επλουτίσθη και ελαμπρύνθη με τας τέχνας και επιστήμας, ομοίως και η ιδική σας θέλει πλουτισθή και λαμπρυνθή με των τεχνών και επιστημών την πρόοδον. Και καθώς η πρόοδος εκείνων έγινε δια της φυσικής και συνειθι-

σμένης των γλώσσης, ομοίως και η ιδική σας πρόοδος μ' άλλην γλώσσαν παρά την συνειθισμένην ταύτην δεν εμπορεί να κατορθωθή» Ε. σ. 14.

Η απελευθέρωση της Ελλάδας δεν θα στηριχθεί στην αρχαία γλώσσα. Κοινή γλώσσα.

«Της Ελλάδος βέβαια η ανάστασις δεν στέκει εις την ανάκτησιν της αρχαίας γλώσσης, αλλ' εις των τεχνών και επιστημών την ανάστασιν, ήτις δεν εμπορεί να γένη με γλώσσαν ασυνήθιστον» σ. 15.

«Όσοι λοιπόν συγγράφουν ή διδάσκουν την σήμερον, άν θέλωσι την κοινήν ωφέλειαν, πρέπει να μεταχειρίζονται και την κοινήν γλώσσαν». Ε' σ. 16.

Σ' όλα τα σχολεία της Ελλάδας πρέπει να διδάσκεται και η αρχαία γλώσσα.

«Εις όλα τα σχολεία της Ελλάδος πρέπει αναμφιβόλως να διδάσκεται και η αρχαία γλώσσα όχι όμως με άλλον σκοπόν παρά διά να εννοήτε τα αθάνατα των προγόνων σας συγγράμματα, και να συνάγετε εκ τούτων όσα είναι ωφέλιμα εις την πρόοδόν σας» σ. 16.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

1. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ-ΚΕΙΜΕΝΑ

δια να έχω με αὐτὸν ἀγαθὴν καὶ εὐδοκίαν ἀφ' ὅσων ἀνα-
 γαγίαις γίνονται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ. ὅθεν γὰρ
 σὸς ἔργα ἴδι μὲν κτ. ὅτι ἐν τῇ Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἀρχαίαν
 αἰὲν ἦν ἡσχολία καὶ νῦν γὰρ κατὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν Μετα-
 νεωτὴν ἄνωθεν ἐκτελεστοῦν, ὅχι κατὰ τὸν ἄλλον, ἀλλ' ὡς τὸ Ἄ-
 νδρα, γὰρ καὶ τὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν σὸς ἐργαίαι, σὸς ὅτι αὐτοῦ.
 βλεῖται ἐν τῇ βιβλίᾳ τῶν γράμμετων, καὶ μάλα ἴδον Μετὰ τὴν ἑ-
 να καὶ τὴν ἀρχαίαν τῶν ἀρχαίων ἵσα μανδαίνει ἀπὸ τῆς Εὐρωσῆ-
 καὶ Ἀνατολῆς. — ὅτι τὸ ἀρχαίον σὸς κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ζω-
 κὰς ἐργαίαι ἐν τῇ βιβλίᾳ τῶν ἀρχαίων καὶ τῇ ἀρχαίᾳ, καὶ ὅσων
 ἐργαίαι αὐτοῦ ἴδον ἐργαίαι καὶ ὅσων ἐργαίαι καὶ ὅσων.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῶν ἀρχαίων καὶ ἀνατολῆς. Ἐννοεῖται νὰ εἶναι
 ἴδον καὶ τὰ ἴδον καὶ τὰ ἀρχαίων σὸς ἀνατολῆς, καὶ ὡς αὐτὸ
 ἀνατολῆς καὶ ἀνατολῆς ἀρχαίων, κατὰ τὴν ἀρχαίαν. ἵδον καὶ Εὐρωσῆ-
 ἀνατολῆς καὶ ἀνατολῆς. —

14 Οὐλοβρ 1814
 ἐν Βιέννῃ.

ὁ φίλος τῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν
 Ἀνδρῆς ὁ Σαφῆς

Ε
34

Β. Μ. Φ. α. κ. 505

Πατριάρχης Αλεξανδρινός

Οι αδελφοί Καθημερινοί, οι Γεωργίου Πατριάρχης,
εχόντων εσών μετὰ τῶν ἁγίων Πατερῶν Οὐρανῶν, ἐν ᾧ
συμβαίνει μὲν οἱ τοῦ σὺν ἡμῶν ἱεροῦ, συμβουλεύσαντες
εσὺν τὰ δὲ δόξα, σὺν τῶν κοινῶν ἀγαθῶν, ἐν ἡμεῖς
σὺν τῶν ἁγίων συσχεῖται μὲν, ἐν ᾧ ἅπαντες ἔχοντες
ἡμῶν, λαχόντες ἐν τῶν ἁγίων ἱερῶν σου. ἔχοντες.

13 3 Μαγίου 1828 ἐν Ἀλεξάνδρῳ

ὁ ἀδελφός

Αδελφὸς Γεωργίου

Εξοχότης.

Γαβριέλ ήν ανεφορέν σερι μω οσάιας χόρι σαι αμω ήσα, κα' λαμυρον
σπερενα ήν αβόεργου μω ήν έυέλεον ήσ βωήροελι. έσολή σαι έγγ
ερεβώλεσ αη ήν έιζήσα κα' πωήσον. έγγίσε.

Μ' 3. γαβριέλ 1824.
Μαίεσκιον.

Αρχιτ. Τεφός

Ca B
by 4574.

Περί της Πρωτο

Διαφύλαξης τοῦ ἑαυτοῦ

καὶ τῶν ἄλλων γινώσκου.

Ἐπιτομή τῆς 1^{ης} 300

ἡμερῶν. Πρὸς τὸν

ἐκ τῶν ἀρχαίων σοφῶν

καὶ τῶν ἄλλων γινώσκου.

Ἐπιτομή τῆς 1^{ης} 300

ἡμερῶν. Πρὸς τὸν

ἐκ τῶν ἀρχαίων σοφῶν

καὶ τῶν ἄλλων γινώσκου.

ΓΑΚ, ΕΥΤ. 3142

E 35

Φακ. 5^{ος}
BM.

Περὶ τῆς ἐμοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας
τῶν ἐν γαίῃ αἰετῶν.

Ἰ. 13. ἀπρὶ. 1819. Μαχίως

(5)

Ἰδοὺ, φίλοι, ἡ ἐξουσία μου ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ συμβουλίαν μου Μαχίως ἔχοντες
στένον ἕνα σῶμα. καὶ ἐμὸς ναὶ γὰρ ἡ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ ἐξουσία
καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ ἡ ἐξουσία νηστείας, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία ἐν τῷ
καὶ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία
ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία.
καὶ ἡ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία
ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία.
καὶ ἡ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία
ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία, ἡ δὲ ἐξουσία ἐστὶν ἡ ἐξουσία.

Ὁ βασιλεὺς αἰετῶν μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.
καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου, καὶ ἡ ἐξουσία μου.

Ἰ. 13. ἀπρὶ. 1819.

Ὁ βασιλεὺς
Ἰ. 13. ἀπρὶ. 1819.

Handwritten text, possibly a signature or name, written vertically in cursive script.

Handwritten text, possibly a name or title, written vertically in cursive script.

Περὶσσότεροι μοι εἶπε πύριε Γεώργιε φορέσει, ἀποσφομαί σε.
φιλητικώτατα.

Ἡ 8 Ἀυγούστου 1816. Βιωνά.

Τὸ ἀπό λαί γ. το 1/2 αἰσθόν μοι Γράμμα εἰς τὸν μέγαρον μετὰ χα-
ραί. εἶδον ἐν αὐτῷ εἶναι μετὰ ἄλλων καὶ ὁρίσθαι ὅσοι εἶναι εἰς
τὸ νὰ ἐνεργηθῆσιν μετὰ τὴν παρακίνησίν σου πρὸς Σχολεῖον μετὰ, εἰ δὲ τὸ
σε εὐχαριστῶ μετὰ, καὶ δὲν δεῖται χαρμονικῶς εὐαί τὸν περὶ σου
σου αὐτῶν. ἄμωδες νὰ ἴδω ὁρίσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ πύριον ποσῶν γράμ-
μα διατὴν ἀποστολὴν τῶν ὄντων ^{ἀπὸ τῶν} συνεχισθῶν μέχρι τῆς σήμερον, διατὴν
ἀγορᾶς ἀπὸ μερικὰ βιβλία, καὶ ἄλλα σπράγματα ὅσοι χρειάζεσθαι ἀπὸ
τὸ Σχολεῖον. ὅσον τὸ βάρος, εἶπε μοι, τῆς τῆς Σχολεῖς ἔσοσιν ἐσάν-
μετὰ, εἰ σέοσι νὰ φρονίσω διατὸν, ἔπειτα εἶπε σέοσιν διατὴν ἐπιση-
μετὰ τῶν καὶ σέοσιν εἰς τὴν Ἐσθλάνησον, εἰ εἶδον νὰ δεχθῶν
εἰς τὸ γένος ὅσον ἄμωδες. ἔπειτα νὰ τὸ ἔξαρτος ὡς βέβαιον, εἰ εἶπε εἰ
εἰς τὸν πύριον νόρον τὸν φιλέλληνα, καὶ σέοσιν τῶν Γραμμάτων, ὅτι ὑμεῖς
σέοσιν εἰς ὅτι μετὰ χρειάζεσθαι ἢ οἱ ἄγγλοι, ὅσοι ὄσοις μετὰ τῶν
εἰς τὴν Ἐσθλάνησον. ἄμωδες νὰ φρονίσω ἐκείτω κατὰ εἰσοδομῶν!

Τὰ σπράγματα τῆς βασιταραβίας καὶ τῆς βαλαχομοστανίας εἶναι εἰς
τὴν ἴδιαν κατὰ τῶν. γράμματα ὅμως καὶ ἐπιμασίαι εἰς τὰ σύνορα
εἶναι σέοσιν, καὶ μοι φαίνεται ὅτι ὁρίσθαι τὰ φέρει οἱ ἀπὸ τῶν τῶν
σπράγματα τῆς Μοστανίας. διὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἐπισημῶν ἐπι-

Essendosi presentata l'occasione
 di farle ottenere questa lettera per
 mio mezzo, mi preveggo della bel-
 le occasione di farle i miei distin-
 ti complimenti, e di profetarle

D. V. S. 7 ^{amabilemente}
 Demetrio Cosentini

Monsieur
 Monsieur

à Monsieur
 George Foresti

George Grigg

House

Old South Sea Street

London

1705 22

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title, including the word "Κατά" (Kata) and other illegible characters.

Main body of handwritten text in Greek script, appearing to be a religious or philosophical treatise. The text is dense and difficult to decipher due to the quality of the scan and the cursive nature of the handwriting. Some legible words include "Επί", "Μακρόν", and "Μονή".

Ἄρχαιό GUILFORD, Α.Ε.Κ
Φακ. III/1

Πανευγενέστατε Λόρδ!

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἔλαβον τὴν ἀπὸ τοῦ 12. τοῦ Δεκεμβρίου
ἀπὸ τῆς Ἐπιστολῆς Σα. δὲν ἠδυνήθην γ' ἀσοκριτῶ ἐυθύς ἐξ ἀγ-
ας ἐνός σφοδρῶ ρευματισμοῦ τῆς χειρὸς μου, καὶ ἰδὼ ἔργα ἀνελαβὼν
δὲν χεῖρου ἀπὸ τοῦ να' ἀσοδύσω ἐπὶ τὴν Εὐγενίαν Σα τοῦ ἀσοκρι-
τείαις μου διὰ τὴν σύστασιν, ἣν μοὶ ἐπροζήτησε καὶ ἐπὸς τοῦ τῶν
Βασιλικῶν Μινίστρον, καὶ ἐπὸς τὸν Κομισαρίου τῶν Ἐσθλῶν Νόμων
ἐστῆσαν καὶ σπουδαιῶς μὲν ὀλίγα καὶ καμῖν ἐπὸς τὴν φιλίαν
εὐγενεῖαν Σα τοῦ χρέος μου. Ἐργὸ μὲν ὀλίγαι ἡμέραι ἀνεχωρῶ
ἐπὶ τὴν διαβουλίαν, καὶ ἐκείθεν διὰ τῶν Ἐσθλῶν Νόμων, καὶ τῶν
Ἰατρῶν διὰ τὴν Παρίδα μου τοῦ Πηλίου ὄρου, ἐπὸς ἐπίστασιν τοῦ
Σχολεῖου μου, τοῦ ὅστιον μετὰ νόσον καὶ κόπον μεγάλῃ ἐπίστασιν

Σε' εὐχαριστῶ μεγάλως, καὶ ἰσχυρῶς Λόρδ, διὰ τὸν νόσον ὅσον
ἔλαβες διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Σχολεῖου τοῦ. Το' ὄνομα' Σα καλεῖται
ἐπὶ εἰς τὴν βίβλον τῆς Ζωῆς, καὶ μένει ἀθάνατον εἰς τὴν δυστυχῆ Ἐλ-
γάδα, εἰς αἰῶνα τὸν ἀθάνατον. Καὶ σέλιον Σε' σαρακεῖν, μὴ χεί-
σας ἀπὸ τοῦ να' τοῦ βοήθης διὰ τὸν μετὰ τῶν γενναίων Ἀγγλων,

ὡς διὰ τῆς συνδρομῆς Σα να' ἔθελε δυναθῆ' τὸ σλοχόν τῶν Σχολείων,
να' ἀσκηθῶν τὸ γράζον να' ἀναγκασθῶν ἐπὶ μάθων βιβλία, να'
ὄστω, ὡς ἰδιῶν γινώσκεις, εἶναι ἀρεσκία.

Ἐσὸν γὼν φίζον τ. φορέων, εἶχα γράμμα εἰς τὸν ἄνδρα, ἀπὸ
14. Ἰαννουαρίου, ὅστις μοι ἔγραψεν ὅτι μετ' ὀλίγου ἔμελλε να' ἔλθῃ
τὸν δρόμον τῆς διὰ τῆς Ἰταλίας. Με' ἠσπασθῆναι, παρακαλῶ.
να' γράψῃτε κα' ἐπὶ τὸν κέρσιον φιλίον εἰς τὸν δρόμον περι. τῶν Σχο-
λείων, καὶ εἰς τὸν κέρσιον φορέων Σα εἶχα γράψαι. εἶπε να' Σα εἰ-
δέμενα εἰς Βενετίαν Μένω εἰλοσῶτε.

τῆς ἐπιφανείας Σα

ἐπὶ τὸν δρόμον τῆς ἀρχίας

ἀπὸ Βιέννης, τῆς 22 φεβρουαρίου
1817.

ὁ ἀρχιμανδρίτης
Ἁνδρέας Γαῖος

Venne

a Monsieur

Monsieur le Lord Frederico North.

Recepto al sig. Banchiere Donato Orsi

Firenze.

131

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a name, oriented vertically.

Elisabeth

Τὴν ἑβδωμάδα γὰρ αὐτῆς Σανκροχίλα Σανκροχίλα Σανκροχίλα
καταλαμβάνει τὴν ἀγῶνι δὴ τὴν.

Ἐπιβαρὸν Σανκροχίλας τὸ διατρεφόμενον καὶ Συμεὼν ἀχαιῶν, ἀχαιῶν
δοξα τὴν Σανκροχίλας διατρεφόμενον καὶ Σανκροχίλας ἀμῶν ἡ ἀνδρῶν
δὲν τὴν ἀσθενεῖν καὶ τὸν ἴδιον ἡγούμενον, καὶ τὸ τὸν ἴδιον καὶ τὸν ἴδιον
τὰς ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
δὲν τὴν ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
καρῶν μετ' ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
τὴν Σανκροχίλας τὴν ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
δὲ ἄλλοι, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
ἰσχυροῦς, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
μα, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
τὸς τὸς ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
σοχῆ. ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
δὲ τὴν ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
ἀπὸ τὸς ἡμέρας. ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
ἄλλοι ἡμέρας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
διατρεφόμενον τὴν Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
καρῶν τὴν Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
σοχῆ, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
ἴδιον τὴν Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
σοχῆ, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ
Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἐκείνου ἡ Σανκροχίλας, ἔστ' ἀνεχόμενον ἡ

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a name, oriented vertically.

Handwritten text, possibly a name or a signature, oriented vertically.

V. Nouv. Rev. Soc. Sci. 1894.

T.A.K.

Handwritten text, possibly a title or header, including the word "Handwritten" and "1894".

Main body of handwritten text, appearing to be a list or detailed notes, written in a cursive script.

Άγγελος Πάγος.

Ὁ Θεοφιλέτης διορισθεὶς ἄριστος Ταγματὴς κύριος Πρωτοβουλος, ἀπὸ ἐπαρχίας Ταγα
 λιον ζυγῶνται εἰς τὴν ἐκείνην ὡς συνήθως ἐπὶ ἐπαρχίας Ταγαλίας ἵδμεν ἅπαντα
 ποιεῖν ὑπομνηστικῶς ἐπὶ τῶν ἐπισημῶν συμβεβηκότων, ὑπὸ τῆς ἐ
 παρχίας ἐκείνης, ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας ταγαλίας, ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας ταγαλίας, ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας
 ταγαλίας. Ἐν τῇ ἐκείνῃ ἵσταται ἡ διορισθεὶς ἰσοτιμία καὶ ἰσοδυναμία
 μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκείνης ἐπαρχίας, ἀλλὰ ἡ ἐκείνη ἐπαρχία ἐκείνη ἐκείνη
 ἐπὶ ὑπομνηστικῶν.

Ἐν ταγαλίας ἐπὶ 22. Νοεμβρίου 1921. α. ἐπαρχίας

2) Νοεμβρίου 1921

Αὐτὸς Τετάρτη

Ἰωάννης Βασιλειάδης
 Ἰωάννης Βασιλειάδης

Ἰωάννης Βασιλειάδης

Ἰωάννης Βασιλειάδης

Ἰωάννης Βασιλειάδης

Ἰωάννης Βασιλειάδης

Ἰωάννης Βασιλειάδης

ΠΛΚ ΣΤ. 6 10216

Κατὰ τὰς ἐξηγῆσας διατάξεις τῆς ὑπερλαϊκῆς ἐθνικῆς βουλῆς
ὁ Ἄρειος Πάγος ἐξηγησάτω τὰς δεξιᾶς:

1822

Ὡς τὰς λαμπρὰς ἐκδηλώσεις εἶναι ἕνα μὲν ὁ βωβυγίος Καρμαγιαννῶν
ἢ τὸ γένος ἀγροιστῶν ἢ τὸν ὑπερλαϊκῆς ἐπιθετικῆς φρονιᾶς ἀγῶνα, ἢ διακρίσεις ὑπερ-
σέως ἢ παρτίδος, τὸν ἕνα μὲν τὸ λαμπρὸν τῆς βασιλευχίας ἐξίωμα, τὸ ἕτερον
μὲν δὲ τὰς ἀναστροφὰς ἀναστροφῶν:
Ὑποσχέσασθε ὁ Ἄρειος Πάγος νὰ ἀφῆσθε ἢ τὸν ἡρημῶνον ἕως ἴσως παραγίαι ποισί.
τὸν ἕνα τῆς ὑπερλαϊκῆς ἐθνικῆς βουλῆς διορισθέντα μισθόν:
Ὑποσχέσασθε ὁ Ἄρειος Πάγος νὰ ἀλλάξῃ μὴ λαμπρὰς ἀναμοιβὰς τὸν ἢ
μὲν μὲν τὸν ἀποκατάξων τὸν σαγματοῦ ἀναγωγὸς μὲν τὰς ἐκδηλώσεις
τῆς 21: φεβρουαρίου: 1822: ἐν Σαλονικίαις:

Ἐπιτελεθὲν ἐν τῇ
ἐν Ἀρχαῖς τῆς
ἐπιπέμπου ἐξουσίας
ἐπιπέμπου ἐξουσίας
ἐπιπέμπου ἐξουσίας
ἐπιπέμπου ἐξουσίας
ἐπιπέμπου ἐξουσίας

Γ. Α. Κ. Σὺ δ. Γ. Βασιλογιάννη
Ἄρειος Πάγος 1821-1823
Φακ 3

ΑΡΑΘΗ ΤΥΧΗ.

Κατά λάς ὑψηλὰς ἀγαθὰς τῆς ὑψηλῆς
ἑθνικῆς βουλῆς - ὁ Ἄστρος Πάγος ἐψηφισαμέναις.

13501

... ἡμεῖς λαοσεῖς ἐδουλεύομεν ὅσοι ἔκαμεν ὁ κύριος βασιλεὺς μετ' ἡμῶν
ἢ ὁ Πάγος, ἀγωνισθῆς ἢ ἰσοῦ ὑπὸ ἐλευθερίας ἀγῶνας καὶ
ἐπαρτίσας ὑπὸ Πιζῆως καὶ Παλίδος, ἰὸν ἔμεν μέλλομεν λαοσεῖν ἢ
χρηματικῆς ἀξίωμα, ἢ ὅσοιον μένει ἀριστοῦ ἀναδείξασθαι.
ὁ Ἄστρος Πάγος δὲ ἀνταρτήσῃ ἰὸν ἑσπερίων μέλλομεν ἀνταρτί-
σας, μετὰ ἰὸν ἀποκατάξασθαι ἰὸν πατριῶν, ἀναλόγως μετὰ
ἐδουλεύομεν. 142: Ἐλευθερία: 1922: Ἐν ἑλευθερίῳ.

ΘΙ' Ἀρεοπαγίτας -

- 1. Παναγιώτης Παναγιώτης
- 2. Ἀνδρέας Παύλος
- 3. Γεώργιος Παναγιώτης
- 4. Κωνσταντῖνος Παναγιώτης
- 5. Κωνσταντῖνος Παναγιώτης

Handwritten notes on the left margin, including the number '13501' and other illegible scribbles.

Κεφάλαιον ὑπομνήσεων ὑπερβαλῶν ἑδνικῆς
Βουλῆς ὁ ἄρτος Παύλος ἐπιτελείωτο λαοῦ.

Α. Για λαὸν γερμανοῦ καὶ ἰταλοῦ ὁ ἄρτος δὲ ἑδνικῶν δαυαλῶν
ἔργων καὶ ἄλλων ἀγνῶστος ἔστιν ἡ ἐπιτελείωσις ἡ
ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις καὶ ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις

Β. ὑπόσχεσιν ὁ ἄρτος Παύλος καὶ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις

Γ. ὑπόσχεσιν ὁ ἄρτος Παύλος καὶ ἀνὰ ἑξῆς μετὰ γερμανοῦ
λαοῦ καὶ ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις

ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις
ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις ἡ ἐπιτελείωσις

Β. Α. Γ. Δ. Ε. ΣΤ. Ζ. Η. Θ. Κ. Λ. Μ. Ν. Ξ. Ο. Π. Ρ. Σ. Τ. Υ. Φ. Χ. Ψ. Ω. Ω. Ω.
Γ. Α. Κ. Σ. Η. Β. Χ. Ο. Σ. Ι. Α. Ν. Η.
Ἄρτος Παύλος 1921-1923 σ. 13

Τὸ 1814 Ζωσιμὸς ἐπίσκοπος ἡρώδης ὁ ἀββατοειρηνοῦ
ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρίας μετὰ τῆς ἀββατοειρηνοῦ ἐπίσκοπος
Ἐπιφάνειου ἐπίσκοπος ἡρώδης ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀνακρέοντος ἐπίσκοπος
Μαριανῶν ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης

909 Καλαχίου ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης

1828 Μαριανῶν ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης
ἐπίσκοπος ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης ἡρώδης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

2. ΚΕΙΜΕΝΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Περὶ τῆς μετατυπώσεως τοῦ τρίτου Λεξικοῦ τοῦ μακαρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ.

ΕΙΝΑΙ γνωστὸν πόσον ἡ Ἑλλάς, ἡ φιλάττη πατρίς μας, ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον ὡς καθέδρα τῶν Μουσῶν εἰσαυμάζεται, καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν δόξης καὶ λαμπρότητος διὰ τὴν σοφίαν τῆς ἐφθασεν.

Ἔτσι ὁμοίως ὁμολογοῦμενον ὅποιον πῦμα ἐλεεινὸν ἢ τυραννία τὴν κατέστησεν ὕψερρον! ὅτε οἱ Ἕλληνες διὰ πολλοὺς αἰῶνας ὑπὸ τῶν βαρῶν ζυγῶν στεναζόντες, οὐδ' ἐγνώριζαν σχεδὸν ὅποιον πατοῦν ἱερὸν ἔδαφος, οὔτε ὅποιων εἶναι ἀπόγονοι! ἀλλὰ μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἄρξισαν νὰ ἐμπορεύονται καὶ νὰ συναναστρέφονται μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, καὶ εὐθὺς αἰσθάνθησαν ὅτι μόνα τὰ φῶτα τῆς παιδείας εἶναι τὰ πρῶτα τῆς εὐδαιμονίας αἰτία τῶν ἔθνων ἐκείνων. Σπουδαίως ἐπιτα εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα ἐσυσταίνοντο, διδάσκαλοι τῆς θείας τῶν προγόνων μας γλώσσης πανταχόθεν ἐκαλοῦντο, καὶ μαθηταὶ μὲ ἀπαρδειγμάτιστον ἀμίλλαν εἰς αὐτὰ συνέτρεχαν. Πλὴν καὶ μ' ὅλην αὐτὴν τὴν προθυμίαν, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν τῶν χωρὶς τ' ἀναγκαῖα μέσα καὶ βοήθημα; Τόσων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ιστορικών, ποιητῶν, ῥητόρων τὰ συγγράμματα ἔγειναν καὶ αὐτὰ τῆς τυραννίας θύματα! Ἐγνωρίσθη τέλος ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ στρέψωμεν τὰ ὄμματα πρὸς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, καὶ ἐκείθεν εἰς ἱερὰν παρακαταθήκην, τὴν προγονικὴν παιδείαν καὶ τὸν φωτισμὸν μας νὰ ζητήσωμεν. Καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὡς ἀρχὴ νέας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς ἐσημειώθη. Αἱ ἀκαδημαῖαι τῆς Εὐρώπης ἄρξισαν ἤδη νὰ βλέπωσι τοὺς γνωστοὺς τόσους ὁμογενεῖς μας, τοὺς γεννημένους δι' εὐτυχίαν τῆς πατρίδος των, ἀφιερώνοντας τὰς ἡμέρας των μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων γνώσεων εἰς νέας ἐκδόσεις, εἰς μετατυπώσεις, εἰς μεταφράσεις καὶ εἰς συγγραφὰς τῶν ὠφελίμων διὰ τοὺς Ἕλληνας συγγραμμάτων. Τότε δὴ (περὶ τὰ 1805) καὶ ὁ μακαρίτης Ἀνθίμος, ὁ Γαζῆς, μετὰ πολλοὺς κόπους, ὅσους εἰς ὠφέλειαν τοῦ ἔθνους του κατέβαλεν, ἀνέλαβε καὶ τὴν πολύπονον μετάφρασιν καὶ ἐκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Κ. Σνεϊδέρου, καὶ τοῦτο ἐστάθη ὁμολογουμένως τὸ πρῶτον ὕψιστον πληρέστερον Λεξικόν, ἃπου οἱ νέοι Ἕλληνες εἶδαν. Ἀλλὰ διὰ τὸ ὀλιγαριθμὸν τῶν ἐκδοθέντων σωματίων, καὶ διὰ τὸ πολυζήτητον κατεστάθη καὶ τοῦτο σπάνιον, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἐξέλιπε διόλου, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἔκτοτε ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ δευτέρα τοῦ ἐκδοσῆς, τὴν ὁποίαν διὰ ταῦτα καὶ εἶχεν ἀποφασίσει ὁ ἴδιος, σκοπεύων νὰ τὴν καταστήσῃ καὶ τελειότεραν, ὡς ἐκ τῶν τελευταίων ἐκδόσεων τοῦ Κ. Σνεϊδέρου, ἃν ἐκπλήρωσις ἱερωτέρων πρὸς τὴν πατρίδα χρεῶν δὲν ἤθελε τὸν ἀποσχολήσει, καὶ τελευταῖον ὁ θάνατος ὅσον ἦτο δὲν ἐμπῶδ' ἴσκι.

Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν του ὁμῶς ἀναπνοῆν, τὴν ὠφέλειαν τοῦ γένους του πνέων ὁ Γαζῆς, παρήγγειλε πρὸ πάντων εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ κληρονόμους του νὰ φροντίσωσι τοῦ τρίτου τοῦτου Λεξικοῦ τὴν μετατύπωσιν.

Οἱ συγγενεῖς του ὅθεν θέλοντες νὰ φυλάξωσι τὴν κοινῶ-φελῆ ταύτην παραγγελίαν, καὶ ζητοῦντες τοὺς ἀναγκαίους συνεργοὺς εἰς τοῦτο ὠμίλησαν καὶ εἰς ἡμᾶς ὡς εἰς φίλους καὶ αὐτῶν, καθὼς καὶ τοῦ μακαρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ, περὶ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης καὶ συνεργείας εἰς τοῦ ἔργου τοῦτου τὴν ἐπιχείρισιν, τὸ ὅποιον μ' ὅλον ὅτι καὶ ἐπίπονον, καὶ πολυδάπανον, καὶ ἐξω τῆς ἰδικῆς μας δυνάμειος, θάρρουντες ὁμῶς εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν φιλοκαλῶν καὶ φιλομαύσων ὁμογενῶν μας, καὶ ἔχοντες τὴν συνεργίαν καὶ ὀδηγίαν φίλων καὶ ζηλωτῶν τῆς εὐκλείας καὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ ἐπιδόσεως τοῦ ἔθνους, τοῦ τε ὅσον οὕτως προσδοκωμένου εἰς τὴν Ἑλλάδα σοφοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κυρίου Νεοφύτου Δούκα, τοῦ Διδασκάλου Κυρίου Γρηγορίου Κωνσταντᾶ, καὶ ἄλλων σοφῶν ἀνδρῶν φίλων μας, ἀνεδέχθημεν τῶς, καὶ ἀνελάβαμεν τὴν μετατύπωσιν τοῦ ἐπιφεισεστάτου τοῦτου καὶ ἀναγκαιοτάτου βιβλίου, καὶ κοινοποιῶντες ἤδη τοῦτο ἐπικαλούμεθα τὴν συνδρομὴν ὅλων τῶν φιλομαύσων ὁμογενῶν. Καὶ μ' ὅλον ὅτι ὑποσχόμεθα νὰ καταστήσωμεν τὴν ἐκδοσιν ταύτην καὶ καθαρωτέραν, καὶ πληρετέραν, καὶ χρησιμωτέραν παρὰ τὴν πρώτην, ἀνακλήρουμένην εἰς τὰ ἐλλείποντα ἀπὸ τὰς τελευταίας ἐκδόσεις τῶν λεξικῶν τοῦ Σνεϊδέρου καὶ ἄλλων λεξικογράφων Εὐρωπαϊκῶν, προκρίνοντες μ' ὅλα ταῦτα τὸ κοινὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον συμφέρον ἀπεφασίσσαμεν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου πολὺ μετριωτέραν. Καὶ διὰ μὲν τοὺς προπληρόντας συνδρομητὰς τὴν τιμὴν ἐκάστου τόμου, διορίζεται ἡ ὅλη τιμὴ τοῦ βιβλίου δίστηλα δέκα πέντε, προπληρωτέον δηλ. τὸ τρίτον τούτων διὰ τὸν πρῶτον τόμον, καὶ μετὰ τὴν παραλαβὴν τούτου, τὸ ἄλλο τρίτον διὰ τὸν δεύτερον, καὶ οὕτω καθεξῆς· διὰ δὲ τοὺς μὴ προπληρόντας διορίζεται δίστηλα δέκα ἄκτῳ, ἀνὰ ἕξ δηλ., πληρωτέα μετὰ τὴν παραλαβὴν ἐκάστου τόμου. Βέβαιοι εἰς τὴν προθυμίαν τῶν συνδρομητῶν μας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θέλουσι καταχωρισθῆ εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου τόμου, τοὺς βεβαιοῦμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι καὶ τυπογραφίαν θέλομεν ἐκλέξει τὴν καλητέραν, καὶ τὴν τύπωσιν ὅσον τὸ δυνατόν θέλομεν φροντίσει ταχύτεραν κατὰ τὸ χρέος μας.

Ἐν Διγίνῃ, 1 Ἰουνίου 1831.

Οἱ ἐκδοταὶ

Μανουὴλ Γαρουφαλῆς. Χρ. Ματακίδης.

Λ Γεώργιος Ίωάννης εν Κασσάνδρην

Λ Αλέξανδρος Αγαπώνιος εν Κασσάνδρην

Λ Γεώργιος Ίωάννης

Λ Ανδρέας Γεωργίου

Λ Γεώργιος Κωνσταντίνος

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Δρόσος Κωνσταντίνος

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

Λ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνος ο εγγονός

1504

Περὶ εὐδοκίᾳ τοῦ γερῆος τοῦ Α. Τασῆ.

Ἡμεῖς οἱ εὐνογεγραμμένοι ὄχι Ἄνδρες Τασῆ, καὶ ὁ Δο-
 μάλιος Ζαφῆρ, ὁ Ἰωάννης Ἰσπρία Δροσιν, ὁ Ἰωάννης Χ.
 Κερόλα, ὁ Εὐδῆμος Ἰωάννου Τυροφίβης, ὁ Δρόσος Νικηφόρος
 Χ. Ζαφῆρ, Ἰμμοιαννῆλα, ὁ Κερόλας Νικηφόρος Μοχάνης Λαρι-
 σσῆς, καὶ ὁ Ἰσέφαιος Οἰκονομῆς Ἰσαβηλαρῆς μὴ νοι-
 κῶν δύνανται μὴ εὐνομοποιήσωμεν, διὰ τὰ σκελετὰ καὶ τὰ
 εὐνοκῆ διὰ τοῦ ἴσου ἐν ἀποδοταῖοις γερῆος τοῦ Ἰσπρι-
 ῶν Δαυκῆ, καὶ ἀλλοτρίοις ἑσθὰ καὶ αὐτῶ, ὅπου ἂν
 ἴμεν Τασῆ, ἔμπορία ἑξακτῶν σκελετῶν, ἢ τοῖς ἔμπορ. 5000.
 ὁ δὲ Ἄνδρες Ζαφῆρ ἔμπορία ἑξακτῶν σκελετῶν, ἢ τοῖς
 ἔμπορ. 5000. ὁ Ἰωάννης Ἰσπρία, καὶ Ἰωάννης Χ. Κερόλα
 εὐνοκῆ δύο ἔμπορία σκελετῶν ἑξακτῶν, ἢ τοῖς ἔμπορ. 5000.
 ὁ Εὐδῆμος Τυροφίβης, καὶ Δρόσος Νικηφόρος Χ. εὐνοκῆ
 αὐτῶ ἔμπορία δύο ἑξακτῶν καὶ σκελετῶν, ἢ τοῖς 2500.
 ὁ Κερόλας Νικηφόρος Μοχάνης ἔμπορία δύο ἑξακτῶν καὶ σκε-
 λετῶν, ἢ τοῖς ἔμπορ. 2500. καὶ ὁ Ἰσέφαιος Οἰκονομῆς
 δύο ἔμπορία ἑξακτῶν καὶ σκελετῶν ἢ τοῖς ἔμπορ. 1500.
 ὡς ὁμοίως δὲ ὁ Ἄνδρες Τασῆ, τὰ εὐνοκῆ ἐν τῷ
 ἴσῳ σκελετῶν καὶ εὐνοκῆ τοῦ βελγίτ, ἐπιμονῆς ἀνδρῶ-
 νος Τασῆ διὰ δούλων, (τοῦς ὁμοίως δὲ τρεῖς καὶ ἑπτά-
 ρη ἐν τῷ ἀνδρῶν ~~καὶ τῶν~~ καὶ ἀλλοτρίοις ἀποδοταῖοις.
 ὁ δὲ Ἰσέφαιος καὶ οἱ δὲ τρεῖς γένε τούτο, ὅρα ὁ ἀνομο-
 ποῖ, ἢ σκελετῶν αὐτῶ δὲ τρεῖς ἐν Βιέννῃ τοῦ Ἰσ-
 πριῶν καὶ ἰσὶ ὅρα εὐνοκῆ καὶ βελγίτ. ἢ δὲ ἐν
 ἴσῳ ὁμοίως τὰ γένε μὴ ἑσθὰ δὲ γένε.

βιβλίον ενίοτε εἰς τὰς ἡμετέρας συλλογὰς ἀνδρῶν
γραμμένον ὅς οὐκ ἀναρῶντα ὑπογεγραμμένα εἶναι
μὲν τὰς ἰδίαις ἡμετέροις, καὶ εἰδὲς εἶναι ἡμῶν.

ἐν Αμερικῆς, 1804 φεβρουάριος 2.

- Ἀνδρῶν ἀποικιστῶν τὰς ὑποδοχῶν.
- Συμῆτες ἡμετέροις ἐξ ὑποδοχῶν.
- ἡμετέροις ἡμετέροις ὑποδοχῶν.
- Ἀδελφοὶ ἡμετέροις ὑποδοχῶν.
- Κωνσταντῖνος Μουχὰν Ναισοῦτος ὑποδοχῶν.
- Στέφανος Βουνοπίδης Τραπεζιτικῶν ὑποδοχῶν.

Τὸ εἶδος τῆς ἡμετέρας τῆς ὁδοῦ μόνον ἐν Αμερικῆς ἐστὶν
ἀναρῶντα (ἐστὶν ἐξ ἡμῶν 11 Δεκεμβρίου 1884) ἀδελφοὶ μόνον
ἀναρῶντα ὅς τὰ ἡμετέροις, οὐκ ἔστιν ἡμετέροις ἡμετέροις ὑποδοχῶν
οὐκ ἔστιν ἡμετέροις ὑποδοχῶν ἡμετέροις ὑποδοχῶν.

ἡμετέροις ὑποδοχῶν 11 Δεκεμβρίου 1884

κατὰ τὸ 1414. σωτήριον ἔτος, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ α'.
 Γρηγόριος Γεροδιάκονος ὁ Κωνστανταῖς, καὶ Ἄνδριμος ἀρχιμαν-
 δρίτης ὁ Γαλιῆς, φιλογενεῖα κινηθέντες, ἀσεβέσσαν τὰ δε-
 μιγνώσασι Σχολεῖον λαυτικὸν εἰς τὴν παρτίδα αὐτῶν Μι-
 χαιῆς καχρμένην, κατὰ τὸ Πάγιον ὄρος, ἐπὶ ἀναφορὴν
 ἔδιδασκαλίαν τῶν κένων τῶν ὁμογενῶν. ἔδῃ εἰς
 βάσιν τῆς ἀριέρωσαν ἑαυτοὺς εἰς αὐτὸ, ἐσομένως δὲ
 διὰ τὴν οἰκοδομήν, ἔλα χροῖα τῆς ἀναγκῆς ὁμῶς
 Γρηγόριος Κωνστανταῖς, κατέβαλεν εἰς μετρητὰ χρυσῶς
 Καισαρικῆς Πεντακοσίους. Ὁ δὲ Ἄνδριμος ὁ Γαλιῆς ὁμοίως
 χρυσῶς Πεντακοσίους, καὶ ἄσασαν τὴν βιβλιοθήκην
 αὐτῶν. — Ἐπὶ δὲ ἀριέρωσαν εἰς αὐτὸ ἔδῃ τὴν ἐκδοσὴν τῶν
 Ἑλληνικῶν Λεξικῶν αὐτῶν. —

Ἡμ. Μεσαγέλια γεγονότα ὅσοι τῶν συνδρομητῶν συνεισφέρων
 εἰς τὸ ὑπὲρ Παρτίδος ἔτος κατὰ Πεντήκοντα χρυσῶς καὶ ἐδέκοντο
 ὡς φιλοτιμώμενοι εἰσάγει τὰς Μόσαις σάβην εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἵτινες δὲ
 ῥύμενοι καὶ ὡς Μέλη τῆς Σχολῆς, χαρβαύθησαν ἀπὸ αὐτῶν ὡς ὄφροι εἰρηε.

γιας ἐν χροσῶν Δαυλιῶν, ἔχον ἐν αὐτῇ ἐκτελευσμένον τὸν
Ἰσοπένητον, τὸ ~~παράστημα~~ τῆς σχολῆς, μετ' ἐπιγραφὴν
ἔσσαν ΜΟΥΣΑΓΕΤΩΝ, ὡς ἐν τῷ ὄσῳ δὲ χάριτι τῷ Πη:
λίτ' ὄργη φαίνεται: —

τουμας κυρίου Ν: Συγράφου από Τριέζιον, ὅστις μᾶς φατερώτη με' χαρὰν
ὅτι ὁ κύριος Ἀρχιεραδρίτης Ἀνθίμος ὁ Γαζῆς, ἄνδρας λίαν πεπαιδαμέντος ἢ
τὰς ἐπιτημάς, ἡ ἀμύρον φιλόμοους, καὶ καύχημα τοῦ γένους μας, αὐτοῦ διὰ
μέσον τῶν φίλων του ἐπαγγέσασαν ἡ ἀπόφασι τῆς Ἐταιρίας πρὸς τὸν κόμητα
ἠμαύτην Καβοδίζριαν, πρὶς ἐνω πληρεξούσιον ἢ τὸ Συμμαχικὸν πολιτικὸν
τῆς Ἑλβετίας, οἷσις καὶ μετέφρασαν αὐτὰ ἢ τῆς Γαλλικῆς φωνῆν, παρῆρησθη:
σαν ἢ Πρίστιπας, καὶ ἐγράφησαν πολλοὶ ἢ αὐτῶν, ἐκλέγοντες ἐπιτροπὴν τῶν
ἢ βασιλῆα Συνοδηγῶν τῶν πρὸς τὸν τῆς ἐν Μονουχία Ἀναδηρίας, ὁ ἴδιος
ὁ Σοφολογιώτατος Ἀνθίμος ὁ Γαζῆς μᾶς ἐγράφε μίαν ἐπιτολήν, ἐπισημῶν
ἢ τὸν τῆς Ἐταιρίας κατάλογον, καὶ τὴν ἐν' ἑαυτῶν με' ἀναγκαῖα βιβλία
ἢ τῆς βιβλιοθήκῃ τῆς Ἐταιρίας· καὶ κατὰ τὸ ἕαυ ἐχέσαι ὁ ἴδιος ἠταῦθα
ποροόμενος ἢ τῆς πατρίδατος τῆς Μελιῶν, ἵνα συζητήσῃ αὐτὸς Σχολῆν
φιλοσοφικῆν. ἐπὶ τὰς κβ: Νοεμβρίον ἐξετάχθησαν οἱ Μαθηταὶ πρὸ μιᾶς ἑορῆς:
μάδος· καὶ ἐπὶ τὰς κε: τοῦ αὐτοῦ ἔστη ἡ κοινὴ συνέλευσις, ἢ αὐτῆς παρωρέ:
θησαν οἱ Ἀρχόντες οἱ γένοι περιηγηταί, καὶ ὅλοι οἱ ἑωτυγῆς καὶ φιλόμοους -
ἀπὸ τῆς πρώτης τάξεως, ἠρίσων οἱ κύριος Διοτύπος Στρεμλῶν, ἀπὸ δὲ τῆς Δε:
τῆσαν ὁ κύριος Παταγιώτης Πούλος, ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης ὁ κύριος Χρῆτος Ἀβρα:
μιύτου ἠός, καὶ κύριος Ἐλωθέριος Ζύδης, οἱ οἵοι καὶ ἀντιβραβύθησαν
παρὰ τῆς φ: Ἐταιρίας τοῦτοτρόπο - ὁ τῆς Α: τάξεως ἔλαβεν διὰ δούρου
ἢ τὴν ἐφατον ἢ ἑλαιῶν, ὁ δὲ τῆς β: ἐν' ἐν Δαφνολαίας, οἱ δὲ τῆς γ:
ἐν Μυροῖνης, οἱ δὲ

Handwritten text at the top of the page, possibly a header or title, appearing as a dark, dense scribble.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script that is extremely faded and illegible.

Handwritten text, possibly a signature or name, oriented vertically.

Cis Majors

19 May 2/8

817

Ἄρ. 84

Βιέννη, 7/19 Φεβρουαρίου 1812

Διὰ τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς, ἀποσταλείσθε ὑμῖν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἰταλίας ἀπάντησα εἰς τὰς δύο ὑπ' ἀριθ. 82 καὶ 83 ἐπιστολάς ὑμῶν καὶ πρὸς ὑμῖν λεπτομερείαις, σχετικὰς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἧτις ἀφορᾷ εἰς τὸν Νάνε, τὸν υἱὸν τῆς Στελλίνας. Ἀνακεφαλαιώσω εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τὸ περιεχόμενον τῆς προηγουμένης ἵνα φθάσῃ μία τοῦλάχιστον ἐκ τῶν δύο καὶ ἵνα μὴ χαθῇ πολὺτιμος χρόνος εἰς συζητήσεις. Ἐπαναλαχιδάνω ἔθεν, ὅτι κατὰ τὸν προσεχῆ μῆνα Ἀπρίλιον ἢ τὸ βραδύτερον τὸν Μάϊον νὰ ἀποσταλῇ ὁ νέος εἰς τὸν Μπενάκην. Πληροφοροῦμαι ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ Μοσθενίγου, ὅτι ἡ κυρία Ἀρμένη ὀφείλει νὰ ἔλθῃ εἰς Βενετίαν κατὰ τὴν Ἄνοιξιν καλύτερα εὐκαιρία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ ὥστε νὰ συνοδευθῇ ὁ νέος ἀσφαλῶς ἕως τὴν Βενετίαν. Θὰ φροντίσω ἐγὼ ἕπειτα διὰ νὰ τὸν ἀναλάβω ἐκεῖθεν. Ἐν τὸς τῆς παρούσης ἐπιστολῆς θὰ εὐρηγῆ τὴν ἀγγελίαν, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον μοὶ ἐνεχείρισεν ὁ διευθυντὴς τοῦ οἰκοτροφείου, ὅπου ἐπιθυμῶ νὰ τακτοποιήσω τὸν Νάνε μας. Ἡ δαπάνη δὲν εἶναι μεγάλη· εἶναι 70 τζέκινια ἑτησίως διὰ τὸ οἰκοτροφεῖον, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτιμῶ ὅτι πρέπει νὰ προστεθῶσιν, κατ' ἀρχὰς τοῦλάχιστον, ἕτερα 30 δι' ἓνα διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ θρησκείας, διὰ τὰ βιβλία καὶ δι' ἕτερα μικρὰ ἐξόδα. Ἐν συνεχείᾳ πρέπει νὰ ὑπολογίσῃ τις ἑτησίως εἰς ἀξίτησιν τινα καθὼς ἀπαιτοῦν αἱ ἀνάγκαι μιᾶς καλῆς ἀνατροφῆς. Εἶπον ὅτι ὁ χρόνος εἶναι πολὺτιμος καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψωμεν νὰ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία. Ὅταν ἐγὼ θὰ ἔχω ἐνταῦθα ἐγκαταστήσει τὸν νέον καὶ θὰ τὸν ἔχω ἐμπιστευθῇ εἰς καλὰς χεῖρας, θὰ δύναμαι καὶ νὰ ἀπουσιάσω ἀπὸ τὴν Βιέννην καὶ ἡ ὑπόθεσις νὰ βαίνη καλῶς. Δὲν ἤθελεν ἐξελιχθῆ καλῶς ἂν, βραδύνων ἐπὶ πολὺ, ἔφθανεν ἐδῶ καὶ δὲν εὕρισκεν ἐμέ. Ἐν ἀπολεσθῇ ἡμῶς τὸ τρέγον ἕτος εἶναι δυνατὸν νὰ συμῶν τὸ ἀτύχημα τοῦτο. Περισσότερα δὲν δύναμαι νὰ εἰπῶ οὔτε νὰ προσθέσω.

Εἶχον γράψαι πρὸς ὑμᾶς εἰς τὴν ἰδίαν προσημημονευθεῖσαν ἐπιστολὴν ὅτι μοὶ ἐφαίνετο ἀρκετὰ εὐκολόν νὰ ἐπωφεληθῆτε τῆς ἀνχωρήσεως τοῦ Νάνε διὰ νὰ μοῦ ἀποστείλῃτε τὸν ὑπηρέτην μου Σπύρον ἢ ἓνα ἰσάξιόν του ἂν οὗτος εἶχεν καταστῆ καλὸν ὑποκείμενον. Αἱ κλοπαὶ καὶ αἱ παντοειδεῖς ἀπιστίαι καὶ ἡ ἐνόγησις διὰ νὰ τὰς ἀποφεύγῃ τις καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ / ὑποχρεώνουν φ.17 ἐμέ νὰ ἐπιμένω δύο φορές ἐπὶ τούτου τοῦ σπουδαιστάτου δι' ἐμέ ζητήματος. Οἱ Ρῶσοι ὑπηρέται· εἶναι πολὺτιμοι. Ἐπειδὴ ἡμῶς εἶναι σκλάβοι, τίνι τρόπῳ νὰ κάμῃ τις ὥστε νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς γῶρας των. Οἱ κύριοί των ἀπαιτοῦν ἐγγυήσεις· καὶ δοθεῖσάν των ἐγγυήσεων ἀπὸ καλοὶ καθίστανται ἐκτὸς τῆς ἰδίας γῶρας των, κακοί. Ἐνεκα τούτου εὕρισκα ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ γερμανοϊταλικοῦ συρφετοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι, καθὼς λέγεται, γνάκι καὶ κάκιστος. Θὰ ἦτο ἐξ ἄλλου δι' ἐμέ μία ἀληθῆς παραμυθία νὰ ἔχω πλησίον μου ἓναν ἄνθρωπον ἐμπιστοσύνης, ὅστις θὰ παρέμεινεν μετ' ἐμοῦ καὶ

ἐλθῆν τὴν ἰδικὴν του καὶ τὴν ἰδικὴν μου ζωὴν. Ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ συνεπάγεται ἔτι βαρύτερας ζῆμίας.

Ὁ χειμὼν, μόνις ἐμφανισθεὶς, μὲς ἔχει στρέψει τὰ νῦτα. Ὀλίγι: ἡμέρες χιόνος καὶ ὀλίγι:στα: πραγματικῶ κρύου. Ἦδη περιπατοῦμεν μετ' ἐλαφροῦ ἐνδύματος, χωρὶς γουναρικά καὶ ἐπανωφόρια καὶ ζεστὰ ὑποδήματα... Τὸ πρᾶγμα εἶναι δι' ἐμὲ εὐχάριστον καὶ ὠφέλιμον. Ἡ ὑγεία μου εἶναι καθ' ὅλα τόσον καλὴ, οἷα οὐδέποτε ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ρωσίαν. Συντελεῖ εἰς τοῦτο ἐπίσης ἡ βεβαιότης ὅτι τὸ ἔργον μου, ὅσον μικρὸν καὶ ἂν εἶναι, εἶναι ἐν τούτοις εὐάρεστον εἰς τὸν προϊστάμενόν μου. Οὗτος ἐξαιχολοῦθεὶ νὰ μοὶ ἐπιδεικνύῃ εὖνοιαν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δὲν θὰ ἤξευρον ἐπὶ τοῦ παρόντος τί νὰ ἐπιθυμήσω περισσότερο.

Τὴν 17ην τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐώρτασα τὴν ἐορτὴν ὑμῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐξαίρετου ἀρχιμανδρίτου Γαζῆ, ἐφημερίου τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας. Ἐγνώριζεν οὗτος ὅτι ἦτο ἡ ἐορτὴ ὑμῶν καὶ με προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα. Ἀκολούθως ἔψωσεν ἐν ποτήριον οἴνου εἰς τὴν ὑγείαν ὑμῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ μοὶ εἶπεν ὅτι γνωρίζων ἐμὲ καλὸν υἱόν, ἠθέλησεν νὰ με κάμη ὅπως διέλθω τὴν ὠραιότεραν τῶν ἡμερῶν μου μεταξὺ Ἑλλήνων. Συνεκινήθην λίαν δι' αὐτὴν τὴν λεπτὴν φιλοφροσύνην καὶ ὑπεσχέθην εἰς τοῦτον τὸν ἄριστον κληρικόν ὅτι δὲν θὰ ἀφήσω νὰ ἀγνοῆτε ὑμεῖς τὴν φιλοφροσύνην αὐτὴν. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι βλέπω αὐτὸν ὄλας τὰς Κυριακάς μετὰ τὴν λειτουργίαν, διέρχομαι ὡσαύτως εἰς τὴν οἰκίαν του ἐσπέραν τινὰ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα. Οὗτος εἶναι ἀνθρωπος πεπαιδευμένος καὶ συγκεντρῶνει εἰς τὴν οἰκίαν του ὄλους ἐκείνους τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες καλλιεργοῦν τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμιας. Ἐκδίδει μίαν ἐφημερίδα φιλολογικὴν, γραμμὴν εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν / διὰ τὴν ὁποίαν, εἰς τὰς στιγμὰς τῆς σχολῆς μου, γράφω τῶρα ἓνα ἄρθρον. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Θὰ ἀποστείλω πρὸς ὑμᾶς ἀντιτυπα μόνις τυπωθῆ. Κλείνω διὰ νὰ ἀφήσω χῶρον διὰ τὴν ἀγγελίαν. Παρακαλῶ ὑμᾶς, ὅπως ὑπενθυμίσγητε ἐμὲ εἰς ὄλους τοὺς φίλους καὶ οἰκειούς. Τὰ σεβάσματά μου εἰς τοὺς συγγενεῖς, θεῖους καὶ θείας. Ἐναγκαλίζομαι ἀδελφοὺς καὶ ἀνεψιούς. Ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐλογίαν τῶν γονέων.

Ὁ υἱὸς Ἰωάννης

Ἄ γ γ ε λ ί α

[ἐν συνεχείᾳ ἐπαναλαμβάνεται τὸ κείμενον τῆς ἀγγελίας, ποῦ ὑπάρχει στὴν προηγούμενη ἐπιστολή].

60

No 85

Vienna, 20 Febbrajo / 8 Marzo¹ 1812

Profito di un corriere il quale parte in questo momento p(er) Napoli

1. Ἡ ἀντιστοιχία παλαιοῦ καὶ νέου ἡμερολογίου εἶναι λαμβασμένη.

Πανίσχυρατοι και σεβασμιώτατοι Αρχιερείς, ευγενέστατοι
Αρχόντες και Προεστώτες, και πάντες οι προύχοντες του
γένους, οὐκ ἀπανταχού εἰς τὰς χύσους τῶν ἀρχιπελαγῶν
διατρίβοντες. Ἄνδρες φίλοπατρίδες!

Ἰς τὰς παρούσας κρίσεις περιστασεις, ὅτε τὰ ἔθνη τῆς εὐρώπης
ἅπαντα ἀγωνίζονται ν' ἀποκτήσωσι τὰ ἔθνικα αὐτῶν δικαιώ-
ματα και τὰ περιορίσωσι τὴν δύναμιν τῶν τυραννῶν, ἤ-
χισε νὰ ἀνατέλλῃ καὶ τὸ χαμπρότατον ἄστρον τῆς εὐδαι-
μονίας τῆς Ἑλλάδος. Ταχέια και εὐτυχῆς διαδόσις τῶν
φῶτων εἰς ὅλας τὰς γῆρας τῶν γένους, μᾶς διεχύσε τὸ
σκοτεινὸν νέφος, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε κατεσχοίτε τὰ
πνεύματα τῶν ὁμογενῶν μας. Ὄχι οἱ ὄρδαμοὶ ζνεώθη-
σαν, και τώρα πλέδι παρασταίνεται ζμπροσθεν αὐτῶν
ἡ δουλεία μετὰ τὰ μυσαρῶτα και αἰσχίστα χρώματα.
Τώρα ὅλοι κοινῶς, μικροὶ και μεγάλοι ἐνταϊδοῦνται
τὴν βαρεῖαν ἀτιμίαν τοῦ νὰ ὑπορέσωιν εἰς τὸ ἔθνος τοῦ
καταδυναστεύοντα βυζῖο τῆς τυραννίας. Τὰ ὑψηλὰ ἔθνη
αἰσθηματα, τὰ ἀποτὰ παλαι ποτε ἀνύθοναν, τοὺς προπα-
τορας μας ὑπὲρ πάντα τὰ ἔθνη και τοὺς ἀπεκατέεται
ναν, ἤρῶας ἐμρωχένουσι, σημερον και εἰς τὰς ψυχὰς
τῶν ὁμογενῶν μας. Ὄχι, αἱ καρδία, καταρρέονται
εἰς τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτον ἔρωτον. Αὐτὴν τὴν ἱε-
ρὰν πατρίδα ἔχουσι κέντρον τῶν πράξεων τῶν, Αὐ-
τὴν ὁδηγόν εἰς ὅλα τῶν τὰ ἐπιχειρήματα και διὰ τὴν
εὐδαιμονίαν αὐτῆς ἀπαρνόονται πᾶσαν μερικὴν εὐτυχί-
αν και ἀνάπαυσιν, καταρροῦσι τοὺς μεγαλωτάτους
κινδύνους και εἶναι ἔτοιμοι νὰ θυσιάσωσι.

Τοὺς μεγάλοι τοῦτοι και εὐγενῆ ἐνδουσιασμον ὑπὲρ τῆς πα-
τρίδος βλέποντες ἄνδρες φίλοπατρίδες και τὰ μέγιστα δυ-
ναμικοὶ ὄχι μόνον μεταξὺ ἡμῶν, ἀλλὰ και πολλῶν ἀγ-
γῶν τῆς εὐρώπης ἔθνων, ὡς καχοὶ προουταί τῆς εὐδαιμο-
νίας μας ἀπεράσισαν νὰ τοὺ διευδύνωσιν εἰς τὸν ὀρθόν
δρόμον και νὰ τοὺ μεταχειρισθῶσιν ὡς ὄργανον τῆς ἐλευθε-
ρίας ἡμῶν και κοινῆς εὐδαιμονίας, και πρὸς τοῦτο τὸ
τέλος ἔδοσαν παντοῦ τὰς ἀναγκαίας και προσηκαίας δια-
ταγὰς. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ κοινού καοῦ ἡ ἀδέκτος ὀρμη, ὅκα
δαὶ ὁδηγῆται ἀπὸ τὴν βροῦνσιν ἐμπορεῖ νὰ ἐπιφέρῃ μαλ-
χοὺ βλάβην παρὰ ὠφέλειαν, διὰ τοῦτο ἀπεράσισα χ' ἐμὲ
ὡς πληρεξούσιος ὄχι τούτων τῶν ἐπιχειρημάτων νὰ ἐμ-
πιστευθῶ εἰς τὰς ὑμῆτερας χεῖρας τοὺς ὅλας τῶν κινή-
μάτων αὐτοῦ, ἐλέχθῃ ἂν, ὅτι καδὼς μέχρι τοῦδε διὰ τῆς
φιλογενείας σας και τῆς πατρικῆς στοργῆς και κινδουμίας ἐδυ-
κῆθε ν' ἀποκτήσῃτε ἡγάθην και κοινὴν ὑπόληψιν, δεχέτε εἰς
τώρα μεταχειρισθῆ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους διὰ νὰ

ὀδηγήσαντε φρονίμως τοὺς διακωνῆς τοῦ ποιμνίου Σας καὶ
 νὰ διοικήσαντε καλῶς τὰ κινήματά των. Στέλλω δὲ πρὸς ὑμᾶς
 τοὺς παρουσιαζόμενον κύριοι Δημήτριον Δέρκεν, κἀνδρὰ φιλοφρο-
 νέστατον ἐνάρετον καὶ διὰ τοῦ μεγάλου τοῦ πατριωτισμοῦ
 γνωστὸν καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ἀνωτέρους ἄλλους, ὅς τις εἶναι
 προσταθμένος νὰ Σας εἴπῃ τοὺς σκοποὺς μου καὶ νὰ ὀδη-
 γήσῃ ἕκαστον εἰς ὅσα παρ' αὐτοῦ ζητεῖ σήμερον ἡ Πατρίς.
 ἔχετε γοῖποι, ρίχοι ὀμογενεῖς, εἰς αὐτοὺς πεποιθήσιν! Ἀκούσατε
 τοὺς λόγους του, καὶ ἔχετε τὰς ὀδηγίας του εἰς πρᾶξιν! Ὅ-
 τι ἐξ αὐτῶν κρέμεται καὶ ἡ κοινὴ τοῦ γένους ἡμεῶν ἐν-
 δαυμονία καὶ ἑνὸς ἕκαστου ἡ μερικὴ εὐτυχία. Ἄς μὴ δει-
 χῶσιν τίς ἀπὸ τὰ προβλήματα του! Ἐξεύρω, ὅτι εἰς ὄχιον
 τὰς καρδίας εἶναι ριζωμένη ἡ ματαία ἐκείνη πρόληψις, ὅτι
 ποτὲ μόνοι μας δεῖ ἐμποροῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν, ἀλλὰ
 πρέπει νὰ προσμενωμεν ἀπὸ γένους τῆς σωτηρίας μας.
 ἕκαστος ἰουδέκῃς ἐμπορεῖ νὰ γνωρίσῃ πόσον φανδὸς εἶναι
 ἡ πρόληψις αὕτη, ἀρκεῖ μόνοι νὰ βαδίσῃ εἰς τὰ πράγμα-
 τα τῆς πατρίδος μας. Ρίψατε τὰ βλήματα Σας εἰς τὰς
 θαλάσσας καὶ δεῦτε τὰς ἰδὴ κατασκοπασμένας ἀπὸ θα-
 λασσοπόρους ὀμογενεῖς, ἑταίρους νὰ ἀποκοινοῦσιν τὸ παρα-
 δείγμα τῶν ἠρώων τῆς Σαλαμίνας! Κτυπέτε καὶ εἰς
 τὴν Ζυράν, καὶ ἀπαιτάχου βόπετέ Λεωνίδαί, Ἰδομένητας,
 Ριχοπατρίδας, Σπαρτιάται! Κτυπέτε τὴν ὀφλοισίαν ἣτις
 ευνδείει τὸν ἠρώων. Ἀντιτίθετε τὰς ψυχὰς! Κτυπέτε τὴν
 προδοσίαν καὶ τοὺς ἡγῶν αὐτῶν. Παραβάτε τὰς ἐξαι-
 σίους καὶ μεγάλας ταύτας ἀρετὰς μὲ τὴν κακίαν, ἀδυ-
 νάμιαν καὶ ἐσωτερικὴν ταραχὴν τοῦ ἔθνους μου, καὶ το-
 τε αὖ ἐμπορεῖτε εἶπατε, ὅτι ἀπὸ ἄλλους πρέπει νὰ προ-
 σμενωμεν τὴν σωτηρίαν μας! Ναι, ἀδελφοὶ ὀμογενεῖς! ἔ-
 χετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ποτὲ γένος δεῖ βοᾷει
 γένος χωρὶς μεγαλῶτα κέρδη! Τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον δέ-
 χουσι χυθεῖ εἰς γένος δι' ἡμᾶς, δέχομεν τὸ πληρώσει ἀκρι-
 βώτατα καὶ οὐαί εἰς τὴν ἔμψυκα, ὅταν συστηματικὴν
 δεσποτείαν εἰδρονισθῇ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς! Ὅταν ὅμως
 κῆλοι μας ἀποσειώσῃ τοὺς ἡγῶν τῆς τυραννίας, τότε τῆς
 εὐρώπης ἡ πολιτικὴ δελεῖ θιάσει ὅσας τὰς ἰσχυρὰς δύ-
 ναμεις νὰ χεῖρῶσιν μὲ ἡμᾶς συμμαχίας καὶ ἐπιμα-
 χίας ἀδιαχώτους! χαίρετε. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ πίστις

Ἰορμανὴ τῆς 8^{ης} Ἰουλίου
 1820.

ἀγαπῶντος Ἰωάννου

τα διώρισεν Ἀντιγραφεῖς ἵνα διορθώσωσι τὰ διεφθαρμένα, καὶ νὰ ἀντιγράψωσιν ἄλλα ἐκ νέου — Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, εἰς τὸ τοῦ Τραϊανοῦ τέμενος, συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ καὶ ἄλλη βιβλιοθήκη, ἣτις διὰ τοῦ Ἰοβιανοῦ μετέπειτα ἀτίμως κατεφλέχθη (α).

(Ἡ συνέχεια ἀκολουθεῖ.)

Π Ρ Ο Σ Τ Ο Τ Σ Ὀ Μ Ο Γ Ε Ν Ε Ι Σ .

Πολλοὶ πολλάκις ἀμίλησαν πολλὰ περὶ συζάσεως Σχολείων, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμιλίας ταύτης ἢ πολλὰ ὀλίγος ἢ οὐδ' ὅλως καρπὸς ἐγεννήθη· καὶ τὸ αἴτιον εἶναι ὅτι οἱ παραινούντες καὶ συμβουλευόντες περὶ τούτου εὐρίσκονται μακρὰν τῆς πατρίδος των. Ὅτι μὲν τὸ γένος ἔχει μεγάλην κλίτιν καὶ φιλοτιμίαν πρὸς τὰς μαθήσεις, καὶ συνεισφέρει πρὸς τοῦτο πᾶν ὃ, τι δύναται, τοῦτο δὲν χρειάζεται ἀπόδειξιν· ὅτι δὲ ζερεῖται διδασκάλων καὶ σχολείων τακτικῶν, καὶ τοῦτο εἶναι ὁμολογούμενον. διὰ τοῦτο, συνθεῶ, ἀπεφασίσαμεν οἱ τρεῖς συμπατριῶται καὶ συγγενεῖς, ὅτε Γρηγόριος ὁ Κωνσταντῆς, καὶ Δανιὴλ ὁ Φιλιππίδης, γνωστοὶ πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ γένος, καὶ τρίτος Ἐγὼ, νὰ συζητήσωμεν Σχολεῖον τακτικόν εἰς τὴν πατρίδα μας (εἰς τὴν κατὰ τὸ Πήλιον ὄρος κωμόπολιν Μηλιαῖς καλουμένην, πλησίον τῆς Ζαγοράς καὶ Μακρηνύσσης), τοῦ ὁποίου πρώτη βᾶσις νὰ εἶναι ἡ τοῦ Ἰεροῦ Εὐαγγελίου Ἡθική, χωρὶς τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τῶ ὄντι ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον· καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἠθικὴ Φιλοσοφία κατὰ τὸν Σωκράτην· ἐπομένως δὲ φιλολογικῶς νὰ παραδίδονται ἐν αὐτῷ ἢτε Ἑλληνικὴ ἀρχαία γλῶσσα, καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Κοινή· ἡ Γερμανικὴ, καὶ ἡ Ἰταλικὴ, διὰ τοὺς μέλλοντας ἔμπορους γενέσθαι· καὶ ἀκολουθῶς αἰ ἐπισημαί κατα τὴν τάξιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Λυκείων· διαίρουμένων ἄλλως τῶν μαθητῶν εἰς τέσσαρας τάξεις, εἰς Ἐμπόρους, εἰς Γεωπόνους, εἰς Διδασκάλους, καὶ εἰς Ἐκκλησιαστικούς, διδασκομένη ἐκάσῃ τάξιν κατὰ τὸ μέλλον

(α) Σουΐδας ἐν λέξ. Ἰουβιανός.

αὐτῆς Ἐπάγγελμα· περὶ τῶν ὁποίων τούτων μετ' ὀλίγου
θέλει ἐκδοθῆ ἰδιαίτερος ἐν συγγραμμάτιον. Τὸ Σχολεῖον
τοῦτο ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς Μηλιαῖς ἀπὸ τοῦ 1770, σωτηρίου ἔ-
τους, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς καὶ κτίτωρ ἐγένετο Ἀνθιμος τῆς ἐγχώ-
ριος, ἐνθα καὶ Μονήδιον ὑπάρχει, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Νι-
κολάου τιμώμενον. Οὗτος ὁ μακάριος ἀνὴρ εἰς τὸν θάνα-
τόν του, κατέλιπε τὴν διαδοχὴν τούτου εἰς ἡμᾶς μετὰ ἀρῶν
σφύροτάτων, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν θέλησιν καὶ ὑπηκούσα-
μεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ αἱ κατσίκαίαι ἦσαν μικραὶ καὶ ὀλίγαι,
ἀπεφασίσαμεν Ἐγώ τε καὶ ὁ Γρηγόριος, ἰδίᾳ δαπάνῃ, καὶ
ἀνεγείραμεν ἐκ θεμελίων, πλησίον τῆς παλαιᾶς κατοικίας,
μίαν οἰκοδομὴν, ἐν ἣ περιέχονται δύο μεγάλαι Σάλαι πρὸς πα-
ράδοσιν μαθημάτων ἐπιτύθειαι, ἡ Βιβλιοθήκη μετὰ θόλου,
προδωμάτιον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην διὰ ἀνάγνωσιν, καὶ τα-
μεῖον διὰ τὰ πρὸς τὰς ἐπισήμας ἀναγκαῖα ὄργανα, κ. τ. λ.
καὶ τινὰ οἰκήματα διὰ τοὺς ξένους μαθητάς. Ἡ Βιβλιοθήκη
κατὰ τὸ παρὸν ἔχει ὑπὲρ τὰς 8000. τόμους, καὶ καθ' ἡμέραν
πλουτεῖται μετὰ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὰς μαθήσεις βιβλία. Τὸ
γυμνάσιον τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα, Μηλιωτικὴ ἢ Σχολή,
καὶ ἐφοδιάσθη μετὰ τὰ ἀναγκαῖα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ
Γράμματα. Σχολαρχεῖ κατὰ τὸ παρὸν ὁ κύριος Γρηγόριος
Κωνσταντᾶς ἔχων καὶ συμβουθοὺς εἰς τὰ Γραμματικά τὸν τε
Γεώργιον Παπᾶ Βασιλείου ἐγχώριον, καὶ Τιμόθεον τὸν τοῦ
Μονηδρίου ἐφημερίον μετ' ὀλίγου ὑπάγει καὶ ὁ Δανιὴλ καὶ
μετὰ τοῦτον καὶ Ἐγώ, ἐλπίζοντες νὰ ἐλκύσωμεν καὶ ἄλλους
τῶν πεπαιδευμένων καὶ φιλογενῶν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἠμπορεσω-
μεν μετὰ τοὺς κόπους μας νὰ παρηγορήσωμεν, ἂν ὄχι ἄλλως,
τὴν πτωχεῖαν καὶ δυσυχίαν τοῦ γένους. διότι, ἀδελφοί μου,
ἀρετὴ δὲν εἶναι ἐκείνη τὸ νὰ ὑπάγητις εἰς τὰς ἐρημίας νὰ ἀ-
τλητεύσῃ ἢ νὰ μετοικήσῃ εἰς ἄλλους τόπους τὸ ἴδιον συμ-
φέρων περιποιούμενος, ἀλλ' ἐκείνη, τὸ νὰ βοηθήσῃ τὸν πλη-
σίον εἰς τὴν δυσυχίαν του τὸ κατὰ δύναμιν, καθὼς τὸ μαρ-
τυρεῖ τρανῶς καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Διὰ τὴν μέλλουσαν
λοιπὸν ἐντέλειαν ταύτης τῆς Μηλιωτικῆς Σχολῆς, διὰ νὰ ἀ-
ποκατασταθῇ δηλαδὴ μετ' ὀλίγου ὡς ἐν Ἰνστιτούτῳ, ὡς ἐλπίζο-
μεν, (διότι καὶ ὁ τόπος εἶναι ἐπιτύθειος εἰς τοῦτο διὰ τὰ ἄ-
σουλον· καὶ διότι, εὐσπλάγχυν ἑλέει τοῦ βασιλέως μας,
χαίρεται πολλὰ πρηνόμια ἡσυχία), παρακαλοῦμεν ἐνδέρ-

μῶς ἔλους τοὺς Ὁμογενεῖς, ἵνα συνδράμωσιν εἰς τοῦτο τὸ
κατὰ δύναμιν, οἵτινες θέλουσι κατάγραφῃ εἰς τὸν Κώδικα
τῆς Σχολῆς ὡς κτίτορες, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ὄλων
τῶν ὁμογενῶν θέλουσι σπουδάζειν ἐκεῖ ἀμισθί. Ἐπομέ-
νωσ δὲ παρακαλοῦμεν ἔλους τοὺς σοφοὺς καὶ φιλέλληνας
τῶν Ἑυρωπαϊῶν, εἰς τὸ νὰ δείξωσι καὶ εἰς ταύτην τὴν Μη-
λιωτικὴν Σχολὴν τὴν συνήθει Φιλανθρωπίαν των καὶ Ἐλευ-
θεριότητα, πλουτίζοντες τὴν Βιβλιοθήκην αὐτῆς μετὰ δά-
ρα τῶν σοφῶν των Συγγραμμάτων, ἐπιγράφοντες εἰς τὰς
κεφαλίδας τῶν Βιβλίων τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἵνα γραφῶσι
καὶ ἐν τῷ Πηλῷ ὄρει εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας, θυμια-
ζόμενα καθ' ἑκάστην μὲ τὴν Κόνιν τῶν μακαρίων ἐκείνων
πατέρων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ ἐπισκεπτόμενα ἀο-
ράτως ὑπὸ τῶν Σκιῶν αὐτῶν. — Ἡ βοήθεια αὕτη, κατὰ τὸ
παρὸν, θέλει σέλλεται πρὸς με ἐν Βιέννῃ, ἢ πρὸς τὸν ἐν
Μηλιαῖς κύριον Γρηγόριον διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμ-
πόρου κυρίου Ἀποστόλι Παπαῦ. — Ἐρρώσθε.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθιμος Γαζής.

Ἐ Κ Χ Ι Ο Υ.

Εἰς Παρισίους. — Πρὸς τὸν σεβασμιώτατον συμπολίτην
κύριον Ἀδαμάντιον Κοραῖν τὴν 15. Ἰουνίου 1814.

Τέλος πάντων, μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς κοινωνίας, λαμ-
βάνομεν εἰδήσεις σου διὰ τοῦ φίλου κυρίου Ἀλεξάνδρου Βα-
σιλείου, ὅστις μᾶς ἀναγγέλλει ἐκ Βιέννης καὶ ἄλλα δῶρα
βιβλία μετὰ τὰ παρὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῆς Βιέννης Βι-
βλιοθηκαρίου κυρίου Κοπιταρίου, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Γενευαίου
διδασκάλου κυρίου Πρεσβώσου, δηλαδὴ τὰ παρὰ τῶν φίλων
σου, τοῦτε κυρίου Κλαυερίου, καὶ τοῦ κυρίου Θυρώτου (α).

(α) Πρὸ ὀλίγου ἐσάλθησαν παρὰ τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας
τῆς Μυνηχίας καὶ τὰ Ἱπομνήματα ταύτης, καὶ τὰ πρακτικά,
διὰ τοῦ φιλέλληνος καὶ σοφοῦ διδασκάλου κυρίου Εἰρηναίου Θηρ-
σίου, καὶ τινὰ ἄλλα βιβλία σχολαστικά παρ' αὐτοῦ. Ὅρα ἀνω-
τέρ. ἀριθμ. 1. σελ. 12.

Ἐν ᾧ λοιπὸν κατεγινόμενῃ εἰς τὸ νῦν σοὶ εἰδοποιήσω περὶ ταύτης τῆς φιλανθρωποῦ Ἀκαδημίας, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα πρότινων ἡμερῶν ἤδη, ἔλαβον ἓνα φάκελλον ἀπὸ Μυνιχίας, ἐν ᾧ ἦσαν βιβλία τινὰ διορισμένα εἰς ἀποστολὴν πρὸς τὴν ἐν Χίῳ δημόσιον Βιβλιοθήκην, ἀποσελλόμενα ὡς δῶρον ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω εἰρημένου Ἑλληνιστοῦ Εἰριναίου Θηρσίου (Friedrich Thiersch περὶ ᾧ κατωτέρω ρηθῆσεται), ἣν καὶ τις ἰδιαιτέρος πρὸς ἐμεῖ ἐπιγεγραμμένος, ὃν καὶ ἀναπτύξας εὗρον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μίαν Ἑλληνικὴν Ἐπιστολὴν ἰδιόγραφον τοῦ εἰρημένου Εἰριναίου Θηρσίου, μέλους τῆς Ἀκαδημίας, οὕτωςι κατὰ λέξιν ἔχουσαν.

Τῷ κυρίῳ Ἀνδρίμῳ Γαζῇ Ἀρχιμανδρίτῃ, χαίρειν.

„Πλείω σοι, Σεβασμιώτατε, ἔχω γράφειν, καί περ εἰς
 „τὸ νῦν γε ἄγνωτός σοι γενόμενος, οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἐμὲ
 „περὶ τὰ Ἑλλήνων πράγματα σπουδάζων, φιλολόγον ὄντα,
 „καὶ οὐκ ἄνευ ἀφάτου τινος χαρῆς τὴν τῆς Ἑλλάδος δι' ἐπι-
 „σημῶν ἀναβίωσιν ὄρωντα, ὑπὸ σοῦ, πολλῶν τε καὶ ἄλλων
 „Ἑλλήνων, σὺν πόνῳ πολλῷ καὶ σπουδῇ γενομένην. Ταύτην
 „δὲ ἀγγελίαν καὶ ὡς εἶπεῖν εὐαγγέλιον, ὃ σὸς Ἑρμῆς ἡ-
 „μῖν τοῖς ἄλλοδαποῖς ἀνεκήρυξεν, ὑνόματός τε σοῦ καὶ ἐ-
 „παίνου γνωστούς ἐποίησε πάντας, οἷς τὰ τοιούτου Ἑθνοῦς
 „πράγματα, ὡς περ ἐκ μακρᾶς τινος νυκτὸς ἀνεγειρομένου
 „δι' ἐπιμελείας γέγονε. Ἐμοὶ μὲν οὖν ἄξια ἐφάνη, ἃ ἐκ
 „τοῦ Ἑρμοῦ καὶ παρ' ἄλλων περὶ τοιαύτης τοιοῦτο Ἑθνοῦς με-
 „ταλλαγῆς ἔμαθον, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπισημῶν τὴν
 „παρ' ἡμῖν οὔσαν, ἧς μέτοχος ἐγὼ εἰμι, ἀναφέρειν καὶ
 „οὕτως ἀπόδειξιν τῆς προκοπῆς τῶν φιλολογικῶν Ἐπιση-
 „μῶν, νεωσὶ γενομένης, ἀφ' Ἑλλήνων ἦρχον, ὅσα καὶ ὄσω
 „πόνῳ τε καὶ ἐνθουσιασμῷ πεπράχατε διδάξαι τὴν Ἀκαδη-
 „μίαν ἐν τῷ συγγράμματι, οὗ ἐκτύπωσίς σοι σὺν ταύ-
 „τῃ τῇ Ἐπιστολῇ ἀπέστειλα. Καὶ οἱ τῆς Ἀκαδημίας μέτοχοι
 „τούτοις, ὡς εἰκὸς ἦν καὶ δεόν γενέσθαι, μάλιστα τερφ-
 „θέντες, ἐμοῦ ἐξηγησαμένου, ἐψιφίσαντο, πρῶτον μὲν Σέ-
 „καὶ Κοραῖν, καὶ Μουσοζύδην μετόχους ἐλέσθαι ἵνα οὕτως
 „Ἑταιρεία τῶν Ἑλλάδος καὶ Γερμανίας φιλολόγων γένοιτο,
 „καὶ ἀνακοίνωσις τούτων, ἃ παρ' ἡμῖν τε καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν

„τῆ φιλολογίᾳ ἄξια ἀκοῆς ἂν σπουδάζοιτο. Δεύτερον δέ ταῖς
„ἐνδοξοτάταις τῶν νέων Ἑλλάδος Ἐταιρειῶν ἀναπέμψαι τὰ
„Συγγράματα ταυτὶ τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας, καὶ ἅμα
„δηλοῦν αὐταῖς, ὅτι σὺν πολλῇ χαρᾷ ἡ Ἀκαδημία περὶ τῆς
„αὐτῶν σπουδῆς τε καὶ Ἑλλάδος προκοπῆς δι' αὐτὴν γενομέ-
„νης ἠκούσατο, ἀσμένως δ' ἂν παραδέξαιτο, ἃ περὶ τῶν
„πραγμάτων σὺν αὐτῇ ἀνακοινῶσαι δοκοῖεν, περὶ πολλοῦ
„ποιησαμένη, ὀφελίμη αὐταῖς γενέσθαι. Καὶ ἐγὼ μὲν κε-
„λευσθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸ Δίπλωμά σοι ἐγχειρίζω,
„καὶ ἀσμένως ἂν ἀκουσαίμην τὴν νέαν ταύτην Ἐταιρείαν
„οὐκ ἀχάρισόν σοι γεγονέναι. Ἐμοί μὲν ἐν τοῖς μάλιστα
„τερπνὸν γέγονε, ὅτι οἱ Γερμανοί, καὶ ἀλλαχοῦ τοῖς Ἑλλη-
„σιν ὡς μάλλα προσήκοντες, πρῶτοι εἰσὶ τῶν Ἑυρώπης πε-
„φωτισμένων Ἐθνῶν, καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἡμετέρα Ἀκαδη-
„μία τὴν τῆς Ἑλλάδος δι' ἐπισημῶν ἀνάστασιν δημοσίῳ τι-
„μηρίσματι τεκμαίρεται. Ἐδύξε δὲ τῆ Ἀκαδημία, τῆ βιβλιο-
„θήκῃ ἐν Χίῳ, καὶ ταῖς ἐν Σμύρῃ καὶ Βουκουρεστίῳ καὶ Κερ-
„κύρα Ἐταιρείαις, τὰ ἑαυτῆς Συγγράματα πέμψαι, καὶ ἃ
„εἶπον αὐταῖς σημειῶσαι, πρῶτον δὲ παρὰ Σοῦ πυνθάνε-
„ται. Ἐπί τῷ τρόπῳ ῥᾶσα καὶ ἀσφαλέςατα τοῦτο τὸ δῶρον
„εἰς αὐτὰς ἀφίκετο, καὶ τίνι ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις γραπ-
„τῆον εἶη περὶ αὐτοῦ, καὶ εἴ τισι καὶ ἄλλοις ἢ πόλεσιν ἢ
„Ἐταιρείαις ἀξιοῖς ταῦτα ἀναπέμπειν καὶ γράφειν ἱκαναῖς
„τῆ τῆς Ἀκαδημίας σπουδῇ καὶ μετόχους ἐν τοῖς μάλιστα
„τοῦ ἡμετέρου πόνου. . . . Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Ἀκα-
„δημίας.

„Νῦν δὲ, ἵνα περὶ τῶν ἐμῶν πραγμάτων λέγω, ἀ-
„κούοις ἂν καὶ ἄλλων τινῶν ἴσως γὰρ ἂν καὶ πρὸς Σε αὐ-
„τὰ ἀνήκειν νομίζοις. Ἐμαθον ἐκ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ οἷα
„σπουδῇ οἱ ἡμέτεροι Εὐεργέται, καὶ οἷα δαπάνη, νέους τι-
„νας εἰς ἔθνη καὶ σχολὰς ἀλλοδαπὰς ἐκπέμπουσιν, ἵνα εὖ
„πεπαιδευμένοι καὶ προπαρασκευασμένοι εἰς τὰς τῆς πατρί-
„δος αὐτῶν σχολὰς καὶ Ἐταιρείας ἀπονοσήσωσι, καὶ διδά-
„ξωσιν ἐκεῖ, ἃ ἔμαθον, ὡς περ ἀπόστολοιτινες ἐπισημῶν
„εἰς τὰ αὐτῶν ἀνελθόντες. Ἐγὼ μὲν οὖν πρὸ ἕξ σχεδὸν μη-
„νῶν, ἐπεὶ ἐν Παρισίοις διέτριβον, καὶ οὐχ ἅπαξ σὺν τῷ
„Κοραῖ λόγους ἐποίουν πολλοὺς περὶ τῶν ἡμετέρων πραγ-
„μάτων, ἔλεξα αὐτῷ, ὅτι πρόθυμός τε καὶ παρεσκευασμέ-

„νός εἶναι, τῆς τῶν τοιούτων νέων παιδείσεως μετέχειν.
„Τοῦτο δὲ καὶ σοὶ νῦν γράφειν ἔδοξέ μοι. Ἐχω γὰρ ἐν ταύ-
„τῃ τῇ πόλει ὡσπερ νεόφυτον κῆπον φιλολογίας, τουτέστιν,
„ἐταιρείαν νεανιῶν, οἱ εἰς τὴν τῆς φιλολογίας ἐν ταῖς σχο-
„λαῖς διδασκαλίαν, αὐτοὶ διδάσκαλοι γενησόμενοι, παρα-
„σκευάζονται, ἐμοῦ ὑπὸ Βασιλέως ἡγήτορος αὐτῶν σαθέν-
„τος. Ὅπως μὲν οὖν οὗτοι διδάσκονται ὑπ' ἐμοῦ, καὶ οἷαν
„ἐπίδοσιν λαμβάνουσι, ταῦτα γινώσκεις ἐξ ἐφημερί-
„δων φιλολογικῶν, ὧν τέσσαρα βιβλία εἰς τὸ νῦν ἐκδοθέν-
„τα σοὶ ἀποσέλλω, δεησάμενος, ὅτε ἀνέγνως αὐτὰ, εἰς
„τὴν δημόσιον ἐν Χίῳ Βιβλιοθήκην δῶρον παρ' ἐμοῦ ἀποπέμ-
„ψαι σὺν ἄλλοις τισι βιβλίοις, ἃ σὺν αὐταῖς νῦν παρατέ-
„θηκα. Ἴνα δὲ καὶ σὺ δόσιν τινα σμικρὴν (μεγάλα γὰρ μὴ
„ἔχων οὐκ ἂν δοίην) λάβης, ἰδοὺ Γραμματικὴν διαλέκτου
„Ὀμηρικῆς καὶ κοινῆς, καὶ αὐτῆς Ἐπιτομὴν, ἀμφοτέρως
„ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένας. Εἰ μὲν οὖν ἀληθῆς, ὅμοι δοκεῖ,
„ἐν αὐταῖς σχεδὸν ἅπαντα τῆς παλαιᾶς μεθόδου ἀνεσραμ-
„μένα, νέαν δὲ καὶ πολὺ ῥαδίῳ διδαχθεῖσαν ἐν αὐταῖς εὐ-
„ρήσεις. Τούτων μὲν νῦν σὺ κριτῆς, καὶ εἴ τι χρῆσθόν εὐρή-
„σεις, Ἐλλήσιν ἄγγελος ἔσθι, εἶπερ ἐκ τῆς σῆς σπουδῆς
„περὶ τὰ τοιαῦτα τεκμαίρεσθαι. Ἐὰν μὲν οὖν τὰ ἡμέτερα
„ἐπαινῶ, παρὰ σοῦ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων δοκίμων τυγχά-
„νουσι, μᾶλλον ἔτι ἐλπίζω, προθύμους ὑμῶς ἔσεσθαι,
„νέων τινων Ἑλλήνων παιδεύειν καὶ προπαρασκευῆν εἰς τὸ
„διδάξαι τὴν φιλολογίαν ἐγχειρίσασθαι. Οὐδὲν δὲ κέρδος
„ζητῶ ἐκ τούτου τοῦ πράγματος, εἰμὶ τὸ μέγιστον, τουτέ-
„στι τὴν δόξαν τῆς τοιαύτης παιδείσεως, καὶ ἐπίδειξιν τῆς
„ἐμῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαθέσεως. Οὐδὲν γὰρ ἐπιμελείας
„ἂν ἐκλίπομι τυχῶν τούτων ἃ βούλομαι. Πρὸς δὲ τούτοις
„καὶ τοῦτο ἐννοητέον, ὅτι τὸ ὑμέτερον Λύκειον πολλοῖς ἐ-
„σθλοῖς, τῆς Μαθηματικῆς, ἰσορίας, φιλοσοφίας καὶ φυσικ-
„κῆς, διδασκάλοις, ὧν πλείεσσι τῆς Ἀκαδημίας μέτοχοί εἰ-
„σι καὶ μέλη, κεκοσμημένον ἐστί. βίος δὲ οὐ πολυτελής παρ'
„ἡμῖν ὑπέρχει, καὶ γειτνιάσις τις ταύτης τῆς γῆς πρὸς τὰ
„ὑμέτερα τυγχάνει, εἴ τις τὰ πρὸς βορρᾶν ἢ ἐν Γάλλοις δι-
„δασκαλία σκοπεῖ. . . . Καὶ οὕτω μὲν χαῖρε, καὶ ἐν παῶ-
„σιν ἃ πρὸς Σεῖ ἔγραψα τοῦτο σκόπει, ὅτι περὶ πολλοῦ

„Ποιοῦμαι τὰ ὑπὸ Σοῦ εἰς τὴν Ἑλλήνων παιδείῳ πονη-
„θέντα. ἀσμένως δὲ φιλίας τῆς παρὰ Σοῦ ἂν τύχοιμι.—

ἐκ Μυνηχίας, τῆ 2. Ἰουνίου 1814.

Εἰρηναῖος Θήρσιος, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν,
Ἐφηρος τοῦ φιλολογικοῦ Σεμιναρίου, καὶ προφέσσωρ
τῆς παλαιᾶς Γραμματείας εἰς τὸ βασιλικὸν Λύκειον.

Ἴδου λοιπὸν, φίλε, ἔχεις ἐκ ταύτης τῆς Ἐπιστολῆς ὅ-
λην τὴν πληροφορίαν περὶ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς Ἀ-
καδημίας, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ φανῶσιν εὐγνώμονες
οἱ Γραικοί. Διότι, ποία ἄλλη τῶν Ἀκαδημιῶν ἕως τῶρα ἐ-
μνήσθη ἰδιαιτέρως τῶν δυσυχῶν Γραικῶν; ποία ἐφάνη εὐ-
γνώμων πρὸς τὴν μητέρα τῆς ἐκείνῃ τῆς τοῦ Πλάτωνος;
Ποία ἐνεθυμήθη τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι λιμωττούσας ἀδελφάς
τῆς; ἢ ποῖα ἔβριψεν ὄμμα συμπαθητικὸν καὶ ἐλευθέριον
ἐπὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Θάλι-
τος, τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰπποκράτους
καὶ τῶν λοιπῶν ἐκείνων Φιλανθρώπων (α); ἀλλ' αὐτοί, ἴσως
λέγουσιτινες ὅτι ἀπρηχαιώθησαν (εὐρίσκονται γὰρ καὶ
τοιοῦτοι τοιαῦτα ὑπ' ἀλαζονίας καὶ ἀναισθησίας φρονού-
τες, ἐπισηριζόμενοι ἀφιλοσόφως εἰς τὸ παροιμιακὸν „Δρυὸς
πεσοῦσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται“.), ἀλλὰ τῶν χθρὲς ἀπὸ τῆς
Ἑλλάδος καταφυγόντων εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἀδελφούστων,
τῶν φωτισάντων ἐκ νέου τὴν Εὐρώπην, καὶ διασωσάντων
τὴν τε Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ τὰ λείψανα τῶν πολυτί-
μων παλαιῶν Συγγραμμάτων, δι' ὧν ζολίζεται τὴν σήμε-
ρον ἅπασα ἡ τῶν Εὐρωπαϊῶν Γραμματεία; — Ποῖος ἄλλος
προσέφερε χοϊκὰς σπονδὰς εἰς τὰς μακαρίας Σκιὰς ἐκεί-
νας, αἵτινες ἐν τῷ κόσμῳ ποτὲ οὔσαι οὐδὲν ἄλλο ἐφρόντι-
ζον, εἰμὴ τὸ καλὸν τοῦ πλησίον; — Αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη, ἣ-
τις νεωτέρα μὲν ὡς πρὸς τὴν σύστασιν, γερωντωτέρα δὲ πρὸς
τὸ φρόνημα· περὶ ἧς καὶ καλῶς προεφήτευσας! Αὕτη μόνη
ἐνεθυμήθη τὸ τοῦ Φωκυλίδου:

„Χεῖρα πεσόντι δίδου· σῶσον δ' ἀπερίστατον ἄνδρα,
„Κοινὰ πάθῃ πάντων· ὁ βίος τροχὸς, ἄσατος ὄλβος.

(α) Τὸ, Ἐλευθέριος, καὶ, Φιλάνθρωπος, ἰνταῦθα, ἐν ἴσῳ
τῷ, Humanus.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐντοσοῦτω· ἄλλοτε δὲ, ἢν θεὸς διδάξῃ, πλατύτερον περὶ τούτων συνδιαλεξόμεθα.

ACTA PHILOLOGORUM MONACHENSIVM Auctori-
tate Regia edidit FRIDERICUS THIERSCH. tom. I.
ὁ ἑξί: Πρακτικὰ τῶν ἐν Μυνηχίᾳ φιλολόγων, βασιλικῆ
ἀξιώσει ἐκδοθέντα ὑπὸ Εἰρηναίου Θηρσίου. 1812.

Τὰ ἀνὰ χεῖρας μοι Ἀντίτυπα τῶν Πρακτικῶν τούτων εἰ-
σὶ διωρισμένα διὰ τὴν ἐν Χίῳ βιβλιοθήκην ἄς Δῶρον πεμ-
πόμενα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐκδότου, ὅστις πρὸ τῆς Κεφαλίδος τοῦ
ἀ, τόμου, ἐπὶ τῷ πτύγματι τοῦ βιβλίου ἔχει ἰδιοχείρως
γεγραμμένα ταῦτα:

„Δῶρον τοῦ Εἰρηναίου Θηρσίου (Friedrich Thiersch)
εἰς τὴν δημόσιον τῆς Χίου βιβλιοθήκην. München, den
ersten Juny, im ersten Jahre nach der Befreyung von
Deutschland. καὶ ἐπομένως τούτους τοὺς σίχους

„Ἐλλάδος εἰς ἱερὴν νῆσον καὶ πατρίδ' Οἰμήρου
Ἵμεῖς ὦ μάκαρες βίβλοι ἀπέλθετ' ὁδόν.
Χαίρετε καὶ Χίσιον ἐμὸν πέσον, ἠδὲ καὶ ἄντρα
εἶπατ', ἐν ᾧ θεὸς Μοῦσαν ἔφαινε γέρον.
τὴν δ' αὖ ἐλευθερίην, ἧς νῦν φάος ἄμμι πέφανται.
Ἐξαίφνης καὶ ἐκεῖ λεύσσειτ' ἐπορρυμένην.

Ὁ πρῶτος οὖν τούτων τόμος διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα,
ἧν τὸ πρῶτον περιέχει

α'. Εἰρηναίου Θηρσίου Διάλεξις περὶ τοῦ τύπου τῶν παρ'
Οἰμήρῳ ῥημάτων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χρόνων καὶ τῶν
ἐγκλίσεων αὐτῶν· μέρος πρῶτον. σελ. 1—24.

β'. Λουδοβίκου Δοιδηρχεινίου παρατηρήσεις κριτικαὶ εἰς
τὸν τοῦ Σοφοκλέους ἐν Κολωνῶν Οἰδίποδα. σελ. 27.—70.

γ'. Φραγκισκου Ξαυ. Βερφερίου παρατηρήσεις κριτικαὶ καὶ
γραμματικαὶ εἰς Ἡρόδοτον· μέρος α'. σελ. 73—118.

Τὸ δεύτερον τμήμα περιέχει

α'. Εἰρηναίου Γακωβσίου παρατηρήσεις κριτικαὶ εἰς τὴν
Ἑλληνικὴν Ἀνδραλογία. μέρος α'. σελ. 121—172.

β'. Εἰρηναίου Θηρσίου διάλεξις περὶ τοῦ τύπου τῶν παρ' Ὀμήρῳ ῥημάτων. κ. τ. λ. μέρος β'. μετὰ Ἐπιμέτρου. σελ. 175 — 224.

γ'. Φραγκίσκου Ξαυ. Βερφερίου παρατηρήσεις κριτικαὶ καὶ γραμματικαὶ εἰς Ἡρόδοτον μέρος β'. σελ. 227. — 275.

Τὸ τρίτον τμήμα περιέχει

α'. Εἰρηναίου Ἰακωβσίου. Παρατηρήσεις κριτικαὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνθολογίαν, μέρος β'.

β'. Περὶ τῶν Βικτοριανῶν διαφόρων ἀναγνώσεων καὶ ἐξηγήσεων, κειμένων ἔντε τῶν κειμένων καὶ τοῖς περιθωρίοις τοῦ πρωτοτύπου, εἰς Ὀμηρον, Ἡσίοδον, Πίνδαρον, Τραγικούς, καὶ Ἀριστοφάνην καὶ ἄλλα τινα. σελ. 307. — 418.

γ'. Ἀνθολογία ἐπιγραμμάτων Ἑλληνικῶν, ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου Ἰακωβσίου, καὶ Εἰρηναίου Θηρσίου ποιηθέντα.

Τὸ τέταρτον τούτων τμήμα περιέχει.

α'. Εἰρηναίου Θηρσίου τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος τοῦ περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ ῥημάτων τύπου, κ. τ. λ.

β'. Τοῦ αὐτοῦ Διάλεξις κατὰ τῆς τοῦ Ἑρμάννου διαλέξεως περὶ τῶν παρ' Ὀμήρῳ λέξεων. κ. τ. λ.

γ'. Φραγκίσκου Ξαυ. Βερφερίου ἀναγνώσεις εἰς τὰς τοῦ Ὀυιδίου Ἡρώϊδας.

δ'. Τοὺς Πίνακας. Ἑλληνικὸν, Λατινικὸν, καὶ τὸν τῶν διορθωθέντων ἢ κριθέντων Συγγραφέων κατάλογον.

Τὰ πρακτικὰ ταῦτα πλήρη εἰσὶ πολυμαθίας, καὶ ἄξια ἀναγνώσεως, ἐξαιρέτως δὲ ἐπωφελέστατα εἰς ὅσους καταγίνονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Griechische Grammatik des gemeinen und Homerischen Dialekts zum Gebrauch für Schulen, von Dr. Friedrich Thiersch, Professor der alten Litteratur am Königl. Lyceum und Vortrager des philologischen Seminars zu München. 1812. Leipzig bey Gerhard Fleischer d. Jüng. 5 8зі.

Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ τῆς κοινῆς καὶ Ὀμηρικῆς διαλέκτου, πρὸς χρῆσιν τῶν Σχολίων ὑπὸ Εἰρηναίου Θηρσίου, προφέσσορος τῆς παλαιᾶς Γραμματείας εἰς τὸ βασιλικὸν Λύκειον, καὶ ἐφόρου τοῦ ἐν Μυνηχίᾳ φιλολογικοῦ Σεμιναρίου. σελ. 333.

Καὶ Ἐποτομὴ ταύτης, περὶ τῆς κοινῆς μόνου διαλέκτου πρὸς χρῆσιν τῶν ἀρχαρίων. 1812. σελ. 144.

ΕΡΑΝΙΣΜΑ.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ἐπιβεβαιοῖ.

Ἐν ἔτει σωτηρίου ἡμῶν καὶ α' τῆς τοῦ Μουσειῶν ἀναστάσεως τῆς
τοῦ μητρὸς Κυρίου.

ΚΩΔΙΞ

Περιέχων τὰς ἀντιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν, ψηφισμάτων, ἐπιταγμάτων,
αἰτημάτων,

ὡς ἐπιστέλλεται καὶ δέχεται

ΤΟ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙῳ ΜΕΓΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΝ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

ἐπὶ τῆς Σχολαρχίας τοῦ Κυρίου

ΔΗΡΟΘΕΟΥ ΠΡΩΙΟΥ¹.

(Τ. Σ.)

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ἐ. λέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως ἡσασ Ῥώμη καὶ Οἰκου-
μενικὸς Πατριάρχης.

Ὅσπερ δίκαιον παρὰ πάνσιν ὁμολογεῖται τὴν
ἐκείνην ἀτιμᾶν, οὕτω δικαιοτάτων ἀν-
εῖν, καὶ εἴ τις τιμῶν τὴν ἀρετὴν οὕτω γὰρ
ἀν καὶ οἱ λοιποὶ ἀμιλλώμενοι πολλῶν προθυμί-
αυ τῆς ἀρετῆς ἀνθίστονται, πρὸς αὐτὴν τοῦ

τρόπου καὶ τὰ ἴθη καλῶς ἀπευθύνοντες, ἵνα
τῶν ἴσων καὶ ἡμῶν ἀξιώθωσιν. Ἐπειδὴ τοι-
γαροῦν ὁ ὁσιώτατος καὶ σεβαστοτάτος Ἀρ-
χιμανδρίτης τοῦ κατ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου Πατριαρ-
χικοῦ, Ἀποστολικοῦ τε καὶ Οἰκουμενικοῦ Θρό-
νου ἡμέτερος κατὰ πνεῦμα υἱὸς ἀγαπητὸς κύ-
ριος Δωρόθεος Πρωῖος, ἀνὴρ τῶντι Θεοσεβῆς,
ἱεροπρεπὴς τε καὶ κόσμιος τοῖς ἴθυσιν, καὶ πε-
πιδευμένος, ὡς πρόβατος τῆς θύραθεν καὶ ἔσω
σοφίας καὶ διδάσκαλος τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστη-
μονικῶν μαθημάτων, ἐφάνη, καὶ σχολαρχῶν
ἀποδεδεικται ἀλλαγῶν καὶ ἐνταῦθα κατὰ μέ-
ρος καὶ ἐποιήσατο ἀξιώλογον καρποφορίαν τῆ
ἡμετέρῳ Γένει ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς μετ' ἀκριθείας
παρὰδύσεως τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων διὰ
τοῦτο γνώμη κοινῇ, καὶ συναίνεσι ἡμῶν τε
καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς Ἀδελφότητος καὶ
τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ περιδρόμων Παῖξ-
δεδῶν καὶ τῶν πανευγενιστάτων Ἀρχόντων,
τῶν τε ἐφόρων, καὶ μαζιριδίων καὶ τῶν ἐπι-
τρόπων τῆς νεωστὶ μετακτισθείσης κοινῆς Πα-

1) Ὁ κώδιξ οὗτος, παρερριμμένος ἐν τινι γωνίᾳ τῆς
Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ φιλομουσίου
κ. Ἀλεξάνδρου Στ. Καραθεοδωρῆ καὶ ἀνεγράφη τῆ
ἐγγενεῖ ἐπιμελείᾳ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου κυρίου Νικηφό-
ρου Γλυκᾶ. Περιέχει δέ, ὡς θέλει ἶδει ὁ ἀναγνώστης,
καὶ ἄλλων ἐτῶν πλὴν τοῦ 1894 πρακτικὰ. Νομίζο-
μεν περιττὸν πᾶν σχολίον ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἐρανίσματι
τούτῳ δημοσιευμένων καὶ πᾶσαν βιογραφικὴν ση-
μείωσιν περὶ τοῦ ἀειμνήστου Δωροθέου Πρωῖου, διότι
οὐδεὶς Ἕλλην, πιστεύομεν, ἀγνοεῖ τὰς τύχας τοῦ ἱ-
θικοῦ ἐκείνου μάρτυρος, τοῦ περιπόστου ἐκείνου λο-
γίου τοῦ εὐχλεῶς θεραπεύσαντος τὰς ἑλληνίδας Μούσας.

ὑπῆρχε, πᾶρεξ ἢ Γραμματικῆ καὶ ὀλίγα τινὰ μαθηματικὰ τοῦ Μπαλάνου καὶ τὰ φιλοσοφικὰ τοῦ Βλεμμύδου καὶ τοῦ Κορυθαλιώ. Συνέρρουσαν πολλοὶ ἐκ τε τῶν γειτοναζουσῶν νήσων καὶ τῆς ἁσωνῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἐν ᾧ δὲ τὸ μὲν ἕδαφος τῆς πατρίδος γεωμετρικῶν ἐπιπλοροῦτο σχηματῶν, ὁ δ' ἄλλο φιλοσοφικὰ ἀντίχει ἐνόματα καὶ πάντα τὰ ὄντα τῆ ἑλληνικῆ ὑπέκωπτον ἐπεξεργασίῃ, ἔλλθων ὁ πρό ὄκτώ ἐτῶν Διερχομένης τοῦ σπύλου Λανταροῦ εἰς τὸ Λιγαίον πέλαγος, βίξ τὸν ἐπιστέλλοντα εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τῶν ἑαυτοῦ παίδων ἤγαγε καὶ τὸ μὲν τῆς Λίου Σχολεῖον κενὸν δὲν ἔμεινε παντάπασι, ὁ δ' ἐπιστέλλων ἀποκατέστη ἀνωσελής, ἕως οὗ τῶν πραγμάτων ἀλλοιωθέντων ἀνέλαβε τὴν τῆς παιδείας ἐπιστάσιαν ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Μουρούζης (ἔστι σοὶ βέβαια γνωστός ὁ Μουρούζικὸς οἶκος, ὁ μόνος μεταξὺ τῶν προϋχόντων ἴσως ἐν τῇ Βασιλευσῆ φιλογενῆς μετὰ συνέσεως, φιλοσοφικὸς μετὰ διακρίσεως, νοσηρῆς εἰς τὸ πολίτευμα καὶ φιλόμουστος καθ' ὑπερβολήν) ὅστις καθήρας τὴν παλαιὰν ἐκείνην τῆς Κων/πόλεως Σχολήν, καὶ ἀγαθὸν ἐρ' ὅσον οἶόν τε τὴν μεθόδον ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, ἀνήγαγε γνώμη παντός τοῦ Γένους νέαν σχολήν εἰς ἐν τῶν τῆς Κων/πόλεως προαστειῶν Κουρουτσασμὲν καλούμενον. Διὰ τὴν ὁποίαν ψηφισθεὶς ἄκων προσεκλήθη διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας καὶ Σχολάρχης ὁ γράφων σοὶ. Ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν μόνον καὶ μόνον ἀποβλέπων πρὸς τὴν τοῦ Γένους ὠφέλειαν, καὶ ἤρξατο τῆς Μαθηματικῆς τῆς Ἱουνίου, νῦν δὲ καὶ τῆς Λογικῆς· ἔχει ὅμως χρειὰν εὐρωπαϊκῆς προστασίας, καὶ ἐμπνεΐας καὶ συναποκρίσεως. Ὅθεν δὲν στοχάζεταί οὐδένα ἕτερον εἰς τὰ ἐσπέρια τὸ φιλογενὲς μετὰ σοφίας ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ, εἰμὴ σέ. Ἀντιλαβού τοίνυν ἡμῶν, Ἑλλήνων ἤριστε· δὸς φιλογενεῖς συμβουλῆς καὶ μακροθεν, ὅπως καταστήσωμεν τὴν νέαν ταύτην Σχολήν.

Ἡμεῖς χρῆζομεν καὶ βιβλίων καὶ ἐργαλείων, διὸ κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ σεσηθῆς ὅποια τὰ ἀναγκασιότερα βιβλία ἑλληνικὰ τε καὶ γαλλικὰ, καὶ ἐργαλεῖα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν φυσικῶν προτάσεων, τῶν ὁποίων τὸν κατάλογον μετὰ τῶν τιμῶν σημειώσας θέλεις μᾶς τὰ ἐξαποστείλῃ διὰ νὰ τὸν δεῖξωμεν τοῖς Ἐφόροις καὶ Ἐπιτρόποις· νὰ ἦναι δὲ τὰ ἐργαλεῖα ὀλίγον μεγαλοῦζικα, καὶ ὅπως δὴ ποτε ἀκριβῆ διὰ νὰ γίνωνται αἱ δεῖξεις ἐντελέστεραι. Ἐπεθύμομεν νὰ ἔχω ἕνα νεώτερον συγγραφεῖα περὶ τῆς πρακτικῆς Γεωμετρίας καὶ ἀγρομετρίας καὶ Ὑψίμε-

τρίας καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ un inguiniere civile. . . . μετὰ τῶν ἀντικόντων ἐργαλείων, διὰ νὰ δεῖξω εἰς τοὺς νεανίσκους τὴν χρῆσιν τῆς Γεωμετρίας· πρέπει λοιπὸν νὰ γράψῃς εἰς τὸν κατάλογον καὶ ταῦτα. Προσέτι ἐνθυμούμαι νὰ εἶδα εἰς τὴν Ἱταλίαν, ἐν ᾧ ἐσπούδαζον τὰς κωνικὰς τομὰς, ἕνα κῶνον ξύλινον τετμημένον μὲν κατὰ τὰς τρεῖς καμπυλοειδεῖς τομὰς, ἴσως ἂν δὲν μὲ λανθάνῃ, καὶ κατὰ τρίγωνον καὶ κύκλον, συγκεκλιμένον δὲ δι' ἐξωτερικῶν ξυλίνων γόμφων, καὶ ἐν ταῖς χρειαῖς διαλυόμενον κατὰ τὰς τομὰς, καὶ πάλιν ἀπαρτιζόμενον· ἕνα τοιοῦτον λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸς μείζονα σαφῆναι τῶν Κωνικῶν Θεωρημάτων.

Τὸ ἐλευσόμενον Σχολαστικὸν ἔτος εἰς τύπον τῆς Λογικῆς, τὴν ὁποίαν τώρα παραδίδω, στοχάζομαι νὰ διδάξω τὴν Ἠθικὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὅθεν εὐθὺς ὁποῦ λάβῃς τὴν παρούσάν μου ἐξέτασον, ἂν εὐρῆς κῆμμίαν νέαν μετέφρασιν γαλλικὴν (Λατινικὴν δὲν θέλω) τῶν Ἠθικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἕνα Λεξικὸν τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου, τὰς ἐσχάτως ἐγκρινόμενας Μαθηματικὴν, Φυσικὴν καὶ Μεταφυσικὴν, τὰ μέχρι τοῦδε πρακτικὰ τοῦ νεοεστηθέντος Πανεπιστημίου, δύο ἢ τρία σώματα τῶν λογαριθμῶν τοῦ Γαρδινερίου, καὶ ἕνα ἄτλαντα καλὸν καὶ ἀγόρασε, ὅσα ἐξ αὐτῶν εὐρῆς καὶ στείλῃ μὲ τα διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου, πρὸς ὃν καὶ γράφει ὁ ἐδῶ ἀδελφός σου Πασχάλης διὰ νὰ τὰ περιλάβῃ καὶ νὰ δευθῆ καὶ τὴν πολιτικὴν ὁποῦ ἔχεις νὰ τὸν στείλῃς διὰ τὴν ἀγοράν τῶν σημειωθέντων βιβλίων. Ταῦτα μὲν ἐν τοσούτῳ, εἴησαν δὲ τὰ ἔτη σου πλείεστα.

1804 τῇ 30 Νοεμβρίου.

Τῆς ἐφοχότητός σου ἀκραιφνῆς φίλος
Ὁ Σχολάρχης τοῦ ἐν Βιζαντίῳ Μουσείου
ΔΗΡΟΘΕΟΣ ΠΡΩΙΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑ

Τοῦ Σχολάρχου

πρὸς τὸν Ἀνθυμὸν τὸν Γαζιῆν.

Τὴν σὴν Ἐλλογιμότητα ἐν Χ. ἀσταζόμενος
ἠδέως προσαγορεύω.

Μ' ὄλον ὁποῦ δὲν ἠξιώθην ποτὲ οὔτε προσωπικῶς οὔτε διὰ γραμμῶν νὰ τὴν ἰδῶ, μ' ὄλον τοῦτο ἐρηδύνομαι ἀκούων τὸ ὄνομά τῆς

ΓΡΑΜΜΑ

Τοῦ αὐτοῦ

πρὸς τοὺς ἐν Χίῳ Διδασκάλους.

Τοῖς Ἐλλογιμωτάτοις Διδασκάλοις κυρίοις Ἀθανασίῳ καὶ Ἰωάννῃ Τελεπῆ τῶν ἐν Χριστῷ ὑπασμένων.

Μετὰ τὰς προσηκούσας προσήσεις καὶ ἔρευ-
νῶν τῆς ποθητῆς μοι ὑμῶν, ἐμφανίζομαι
μετὰ τὸσαύτην πολυχρόνον σιωπῆν, οὐκ ἀπὸ
τῆς διαθέσεώς μου πηγάζουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν
ἀλλοτρίων περιστάσεων, καὶ τοῦ κενοῦ τῆς
πρὸς ὑμᾶς συναποκρίσεως, δῶρα προσφέρων τῇ
ἀρχαῖᾳ διδασκαλικῇ μου καθέδρῃ. Ἡ φιλογενῆς
καὶ ἑνδοξοτάτη Αὐταδελοφότης τῶν κυρίων
Ζωσιμάδων ἐξαπέστειλε τῇ ἐνταῦθα Μεγάλῃ
Σχολῇ τοῦ Γένους ἓνα σεντοῦχι μαθηματικῶν
τοῦ ἀειδίου Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκου δωρεῶν
πρὸς τε τὴν Σχολὴν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ σπουδάζ-
οντες μαθητάς. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθον παρὰ τῶν
κυτόθεν ἐρχομένων, ὅτι εἶναι σπάνις τῶν τοιού-
των Σχολαστικῶν βιβλίων, ἐξαποστέλλω κοινῇ
ὑμῶν τῶν τε Ἐφόρων καὶ Ἐπιτρόπων πέντε
σώματα εἰς τὴν ἐν Χίῳ Σχολὴν, ἅτινα νῦν λο-
γίζονται καὶ νῦν ὑπάρχουσιν ὡς κτῆμα αὐτῆς ἐν-
απόθητον καὶ ἀναφύριτον, καὶ δωρεῶν Ζωσι-
μαίᾳ ἢ δὲ ὑμετέρᾳ Ἐλλογιμότητι θέλετε λάβῃ
τὸν κόπον νῦν γράψῃτε ἐπιστολὴν εὐχαριστήριον
πρὸς τὴν Ζωσιμαίαν Ἀδελφότητα διαλαμβά-
νουσιν, ὅτι παρελαβεν ἢ κατὰ Χίον Σχολὴν ἀπὸ
τῆς Μεγάλῃς Σχολῆς τοῦ Γένους ταῦτα τὰ πέν-
τε σώματα ὡς κτῆμα ἀναφύριτον καὶ ἀναπό-
σπαστον. Προσέτι ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ περι-
θλαπτος Πειζαχδῆς Ἰακωβόπουλος Κιλλυμάρχης, μέ-
γας Δραγουμάνος τῆς Κρητικῆς Βασιλείας, δέ-
δωκέ μοι εἰκοσιν Ἀριθμητικὰς τοῦ κυροῦ Μπα-
λάνου διὰ νῦν τὰς ἐξαποστειλῶ εἰς τὴν ἐν Χίῳ
Σχολὴν, πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν Ἐκλαμπρότητα
καὶ ἐτέραν ἐπιστολὴν τοιαύτην θέλετε γράψῃ τὰ
κτῆματα σχεδὸν ἐμπεριέχουσιν. Ταῦτα ἄρ' οὐ πε-
ριλάβῃτε θέλετε μοι ἐξαποστειλῆ τὰς ἐπιστολάς,
προστέλλοντές με καὶ εἰς ὅ,τι ἄλλο ἠθέλετε κρί-
νῃ ὠφελίμων τῶ τῆς Πατρίδος Σχολείῳ, καὶ
δυνατὸν εἰς ἐμὲ νῦν τὸ ἐκτελέσω· καὶ νῦν εἰσθε
βέβαιοι, ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἐκ περιστάσεων ἀπε-
σπασθῆν τῆς καθέδρας μου, καὶ τῶν μεθ' ὑμῶν
σπουδῶν διατριβῶν, ἢ δὲ ψυχῇ μου εὐρίσκει-
ται πάντοτε παρούσα διὰ τῆς φαντασίας, συν-
τηθεμένη εἰς ὅσα γενναῖα καὶ ὠφελίμα τῇ τε
πατρίδι καὶ τῶ Γένει ἠθέλετε πράξῃ. Καὶ ταῦ-

τα μὲν ἐν τούτῳ, μένω δὲ τῆς ὑμετέρης ἐλ-
λογιμότητος εὐλικρινῆς φίλος.

Ὁ Σχο. ἀρχηγος
ΔΗΡΟΘΕΟΣ ΠΡΩΙΟΣ.

ΓΡΑΜΜΑ

Τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ ἀποκριτικῶν

πρὸς τὸ τοῦ Σχο. ἀρχηγου τὸ ἀπὸ κ'. Δε-
κεμβρίου γεγραμμένον.

Τῆν φίλην μοι αὐτῆς Παροισσορολογιότητα πόθῳ
ὑμῶν κατασπάζομαι.

Ἀρχαίου ἐνεπλήσθην χαρῆς ἀξιώθεις τῶν ἐλ-
λογιμῶν κυτόθεν γεγραμμάτων, δι' ὧν εἶδον τοῖς
νοερίσις ὑμῶν τὸν φιλογενῆ καὶ φιλόκλον καὶ
πολυμάθη Πρωῖον, ὃν μίγρι τοῦδε διὰ σήμε-
ρος ἀγαθῆς ἤκουον παρὰ πάντων, καὶ εὐηγγελίσθην
τὴν εὐκαίαν μοι αὐτῆς ὑμῶν. Πῶσον ἐσκίση-
σεν ἡ καρδίᾳ μου ἀπὸ τῆς χαρῆς διὰ τε τὴν
ἀξίωσιν τοῦ ἐλλογιμοῦ τῆς, καὶ δι' ἣν κατέβα-
λε σπουδῆν εἰς εὑρεσιν συνδρομητῶν τοῦ ἤδη
συντιθεμένου Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ, τοσοῦτον ἐξ
ἐναντίας συνεστῆλη ὑπὸ τῆς λύπης διὰ τοὺς
δικασπρέντας κυτόθεν λόγους, ὅτι τάχα εἶναι ἄ-
νικανοὶ οἱ τοῦτο ἐξεργαζόμενοι. Βλέπω περὶ
τούτου λυπούμενην καὶ τὴν φίλην μοι αὐτῆς
κορυφῆν, καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς λύπης τῆς,
καὶ ἀνάσεις τῶν συκοφαντῶν καὶ σπερμολό-
γων, ζητοῦσαν παρ' ἐμοῦ μίαν ἀκριβῆ ἔχθρην
τῆς τούτου ἐξεργασίας. Ἐγὼ λοιπὸν τῇ μὲν
φίλῃ Ἐλλογιμότητι τῆς ἐκπληρῶ φιλικῶς καὶ
εὐλικρινῶς τὸ αἶτημα, τοῖς δὲ φθονεροῖς καὶ μι-
σοκάλως κατὰ τοῦ ἔργου τούτου γλωσσολογί-
σασιν ἴσως περιτὸν εἶναι νῦν ἀπολογηθῶ, ὡσάν
ὅπου ἀσυλλογίστως κρίνουν καὶ κατακρίνουν
δ οὐκ οἶδασιν. Πρῶτον μὲν οὖν κρίνω ἀναγκαῖον
εἰς δῆλωσιν τοῦτο, ὅπου ἴσως τοῖς πολλοῖς
φαίνεται ἄλλοιον, ὅτι ἡ Αὐταδελοφότης τῶν
κυρίων Ζωσιμάδων δὲν ἔχει τινὰ μετοχὴν εἰς
τὸ ἐμὸν ἔργον· ἐπειδὴ ἐκείνη μόνον εἰς ἐκτύπω-
σιν βιβλίων προθυμεῖται νῦν δαπάνῃ οὐχὶ δὲ καὶ
διὰ σύνθεσιν ἐκείνων τῶν ἀναγκαίων, τῶν ὁ-
ποίων κακῇ τύχῃ ἀμειοῦμεν, καὶ ὅλην τὴν
δαπάνην τῆς τε συνθέσεως καὶ ἐκτυπώσεως κα-
ταβάλλω ἐγὼ ἐκ τε τῶν ἰδίων μου ὑστερημά-
των, καὶ ἐκ δανείων, ὅπου ἔλαβον παρ' ἀνδρῶν
φιλογενῶν, καθὼς περιστάσει τούτῳ καὶ ἡ ἐγ-
κύκλιός μου εἶδῃσις.

Δεύτερον δὲ περὶ τῆς τοῦ Λεξικοῦ συνθέσεως

καὶ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων δηλοποιῶ τῆ φιλίᾳ
 μου Κορυφῆ τῆς, ὅτι μῆτε εἶναι μία ἀπλή μετά-
 ρρασις Σπεράνου τοῦ Ἑρρίκου, μῆτε περιέχει τὸ
 συντιθέμενον ὅσα ἐκείνος· ἀλλὰ τὸν μὲν Ἑρρί-
 κον μεταχειρίζομαι ὡς ὁδηγὸν τῆς τῶν λέξεων
 ἐκθέσεως, τῶν δὲ ἐμπεριεχομένων αὐτῷ λέξεων,
 ὅσα εἶναι περιττά καὶ ἀμαρτυρητοί, τὰς ὁποίας
 καὶ οἱ νεώτατοι Λεξικογράφοι τῆς Εὐρώπης ἀ-
 ποδοκιμασάντες παρέλιπον ἐν ταῖς καθ' ἑαυτοῦς
 λεξικοῖς, ὁμοίως καὶ ὅσα ὀγληρὰ καὶ πάντη
 ἀνωρελῆς παρατηρήσεις ἐτυμολογιῶν καὶ πα-
 ραγωγῶν του. ταῦτα πάντα καὶ ἐγὼ παραλεί-
 πω, προστιθεὶς ὅσα τε οἱ νεώτεροι Λεξικογρά-
 φοι ἐξήκριβωσαν, καὶ ὅσα ἐνταῦθα δύναμαι νὰ
 ἀνακαλύψω ἀπὸ τῆς καλλίστης ἐκδόσεως τῶν
 ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ὅπου αἱ Καισαρικαὶ Βι-
 βλιοθήκαι περιέχουσιν καὶ νὰ εἰπῶ συντόμως, ἡ
 καθ' ἑν συντίθεται τὸ λεξικὸν μέθ' ἧδος εἶναι αὐτὴ.
 Ἐκτίθημι πρῶτον τὴν λέξιν, ἔπειτα τὴν φανε-
 ρὴν καὶ ἀληθῆ παραγωγὴν τῆς, ἂν τὴν εὐρῶ
 μετὰ τοῦτο τὴν τεχνολογίαν τῆς ἐρέξῃς τῆς
 διαφόρου σημασίας τῆς μὲ μαρτυρίας τῶν συγ-
 γραμμάτων, ὅν αἱ περικοπή, ἐν μὲν ἦναι ἁσα-
 ρεῖς, ἀναπτύσσονται διὰ παραρράσεως εἰς τὴν
 καθωμισθημένην ἡμῶν ρωνήν, ἐν δὲ οἰκοθεν
 πλουτῶσι τὸ σαρῆς, διὰ τί νὰ γίνεται ἡ ἄκα-
 ρος παρῆρασις; Ἄγαπῃ, μοὶ φαίνεται, ἡ φι-
 λη μοὶ Ἑλλογιμότης τῆς νὰ πληροφορηθῆ καὶ
 περὶ τῶν συνεργατῶν. Ἀλλὰ τοῦτο μ' ὄλον ὅ-
 που περιττὸν εἶναι, ὡσὺν ὅπου καταλαμ-
 βάνει, ὅτι εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον δὲν ἴμ-
 πορῶ νὰ ἔχω ἀναξίους ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ
 τὴν αἰτησίαν τῆς ἰδοῦ καὶ τοῦτο κατὰ τὸν
 πόθον τῆς ἐκπληρῶ. Μετεκόμισα ἀπὸ τῆς
 φιλῆς πατρίδος δύο Ἑλληνας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους
 ὁ μὲν ὀνομάζεται Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, ἀπὸ
 Ἀχρίσσης· ἐσχολήρησεν ἔτη ἰκανὰ πρότερον μὲν
 ἐν τῇ κατὰ τὴν Ἑλλάσῶνα Τσαριστῆν, ἔπει-
 τα δὲ ἐν Ἀμπελακίῳ· ὁ δὲ εἶναι καὶ αὐτὸς
 ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μερῆ, καὶ εἶναι ἰκανὸς τρίβων
 τῆς Ἑλλάδος ρωνῆς. Ἐνταῦθα δὲ παρέλαθον
 καὶ ἑτέροις τρεῖς ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς μας τοὺς
 ἐνταῦθα τὸ ἱατρικὸν διατρέχοντα στάδιον, εἰ-
 δήμονας ἀκριβῶς ὅσον τῆς ἑλληνικῆς ὅσον
 καὶ τῆς τῶν Λατίνων, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐπιχω-
 ρίου διαλέκτου. Καὶ οὗτοι μὲν εἶναι οἱ τοῦ ἔργου
 συμπράκτορες μου· ὅσοι δὲ τῶν πεπαιδευμένων
 ὁμογενῶν μας διατρέβουσιν ἐνταῦθα, καὶ ὅσοι
 προσέτι παρὰ Γερμανοὺς φιλόλογοι ἑλληνίζουσι,
 λαμβάνω παρὰ πάντων τὴν ψῆφον εἰς τὰς ἀκρι-
 βολίας μου, ἐρωτῶν ἐν τούτῳ καὶ διὰ γραμμα-
 τῶν ὅσους οἶδα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην φι-

λολόγους καὶ τοῦ ἑλληνος λόγου ἐγκρατεῖς.
 Ἰδοῦ ἡ φιλῆ μοὶ αὐτῆς Κορυφῆ ἔχει διὰ
 τοῦ παρόντος μου τὴν ἐπίλυσιν πάντων τῶν
 προβλημάτων τῆς· κρίνω δὲ ἰδίον μάλιστα
 τῆς φιλογενείας τῆς, ἰδιαιτέρον δὲ τῆς πρὸς ἐμὲ
 ἀγάπης τῆς νὰ ἐπιστηρίζῃ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ
 νὰ ἀντιπολεμῇ τοὺς κηθάδεις καὶ νὰ πληθύνῃ
 ὅσον δύναται τὸν ἀριθμὸν τῶν συνδρομητῶν.

Ἄν καὶ αὐτῇ, καθὼς καὶ ἄλλοι, κρίνῃ ἐπι-
 φελῆς τὸ νὰ προστιθῶσιν ἐν τῷ τέλει αἱ παρὰ
 τοῖς νεωτέροις φιλοσόφοις Ἑλλησι νέαι λέξεις,
 προκαλῶ νὰ κἀμῃ τὸν τρόπον νὰ ἐκτισθῶσιν
 αὐτοῖσι κατὰ ἀλόγητον καὶ ἀνταμείβονται οἱ
 κοπιῶσόντες. Ζῶν εἰς λυκάδαντας.

1805. Φεβρ. 7, ἐν Βιέννῃ.

Τῆς Σοφολογιότητος τῆς ἀδελφός ἐν Χριστῷ

Ὁ Ἀρχιμανθόντης
 ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦ Ἰωραφῆ

πρὸς τὸ γράμμα τοῦ Σχολάρχου τὸ
 ὑπὸ 30 Νοεμβρίου γεγραμμένον.

Ἀσπάζομαι σου τὴν πανοσιολογιότητα· χρί-
 σω μαθῶν ἀπὸ τὸ γράμμα σου τῆς 30 Νοεμ-
 βρίου ἔτους τοῦ παρελθόντος, ὅτι ζῆς καὶ ὅτι
 ζῶν ὠρελῆς τὴν κοινὴν πατρίδα. Διὰ τοῦ φι-
 λου μου Ἀλεξάνδρου Βασιλείου θέλεις λάβῃ
 τοὺς ζητηθέντας βιβλίων καταλόγους, μετὰ
 τῶν ὁποίων εἶναι καὶ χειρόγραφος εἰς βιβλίων
 ἑλληνικῶν. Ἐξέτασον αὐτοὺς λοιπὸν καὶ ση-
 μείωσον τὰ ὅσων ἔχεις χρεῖαν. Τοῦτο μόνον
 ἐνθυμοῦ, νὰ παραγγείλῃς τὸν γραμματέα σου νὰ
 γράρῃ τῶν βιβλίων τὰ ὀνόματα μετὰ τῆς προσ-
 σημειώσεως τῆς τιμῆς ἐκάστου βιβλίου καὶ τοῦ
 ὀνόματος τοῦ βιβλιοπώλου, διότι, φίλε, μῆτ'
 ἄλλους ὁμοίους καταλόγους ἐκράτησα ἐνταῦθα,
 μῆτε κερὸν ἔχω, μῆτε κεφαλὴν ἰκανὴν νὰ κἀμω
 δευτέρην ἐρευνῶν τῶν τοιούτων. Ταῦτο ἐννοεῖ-
 ται καὶ περὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν ὀργάνων
 τῶν ὁποίων ὅμως δὲν εὗρηκα πλὴν τὸν κατὰ-
 λόγον, τὸν ὁποῖον πέμπω, ἕνα μόνον γεωγρα-
 ρικὸν καὶ ἀστρονομικόν.

Ἐν τούτῳ θέλω ὁρροτίσει νὰ προμηθεύσω
 ὅσα ζητεῖς καὶ πρὸ τῆς τῶν καταλόγων σκέ-
 ψews· καλὸν Ἄτλαντα δὲν γνωρίζω ἄλλον παρὰ

βελτιώτατα ἤθελε κἀμὴ πολλὰ περισσότερα πρῶτα. Μ' ὅλον τοῦτο ὅλον τὸ Γένος καὶ τὸν μακκρίζει καὶ τὸν θαυμάζει διὰ τὴν ἄκραν τοῦ φιλογενεῖαν, καθότι καὶ τὸ ἐπλούτισε μὲ τὰ συγγράμματά του, καὶ δὲν τὸ ἐλησημόνησεν εἰς τὴν διαθήκην του· καὶ ὁ μὲν ἅγιος Θεὸς νὰ τὸν ἀναπύσῃ (ὡς καὶ ἐσμὲν βέβαιοι) ἐν κ'ίλποις Ἀβραάμ· ἡμεῖς δὲ οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν χρεῖς καὶ ἀνδριάντα νὰ ἀναστήσωμεν αὐτῷ ἀγαθῆς μνήμης καὶ εὐγνωμοσύνης χάριν. Μάλιστα σὺ παρακαλοῦμεν θερμῶς ἅπαντες οἱ πρῶτοι καὶ νῦν ἐπίτροποι, καὶ ἅπαντες οἱ διδασκαλοὶ καὶ μαθηταί, νὰ ἐπισατήσετε αὐτοῦ νὰ ζωγραφισθῇ ἢ εἰκὼν τοῦ ἀειμνήστου Θεοτόκου ἀπὸ κἀμμίαν ἄλλην πρωτότυπον, καὶ νὰ μᾶς σταλῇ εἰδῶ διὰ νὰ βλαθῇ ἐν τῇ μεγάλῃ σάλῃ τῆς Φιλοσοφικῆς παραδόσεως πρὸς παράδειγμα καὶ τύπον καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν τῶν διατρεχόντων νῦν τὸ στάδιον τῆς μαθήσεως.

Πρόκειται δὲ καὶ τώρα σκοπὸς νὰ συγροτηθῇ εἰς ἓνα ἔκρον τῆς παλαιῆς Σχολῆς Τυπογραφεῖον ὑπὸ τῆς προσοχῆς καὶ ὁδηγίᾳ τῶν Ἑσέρων καὶ Ἐπιτρόπων καὶ τοῦ Σχολαρχεῖου διὰ νὰ τυπῶνται εὐκόλως οἱ συγγραφεῖς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ οἱ ἐξωτερικοί, ὧν ἔχει χρεῖαν τὸ πτωχὸν ἡμῶν Γένος, τὸ γε νῦν ἔχον. Εὐρίσκονται ἄνθρωποι φιλογενεῖς, οἵτινες καταβάλλουσι καπιτάλια πρὸς σύστασιν τοῦ διαληθθέντος Τυπογραφεῖου, τοῦ ὁποίου τὸ κέρδος ὅλον ἔχει νὰ δίδεται εἰς τὴν Σχολὴν. Ἴδου ἐν συνόψει ὅσα κατωρθώθησαν μέχρι τοῦδε, καὶ ὅσα μελετῶνται, τὰ ὅποια ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ τὰ κατευθύνῃ ἐφ' ἀγαθῶ. Ἡ εὐγενία σας δὲ οὐ μόνον ὡς Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλογενής, καὶ τῆς ἐπιστάσεως ζηλωτής, εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι οὐ μόνον θελετε ἐξαποστείλῃ ἐν τάχει τὰ ἀφιερωθέντα πρὸς τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιερέως Νικηφόρου, ἀλλὰ καὶ θελετε συμβουλεύσει, προτρέψει, παρακινήσει καὶ πολλοὺς ἄλλους κατοικοῦντας αὐτόθι φιλογενεῖς καὶ φιλομούσους, καὶ τὴν τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιποθοῦντας σύστασιν καὶ πρόοδον καὶ αὐξήσιν εἰς τὸ νὰ μιμηθῶν καὶ ζῶντες τὴν Χριστιανικωτάτην ψυχὴν ἐκείνου τοῦ μακκρίτου διὰ νὰ ἐξέλθῃ ὅπως δὴποτε τὸ Γένος ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, εἰς ἣν εἶναι πρὸ τσοῦτων αἰῶνων καταθεθυρισμένον, καὶ νὰ λάμψῃ, ἔν ὄχι καθὼς εἰς τοὺς γρυστοὺς τοῦ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς αἰῶνας, κ'ὦν ὡς ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν, καὶ νὰ ξεγυμνωθῇ τὴν αἰσχυρὰν ἐσθῆτα τῆς ἀμαθίας ὅπου τὸ περικαλύπτει, καὶ νὰ ἀποδιώξῃ τὸ ὄνειδος τῆς ἀγρο-

κίας, τὸ ὅποιον οἱ μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγχουσι σήμερον τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν. Ταῦτα μὲν ἐν τσοῦτω, εἴψαν δὲ τὰ ἔτη σας πλείστα καὶ πανευτυχῆ.

Τῇ 15' Ἀπριλίου 1861, ἐν Κων/πόλει

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ. ΟΙ ΝΥΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

Τοῦ Σχολάρχου

πρὸς τὸ ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου τοῦ Ἀριθμοῦ Γαλῆ γράμμα.

Τῆς σὴν Ἐλλογιμότητι ἐν Χριστῷ ἀσπυζόμενος ἠδ' ὡς προσεγορεύω

Πρὸς ἣν ἐπιστημῶν καὶ αὐθις τὴν παροῦσάν μου, πρῶτον μὲν τῇ δηλοποιῶ, ὅτι ἔλαβον πρὸ καιροῦ τὰ ἐλλόγια γράμματά της, ἐν οἷς ἰκανῶς ὑπεραπολογεῖτο τῆς τοῦ λεξικοῦ συντάξεως, ἣν ἔχει ἀνά χεῖρας, καὶ ἐδείκνυε ψευδῆ τὴν διασπείρασιν φήμην ὑπὸ τῶν μισοκάλων περὶ τῆς ἀμαθίας καὶ τῆς περὶ τὸν ἑλληνα λόγον ἀδυναμίας τάχα τῶν ἐν Βιέννῃ λεξικογράφων, ὅπερ οὐ μόνον ἐπέσειρό μοι τὴν πρώτην ἡσυχίαν καὶ εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον μὲ κατέστησεν, ὥστε νὰ μὴν ἐπηρεάζωμαι ἀπὸ τοὺς φιλατιμῶνας καὶ μισοκάλους. Δεύτερον δὲ τῇ δίδω τὴν εἰδοθῆν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Μουσείου, κατὰ ζήτησιν τῶν φιλογενῶν καὶ φιλομούσων ζωσιμάδων, καταγινόμεθα εἰς ἓνα τοιοῦτον κοινωρεῖς ἔργον, καὶ προσπαθούμεν διὰ νὰ γίνῃ, ὅσον ἐνδέχεται, πλήρες, καὶ τῷ ὄντι κοινωρεῖας αἰτίον, συλλέγομεν συγγραφεῖς διαφόρους, λεξικὰ καὶ παρατηρήσεις ἀνδρῶν σοφῶν καὶ θαυμάζομένων περὶ τὴν ἑλλάδα ρωνήν, ὅπως ἐκ τούτων πάντων συμπληρώσωμεν ἓνα λεξικὸν ὁπωσοῦν τέλειον, ἐπιτεκμημένον, θεωρημένον καὶ συγγεγραμμένον ἀπὸ ἀνδρῶν εἰδήμονας καὶ ἐγγραφεῖς τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης. Διωρίσαμεν δὲ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ Μουσείου μέλη ἐξ, ἐξ ὧν εἶναι καὶ οἱ γνωστοὶ Παρίων, ὁ τοῦ ἐνταῦθα Μετοχίου τοῦ Σινῆ Ὄρους ἡγούμενος, καὶ ὁ Νικολαὸς Λογάδης, οἵτινες, ὡς εἶναι γνωστὸν αὐτῇ, ὄντες ἀρετὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαλέκτου ἐγγραφεῖς, εἶναι καὶ τῆς Ἱερᾶς Φιλοσοφίας θιασῶται. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐγκύπτουσι λιπαρῶς εἰς τοὺς συγγραφεῖς, καὶ μὲ καθε προθυμίαν καταγίνονται διὰ νὰ τὸ καταστήσουν, Θεοῦ δι-

δόντος, κοινωνωφελίστατον, ἐφ' ὅσον οἶόν τε εἰς τὸ ἡμίτερον Γένος· ἐξακολουθοῦμεν δὲ τὴν αὐτὴν μέθοδον καὶ τῆν, ἣν κρατεῖ καὶ ἡ Ἑλληνογυμνάσις, καθὼς εἶδομεν εἰς τὸ ρύλλον τοῦ Ἐχω ρήματος, ὅπου μᾶς ἔσται. Ταῦτα λοιπὸν ἡμεῖς ἐδῶ περὶ τοῦ λεξικοῦ ἐργαζόμεθα, ἐλπίζοντες νὰ προκύψῃ θαυμαστόν καὶ ἐπωφελίστατον. Τῇ δίδω δὲ ταύτην τὴν εἰδήσιν οὐκ ἀπειρῶν αὐτὴν τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου, καθότι ἰδοῦ ὅπου τῇ ἐξαποστέλλω καὶ τὸν τῶν συνδρομητῶν κατὰλογον, πείπειμαι γὰρ, ὅτι οὔτε τὸ τῆς Σχολῆς, οὔτε τὸ τῆς Βιέννης θέλει γένη τὸ ποθοῦμενον τέλειον, τό γε νῦν ἔχον, ἀλλ' ὅτι ἡ μέλλουσα γενεὴ δύνανται νὰ χειραγωγηθῇ διὰ τούτων, νὰ παρατηρήσῃ τὰς ἑλλείψεις, ὑπερβολὰς καὶ παρεκτροπὰς, καὶ νὰ ἀπαρτίσῃ τὸ ἐντελὲς λεξικὸν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἄς μοι συγχωρήσῃ δέ, ὅτι δὲν τῇ ἀπεκρίθην εὐθύς, ἐπειδὴ τὸ πολυφρόντιστον γίγνεται μοι συχνάκις αἰτίον καὶ ἄλλων ἑλλείψεων, οὐσα πεπεισμένη, ὅτι εἰμι καὶ ἔσομαι τῶν φιλελλήνων.

1805, τῇ 10 Μαΐου.

Τῆς σῆς Ἑλλογιμότητος φίλος ἀπαιφνῆς

Ὁ Σχολάρχης
ΔΕΡΘΕΩΣ ΠΡΩΙΩΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Τοῦ ἐκλαμπροτάτου Πειζαδῆ
Σκαρλάτου Γκέκα

πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους.

Ἐξ Ἰλίου.

Τὴν τοῦ Στεφάνου τοῦ Ἑρρίκου μετάρρασιν πάλαι μὲν ὁ μακαρίτης Ἰωάννης διδάσκαλος, ὁ ἐξ Ἀγρῶν ἀρχιτεκτονήσας, χρόνοις δ' ὕστερον (ἔπει τῷ κ'ψηγ') ἡμιτελῆ μοι καὶ ἀκατέργαστον ἐπιδείξας (ἦσαν δὲ μόνον τὰ ρήματα ἐξηγημένα μέχρι τοῦ ω μεγάλου), ἐγὼ μὲν, εἶπε, μέχρι τοῦ παρόντος καὶ ἐκοπίασα καὶ ἐδαπάνησα μηδενὸς ποτὲ καταθαρσύνοντος, ἢ συναντιλαμβανόμενου, ἢ περὶ τούτου ἐρευνῶντος μέχρι ψιλῆς ἐρωτήσεως, ἐφεξῆς ὁμως τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ πολὺν καὶ δυσπάλαιστον γῆρας τὴν φερεπονίαν ἐκείνην οὐ συγχωροῦσιν. Ὅθεν καὶ αἰσθανόμενος μάλιστα τὴν αὐτῆς Ἐκλαμπρότητα δυναμένην νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἑλλείπον, καὶ Θεοῦ διδόντος νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν κοινωνωφελῆ τού-

του ἐκδοσιν, καταπιστεύω αὐτῇ τοὺς ἐμούς ιδρωτάς, ἐφ' ὅσον μὲν ζῶ συναγωνισόμενος καὶ συμπράξων, ἐπελθόντος δὲ τοῦ θανάτου, εὐθινατήσων κἄν εὐέλπεις, ὅτι μὴ ἐπὶ ματαίῳ τὸν βίον κατέτριψα. Ταῦτα τοῦ μακαρίτου εἰπόντος καὶ ὅσα τοιαῦτα, τότε μὲν πτοηθεὶς τοὺς κόπους ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐσελιδολόγουν μόνον τὴν υἱοθετηθεῖσαν θυγατέρα, καὶ πολλάκις ἀπαντῶν αὐτὴν ἀτημέλητον καὶ ἀκένιστον, σπανίως ἐφιλοκῆλουν καὶ ἐκόσμου, ἀλλ' οὕτω βραχυδοῦσαν, καὶ ἐξ ἀλουσίας αὐχμῶσαν, τῷ τότε Μολδαβίας τὰ σκῆπτρα διέποντι Μιχαὴλ Βοεβόδκ φέρων ἐπαρρησίασα πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς προσανακλαιόμενος, καὶ πρεσβεύων, μὴ ποτε κινθῆεις ὁ ἡγεμῶν εἰς οἶκτον πράξῃ τι τῆς περὶ αὐτὴν ἐπᾶξιον καταστάσεως· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τότε πολιτικὰ καιρικαῖς ἐξηκάνθωτο περιστάσεις, αἱ μὲν χρησταὶ περὶ τῆς συνδρομῆς ἐλπίδες ἐναυχῆσαν, ὁ δὲ τῆς φιλογενείας ζήλος ἀκλυδώνιστος, καὶ μάλα ὑπλόει

Ὅς με κατασμύγων καὶ ἐς ὀστέον ἄχρις ἰάπτει.

Καιροῦ δὲ ὄχι πολλοῦ μεσολαβήσαντος, καὶ τὸ τοῦ Γεωργίου Βεντότη Γαλλικορωμαϊκὸν λεξικόν νὰ ἐπανορθώσω προτιθέμενος (ὅπερ καὶ οὐδ' ἐπανορθῶσιν ἐπιδέχεται) συνεπαποδουόμην, οὐκ οἶδ' ὅπως, καὶ διεζώσθην πρὸς τὸν μυριόμοχθον τοῦτον ἀγῶνα, ἓνα μόνον ἔχων ἀκτιγραφία τὸν παρὰ τοῦ διδασκάλου συσταθέντα· οὕτω μεγαλότολμος ἐστὶν ἡ νεότης ἀλλ' ὁμως

Τόλμα καὶ ἐς αἶδαν, καὶ εἰς οὐρανὸν ἄνδρα κοιῖζει.

Ὅθεν οὐ πολὺ ὕστερον ἐκ τῆς τοιαύτης θερμουργίας καὶ τῆς πρὸς ρῶς διαπονήσεως στηθελγήσας, τὴν μὲν εἰσποιητὴν παιδα, εἰ καὶ μηκέτι νυμφεύσιμον, ὁμως ἐμελέτων, ὅπως τις μεγαλέμπορος θαλαμειῦσαι ὀλιγόπρῳικον οὕτω, καὶ μόνον ἐκεῖνα φέρουσαν τὰ παρὰφερνα ἀγαθὰ, καὶ ἀπροσπόριστα, ἐμὲ δὲ ὁ ἐπιγαμβρεύσων ἐκείνος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀπαλλάξῃ φροντίδος. Τὸ δὲ γνήσιον τέκνον τὸ Γαλλοελληνικὸν λεξικὸν ὅσημέραι παιδαγωγούμενον οὐκέτι ἐστοιχειώθη τὰ γράμματα, ἀλλ' ὁμως

Ἐκ θυμίνης βραθάμιγγος δαυς λόγος, αἰὲν ἰοίτας
χ' ἄ λίθος ἐς βῶγμον κοιλαίνεται.

Τούτων λοιπὸν τοιουτοτρόπως ἐχόντων, καὶ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Πειζαδῆ Δημητρίου Μουρούζη γράφοντος πρὸς τὸ θεοφροῦρητον ὕψος του, καὶ περὶ τῆς ἐξακουσθείσης ταύτης μεταφράσεως διερευνῶντος, καὶ πρεσβεύοντος ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως, ὁ τῆς ὀρφανῆς βίβλου πρόδικος

επιμένον κοινῷ Μουσειῷ τοῦ Γένους, ἀρχῆς ὑποτιθεμένης τῆς ἁ Δεκεμβρίου τοῦ τρέχοντος ἔτους, δηλαδὴ τοῦ χωί, ἃ καὶ λαμβάνων κατὰ μῆνα πρὸς τὸ παρόν, μετὰ παντός ζήλου ἐπιμεληθήσῃ τῆς τῶν μαθητῶν κατ' ἄμω ἐπιδότησεως, κατὰ τε τὰ ἴδη, δηλαδὴ, καὶ κατὰ τὰ γράμματα, διδάσμων αὐτοὺς ἐξεργόνως τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, ὡς εἴρηται, τὰ στοιχειώδη μαθήματα, εὐελπίς ὢν, ὅτι σοὶ κατ' ἀναλογίαν εἰσέπειτα καὶ προσθήκη ἔσται μισθοῦ καὶ ἐπὶ κινήτων ἀπολαύσεως δικαιοσύτων καὶ, ὡς εἰκόσ, χρηστῆς ἐν τῷ Γένει μεθέξεως τῆς ὑπολήψεως.

Τῇ α' Δεκεμβρίου ἐν ἔτει Σωτηρίῳ χωί καὶ θ' τῆς τοῦ Μουσειῷ συστάσεως.

Ἀπὸ τῆς Πατριαρχ. Μ. τοῦ Γένους Σχο.λῆς.

Οὕτως ἔχει· σφραγισθῆτω. (Γ. Σ.)

Ὁ Φιλαδέλφ. ΔΕΡΟΥΘΕΟΣ ὁ καὶ Σχο.λάρχης.

ΥΠΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΓΜΑ

πρὸς τὸν Γραμματεῖα.

Ἐπιδήπερ ἦδη ἐξῆκει ὁ τῆς τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἀκροάσεως χρόνος, ὁ δὲ Γραμματεὺς Μανουὴλ Σηλυμβριανὸς ὡς οἶόν τ' ἦν αὐτῷ μετελθὼν τὸ ἐμπιστευθὲν ὑπουργημα τοῦ Γραμματεῖως ἀπέργετα νῦν εἰς Σηλυμβριαν διδάσκαλος, ὡς οὐκ ἀχρηστοῦ τῆς ἀντικαταστάσεως ἐτέρου, διὰ ταῦτα ἀνακρίναντες τοὺς ἐν τῇ Σχολῇ μαθητῆς, ἀνεύρομέν σε ἰκανὸν τοῦτο δὴ τὸ λειτουργημα ὑποστῆναι. Ταύτη σοι, καὶ Γραμματεῖα ἐγκαθιστῶμέν σε τὸν Στραρχικὸν Νικομηθεῖα τοιάνδε τινὰ τὴν ὑπουργίαν ἐγκαταχειρισμένον. Πρῶτα μὲν γὰρ οὐ παρκατήσῃ γράσειν πένθ' ὄσων ἢ Σχολῇ καὶ ὅποτε δέοιτο γραμματέων. Ἐπειτα δ' ἐπιμελήσῃ ὅπως ἀσφαλῶς παρὰ σεαυτῷ κατέχῃς τῶν ὄσα τ' ἐπιστέλλει καὶ ὄσα κομιζέται αὐτῇ γράμματα, ἃ παρὰ λαχάτα τὰ ἴσα, ὥστε καὶ ἐν κειρῷ ἔχειν αὐτὰ παρκατιέναι ἡμῖν ἀπικιτοῦσι. Καὶ τοῦτο δὲ σοὶ ἔστι φυλακτέον μηδενὶ μηδὲν τῶν ὄσα οἰσθα ἐν ἀπορρήτοις ὄντα ἔκφορον ὑπὸ σοῦ γίνεσθαι· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πιστότατον εἶναι σε δεῖ, μονοῦ καὶ πρὸς τὰ μὴ ἀνέκφορα ἐγγυθῶντα. Δίδονται δὲ σοὶ καὶ δύο Κώδικες καὶ τῷ μὲν αὐτῶν ὅπαντα τὰ τῆς Σχολῆς ταύτης ἀποδαικτικὰ ἐγγράφα ἐγγραφήσεται, τῷ δ' ἐτίρω, ὄσα ἐπιστέλλει ἢ κομιζέται γράμματα. Τὰς δὲ χορηγίας καὶ τὰς κατὰ ταύτην δαπάνης ἔση ἐγκαταγράφων καὶ ἐπιστημαίων ἐν τρίτῳ τινὶ κώδικι, ὃς καὶ τῷ λιθοκτίστῳ οἰκίματι ὡς ἐν ἀσφαλει ἐναποκείσεται, κατὰ μόνην τὴν

χρεῖαν ἐξαργύμενος. Πρὸς ἐνδειξιν δὲ τοῦ ὑπουργήματος, ἀπελήθη καὶ τὸ παρόν ἐνσφραγιστὸν τῆς σχολῆς γράμμα.

Τῇ ζ' Αὐγούστου ἐν ἔτει Σωτηρίῳ αὐξ' καὶ δ' τῆς τοῦ Μουσειῷ συστάσεως.

Ἀπὸ τῆς Πατριαρχ. Μ. Σχο.λῆς τοῦ Γένους.

Οὕτως ἔχει· σφραγισθῆτω. (Γ. Σ.)

Ὁ Φιλαδέλφ. ΔΕΡΟΥΘΕΟΣ ὁ καὶ Σχο.λάρχης.

ΥΠΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΓΜΑ

πρὸς τὸν βιβλιοφύλακα.

Παρελθόντος ἦδη τοῦ χρόνου τῆς τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἀκροάσεως καὶ τοῦ βιβλιοφύλακος Παντολέοντος Φραγμαχίδου κατὰ κοινὴν διέγνωσιν ἡμετέραν ἐγκαταστάσεως διδασκαλίου τῶν μαθηματικῶν τῇ δὲ τῇ μεγάλῃ τοῦ Γένους σχολῇ, διὰ ταῦτα δὲ ἰκανῶς ἀνακρίναντες τοὺς ἐν τῇ Σχολῇ μαθητῆς, ἀνεύρομέν σε τὸν Ἰωάννην Βυζάντιον ἰκανὸν τοῦτο τὸ λειτουργημα ἀναδέξασθαι, καὶ βιβλιοφύλακῃ σε διορίζομεν, τοιάνδε τινὰ τὴν προστασίαν ἐμπιστευόντες· τῶν μὲν γὰρ βιβλίων τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς εὐκοσμίας καὶ τάξεως πρῶτιστα ὀφροντίεις· ἔπειτα οὐκ ἐξέσται σοὶ τοὺς ἐξώθεν εἴτε μαθητῶσιν, εἴτε μὴ, ἐκδιδόναι βιβλίον, πλὴν ἢ τοὺς ἐνοικοῦσιν αὐτῇ τῇ Σχολῇ μαθηταῖς, καὶ τοῦτο τοὺς δὲ οὐκ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετ' ὄσης οἶόν τε προσοχῆς παραγγέλλων αὐταῖς γρῆσθαι, ἰδιόχειρὰ τε παρ' ἐνὸς ἐκάστου διὰ τῆς παρ' αὐτοῖς τῆς σχολῆς βιβλίους λαμβάνοντι γράμματα, ἔσται σοὶ ἐπιμελὲς ἐκάστου μηνὸς Κυριακῇ πρωτῇ ἀνακινῆσαι αὐτὰ τοὺς μήπω ἃς ἔλαβον ἀποδόντας βιβλίους. Δίδεται δὲ σοὶ καὶ κώδιξ περιέγων κατὰ ἀλόχθητον πάντων τῶν ἐν τῷ λιθοκτίστῳ οἰκίματι ἐναποκειμένων βιβλίων τὰ ὀνόματα, ἐν ᾧ ἐγγραφήσεται καὶ ὄσα ἂν εἰς τὸ ἐξῆς ἀνατεθῇ τῇ Σχολῇ ἢ ὀνηθῇ· κἂν τῇ τῆς περιόδου τῶν μαθημάτων σου ἀποπληρώσει, ἢ μὲν ὁ διδόμενός σοι νῦν τῶν βιβλίων κατὰλογος συμβαίνων ἢ καὶ συνάδων τῷ ἐν τῷ λιθοκτίστῳ ἐναποτεταμειμένῳ κώδικι, εὐ ἂν ἔχει, εἰδ' οὐ, ἀποδώσει λόγον, εἴ τι λείπεται καὶ παρημελητῆ σοι. Πρὸς ἐνδειξιν δὲ τοῦ ὑπουργήματος, ἀπελήθη καὶ τὸ παρόν ἐνσφραγιστὸν τῆς σχολῆς γράμμα.

Τῇ ζ' Αὐγούστου, ἐν ἔτει Σωτηρίῳ αὐξ' καὶ δ' τῆς τοῦ Μουσειῷ συστάσεως.

Ἀπὸ τῆς Πατριαρχ. Μ. Σχο.λῆς τοῦ Γένους.

Οὕτως ἔχει· σφραγισθῆτω. (Γ. Σ.)

Ὁ Φιλαδέλφ. ΔΕΡΟΥΘΕΟΣ ὁ καὶ Σχο.λάρχης.

Ἐθεωρήθησιν παρ' ἡμῶν τῷ χωγ'.

[Επιστολή Ανθίμου Γαζή]⁽¹⁾

Απ[εκρίθην] 12 Ιανουαρίου 1805

Ασπάζεται φιλικώς ο Γαζής τον Κοραήν.

Είναι αρκεταί ημέραι, οπού σοι έγγραφα τον εις Βιέννην πάλιν ερχομόν μου και την αιτίαν, δι' ην ήλθον, και την άλλην οπού εις την Σμύρνην δεν έμεινα. Σοι έγγραφα ότι επεχειρίσθην να εκδώσω έν ελληνικό-απλούν λεξικόν, το οποίον μας είναι πολλά αναγκαίον, αρχόμενον ελληνιστί και εξηγούν εις το απλούν κάθε λέξιν, με τας γραμματικές παρατηρήσεις και με πλουσίας μαρτυρίας διαφόρων συγγραφέων. Έως τώρα έχω μερικόν έτοιμον και ετοιμάζομαι να αρχίσω τον τύπον. Εγώ, φίλε, πολλά αγαπούσα να σε έχω βοηθόν. Το εύχομαι. Μα άρα γε είναι δυνατόν; Αν ημπορής να έλθης εδώ, θα έχης κάθε λογής, ανάπαυσιν κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ει δε και τούτο δεν γίνεται, βοήθει μοι καν απ' αυτού. Ειπέ μοι φιλικώς πως πρέπει να γίνη το έργον. Και αν έχης τίποτε σημειώματα, στείλε με τα. Και όπου εις τας φιλολογίας σου παρατηρείς τίποτε [γρά]ψε μέ το, δια να γενή οπωσούν το έργον εντελέστερον. Αν αυτού ευρίσκεται κανένα λεξικόν ελληνογαλλικόν στείλε με το, σε παρακαλώ και ει τι άλλο τοιούτον. Μα *Le Jardin des racines grecques en vers françois* τι είναι; Αχρήζει τίποτις; Δεν το είδα τελείως. Εγώ βοηθούμαι από τους Λατίνους, από τον Ερ[ρικον] Στέφ[ανον] δηλαδή και λοιπούς, και από τους Γερμανούς. Ο Σνάϊδερ επέτυχε καλλίτερα από τους άλλους. Αλλ' εγώ δεν ευχαριστούμαι εις αυτούς, αλλά τρέχω εις τους ιδίους συγγραφείς.

Προσμένω λοιπόν την φιλικήν συμβουλήν σου. Εις την Ελλάδα εύρον ένα χειρόγραφον του Ηρωδιανού γεγραμμένον περίπου το 1325, εν ω εύρον μίαν περικοπήν, οπού λείπει εις όλας τας εκδόσεις του. Και ιδού οπού σοι την στέλνω. Εύρον έτι διαφόρους επιγραφάς και ψηφίσματα, εν οις εύρον μίαν λέξιν, την οποίαν δεν εύρον εις κανένα λεξικόν. Και γράψον μοι τι στοχάζεσαι δι' αυτήν. Τον κύριον Βαρβιέρον ακριβοχαιρετώ. Προσμένω να τελειώση μία κάρτα του τόπου μου να τω την στείλλω, και τότε να τω γράψω. Υγίαινε, φίλε, υγίαινε.

Τη 29 Δεκεμβρίου [1]804

1. «Χιακά Χρονικά». τόμος 5, σ. 18-19, εκδ. Κωνσταντίνος Άμαντος Αθήνα 1923.

Την ευγενίαν της εν Κυρίω ευχόμενος εκ μέσης ψυχής κατασπάζομαι.⁽¹⁾

Προ ημερών, όταν ευρίσκετο εδώ η ευγενία της, δεν ημπόρεσα, εξ αιτίας του πάθους μου να κατέβω να την ενταμώσω και να τη ομιλήσω δια ζώσης φωνής περί της διαταγής εκείνης ήτις μοι εδόθη εις τον καιρόν της προεδρίας της, κατά τον καιρόν του 1824 Μαΐου 1, κάτω εις τους Μύλους του Ναυπλίου, δια να λάβω από Τριπολιτσάν 3.000 γρόσια, δια όσα εδάνεισα μαρτυρημένα εις τον Άρειον Πάγον δια σιτάρι των στρατευμάτων των εις Ζητούνιον και δια το οποίον αυτό σιτάρι με έφερον οι Αυστριακοί εις Σμύρνην, καθώς είναι βέβαιος και η ευγενία της. Η διαταγή αυτή σταλθείσα δια του κυρίου Αναστασίου Λόντου εις Τριπολιτσάν δεν επληρώθη, αλλ' εχάθη μεταξύ των χειρών της εκείσε επιτροπής, του τε Γρηγορίου Δικαίου και Ιατρού Καλαρά, και δεν επληρώθη, καθώς είναι πληροφορημένη και η ευγενία της. Έλαβον όμως κατά καιρούς, εις τον καιρόν της ασθeneίας μου από του Εθνικού Ταμείου, γρόσια 650, τα δε λοιπά 2.350 έμειναν να με τα χρεωστή το Ταμείον, περί των οποίων συχνάκις σας ανέφερα και, κατά δυστυχίαν, ήτον άρρωστος και η ευγενία της, καθώς και εγώ, από την επάρατον επιδημίαν του Ναυπλίου. Σας παρακαλώ, λοιπόν, χάριν της παλαιάς φιλίας και γνωριμίας μας, να ομιλήσετε τη σεβ. Αντιδιοικητική Επιτροπή δια να μοι δοθή μια νέα διαταγή να λάβω αυτά τα δικάιά μου χρήματα από κανέν άλλο μέρος της Επικρατείας ή και απ' εδώ από την Σύραν. Διότι αλλέως, εστερημένος φεξόδων, θέλω αποθάνει της πείνας τούτον τον χειμώνα. Παραπονούμαι ότι πολλοί των άλλων, οίτινες δεν έδειξαν καμμίαν πιστήν δούλευσιν εις την πατρίδα επληρώθησαν και εβραβεύθησαν αδίκως, και ο γερο-Γαζής, όστις εθυσίασε και την περιουσίαν του και την υγείαν του, δεν εμπορεί να λάβη μήτε τα δανειά του. Η ελπίς μου είναι εις την ευγενίαν της, εις το να συνεργήση εις τούτο, και ο κύριος Γεωργάκης Σταύρος, το παλαιόν τεκνοπαίδι, να συντρέξη όπου είναι χρεία εις το να τελειώση αυτή η υπόθεσις.

Τον ευγενέστατον αυτάδελφόν της κύριο Λάζαρον εύχομαι εκ ψυχής. Σας παρακαλώ αμφοτέρους να με έχετε εις την παλαιάν εκείνην εύνοιάν σας και να φροντίσετε και δι' εμέ καθώς και άλλοτε, εις την δυστυχίαν μου.

Σας εύχομαι υγείαν και ευδαιμονίαν

Τη 26 Σεπτεμβρίου

1827 από Σύρας

Ο εν Κυρίω ευχέτης σας

και φίλος

Άνθιμος Γαζής

1. Αρχεία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου τόμ Η' 1827, επιμ. Κων. Διαμάντη, Αθήνα 1967. (Βιβλιοθ. ΓΑΚ).

Η Διαθήκη του Ανθίμου Γαζή

Φθόνω διαβόλου του πρωτοπλάστου Αδάμ, την ζωοποιόν παραβάντος του θεού εντολήν, άπαντες ημείς, οι εξ εκείνου το γένος κατά διαδοχήν έλκοντες, ου μόνον θνητοί εξ αθανάτων κατέστημεν, αλλ' οίμοι! και τω θανάτω παραδιδόμεθα, εν ημέρα, η ου προσδοκώμεν, και εν ώρα, η ου γινώσκομεν· διο και ο Κύριος, ποτέ μεν δια του προφήτου Ησαΐου παραγγέλει τω βασιλεί Εζεκία «τάξον περί του οίκου σου· αποθνήσκεις γαρ συ, και ου ζήση» ποτέ δε δια του ιερού Ευαγγελίου αυτός δι' εαυτού, «γρηγορείτε, ότι ουκ οίδατε την ημέραν, ουδέ την ώραν, εν η ουτός του ανθρώπου έρχεται». Τούτου χάριν καγώ ο Άνθιμος Γαζής, φοβούμενος, μήποτε διά το του θανάτου άωρον και άδηλον, τα κατ' εμέ αδιάθετα μείνωσιν, ερρωμένους έχων τους λογισμούς, και τον νουν υγιά, την παρούσαν μου τελευταίαν διατίθημι διαθήκην».

Το εις Μηλιαίς ευρισκόμενον σχολείον, όπερ έχομεν ωκοδομημένον μετά του Κυρίου Γρηγορίου Κωνσταντά, το μερίδιόν μου αφιερώ εις την πατρίδα μου. Ομοίως και την βιβλιοθήκην μου και τα υποστατικά όσα εξουσιάζω, των οποίων αι πρόσοδοι να δίδωνται εις μισθούς διδασκάλων.

Η ευρισκομένη πατρική μου περιουσία, κινητή και ακίνητος, να μοιράζεται εις τας δύο ανεψιάς μου Μαρίαν και Συράγων· ομοίως και το οσπίτιον, το οποίον ιδίως έκτισα. Τούτο να μοιράζωνται εις τρία μερίδια, των οποίων το εν να λαμβάνη η ανεψιά μου Μαρία, το δε η Συράγω, και τον τρίτον ο Αργύρης Γαζής.

Των δε άλλων ανεψιών μου έδωκα εις μεν την Ελένην δια προίκα της χίλια γρόσια, εις δε τον Βασίλειον Τζιμπούρην, εν ω εστεφανώθη, γρόσια πεντακόσια, με τα οποία ηγόρασε τα πρόβατα· εις δε τον Φίλιππον Πλάνου γρόσια πεντακόσια, με τα οποία ηγόρασε μουλάρι· ομοίως και εις τον άλλον Κωνσταντίνον γρόσια πεντακόσια, εν ω εστεφανώθη.

Τα δε λοιπά πάντα, κινητά και ακίνητα, καθώς το οσπίτιον εις την Σύραν και ό,τι άλλο ασημικόν ή μαλαγματικόν ή ρουχικόν υπάρχει, αυτά τα δίδω εις την ανεψιάν μου Μαρίαν, η οποία μ' εδούλευσεν εις τας δεινάς μου ασθενείας· εξ αυτής δε της περιουσίας να πληρώση όλα τα ανήκοντα ψυχικά μου, περί ων αποκαθίστημι ως το ίδιόν μου πρόσωπον τον πανιερώτατον άγιον Ταλαντίου Κύριον Νεόφυτον δια να επιστατήση ως εκκλησιαστικός εις όσα ανήκουν δια την ψυχήν μου.

Ταύτην την διαθήκην κυρίαν και βεβαίαν είναι βούλομαι επί παντός δικαστηρίου και πάσης εξουσίας· ο δε επιχειρών αυτήν ανατρέπειν δώσει λόγον εν ημέρα

κρίσεως του απροσωπολήπτου κριτού και έξει τας αράς των αγίων τριακοσίων δέ-
κα και οκτώ θεοφόρων πατέρων.

Διό υπεγράφη η παρούσα μου ίδια χειρί.
αωκη (=1828) Απριλίου γ' εν Αιγίνη.

Ανθιμος Γαζής βεβαιώ:

Μετρών Μελέτιος μάρτυς.

Θεόκλητος Φαρμακίδης μάρτυς.

Γρηγόριος Κωνσταντάς μαρτυρώ.

Μαργαρίτης Δήμα μαρτυρώ.

Λάμπρος Αλεξάνδρου μάρτυς.

Γεώργιος Μεταξάς μάρτυς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Άνθιμος Γαζής έχει τρεις χαρακτηριστικές ιδιότητες: του κληρικού, του λογίου, του επαναστάτη, οι οποίες συνιστούν το αδιάσπαστο σύνολο της προσωπικότητάς του.

Οι εμπειρίες του και οι προκλήσεις, τις οποίες δέχθηκε από το περιβάλλον του και την εποχή του αντανakλώνται μέσα στο έργο του.

Αγωνίστηκε να δείξει στους συμπατριώτες του ότι η ευδαιμονία του ατόμου μέσα στην πολιτεία είναι αγαθό που αποκτάται από επίμονη άσκηση και παιδευτική διεργασία.

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του η στάση του αυτή εκδηλώθηκε με το άσβηστο μίσος του, εναντίον του Τούρκου δυνάστη, με τις προσπάθειές του να απομακρυνθεί από το περιβάλλον της δουλείας και να ζήσει ελεύθερος ώστε να μπορέσει να ικανοποιήσει την μεγάλη επιθυμία του για μάθηση.

Ο πολιτικός στοχασμός του, αδέσμευτος από την καταπίεση της δουλείας, ωρίμασε στη Βιέννη.

Συνδυάζοντας την κλασική του κατάρτιση με τις φιλοσοφικές θεωρίες που κυριαρχούσαν στον ευρωπαϊκό χώρο αποκρυστάλλωσε την κοσμοθεωρία του, βασισμένη στην ελληνική παιδεία και στις έννοιες της προόδου και της επιστήμης τις οποίες είχε αναδείξει ο διαφωτισμός.

Ο Άνθιμος Γαζής ήταν μέτοχος της επιστημονικής σκέψεως της εποχής του και είχε επαρκείς γνώσεις ακόμη και της σύγχρονης του ανατομίας και φυσιολογίας του ανθρώπινου σώματος.

Αυτό διαπιστώνεται από τις υποσημειώσεις και τα παραρτήματά του στο βιβλίο «Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών» που μετέφρασε και εξέδωσε, στα 1799 και από εκτενή υποσημείωση για την ανατομία και λειτουργία της καρδιάς και την κυκλοφορία του αίματος που καταχωρεί στο έργο του Νικοδήμου Αγιορείτου, «Εγχειρίδιον Συμβουλευτικόν» που εξέδωσε το 1801. Επίσης στο έργο του «Βιβλιοθήκη Ελληνική» καταχωρούνται και οι γιατροί συγγραφείς. Σε υποσημείωση του Α' τόμου αναφέρεται στον τάφο του Ιπποκράτη: «Ο τάφος του Ιπποκράτους κείται έξω της Λαρίσσης μεταξύ εις τα των Τούρκων μνήματα, επάνω εις τον δρόμον, μετά τινος επιγραφής τον οποίον είδον κι εγώ, αναγνώσας την

επιγραφής μη δυνηθείς δε να την αντιγράψω δια τον φόβον των περικυκλωσάντων με τουρκοπαίδων, ανεχώρησα λυπημένος, και με στεναγμούς».¹⁾

Η ραγδαία εξέλιξη των γεγονότων στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στη νοτιοανατολική, με τη συνθήκη του Καμποφόρμιο (17 Οκτωβρίου 1797), που δίνει στη Γαλλία τα Επάνησα και στην Αυστρία την Ιστρία, τη Δαλματία, τη Βενετία και η κατάληψη ύστερα των Επανήσων από το ρωσοτουρκικό στόλο, όλα αυτά σε διάστημα τριών χρόνων, επηρεάζουν την πολιτική τοποθέτηση του Ανθίμου Γαζή. Από τις δύο μεγάλες δυνάμεις που ανταγωνίζονται στον νεοελληνικό χώρο, τη Γαλλία και τη Ρωσία, ο Άνθιμος Γαζής στρέφεται προς τη Ρωσία. Οι σχέσεις του με τη ρωσική πρεσβεία και τους Ρώσους της Βιέννης αναφέρονται και σε αστυνομικά έγγραφα στα οποία αναφερθήκαμε ειδικά.²⁾

Η απόφασή του αυτή είναι συνέπεια μάλλον ιδεολογικού συντηρητισμού παρά μία χρονική πολιτική διόραση. Και δεν είναι ο μόνος Έλληνας που έκανε την εκλογή αυτή και την πολιτική τοποθέτηση. Ο Ιωάννης Καποδίστριας στην «Επισκόπηση της πολιτικής του σταδιοδρομίας από το 1798 μέχρι το 1822», που υπέβαλε το 1826 στον τσάρο Νικόλαο, τη γνωστή περισσότερο ως «Αυτοβιογραφία» του, δικαιολογεί έμμεσα την τοποθέτησή του αυτή, αναφέροντας ότι ο Πατριάρχης³⁾ Κωνσταντινουπόλεως «εν ονόματι της θρησκείας, της πατρίδος και της αληθούς ελευθερίας, είχε προτρέψει τους Έλληνες να λάβουν τα όπλα και να ελευθερώσουν εαυτούς από της κυριαρχίας των Γάλλων».⁴⁾

Παρακολούθησε όμως με ενδιαφέρον τις φάσεις της γαλλικής επανάστασης από την αρχή της και μπόρεσε να διακρίνει και να επισημάνει τη σπουδαιότητα των ιστορικών γεγονότων.

Η γαλλική επανάσταση συνέβαλλε στη διάπλαση του πολιτικού στοχασμού του, όπως και πολλών άλλων Ελλήνων. Πολλές από τις ιδέες του σχετικά με την ελευθερία, την ισότητα, τη δικαιοσύνη, τις διατυπώνει στις επιστολές του, σε άρθρα του Λογίου Ερμή και στους προλόγους των εκδόσεών του.

Έμπρακτη συμμετοχή στις ελληνικές προσπάθειες που απέβλεπαν στην αποτίναξη του ζυγού ήταν και η διατήρηση της Οθωμανικής του υπηκοότητας στη Βιέννη.

Την επιχειρηματολογία του για την ελευθερία την στηρίζει στα ιερά κείμενα της Καινής Διαθήκης.

1. Βλ. Άνθ. Γαζή, Βιβλιοθήκη Ελληνική, τόμ. Α', Βενετία 1807, σ. 200.

2. Βλ. Φιλόμουσος Ξαιρεία, Αστυνομική παρακολούθηση του Ανθίμου Γαζή (ενότητα της Παρούσης Διατριβής, σ. 28-29).

3. Πρόκειται για τον Γρηγόριο Ε' στην Πρώτη Πατριαρχία (1797-1798).

4. Μιχαήλ Λάσκαρ, Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Αθήνα 1940, σ. 17.

Η εθνική του αξιοπρέπεια τον ώθησε στη σύνθεση της «Ελληνικής Βιβλιοθήκης». Αποτελούσε μία έγκυρη πολιτική πράξη που απέβλεπε σε σαφείς στόχους: Να αναιρέσει όσα κατά καιρούς είχαν άδικα διατυπωθεί εναντίον των Ελλήνων ιδίως όμως να διεκδικήσει τη θέση της Ελλάδας.

Ο Άνθιμος Γαζής ανέπτυξε μία εκπληκτική δραστηριότητα, και μία πολυμέρεια απασχολήσεων που θα βρουν την κορύφωσή τους στον Αγώνα.

Ακούραστα, μεθοδικά, θα αφιερώσει χρόνια αδιάκοπης, σκληρής, εντατικής εργασίας στην επιδίωξη αυτή χωρίς παρέκκλιση με βαθύτατη επίγνωση της αποστολής του. Νουθετεί, συμβουλεύει, καθοδηγεί και παρακινεί τους συμπατριώτες του να αγωνισθούν, για να κερδίσουν τον χαμένο καιρό.

Η πρωτοβουλία του να αποκτήσει ο ελληνισμός ένα περιοδικό δημοσίευμα, η οποία πραγματοποιήθηκε στα 1811, με την έκδοση στη Βιέννη του «Λογίου Ερμής», προήρθε από την πεποίθησή του ότι μέσα από τις σελίδες του περιοδικού θα γινόταν ευχερέστερα η «μετακένωσις» της δυτικής παιδείας.

Στα 1821, όταν ξέσπασε η επανάσταση, ο Άνθιμος Γαζής ήταν 63 ετών. Από τη στιγμή που το επαναστατικό κίνημα γίνεται πραγματικότητα, με την ευθυκρισία και τον πατριωτισμό του, το δέχεται και σπεύδει να το υπηρετήσει. Θα αγωνισθεί μετουσιώνοντας τον πολιτικό στοχασμό και λόγο σε πολιτική πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ ΠΗΓΕΣ

α) Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Τμήμα Χειρογράφων.

1. Αρχείο Αγωνιστών του 1821.
2. Αρχείο Κωνσταντίνου Ασωπίου.

β). Γενικά Αρχεία του Κράτους [Γ.Α.Κ.]

1. Αρχείο Νεοφύτου Μεταξά, Επισκόπου Ταλαντίου φ. 247
2. Αρχείο Ιγνατίου, Μητροπολίτου Ουγγροβλαχίας, Κ. 91, φ. Γ.
3. Εκτελεστικό φ. 3/312/1824
4. Υπουργείο Πολέμου Περίοδος Β' αριθμ. 4574 Ναύπλιον 1824.
5. Γραμματεία Θρησκείας φ. 40.
6. Συλλογή Δημ. Μόστρα 1812-1847, Κ. 125, 3.
7. Συλλογή Γεωργίου Λαδά Κ. 47, Β. φ. 2.
8. Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη Δ. 12 γ. Σχολικά Αθηνών, Φιλόμουσος Εταιρεία
9. Συλλογή Γιάννη Βλαχογιάννη, Άρειος Πάγος 1821-1823, φ.3.

γ). Ιστορική Εθνολογική Εταιρεία Ελλάδος
Αρχείο Ιωάννου Γκούρα

δ). Αρχείο της Βιβλιοθήκης Μηλιών.

ε). Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας
Αρχείο Guilford φ. 2 και φ. 3.

στ). Αρχείο της Ελληνικής Κοινότητας Αγίας Τριάδος Βιέννης.

ζ). Έγγραφα Αρχείου της Ελληνικής κοινότητας του Αγίου Γεωργίου Βιέννης.

Β. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Αγγελόπουλος Γεώργιος Π., Τα κατά τον αοίδιμον πρωταθλητήν του ιερού των Ελλήνων αγώνος τον Πατριάρχην Κων/πόλεως Γρηγόριον τον Ε' Αθήναι 1865-1866.

Αγγέλου Άλκης, Η «Τράγου κατάργησις». Κείμενο σχολιασμένο. Ανάτυπο από τον «Έρανον εις Αδαμάντιον Κοραήν». Αθήναι 1955.

Αγγέλου Άλκης, Η Εκπαίδευση, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «Εκδοτικής Αθηνών», ΙΑ' (1975) 306.

Αγγέλου Άλκης, Των Φώτων, όψεις του νεοελληνικού Διαφωτισμού Αθήναι 1988.

Αγγέλου Άλκης, Οι λόγιοι και ο Αγώνας, Αθήναι 1971.

Αγγέλου Άλκης, «Η καθίδρυση του Ελεύθερου Τεκτονισμού στον Νέον Ελληνισμόν», ο Ερανιστής, 15 (1978-1979) 182-252.

Αθανασίου Θ., Περί των ελληνικών σχολών εν Ρουμανία (1644-1821) και περί της επιρροής αυτών επί τε του θρησκευτικού και πολιτικού εδάφους, Αθήνησι 1898.

Αθηναίος Ευάγγελος, Το Δίκαιον της προεπαναστατικής ναυτιλίας των Ελλήνων, Αθήναι 1973.

Αλαμανή Έφφη, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς και η Αρχαιολογική του Συλλογή, έκτακτος τόμος των Θεσσαλικών Χρονικών, Αθήναι 1965.

Αλεξανδρίδης Δημήτριος, Λεξικόν πρόχειρον της Γραικικής και Τουρκικής διαλέκτου, Βιέννη 1812.

Allgemeiner Litterarischer Anzeiger, Βιέννη 1800, Οκτώβριος.

Άμαντος Κωνσταντίνος, Οι Έλληνες εις την Ρουμανίαν προ του 1821, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, (1944) 3-24.

Άμαντος Κωνσταντίνος, «Το εμπόριον των Χίων προ του 1821», ΔΙΕΕΕ, 12 (1957-1958) 178-185.

Άμαντος Κωνσταντίνος, Τα Γράμματα εις την Χίον κατά την Τουρκοκρατίαν 1566-1822, (Σχολεία και Λόγιοι). Ανατύπωσις μετά προσθήκης, Αθήναι 1976.

Άμαντος Κωνσταντίνος, ο εθνομάρτυς Δωρόθεος Πρώτος «Ελληνικά» ΙΑ' (1939).

Αμπελάς Τιμολέων, Ιστορία της νήσου Σύρου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς. Ερμούπολις 1874.

Ανδρεάδης Ανδρέας, Ιστορία των εθνικών δανείων Α'. Τα δάνεια της ανεξαρτησίας (1824-1825) Αθήναι 1904.

Αντωνιάδης Γιάννης Α., Επιστολαί διαφόρων Ελλήνων λογίων (1759-1824), Αθήναι 1964.

Αραβαντινός Ι.Π., Εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου. Αθήναι 1978.

Αραβαντινός Παναγιώτης, Βιογραφική Συλλογή λογίων της Τουρκοκρατίας, Εισαγωγή - Επιμέλεια Κ. Θ. Δημαρά, Ιωάννινα 1960.

Αριθμητική Εμπορική: Ήτοι βιβλίον περιέχον πολλούς και διάφορους λογαριασμούς Μονέδας και Ανταλλαγάς των Κυριωτέρων πόλεων της Ευρώπης. Νυν πρώτον σχεδιασθέν προς ωφέλειαν των νέων όπου μέλλουσι να μεταχειρισθούν τα εμπορικά, παρά Παναγιώτου Σπανοπούλου του Πελοποννησίου. Τύποις δε εκδοθέν δαπάνη του ιδίου. Εν Τεργεστίω 1803, Παρά τη τυπογραφία Κοντζάτη.

Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, έκδ. Αδ. Κοραή, Παρίσι 1822.

Αριστοτέλης, Πολιτικά, έκδ. Αδ. Κοραή, Παρίσι 1821.

Αργυρόπουλος Π., Δημοτική διοικήσεις εν Ελλάδι, έκδ. Β', Αθήναι 1859.

Αργυροπούλου Ρωξάνη Δ., Ο Βενιαμίν Λέσβιος και η Ευρωπαϊκή σκέψη του 18ου αιώνα, Αθήναι 1983.

Αρμακόλλας Ν. Γ., Οικονομικά της Τήνου, 1715-1822, Αθήναι 1926.

Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας (1821-1823). «Λυτά Έγγραφα» Α' και Β' Βουλευτικής Περιόδου, τ. Α' Γερουσίαι - Άρειος Πάγος - Βουλευτικόν, Αθήναι 1976.

Αρχαία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, τ. Γ', Β' Βουλευτική Περίοδος, 1823-1824, Αθήναι 1972.

Αρχαία Λαζάρου και Γεωργίου Κουντουριώτου (1821-1832), Δημοσιευόμενα υπό Αντωνίου Λιγνού, τ. Α' - Ε', Αθήναι 1920-1927.

Αρχαίον Αλ. Μαυροκορδάτου, Ιστορικόν Αρχαίον Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, εκδιδόμενον υπό Εμμ. Πρωτοψάλτη (Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας), Αθήναι 1963-1965.

Αρχαίον Π. Σέκερη. Η Φιλική Εταιρεία, έκδ. Ι. Μελετοπούλου, Αθήναι 1967.

Ασδραχάς Σπύρος Ι., Ελληνική κοινωνία και Οικονομία ιθ' και ιθ' αί, Αθήναι 1982.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Ιστορία του νέου Ελληνισμού τόμ. Δ' (1669-1812) Θεσσαλονίκη 1961, τόμ. Ε' (1813-1822), Θεσσαλονίκη 1980.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Επίλεκτες βασικές ιστορικές πηγές της Ελληνικής Επανάστασεως (1813-1825), τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1990.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821· οργάνωση, ηγεσία, τακτική, ήθη, ψυχαγωγία, Θεσσαλονίκη 1948, 2η έκδοση, Θεσσαλονίκη 1970.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Οι πρόσφυγες και το προσφυγικόν ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821, Θεσσαλονίκη 1939.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Συμβολή στην ιστορία και οργάνωση της Φιλικής Εταιρείας. Ανάτυπον από τα «Ελληνικά», τ. 12, Αθήναι 1951.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Πηγές της Ιστορίας του νέου Ελληνισμού, τόμ. Β', Θεσσαλονίκη 1965.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Οι Έλληνες σπουδαστές στα 1821. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1978.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Ο χαρακτήρας των Ελλήνων, ανιχνεύοντας την εθνική μας ταυτότητα. Έρευνα, πορίσματα, διδάγματα, Θεσσαλονίκη 1983.

Βακαλόπουλος Απόστολος Ε., Οι Φαναριώτες ως φορείς διοικητικής και πολι-

τικής εξουσίας, Ιστορία του ελληνικού έθνους, ΙΑ' (1975), 117-126.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος Απ., Η επαναστατημένη Ελλάδα, Ηπειρωτική και Αιγαίο μεταξύ 1826-1829, Θεσσαλονίκη 1976.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος Απ., Σχέσεις Ελλήνων και Ελβετών Φιλελλήνων κατά την ελληνική Επανάσταση του 1821. Συμβολή στην ιστορία του Ελβετικού φιλελληνισμού, Θεσσαλονίκη 1975.

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος Απ., «Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης 1796-1840 (Σύμφωνα με ανέκδοτες εκθέσεις Ευρωπαίων προξένων)», Μακεδονικά, 16 (1976), 73-173.

Βαλέτας Γεώργιος, Αιολική Βιβλιογραφία 1566-1939, Μυτιλήνη 1939.

Βαλκανική Βιβλιογραφία, Α' (Συμπλήρωμα), επιμέλεια Κ.Α. Δημάδη, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1973.

Βαρδαλάχος Κ., Φυσική, Βιέννη 1812.

Βέης Νικόλαος, Συμβολή εις τα σχολικά πράγματα της Σμύρνης, περ. Μικρασιατικά Χρονικά, τόμ. Α' (1938).

Beccaria Cesare, Περί αμαρτημάτων και ποινών, μετφρ. Αδ. Κοραή, Παρίσι 1802.

Βελέλης Λάζαρος. Ο Καποδίστριας ως θεμελιωτής της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως, Αθήναι 1908.

Βελούδου Ιωάν., Ελλήνων ορθοδόξων αποικία εν Βενετία, ιστορικόν υπόμνημα. Εν Βενετία 1872.

Βεντόνης Γεώργιος. Λεξικόν τρίγλωσσον, της γαλλικής, ιταλικής και ρωμαϊκής διαλέκτου, εις τόμουστρεις διηρημένον, Βιέννη 1790, Β' έκδοση επιμ. Σπυρίδωνος Βλαντή, Βενετία 1820.

Beaujour Félix. Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδας στην Τουρκοκρατία (1787-1797), Παρίσι 1800. Μετάφραση Ελένης Γαρίδη. Εισαγωγή, επιμέλεια, Σχολιασμός: Τάσου Βουρνά, Αθήναι 1974.

Βιβλιογραφία: Κατάλογος των εν τη βιβλιοθήκη της εν Βιέννη Εθνικής Ελληνι-

κής Σχολής βιβλίων, 1846, εν Βιέννη της Αυστρίας, εκ της τυπογραφίας Αντωνίου Μπέγκου (ανατύπωση, Αθήνα, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, αριθμ. 24. 1967).

Βιοβίζης Ι., Η πολιτική δικαιοσύνη κατά την ελληνική Επανάστασιν μέχρι του Καποδιστρίου, Αθήναι 1941.

Βλαντής Σπυρίδων. Λεξικόν ιταλικόν και γραικικόν πρόχειρον. Βενετία 1806.

Βλάχος Νικόλαος, Η αναβίωσις των κατακτητικών βλέψεων των ιπποτών του τάγματος του Αγίου Ιωάννου της Ιερουσαλήμ... κατά την επανάστασιν του 1821, «Επετηρίς Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών», (Αθήναι, 1949-1950), 475-486.

Βοσταντζής Νικόλαος Αργ., Παιδαγωγικά ιδέαι Ιωσήπου Μοισιόδακος, Αθήναι 1941.

Βουλγαράκης Ηλίας, Η ιεραποστολή κατά τα ελληνικά κείμενα από του 1821 μέχρι του 1917, Αθήναι 1971.

Βούλγαρις Ευγένιος, Λογική, Λειψία 1766.

Βουρβέρης Κωνσταντίνος, Γρηγόριος Κωνσταντάς (1753-1844) από τον τόμο «Μορφαί της Μαγνησίας», Βόλος 1973.

Βουρνάς Τάσος, Φιλική Εταιρεία, α', το παράνομο οργανωτικό της, β', ο διωγμός της από τους ξένους, Αθήναι 1982.

Βουρνάς Τάσος, Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας, 1821-1909, Αθήναι 1974.

Βουτυράς Σταύρος, Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας, τ.Β', Κωνσταντινούπολη 1871.

Βρανούσης Λέανδρος, Ιδεολογικές ζυμώσεις και συγκρούσεις, Ιστορία του ελληνικού Έθνους «Εκδοτική Αθηνών», ΙΑ' (1975) 433-437, 444-448.

Βρανούσης Λέανδρος, Αθανάσιος Ψαλίδας. Ο Διδάσκαλος του Γένους 1767-1829. Ο Πατριώτης - Ο Πολιτικός - Ο Αγωνιστής, Ιωάννινα 1952.

Βρανούσης Λέανδρος Ι., Ρήγας, Έρευνα, Συναγωγή και Μελέτη Λ.Ι. Βρανούση, Αθήνα, Βασιλική Βιβλιοθήκη, αρ. 10. 1953.

Candea V., "William Harvey, Anthime Gazi et les débuts de la science Roumaine», *Balkan studies*, 5 (1964) 77-78.

Clogg Richard, *Anatolica: studies in the Greek East in the 18th and 19th centuries* (Variorum) Aldershot 1996, 1 vol.

Clogg Richard, *A concise history of Greece*, Cambridge 1992, (Cambridge University Press).

Γαζής Άνθιμος, Βιβλιοθήκη Ελληνική, τ. 1-2, Βενετία 1807.

Γαζής Άνθιμος, Λεξικόν Ελληνικόν προς χρήσιν των περί τους παλαιούς συγγραφείς ενασχολουμένων τ.Α', Βενετία 1809, τόμ. Β' Βενετία 1812, κ. Γ' Βενετία 1816.

Γαζής Γεώργιος, Λεξικόν της Επανάστασεως έκδ. επιμέλεια Λεάνδρου Βρανούση, Ιωάννινα Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών 19 (1971).

Γαρδική Αικατερίνη. Ο Αναστάσιος Πολυζώιδης και η ελληνική Επανάσταση, Μνήμων 1, (1971) 23-52.

Γεδεών Μανουήλ Ι., *Πατριαρχικαί Εφημερίδες*, Αθήναι 1938.

Γεδεών Μανουήλ Ι., *Η πνευματική κίνησις του γένους κατά τον 18ο και 19ο αι.* έκδ. Άλκης Αγγέλου - Φίλιππος Ηλιού, Αθήναι 1976.

«**Γενική Εφημερίς της Ελλάδος**», έτος 1828.

Γερακάρη Γ., *Δημόσια εκπαίδευσις εν Επτανήσω. Πρακτικά του εν Κερκύρα πρώτου Πανιονίου Συνεδρίου, εν Αθήναις 1915.*

Γερμανός Παλαιών Πατρών, *Απομνημονεύματα περί της επαναστάσεως της Ελλάδος, 1820-1823*, Αθήναι 1837.

Gervinus G., (Γερβίνος Γοδεφρείδος), *Ιστορία της επαναστάσεως και αναγεννήσεως της Ελλάδος*, Μεταφρ. Ιωάν. Η. Περβάνογλου, τ.Α-Β, Αθήναι 1864-1865.

Γεωργαντίοπουλος Επαμεινώνδας, *Τηνιακά, ήτοι αρχαία και νεωτέρα γεωγραφία και ιστορία της νήσου Τήνου*, Αθήναι 1889.

Γιανναράς Αναστάσιος, *Ο Αγγλικός εμπειρισμός και ο Γαλλικός Διαφωτισμός*

Αθήναι 1976.

Γιαννόπουλος Ιωάννης Γ., Η διοικητική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδος κατά την Τουρκοκρατία (1393-1821), Αθήναι 1971.

Γκενάκου - Μουρούτη Ζωή, Ο Νικηφόρος Θεοτόκης, 1731-1800, και η συμβολή αυτού εις την παιδείαν του γένους, Αθήναι 1979.

Γκίνης Δημήτριος Σ., και Μέξας Βαλέριος Γ., Ελληνική Βιβλιογραφία (1800-1863). Αναγραφή των κατά την χρονικήν ταύτην περίοδον οπουδήποτε ελληνιστί εκδοθέντων βιβλίων και εντύπων εν γένει, τ.Α' - Γ', Αθήναι 1939, 1941, 1957.

Γκίνης Δημήτριος Σ., Περίγραμμα ιστορίας του μεταβυζαντινού δικαίου Αθήνα 1966, Ακαδημία Αθηνών.

Γληνός Δημήτριος, Η αξία των ανθρωπιστικών γραμμάτων στην Ελλάδα, Αθήνα 1945.*

Göttingische Gelehrte Anzeigen, Απρίλιος 1813.

Γούδας Αναστάσιος Ν., Βίοι Παράλληλοι των επί της Αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων, τ., Α' Αθήναι 1869.

Γρηγορόπουλος Μιχαήλ Σ., Η νήσος Σύμη, Πραγματεία από γεωγραφικήν, ιστορικήν και στατιστικήν έποψιν μετά εικονογραφιών, Αθήναι 1875, έκδ. 2η 1877.

Γριτσόπουλος Τάσος Αθ., Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή, τ.Β', Αθήναι 1966.

Γριτσόπουλος Τάσος Αθ., Η διαθήκη του Ανθίμου Γαζή Δ.Ι.Ε.Ε.Ε.15, (Αθήνα 1961).

Γριτσόπουλος Τάσος Αθ., «Άνθιμος Καράκαλλος, Επίσκοπος Μεθώνης, ο εκ Δημητσάνης και η σωζόμενη αλληλογραφία αυτού» (Ανάτυπο από την θεολογία, 24 (1953).

Δαγτόγλου Πρόδρομος Δ., Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο βαρώνος φον Στάιν και ο πρίγκιψ Λεοπόλδος, «επιστημονική επετηρίς της Σχολής των Νομικών και Οικονομικών Επιστημών» αφιέρωμα εις Χαράλαμπον Φραγκίσταν, ΙΒ' τεύχος Α,

Θεσσαλονίκη 1966, 80-123.

Dakin Douglas, Ο αγώνας των Ελλήνων για την ανεξαρτησία 1821-1823. Μετάφραση Ρένας Σταυρίδη. Πατρικίου, Αθήνα 1983, Μορφωτικόν Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης Ελλάδος.

Δαμαλάς Νικόλαος. Επιστολαί Αδαμαντίου Κοραή, τ. Β', Αθήναι 1885.

Δασκαλάκης Απόστολος Β., Κείμενα - Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως τ., 1-3, Αθήναι 1966-1968.

Δασκαλάκης Απόστολος Β., Οι τοπικοί οργανισμοί της Επανάστασεως του 1821 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου, Αθήναι 1966.

Δασκαλάκης Απόστολος Β., Κοραής και Κοδρικάς. Η μεγάλη φιλολογική διαμάχη των Ελλήνων 1815-1821. Αθήναι 1966.

Δασκαλάκης Απόστολος Β., Η Επανάσταση και η Ευρώπη, Περιοδ. «Ιστορία», 34 (1971), Αφιέρωμα στο '21, Απρίλιος 1971.

Δαφνής Γρηγόριος, Ιωάννης Α. Καποδίστριας. Η γέννηση του Ελληνικού Κράτους, Αθήναι 1976.

Δεσποτόπουλος Αλέξανδρος Ι., Η απόφαση περί της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821, Αθήναι 1965.

Δεσποτόπουλος Αλέξανδρος Ι., Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος, Αθήναι 1954.

Δημάκης Ιωάννης, Το πρόβλημα των ειδήσεων περί της Ελληνικής Επανάστασεως εις τον γαλλικόν τύπον. «Ελληνικά» 19 (1966), 54-91.

Δημάκης Ιωάννης, Ο Öesterreichischer Beobachter της Βιέννης, και η Ελληνική Επανάσταση 1821-1827, Αθήναι 1977.

Δημακόπουλος Γεώργιος Δ., Η διοικητική οργάνωσις κατά την ελληνική επανάσταση 1821-1827. Συμβολή εις την ιστορίαν της Ελληνικής Διοικήσεως. Αθήνα 1966.

Δημαράς Κωνσταντίνος Θ., Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήναι 1975.

- Δημαράς Κωνσταντίνος Θ.**, Νεοελληνική επιστολογραφία, Αθήναι 1955.
- Δημαράς Κωνσταντίνος Θ.**, Ο Κοραΐς και η εποχή του, Βασική Βιβλιοθήκη 9, Αθήναι 1953.
- Δημαράς Κωνσταντίνος Θ.**, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήναι 1977.
- Δημητρακόπουλος Ανδρέας**, Προσθήκαι και διορθώσεις εις την Νεοελληνικήν Φιλολογίαν Κ., Σάθα Λειψία 1871.
- Δημητρίου Θωμά του Σιατιστέως**, Χειραγωγός έμπειρος της Πραγματείας, ήτοι Βιβλίον περιέχον όλους τους αναγκαίους, σχεδόν, λογαριασμούς της Πραγματείας, ομού και τα ζυγία και πήχας όλης σχεδόν της Ευρώπης. Ευμεθόδως μεν, συντεθέν, εις την καθομιλουμένην ημών ελληνικήν Διάλεκτον ποτέ παρά του Κυρίου Θωμά Δημητρίου του Σιατιστέως. Εν Βιέννη της Αουστρίας, και τύποις του Γεωργίου Βενδώτου 1809.
- Δανιήλ Φιλιππίδης - Γρηγόριος Κωνσταντάς**, Γεωγραφία Νεωτερική περί της Ελλάδος, Βιέννη 1791, επιμ. Αικ. Κουμαριανού, Αθήνα 1970.
- Διαμάντης Κωνσταντίνος Αθ.**, Η Ιόνιος Ακαδημία του Κόμιτος Γκίλφορδ, Αθήναι 1949.
- Διαμάντης Κωνσταντίνος Αθ.**, Τα περιεχόμενα των Γενικών Αρχείων του Κράτους, Αθήνα 1972-1973, τ. 1-2.
- Διαμαντούρου Ιωάννα**, Νοτιοανατολική Θεσσαλία, Επανάσταση και καταστολή της, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «Εκδοτικής Αθηνών» ΙΒ' (Αθήνα 1975).
- Διζικιρίκης Γιώργος**, Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός και το Ευρωπαϊκό Πνεύμα, 1750-1821, αισθητική και ιδεολογία των λογίων της Τουρκοκρατίας, Αθήναι 1984.
- Δούκας Νεόφυτος**, Παραίνεσις προς τους εν Βιέννη φιλογενείς Έλληνας, Βιέννη 1810.
- Δούκας Νεόφυτος**, Επιστολαί προς τινας εν διαφόροις περιστάσεσι, Αίγινα 1835, 1839, Αθήνα 1844.
- Δραγούμης Ν.**, Ιστορικά αναμνήσεις έκδ. Άλκη Αγγέλου, Αθήνα 1973.

Δρακάκης Ανδρέας, Ιστορία του Οικισμού της Ερμούπολεως (Σύρας), τ. Β', Η Ερμούπολις (1826-1827), Αθήνα 1983.

Δρακάκης Ανδρέας, Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας, Α', Ερμούπολις 1948.

Δρακάκης Ανδρέας, Η Σύρος επί Τουρκοκρατίας, Β', Η δικαιοσύνη και το δίκαιον, «Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών» 6 (1967), σ. 63-492.

Δρόσος Δρόσος, Ν., Ιστορία της νήσου Τήνου από της Πέμπτης Σταυροφορίας μέχρι της Ενετικής Κυριαρχίας και εκείθεν μέχρι του 1821, Αθήναι 1870.

Δρόσος Δρόσος, Ν., Ιστορία της νήσου Τήνου από της Πέμπτης Σταυροφορίας μέχρι της Ενετικής Κυριαρχίας και εκείθεν μέχρι του 1821. Εισαγωγή, σημειώσεις, ευρετήρια εκδοτική επιμέλεια Δημητρίου Ζ. Σοφιανού, Αθήναι 1996.

Δυοβουνιώτης Κων., Κατάλογος των Κωδίκων των εν Αθήναις Βιβλιοθηκών πλην της Εθνικής. Β', Κώδικες της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας. Ν. *Ελληνομνημίων* 8 (1911).

Δώριζας Γεώργιος. Η Τήνος επί Τουρκοκρατίας και κατά τον αγώνα του 1821, Αθήναι 1978.

Ελληνικός Τηλέγραφος ή Περιοδική Εφημερίς Πολιτική, φιλολογική τε και εμπορική, 1812, 1814. Περίοδος πρώτη [και] τρίτη ενιαύσιος. Εν Βιέννη της Αυστρίας παρά Αντωνίω Στράους.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Ανέκδοτοι επιστολαί Ανθίμου Γαζή και Κωνσταντίνου Κούμα προς Friedrich Thiersch, Αθήναι 1958.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Συμβολαί εις την μυστικήν πνευματικήν και πολιτικήν κίνησιν των Ελλήνων της Βιέννης προ της Επαναστάσεως, Βερολίνο 1960.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Ιωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του, 1809-1820, Αθήναι 1972.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Κοραΐς, Κούμας, Κάλβος, Άνθιμος Γαζής... Ελληνικός Τύπος και τυπογραφεία της Βιέννης (1790-1821), Αθήναι 1967.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης, Από τους Καραγιάννηδες της Κοζάνης στους von Karajian της Βιέννης, Θεσσαλονίκη 1972.

Ερβιτσιάνος Κ., Κατάλογος συνοπτικός των χειρογράφων και ιδιογράφων των εν ταις βιβλιοθήκαις της Ρουμανίας ευρισκομένων, άπερ έμμενον εκ των εν Ιασίω και Βουκουρεστίω και αλλαχού σχολών κατά την 17ην και 18ην εκατ., ΕΦΣΚ, Παρ/μα ΙΗ', Κων/λις 1888, σ. 97-102.

«**Ερμής ο Λόγιος**» έτη 1811-1821.

Ευαγγελίδης Τρύφων, Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τ. Α'-Β', Αθήναι 1936.
Ευρετήριον, επιμ. Κώστας Θ. Λάππας, Αθήναι 1973.

Εϋνάρδος Ιωάννης - Γαβριήλ ο υπότης, έκδ., Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήναι 1963.

Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, Ο εν Βιέννη ναός του Αγίου Γεωργίου και η κοινότης των Ελλήνων Οθωμανών υπηκόων, Αλεξάνδρεια 1912.

Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, Κατάλογος των εν τη ιερά μονή Βατοπεδίου αποκειμένων Κωδίκων. Παρίσι 1924.

Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, Η φιλοπατρία του ελληνικού κλήρου, Πάνταως 1, (Αλεξάνδρεια 1908).

Ζαβίρας Γεώργιος, Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν θέατρον, έκδ. υπό Γ. Κρέμου, Αθήναι 1872. Ανατύπωσις - επιμέλεια Τ. Γριτσόπουλου, Αθήναι 1972.

Ζακυθηνός Διονύσιος, Η Τουρκοκρατία: Εισαγωγή εις την νεωτέραν ιστορίαν του Ελληνισμού, Αθήναι 1957.

Ζακυθηνός Διονύσιος, Η πολιτική ιστορία της νεωτέρας Ελλάδος, έκδ. 2η, Αθήναι 1965.

Ζακυθηνός Διονύσιος, Η Ελλάς των τριών ηγεμονιών. Πολιτική, ουτοπία και πραγματικότης «Παρνασσός», 8 (1966), αριθμ. 1, 17-27.

Ζαχαρόπουλος Νικόλαος, Γρηγόριος Ε', Σαφής έκφραση της εκκλησιαστικής πολιτικής επί Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1974.

Ζιώγας Παναγιώτης, Προβλήματα παιδείας του Ελληνισμού κατά τον πρώτο αιώνα της Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1982.

Ζυγόμετρον ήτοι τα ζυγία και μέτρα Διαφόρων εμπορίων, χρήσιμον εις τους

Πραγματεύοντας. Διηρημένον εις δύο μέρη, Βενετίαν 1803.

Ζώρας Γεώργιος. Ο Κομμητάς και το Γυμνάσιον του Βουκουρεστίου, Αθήνα 1967.

Ζώρας Γεώργιος. Ο Στέφανος Κομμητάς και το γλωσσικόν ζήτημα. Αθήνα 1968.

Ηλιού Φίλιππος, Ελληνική βιβλιογραφία, 1800-1863, προσθήκες, συμπληρώσεις, Αθήνα 1983. Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών, Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Ηλιού Φίλιππος, «Βιβλία με συνδρομητές Ι. Τα χρόνια του Διαφωτισμού (1749-1821)». Ο Ερασιστής, 13 (1975) 101-179.

Θεοκλήτου Διονυσιάτου, μοναχού, Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, Αθήναι 1959.

Θεοτόκης Νικηφόρος, Στοιχεία Φυσικής, τ. Α' Λειψία 1766, τ. Β', 1767.

Θεοτόκης Νικηφόρος, Κυριακοδρόμιον, τ. Α' Μόσχα 1796, τ. Β', Μόσχα 1808.

Θεοτόκης Νικηφόρος, Στοιχεία Γεωγραφίας, Βιέννη 1804.

Θεοτόκης Νικηφόρος, Στοιχείων Μαθηματικών, τ.Α' - Γ' Μόσχα 1798-1799.

Θεοτόκης Σπ., Περί της εκπαιδεύσεως εν Επτανήσω, Κερκυραϊκά Χρονικά, τ. Ε' (1956) 9-142.

Θερειανός Διονύσιος, Αδαμάντιος Κοραής, τ. 1-3, Τεργέστη 1889-1890.

Ιδρωμένου Ανδρέας, Περί της εν ταις Ιονίοις νήσοις εκπαιδεύσεως από της εις τους Ενετούς υποταγής μέχρι της Εθνικής αυτών αποκαταστάσεως 1386-1864, Αττικόν Ημερολόγιον, 1873, σ. 198-237.

Ιστορία του Ελληνικού έθνους, Εκδοτικής Αθηνών, «Ελληνική Επανάσταση» τόμ. ΙΒ', Αθήναι 1975.

Ιωάννου Φίλιππος, Λόγος Ολυμπιακός, περί της πνευματικής προόδου του Ελληνικού Έθνους απ' αρχής του υπέρ πολιτικής αυτού ανεξαρτησίας αγώνος έως της σήμερον, Αθήναι 1871.

«Καλλιόπη», Αγγελίας Φιλολογικής επαγγέλλεται περιοδικώς αναγγέλλειν, υπό

Αθαν. Σταγειρίτου, καθηγ. της Ελληνικής Γλώσσης εν τη Βιέννη της Αουστρίας
Καισαροβασιλική Ακαδημία των Ανατολικών Γλωσσών, εκδιδομένη εν Βιέννη της
Αουστρίας περ. Α' 1819, περ. Β', 1820.

Καιροφύλλας Κώστας, Ιστορικά σελίδες Τήνου, Φραγκοκρατία, Βενετοκρα-
τία, Τουρκοκρατία, Αθήναι 1930.

Καιροφύλλας Κώστας. «Η Αυστριακή κατασκοπεία κατά την Ελληνικήν Επα-
νάστασιν», Ελληνικά 4 (1931) 153-172.

Καλογερόπουλος Στρατής, Η ελληνική επανάστασις εξ επόψεως ευρωπαϊκού
δημοσίου Δικαίου, Αθήναι 1953.

Καμηλάρης Ρήγας, Γρηγορίου Κωνσταντά, βιογραφία, λόγοι, επιστολαί, Αθή-
ναι 1897.

Καμπούρογλου Δημήτριος, Μνημεία της ιστορίας των Αθηναίων, τ. 1-3, Αθή-
ναι 1889-1892.

Κανδηλώρος Τάκης, Η Φιλική Εταιρεία 1814-1821, Αθήνα 1926.

Καποδίστριας Ιωάννης, 176 γράμματα προς τον πατέρα του, Βλ. Ενεπεκίδης
Πολυχρόνης.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολαί διπλωματικά, διοικητικά και ιδιωτικά,
ελλην. μετάφρ. υπό Μ.Γ. Σχινά, τ. 1-4, Αθήναι 1841.

Καραθανάσης Αθανάσιος, Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας, Θεσσαλονίκη
1975.

Καραμπερόπουλος Δημήτριος, Γνώσεις ανατομίας και φυσιολογίας του Θεσ-
σαλού διδασκάλου του Γένους Ανθίμου Γαζή, Αθήνα 1993.

Καράς Γιάννης, Οι φυσικές - θετικές επιστήμες στον ελληνικό 18ο αιώνα, Αθή-
να 1977.

Κασομούλης Νικόλαος, Ενθυμήματα Στρατιωτικά της Επανάστασεως των
Ελλήνων, 1821-1833, τ. 1-3, Αθήναι 1939-1942.

Καταρτζής Δημήτριος, Τα ευρισκόμενα έκδ. Κ.Θ. Δημαράς, Αθήναι 1970.
Ο.Μ.Ε.Δ.

Κατσιαρδή Όλγα, «Ο Ρήγας Φεραίος. Νέα στοιχεία από τα αρχεία της Τεργέστης», Μνημών 7 (1978-79) 150-174.

Κατσιαρδή - Hering Όλγα, Η ελληνική παροικία της Τεργέστης (1751-1830), τ. 1-2, Αθήναι 1986.

Κατσιαρδή - Hering Όλγα, Λησμονημένοι ορίζοντες Ελλήνων εμπόρων. Το πανηγύρι στη Senigallia, 18 αρχές 19 αιώνα, Αθήνα 1989.

Kant Imm., Δοκίμια - Εισαγωγή - μετάφραση - σχόλια, Ε.Π. Παπανούτσου, Αθήνα 1971.

Κιβωτός της Ελληνικής γλώσσης, τ. 1 Κωνσταντινούπολη 1819.

Κορμητάς Στέφανος Γραμματική, Πέστη 1828.

Κοντογιάννης Π., Ιστορικά έγγραφα αναφερόμενα εις την ελληνικήν επανάστασιν, Αθήνα 1927.

Κοντογιώργης Γιώργος, Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές κοινότητες της Τουρκοκρατίας, Αθήνα 1982.

Κόκκινος Διονύσιος, Η ελληνική επανάστασις, έκδ. 3η, τ. 6,7 και 8, Αθήναι 1956-1960.

Κοραής Αδαμάντιος, Προλεγόμενα στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, Αθήναι 1984. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, φωτοανατύπωση.

Κοραής Αδαμάντιος, Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, «Αυτοσχέδιοι Στοχασμοί» τ. Α', Παρίσι 1809.

Κοραής Αδαμάντιος, Υπόμνημα περί της παρούσης καταστάσεως του Πολιτισμού εν Ελλάδι, Αθήνα 1855, μετάφρ. Α. Κωνσταντινίδου.

Κοραής Αδαμάντιος, Αλληλογραφία (ΟΜΕΔ) - Αλληλογραφία Αδαμαντίου Κοραή, Εκδοτική επιτροπή Κ.Θ. Δημαράς, Άλκης Αγγέλου, Αικ. Κουμαριανού, Εμμ. Φραγκίσκος, τ. Α'-Β', Αθήνα «Εστία», 1964-1966. Τομ. Γ' - Ε', Αθήνα «Ερμής» 1979-1983.

Κοραής Αδαμάντιος, Πρόδρομος Ελληνικής Βιβλιοθήκης, Παρίσι 1805.

Κορδάτος Γιάννης, επανάσταση Θεσσαλομαγνησίας, Αθήνα 1930.

Κορδάτος Γιάννης, Ιστορία της επαρχίας του Βόλου και της Αγιάς, Αθήνα 1960.

Κορδάτος Γιάννης, Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας. Η Επανάσταση του 1821, τ.2. Αθήνα 1957.

Κουγέας Σωκράτης, «Το Ηπειρωτικόν Αρχεῖον Σταύρου Ιωάννου», Ηπειρωτικά Χρονικά 14 (1939) 1-48.

Κούκκου Ελένη, Διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας κατά την Τουρκοκρατία, Αθήνα 1971.

Κούκκου Ελένη, Ο ανέκδοτος κατάλογος των υπαρχόντων του Κυβερνήτου Ι. Καποδίστρια, «Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας» 15 (1961) 51-80.

Κούκκου Ελένη, Ιωάννης - Γαβριήλ Εϋνάρδος, ο Φίλος των Ελλήνων, 1775-1863, Αθήναι 1963.

Κούκκου Ελένη, Οι Κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία, Αθήνα 1984.

Κούκκου Ελένη, Η Φιλόμουσος Εταιρεία της Βιέννης, έκδ. 1η, Αθήνα 1958.

Κούκκου Ελένη, Θεσμοί και Προνόμια του Ελληνισμού μετά την άλωση, Αθήνα 1958.

Κούκκου Ελένη, Ιωάννης Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος ο Διπλωμάτης, 2η έκδ. Αθήναι 1984, Αθήναι 1999.⁽¹⁹⁾

Κούκκου Ελένη, Διαμόρφωση της Ελληνικής Κοινωνίας κατά την Τουρκοκρατία Α'. Τα προνόμια του Πατριαρχείου και η Φαναριώτικη κοινωνία. Αθήναι 1971.

Κούκκου Ελένη, «Ανέκδοτοι επιστολαί του Ι. Καποδίστρια περί των εν Ευρώπη Ελλήνων ορφανοπαίδων», Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 31 (1956) 445-454.

Κουμαριανού Αικατερίνη, Λόγιος Ερμής, Κοσμοπολιτισμός και Εθνικός Χαρακτήρας, ανάπτυπο από τις «Εποχές» αρ. 18 (1964).

Κουμαριανού Αικατερίνη, Αλληλογραφία Δανιήλ Φιλιππίδης, *Barbié du Bocage- Άνθιμος Γαζής* (1714-1819), Αθήναι 1966.

Κουμαριανού Αικατερίνη, «Συμπλήρωμα στα βιογραφικά του Κ. Ασωπίου», *Ελληνικά* 16 (1959) 166-178.

Κουμαριανού Αικατερίνη, Ανθίμου Γαζή «Λεξικόν» Ελληνικόν, η ιστορία μιας λεξικογραφικής προσπάθειας, ο *Ερανιστής* τεύχος 9/10, (1964).

Κούμας Κωνσταντίνος, *Ιστορία των Ανθρωπίνων Πράξεων από των αρχαιοτάτων χρόνων έως των ημερών μας εκπαλαιών απανθισθείσαι, και τα νεώτερα εξαρίστων Γερμανών ιστοριογράφων, ελευθέρως μεταφρασθείσαι* (υπό Κ.Μ. Κούμα) Βιέννη της Αυστρίας τόμ. ΙΒ', 1832.

Κούμας Κωνσταντίνος, *Σύνοψις της Παλαιάς Γεωγραφίας*, Βιέννη 1819.

Κούμας Κωνσταντίνος, *Ηθική*, Αθήναι 1852.

Κούμας Κωνσταντίνος, *Λεξικόν*, δια τους μελετώντας τα των παλαιών Ελλήνων συγγράμματα, κατά το Ελληνογερμανικόν του Ρεϊμέρου συνταχθέν μετά προσθήκης συντόμου πραγματείας περί προσωδίας, τ. 1-2, Βιέννη 1826.

Κούμας Κωνσταντίνος, *Σύνταγμα Φιλοσοφίας*, Βιέννη 1818, τ. Α'.

Κουρίλα Ευλογίου Λαυριώτου, *Η Μοσχόπολις και η Νέα Ακαδημία αυτής*, περ. *θεολογία*, τΒ' (1940) 69-335.

Κριεζής Αλέξανδρος, *Απομνημονεύματα Αγωνιστών του '21* αριθμ. 8, επιμ. της εκδόσεως Εμμανουήλ Γ. Πρωτοψάλτης, Αθήναι 1956.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Νεοελληνικής κοινωνίας* (1700-1821), Αθήνα 1976.

Κρεμμυδάς Βασίλης, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18ο αι. (1715-1792)*. (Με βάση τα Γαλλικά Αρχεία), Αθήνα 1972.

Κρομμύδη Γ., *Διατριβή επί της καταστάσεως της ενεστώσης κοινής ημών γλώσσης*, Μόσχα 1808.

Κωτσάκης Δ., *Η σπουδή της αστρονομίας εν Ελλάδι κατά τον 18ον αι.*, Αθήναι 1940.

Κωτσάκης Δ., Οι εισηγηταί των φυσικών επιστημών εις την Ελλάδα, Ακτίνες 1943.

Λαγουρός Αλέξανδρος, Η ιστορία της Τήνου από των αρχαιοτάτων χρόνων έως σήμερον, Αθήναι 1965.

Λάϊος Γεώργιος, «Ο Αθανάσιος Ψαλίδας Αντιδημοκράτης (1793), (Ανέκδοτα δοκουμεντα από τα Αρχεία Βιέννης) Ηπειρωτική Εστία, 6 (1957) 214-224.

Λάϊος Γεώργιος, Ανέκδοτες επιστολές και έγγραφα του 1821. Ιστορικά Δοκουμεντα από τα Αυστριακά Αρχεία, Αθήναι 1958.

Λάϊος Γεώργιος, Ο ελληνικός τύπος της Βιέννης, από του 1784 μέχρι του 1821, Αθήναι, 1961.

Λάϊος Γεώργιος, «Η φιλόμουσος εταιρεία της Βιέννης (1814-1826). «Νέα Έγγραφα», επετηρίς Μεσαιωνικού Αρχείου Ακαδημίας Αθηνών, 12 (1962) 166-223.

Λαμέρας Κ., «Περί του θεσμού των επί Τουρκοκρατίας Δημογερόντων», Μικρασιατικά Χρονικά, 3(1946) 1-73.

Λαμέρας Κ., Οι υπέρ ελευθερίας αγώνες της νήσου Τήνου, Αθήνα 1929.

Λάμπρος Σπυρίδων, «Σελίδες εκ της Ιστορίας του εν τη Ουγγαρία και Αυστρία μακεδονικού Ελληνισμού», Νέος Ελληνομνήμων, 8 (1911) 257-300.

Λάσκαρις Μιχαήλ, Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Αθήναι 1940. Απόδοσις εις την ελληνικήν του υπό του Καποδιστρίου συνταχθέντος «Aperçu de ma carrière publique de puis 1798, jusqu' à 1822, Genève 1826».

Leake William, Travels in Northen Greece, τ. Γ', London 1835.

Λάσκαρις Σταμάτιος, Διπλωματική Ιστορία της Ευρώπης, 1814-1914, Αθήναι 1936.

Λάσκαρις Σταμάτιος, Διπλωματική Ιστορία της Ελλάδος, 1821-1914, Αθήναι 1947.

Λάσκαρις Σταμάτιος, Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως Ρώσος διπλωμάτης και υπουργός των εξωτερικών, Αθήναι 1973.

- Λιγνάδης Αναστάσιος**, Το πρώτον Δάνειον της Ανεξαρτησίας, Αθήνα 1970.
- Λουκάτος Σπυρίδων**, Ο πολιτικός βίος των Ελλήνων της Βιέννης κατά την Τουρκοκρατίαν και τα αυτοκρατορικά προς αυτούς προνόμια, Αθήνα 1961.
- Μάγνης Νικόλαος**, Περιήγησις ή τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θεσσαλικής Μαγνησίας, Αθήνα 1860.
- Μακρυγιάννης Ιωάννης**, Απομνημονεύματα, Αθήνα 1957.
- Μαμαλάκης Ιωαν.**, Το Άγιον Όρος (Άθως) διά μέσου των αιώνων, Θεσσαλονίκη 1971.
- Μάμουκας Ανδρέας**, Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος. Συλλογή νόμων από 1821-1832. τ.Θ' και Ι' Αθήνα, 1841, τ.ΙΑ', Αθήνα 1852.
- Μανής Ευάγγελος, Ανδρέας Μουστοξύδης**, 1785-1860, ο επιστήμων, ο πολιτικός, ο εθνικός αγωνιστής, Αθήνα 1960.
- Mantran Robert**, Η καθημερινή ζωή στην Κωνσταντινούπολη τον αιώνα του Σουλεϊμάν, του Μεγαλοπρεπούς. Μετάφραση Γιάννης Αγγέλου, Αθήνα 1999, 2η έκδοση.
- Mantran Robert**, L' Empire ottoman du XVIIe au XVIIIe siècle; administration, économie, société. London, Variorum Reprints, 1984 1 vol.
- Μαρκεζίνης Σπύρος**, Πολιτική ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, τ. Α', Αθήνα 1966.
- Μανούσακα Μ.**, Συμβολή εις την ιστορίαν της εν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικής Σχολής, Αθήνα 54 (1960) 3-28.
- Μελέτιος μητροπολίτης Αθηνών** (1661-1714), Γεωγραφία παλαιά και νέα, Βενετία 1728, 2η έκδ. επιμ. Ανθίμου Γαζή τ., 4, Βενετία 1807.
- Μελετόπουλος Ι.**, Η Φιλική Εταιρεία, Αρχείον Π. Σέκερη, Αθήνα 1967.
- Μέξας Βαλέριος**, Οι Φιλικοί, κατάλογος των μελών της Φιλικής Εταιρείας, εκ του αρχείου Σέκερη, Αθήνα 1937.
- Μέρτζιος Κωνσταντίνος**, Μνημείο Μακεδονικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1947.

Μεταξάς Κωνσταντίνος, Ιστορικά απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως έκδ. Εμμ. Πρωτοψάλτη, Αθήνα 1956.

Μιχαλόπουλος Φάνης, Τα Γιάννενα και η Νεοελληνική Αναγέννηση, (1648-1820), Αθήναι 1930.

Μιχαλόπουλος Φάνης, Μοσχόπολις, αι Αθήναι της Τουρκοκρατίας 1500-1769, Εν Αθήναις 1941.

Μοισιόδαξ Ιώσηπος, Ηθική Φιλοσοφία, μεταφρασθείσα εκ του ιταλικού ιδιώματος Venise 1761, τ.Α΄

Μοισιόδαξ Ιώσηπος, Απολογία, Μέρος Πρώτον, Βιέννη 1780, Άλκη Αγγέλου, Αθήναι 1976.

Μοισιόδαξ Ιώσηπος, Πραγματεία περί παιδων αγωγής ή Παιδαγωγία, Βιέννη 1779.

Μοσχοβάκης Νικόλαος, Το εν Ελλάδι Δημόσιον Δίκαιον επί Τουρκοκρατίας, Αθήναι 1882, (ανατύπωση, Αθήνα, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών αρ. 57, Αθήνα 1973).

Μουζέλης Νίκος, Νεοελληνική κοινωνία: όψεις υπανάπτυξης, Μετάφραση Τζένη Μαστοράκη, Αθήνα 1978, 2η έκδοση.

Μπουγάτσος Ν., Πνευματικά επιδράσεις του Αγίου Όρους εις την Ελλάδα, Αθήνα 1954.

Ναύτης Γεώργιος, Γενικά αρχαί του εμπορίου, τ. 1-2, Αθήναι 1859.

Ξάνθος Εμμανουήλ, Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας, Αθήναι 1845.

Ξάνθος Εμμανουήλ, Υπόμνημα (1835, έκδ. Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου «Αρμονία» τ.Β΄, (Αθήνα 1901) 529-540.

Ξάνθος Εμμανουήλ, Απολογία (Αθήναι 1837). Τμήμα Χειρογράφων Εθν. Βιβλ. Ελλάδος, (υπό το ψευδώνυμο ΑΩ).

Ξόδιλος Αθανάσιος, Η Εταιρεία των Φιλικών και τα πρώτα συμβάντα του 1821, έκδ. Λέανδρος Ι. Βρανούσης, και Ν. Κουμαριανός, Αθήναι 1964, (Ακαδη-

μία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Μεσαιωνικού Αρχείου).

Οικονόμου Ιωάννης (1783-1842), Επιστολαί Διαφόρων Ελλήνων Λογίων, ανωτάτων κληρικών. Τούρκων διοικητών και εμπόρων (1759-1823). Ανέκδοτος χειρόγραφος κώδικας. Μεταγραφή, παρακολούθηση, πρόλογος Γιάννη Α. Αντωνιάδη. Φιλολογική παρουσίαση - Μελέτη. Πίνακες Μ. Παπαϊωάννου, Αθήναι 1964.

Οικονόμου Μ., Ιστορικά της ελληνικής Παλιγγενεσίας τ. 1-2 Αθήναι 1957.

Παλλατίδης Αναστάσιος, Υπόμνημα Ιστορικόν περί αρχής και προόδου και της σημερινής ακμής του εν Βιέννη Ελληνικού συνοικισμού, αυτοσχεδιασθέν αφορμή της νεωστί γενομένης μεταρρυθμίσεως της εκκλησιαστικής ημών μουσικής εις το τετράφωνον υπό Αναστασίου Παλλατίδου Ιατρού, μέλους της εν Βιέννη αυτοκρατορικής συνδιδακτορίας κτλ. Βιέννη 1845.

Πανταζόπουλος Νικόλαος, Ρήγας Βελεστινλής. Η πολιτική ιδεολογία του Ελληνισμού προάγγελος της Επανάστασεως, Θεσσαλονίκη 1964.

«**Πάνταινος**», εβδομαδιαίον παράρτημα του «εκκλησιαστικού Φάρου», τ. Ι. Αλεξάνδρεια 1918.

Παπαδέλλης Ιγνάτιος, Καταστατικόν της Ελληνικής Κοινότητος της Αγίας Τριάδος Βιέννης», Στάχυς, Τεύχη 14-15 (Ιούλιος - Δεκέμβριος 1968) 63-79.

Παπαδόπουλος Νικόλαος, Ερμής ο Κερδώς, ήτοι εμπορική εγκυκλοπαιδεία συγγραφείσα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου δια προτροπής και δαπάνης του εν Κωνσταντινουπόλει τιμίου και φιλογενούς εμπορικού συστήματος των Ελλήνων μεγαλεμπόρων προς χρήσιν και ωφέλειαν αυτών και των απανταχού ομογενών. Επιστάσια και διορθώσει Σ.Β. (Σπυρίδωνος Βλαντή). Εν Βενετία παρά Νικολάω Γλυκεί τω εξ Ιωαννίνων, 1815, τ.Α', Β'.

Παπαδόπουλος Στέφανος. Η επανάσταση στη δυτ. Στερεά Ελλάδα 1826-1832, Θεσσαλονίκη 1962.

Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Κατάλογος των Ελληνικών Κωδίκων της εν Μηλεαίς Βιβλιοθήκης, Επετηρίς Παρνασσού 5 (1901) 20 και εξής.

Παπακωνσταντίνου Θεόδωρος, Προεπαναστατική εκπαίδευση και Παιδεία Ερμής ο Λόγιος, 1811-1821, Αθήνα 1989.

Παπουλίδη Κ., Το κίνημα των Κολλυβάδων Αθήνα 1971.

Παρανίκας Ματθαίος, Ιστορία της Ευαγγελικής Σχολής, Αθήναι 1885.

Παρανίκας Ματθαίος, Σχεδίασμα περί της εν τω ελληνικώ έθνει καταστάσεως των Γραμμάτων, από αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (ΙΘ΄) εκατονταετηρίδος Κωνσταντινούπολις 1867.

Πασχάλης Δ., Θεόφιλος Καΐρης, Αθήναι 1928.

Πατούσα Ιωαν. Εγκυκλοπαιδεία Φιλολογική, Βενετία 1710.

Περραιβός Χριστόφορος, Απομνημονεύματα πολεμικά 1820-1829, τ.2, Αθήναι 1836.

Περραιβός Χριστόφορος, Σύντομος βιογραφία του αοιδίμου Ρήγα Φεραίου του Θεσσαλού, Αθήναι 1860.

Περιοδικόν «Ελληνικός Τηλέγραφος», Βιέννη 1814, αρ. 85.

Περιοδικόν «Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» τομ. 13, Κωνσταντινούπολη 1878-79.

Petropulos John Anthony, Hellenism and the first Greek war of liberation, 1821-1830, Thessaloniki 1976 (Institut for Balkan Studies) [Publications] 156.

Πολίτης Ν. - Καρούτσος Γ., Περιγραφικός κατάλογος χειρογράφων κωδίκων Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, Τμήμα χειρογράφων και ομοιοτύπων (χειρόγραφος).

Πρόκες - Όστεν, Ιστορία της Επανάστασεως των Ελλήνων και του Οθωμανικού κράτους εν έτει 1821, και της ιδρύσεως του ελληνικού βασιλείου... μεταφρ. Γ. Εμ. Αντωνιάδου, τ. Α' - Β', Αθήναι 1868-1869.

Πρόχειρος Αριθμητική διδάσκουσα ακριβώς όλα τα είδη του λογαριασμού εν τε Ακεραίοις και Κλασματικοίς Αριθμοίς μετά των διαφόρων Μεθόδων ή προσετέθη Παράρτημα περί των εις την εμπορίαν ανηκόντων λογαριασμών· ερανισθείσα υπό Δημητρίου Νικ. Δαρβάρεως... Εν Βιέννη της Αυστρίας 1803.

Πύρρος Διονύσιος, Γεωγραφία μεθοδική απάσης της Οικουμένης, Βενετία 1818.

Πρωτοψάλτης Εμμανουήλ, Ιγνάτιος Μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας, 1766-1828, Ακαδημία Αθηνών «Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας», τ.Δ.', τεύχη 1-2, Αθήναι 1959-1961.

Πρωτοψάλτης Εμμανουήλ, Νέα στοιχεία περί της εν Αθήναις Εταιρείας των Φιλομούσων. Περιοδ. Αθηνά τ. ΞΑ', (1957) 253-288.

Πρωτοψάλτης Εμμανουήλ, Η Φιλική Εταιρεία. Αναμνηστικό τεύχος επί τη 150 ετηρίδι, Ακαδημία Αθηνών, Αθήναι 1964.

Ρίζος Ιάκωβος, Κορακιστικά, Βιέννη 1813.

Rousseau J.J., Emile ou de l' éducation, Paris 1872.

Σάθας Κωνσταντίνος, Νεοελληνική Φιλολογία, Βιογραφίαι των εν Γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων από της καταλύσεως της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής εθνεγερσίας (1453-1821), Εν Αθήναις 1868.

Σακελλαρίου Σακελλάριος, Φιλική Εταιρεία, Οδησσός, 1909 (ανατυπ. Αθήνα 1966).

Σβορώνος Νίκος, επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας, μεταφρ. Αικ. Ασδραχά «θεμέλιο, Αθήνα 1976.

Σακελλίων Α., Κατάλογος των χειρογράφων της Εθνικής βιβλιοθήκης της Ελλάδος, Αθήναι 1892.

Σιμόπουλος Κυριάκος, Ξένοι Ταξιδιώτες στην Ελλάδα, 1800-1810, τ. Γ1', Αθήναι 1975.

Σιμόπουλος Κυριάκος, Πώς είδαν οι Ξένοι την Ελλάδα του '21 τ. 1-5, Αθήναι 1979-1984.

Σκενδέρη Κων., Ιστορία της αρχαίας και συγχρόνου Μοσχοπόλεως, εν Αθήναις 1928.

Σκουβαράς Βαγγέλης, Σελίδες από την Ιστορία της Μηλιωτικής Σχολής, Περιοδικόν «ΗΩΣ», Αθήναι 1966.

Σκουβαράς Βαγγέλης, Ιωάννης Πρίγκος (1725-1789). Η Ελληνική Παροικία του Άμστερνταμ, η Σχολή και η Βιβλιοθήκη Ζαγοράς, Αθήναι 1964. Έκδοση της

Ιστορικής και Λαογραφικής εταιρείας των Θεσσαλών.

Σκουβαράς Βαγγέλης, Μονή Ολυμπιώτισσης, Αθήναι 1967.

Schneider Johann, Λεξικό ελληνο-γερμανικό, τ. 1-2, Λειψία 1797-1798.

Σπεράντσας Θεοδόσιος, Ο Γρηγόριος Κωνσταντάς ως έφορος της Παιδείας ανά τας Κυκλάδας Β'. Σημειώσεις και σχετικά έγγραφα. Επετηρίς της εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών 1 (1961) 115-119.

Στασινοπούλου Μαρία, Weltgeschichte im Denken eines griechischen Aufklärers. Konstantinos Michail Koumas als Historiograph Frankfurtam Main, Peter Lang (1992).

Στεργιέλλης Δ., Τα δημοσιεύματα των σπουδαστών της Πάδοβας τον 17ο και 18ο αιώνα, Αθήναι 1970.

Στεφανίδης Μ., Αι φυσικά επιστήμαι εν Ελλάδι προ της επανάστασεως. Η εκπαιδευτική επανάστασις, Αθήναι 1926.

Σφυρόερας Βασίλειος Βλ., Επισκόπηση οικονομική και δημογραφική του Τουρκοκρατούμενου ελληνικού χώρου (1669-1821) ανάπτυπο Αθήναι 1979.

Σφυρόερας Βασίλειος Βλ., Οι δραγομάνοι του στόλου. Ο θεσμός και οι φορείς, Αθήναι 1965.

Σφυρόερας Βασίλειος Βλ., «Η ιστορική παράδοση και το 1821», Επίσημοι Λόγοι του Πανεπιστημίου Αθηνών, εκφωνηθέντες κατά το έτος 1978-1979. Αθήνα 1980, σ. 207-223.

Σφυρόερας Βασίλειος Βλ., «Σώματα, αντιστάσεις του Ελληνισμού», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, «Εκδοτική Αθηνών» τ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σ. 144-151.

Τζώγας Χρήστος, Η περί μνημοσύνων έρις εν Αγίω Όρει κατά τον ΙΗ' αιώνα, Θεσ/νίκη 1969.

Τρικούπης Σπυρίδων, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, τ. 1-4, Λονδίνο 1853-1857.

Τσακόπουλος Αιμιλιανός (Διάκονος), Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου Α' τμήμα χειρογράφων

Παναγίας Καμαριωτίσσης, «Ορθοδοξία», 28 (1953).

Τσαμαδός Ανδρέας, Ιστορικά ημερολόγια των ελληνικών ναυμαχιών του 1821 και των ημερολογίων, έκδ. Ν.Δ. Πάτρα, Αθήνα 1886, επανεκδ. 1978.

Τσιρπανλής Ζαχαρίας, «Οι Έλληνες φοιτητές στα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια και η παρουσία τους στην πνευματική ζωή της Νεώτερης Ελλάδας (1800-1850)» Παρνασσός, 21 (1972) 321-346.

Τσοποτός Δημήτριος, Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατίαν, Βόλος 1912.

Τωμαδάκης Νικόλαος, Η συμβολή των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού εις τον αγώνα της ελευθερίας, Αθήναι 1953.

Φαρμακίδης Θεόκλητος, Απολογία Αθήναι 1840.

Φιλήμων Ιωάννης, Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας, Ναύπλιον 1834.

Φιλήμων Ιωάννης, Δοκίμιον Ιστορικόν περί της ελληνικής επανάστασεως, τ. 1-4, Αθήναι (1859-1861).

Φίλιππος Βασίλειος Ιωάν., Κοινωνία και εξουσία στην Ελλάδα, τόμ. 1. Η νόθα αστικοποίηση, 1800-1864, Αθήνα 1974.

Φιλολογικός Τηλέγραφος ήτοι Ελληνικού Τηλεγράφου Φιλολογικά. Περίοδος πρώτη ενιαύσιος. Εν Βιέννη της Αυστρίας 1817. Περ. δευτέρα 1818. Περ. τρίτη 1819.

Finlay G., History of the Greek Revolution, London and Ediburg 1861.

Φίνλεϋ Γεώργιος, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, μεταφρ. Αλεξ. Κοτζία, Επιμέλεια σχόλια Τάσου Βουρνά, τ.1-2, Αθήνα 1953.

Φραγκίσκος Εμμανουήλ, Τα ελληνικά Προεπαναστατικά Περιοδικά. Ευρητήρια. Β. Ερμής ο Λόγιος 1811-1821, Αθήνα 1976.

Frazer Charles A., Ορθόδοξος εκκλησία και ελληνική ανεξαρτησία, 1821-1852. Μετάφραση Ιωσήφ Ροηλίδης, Αθήνα 1987.

Χατζηαναργύρου Ανάργυρος, Ανδρέου, τα Σπετσιώτικα, ήτοι Συλλογή Ιστορικών Εγγράφων και Υπομνημάτων αφορώντων τα κατά την Ελληνικήν επανάστασιν του 1821, αρυσθείσα εκ των αρχείων της νήσου Σπετσών, συμπληρωθείσα δε εκ των του κράτους Αρχείων και άλλων πηγών, τ. 1-3, Αθήναι 1861, Επανέκδοσις, τ. 4, Αθήναι 1979, επιμ. Ιωάννου Αλ. Μελετοπούλου.

Χατζηφώτης Ιωάννης, Άνθιμος Γαζής, Νέα θεώρηση της ζωής και του έργου του με επιλογή κειμένων του και δεκαέξι πίνακες. Αθήναι 1969.

«**Χιακά Χρονικά**», επιμ. Κωνσταντίνου Άμαντου, τ. 5., Αθήναι 1923.

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Αρχιεπ. Αθηνών, «Περί των μετά την άλωσιν Ακαδημιών». Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, 1927.

Ψαλίδας Αθανάσιος, Περί Αληθούς Ευδαιμονίας, Βιέννη 1791.

Ψύλλας Γεώργιος, Απομνημονεύματα του Βίου μου. Εισαγωγή Νικολάου Κ. Λούρου, έκδοσις και Σημειώσεις Ελευθερίου Γ. Πρεβελάκη (Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας, τ. Η'), Αθήναι 1974.

Ο Ανθιμος Γαζής, Ελαιογραφία. Αθήνα Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Εικ. 1

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΒΙΒΛΙΑ
Δ Τ Ο

Περιέχοντα κατὰ χρονικὴν πρόοδον τὰς περὶ
τῶν ἐξόχων Ἑλλήνων Συγγραφέων
βεβαιωτέρας εἰδήσεις.

Συγεραιωθέντα ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων
Κριτικῶν, καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ
Τ Ο Υ
ΜΗΛΙΩΤΟΥ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

Περιέχων τὸ Πρῶτον Βιβλίον.

ἘΝ ΒΕΝΕΤΙΑ,

Ἐτει τῷ Σωτηρίῳ Χ[Η]ΗΗΗΠΙ. 1807.

Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Πάνου Θεοδοσίου τῆς ἐξ Ἰωαννίνων.

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΕΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥΣ ΠΑΛΑΙΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΝΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Επιρροή και διορθώσεις Σπυρίδωνος Βλαντή.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ι—Π

Original von Carl Böttger. 11. Jahrgang der A. S. 1. Ausgabe. Zu München. 1812.

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ

ΤΥΠΟΙΣ ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΤΚΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

ΧϠΗΗΗΔΙΙ.

1812.

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ
ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΕ ΠΑΛΑΙΟΥΤΕ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΝΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Ἐπιφασία καὶ διορθώσεις Σπυρίδανος Βλαντή.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Α—Θ

ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ

ΤΥΠΟΙΣ ΜΙΧΑΗΛ ΓΑΥΚΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

ΧϞΗΗΗΠΙΙΙ.

1809.

Τ Ω,

Π Α Ν Α Γ Ι Ω Τ Α Τ Ω,

Κ Α Ι

Θ Ε Ι Ο Τ Α Τ Ω, Ο Ι Κ Ο Υ Μ Ε Ν Ι Κ Ω,

Π Α Τ Ρ Ι Α Ρ Χ Η,

κυρίῳ μοι κυρίῳ

Γ Ρ Η Γ Ο Ρ Ι Ω.

Τῷ σεβασμίῳ μοι Πατρὶ καὶ

Δεσπότῃ.

ΛΕΞΙΚΟΝ

Τ Η Σ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΡΙΤΟΜΟΝ.

Ἐξέδον μὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ, τῶν δὲ τὸ δεύτερον ἐκ διαφόρων νεωτέρων Ἑλληνικο-γερμανικῶν καὶ ἑτέρων λεξικῶν ἐπιξεργασθὲν, διασκευασθὲν, ἐπι δὲ πλείστοις σημεινομένοις, φράσεσι, παραδείγμασι, καὶ εἰκοσιτέσσαρι περίπου χιλιάσι λέξεων προσηκουσθῆν, καὶ τῇ ὁμολοσί τοῦ μακροῦ καὶ βραχείου, ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ τρίτου τόμου καὶ Λεξικῶν Μυθολογικῶν, Γεωγραφικῶν καὶ Ἱστορικῶν ἀπαρτισθῆν,

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Θ Ε Ν

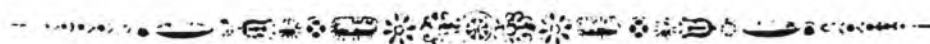
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΤ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Α΄.

Καὶ ἐξέδον ἐπιστασίᾳ, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ
Κωνσταντίνου Γκαρπολά τοῦ Ὀλυμπίου
καὶ
Χριστοδοῦλου Ματακίδου τοῦ Σαμίου.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Α — Ε.

EN VIENNE, TΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΘΩΝΙΟΥ ΧΑΤΗΡΑ.

1 8 3 5.

ΛΕΞΙΚΟΝ

Τ Η Σ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΡΙΤΟΜΟΝ.

Εκδόθη μὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Ἀνθίμου Γαζῆ, νῦν δὲ τὸ δεύτερον ἐκ διαφόρων νεωτέρων Ἑλληνο-
γερμανικῶν καὶ ἑτέρων λεξικῶν ἐπιξεργασθὲν, διασκευασθὲν, ἐστὶ δὲ πλείστοις σημερινομένοις, φράσεσι, παραδείγμα-
σι, καὶ εἰκοσιτέσσαρσι περίπου χιλιάσι λέξεων προσεπαυθηθὲν, καὶ τῇ ὁλότητι τοῦ μακροῦ καὶ βραχέος, ἐν δὲ
τῷ τέλει τοῦ τρίτου τόμου καὶ Λεξικῶν Μυθολογικῶν, Γεωγραφικῶν καὶ Ἱστορικῶν ἀπαρτισθὲν,

ΑΦΙΕΡΩΘΕΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΘΩΝΑ ΤΟΝ Α΄.

Καὶ ἐκδόθη ἐπιστοσί, ἐπιμελείᾳ καὶ ἐκπίνῃ
Κωνσταντίνου Γκαρκολᾶ τοῦ Ὀλυμπίου
καὶ
Χριστοδούλου Ματακίδου τοῦ Σαμίου.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ζ — Π.

EN BIENNE, THS AYΣTPPIAS.
EΠ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΝΝΟ (ἐπιτομῆς ΧΑΤΣΟΥΑ)
1 8 3 6.

ΛΕΞΙΚΟΝ

Τ Η Σ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΡΙΤΟΜΟΝ.

Ἐκδόθη μὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ, νῦν δὲ τὸ δεῦτερον ἐκ διαφόρων νεωτέρων Ἑλλητικογερμανικῶν καὶ ἑτέρων Λεξικῶν ἐπεξεργασθὲν, διασκευασθὲν, ἐτι δὲ πλείστοις σημαινομένοις, φράσαι, παραδείγμασι, καὶ εἰκοσιτέσσαρι περίου χιλιάσι λέξεων προσπαυηθὲν, καὶ τῇ δηλώσει τοῦ μακροῦ καὶ βραχέος, ἐν ᾧ τῷ τέλει τοῦ τρίτου τόμου καὶ Λεξικῷ Μυθολογικῷ, Γεωγραφικῷ καὶ Ἱστορικῷ ἀπαρτισθὲν,

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Θ Ε Ν

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΤ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΘΝΑ ΤΟΝ Α΄.

Καὶ ἐκδόθη ἐπιτασίᾳ, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ
Κωνσταντίνου Γκαρπολά τοῦ Ὀλυμπίου
καὶ
Χριστοδοῦλου Ματακίδου τοῦ Σαμίου.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Ρ — Ω.

EN BIENNII, THE ΑΥΣΤΡΙΑΣ.

ΕΝ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΠΕΝΚΟ (ANTONIO KAYBOTA)

1 8 3 7.

ΛΕΞΙΚΟΝ

Τ Ω Ν

ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Τ Η Σ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑΣ, ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΩΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ, ΧΡΗΣΙΜΕΤΟΝ
ΠΡΟΣ ΣΠΟΥΔΗΝ ΚΑΙ ΓΝΩΣΙΝ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΟΣΑ ΑΠΑΝΤΩΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗ-
ΝΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ.

Νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθὲν καὶ πλείστασι Λέξιαι
καὶ Ἑρμηνείαις ἐπαυξηθὲν

ὑ π ὶ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΩΡΕΝΤΗ.

Καὶ ἐκδοθὲν

ἐπιμελείᾳ, ἐπιμολογίᾳ καὶ ἑκδόσει

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΚΑΡΠΟΛΑ

καὶ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΑΤΑΚΙΔΟΥ.

EN VIENNAE CIVITATIS AUSTRIAE,

EX OFFICINA TYPOGRAPHICAE ANTONII MICHNERI (PRÆV. HATZIGER.)

1 8 3 7.

Μηδαι εν γρηγοτε πολυγονε κειμε Ελλας.
 Αλλ' ου γαρ απενδει μορφονεν τα τεκνα

Χ Η Μ Ι Κ Η Φ Ι Λ Ο Σ Ο Φ Ι Α

• η

σοιχειώδεις αλήθειαι τής νεωτέρας Χημικής, νεωτέρα τιμι μεθόδω τεταγμέναι,

υπό

Α. Φ. ΦΟΥΡΚΡΟΑ,
 Γατρῶ, & Διδασκάλου τής Χημικῆς ἐν Παιρισίαις.

Εκ Γραικισθεΐσα

μετά προθήκης καί τινων Σημειωμάτων

υπό

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Μ. ΗΛΙΑΔΟΥ.

Επιδιορθωθεΐσα καὶ τύποις ἐκδοθεΐσα

υπό

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ

Αρχιμδρ.

τῆ ἀπό Μηλιῶν τῆ Πηλῆς ὄρεος, & μέλους τῆς ἐν Ἴωνη
 Ἐταιρείας τῶν Ὑφυκτολόγων, Χάριν τῶν Φιλολογῶν.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὔστρίας. κ. ω. β.

Τυποῖς Φ. Α. ΣΧΡΑΪΜΒΛ.

καὶ ἔτι ἰσοτιμῶν ἔχουσιν ἡμεῖς ἔσοχες ὄντες
 καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς βιβλιοθήκης
 τῶν δι' ἡμεῖς πενήτων καὶ ἐν τῇ βίβλ.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ

Συγγραφείσα ὑπὸ

ἸΕΡΩΝΥΜΟΥ ΛΑΛΑΝΔ

Διευθυντην τῆς Ἀστροσκοπίαις τῆς πολεμικῆς σχολῆς,
καὶ ἐφόρου τῆς σχολαίης τῆς Γαλλίας.

Μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν καθωμιλημένην Ἑλληνικὴν
διὰ λέκτον

π α ρ ᾶ γ

Δ. Δ. τῆς ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

τῆς ἀπὸ Μηλιῶν τῆς Πηλίας ὄρου.

Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα, ἐπισασία, συνδρομῇ καὶ
διορθώσει τῆς Ἀρχιμδ'.

Α Ν Θ Ι Μ Ο Υ Γ Α Ζ Η.

χάριν τῶν Φιλομούσων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους.

Τ Ο Μ Ο Σ Β'.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀυστρίας 1803.

Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδότη.

ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ

Συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων Συγγραφέων Πα-
λαιῶν τε καὶ Νέων, καὶ ἐκ διαφόρων Ἐ-
πιγραφῶν τῶν ἐν Λίθοις, καὶ εἰς κοι-
νὴν Διαλεκτὸν ἐκτεθεῖσα, χάριν
τῶν πολλῶν τῶ ἡμετέρου Γένους.

Πλείοις δὲ σημειώμασιν ἐπαυξηθεῖσα μετὰ καὶ τινῶν Πα-
ραρτημάτων, καὶ Πρώτε Γεωγραφικῶν Πινάκων,
καὶ ἐπιδιορθωθεῖσα, ἐξέδοθη ἤδη τὸ
Δεύτερον ὑπὸ

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ.

Τῶ Μηλιώτῃ.

ΤΟΜΟΣ, Α΄.

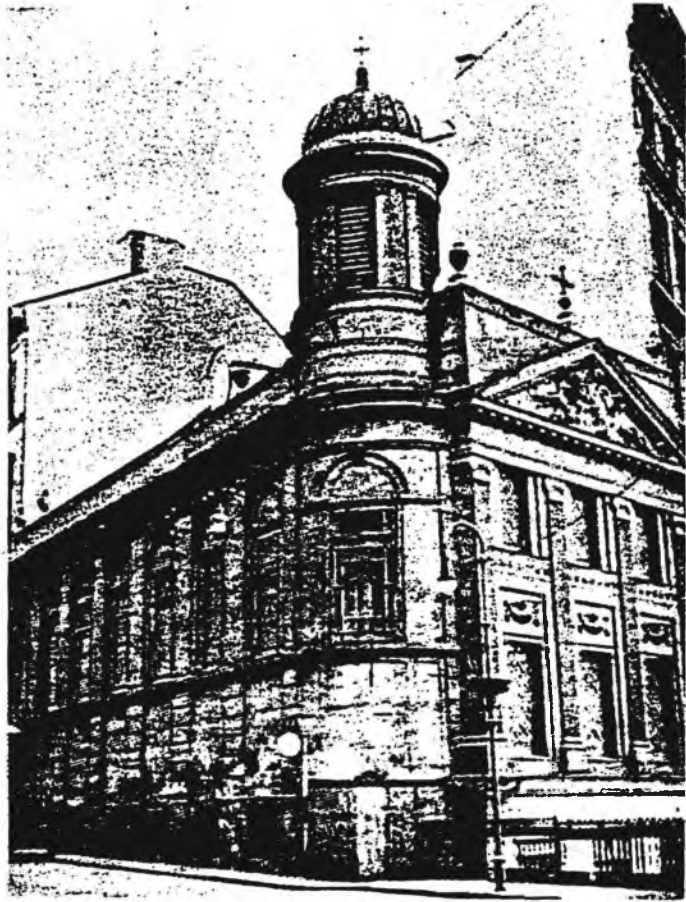
ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ,

Τόποις Πάυσι Θεοδοσίῃ τῶ ἐξ Ἰωαννίνων.

CON SOVRANO PERMESSO,

1807.

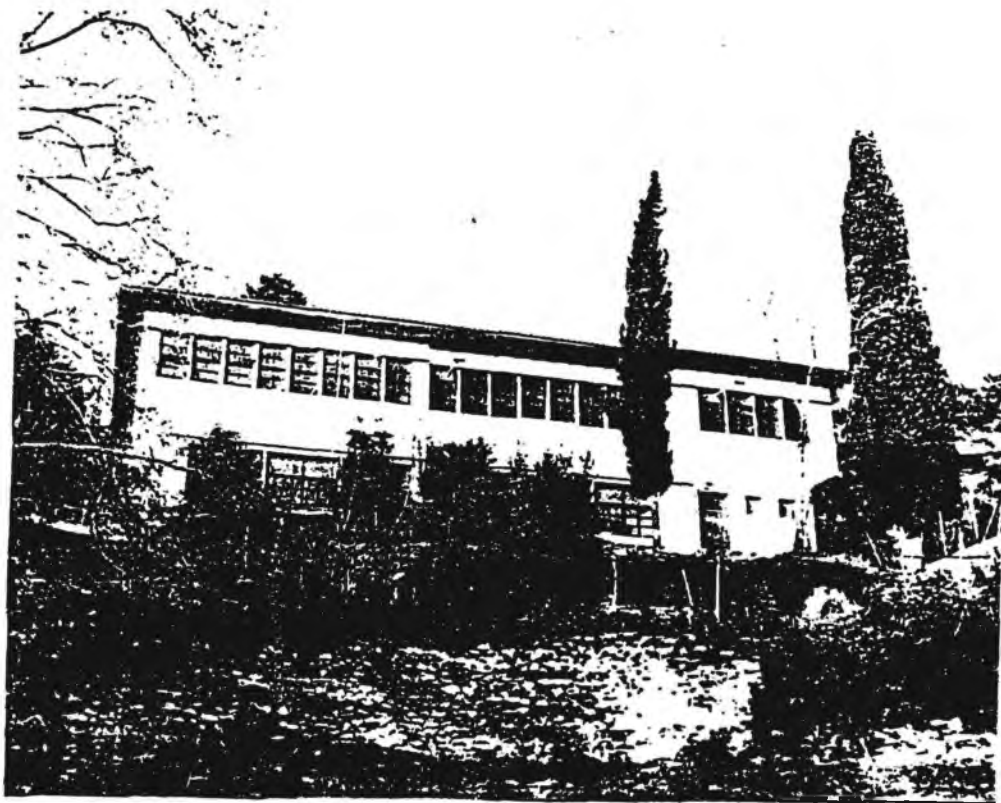
Εικ. 14

Ο Άγιος Γεώργιος της Βιέννης

Εικ. 15

Ιερός Ναός των Ταξιαρχών στις Μηλιές του Πηλίου (1745)

Εικ. 16

Το γυμνάσιο των Μηλιών, στο χώρο της «Μηλιωτικής Σχολής»

Εικ. 17

Σφραγίδα Ανθίμου Γαζή. Από τη βιβλιοθήκη του Ιστορικού Μουσείου Αθηνών

Ο Άνθιμος Γαζής. Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη

Ἑνίκη ανατύπωση:
τρο μείζονος Ἑλληνισμοῦ - Ἑλληνικὸς Κόσμος

ΠΑΝ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
VOLCANO

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Μ. ΑΣΙΑΣ 76 ΓΟΥΔΙ, ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ: 77 08 375